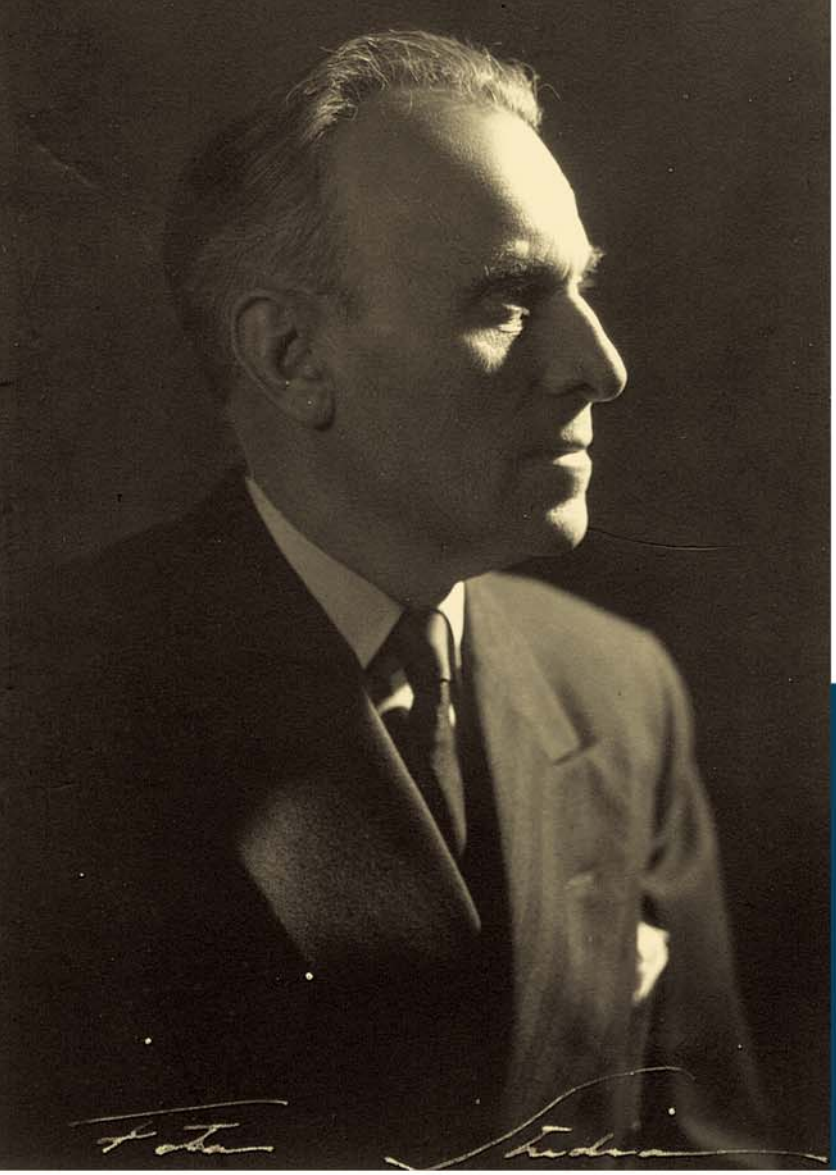

editor
Silviu Miloiu

generalul Titus Gârbea

Memorial și însemnări zilnice

volumul I

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Titus Gârbea s-a născut la **22 septembrie 1893** la Bucureşti. A fost licenţiat în ştiinţe juridice la Universitatea Bucureşti. A studiat arta militară la Şcoala militară de ofiţeri de artilerie şi geniu (1913-1915), la Şcoala Superioară de Război (1921-1923), precum şi în Franţa (1918-1921), şi mai târziu, când era deja general cu o stea, în Germania (1943-1944). În anul1916, sublocotenentul (promovat la gradul de locotenent un an mai târziu) de artilerie a participat la luptele din regiunea natală a Gorjului pentru împiedicarea pătrunderii inamicului prin trecătorile montane spre sudul României, iar ulterior a continuat să-şi servească patria în bătăliile pentru apărarea Bucureştilor. Un an mai târziu, în 1917, participa la luptele defensive glorioase de apărare a Moldovei – singura provincie românească care scăpase de ocupaţia inamică. După pacea umilitoare din anul 1918 (tânărul ofiţer a fost delegat să participe la discuţiile de armistiţiu), Titus Gârbea va trăi, alături de întreaga armată română, euforia victoriei Antantei şi a înfăptuirii României întregite. Cariera tânărului ofiţer va parcurge o traiectorie ascendentă în perioada interbelică, fiind promovat la gradele superioare de căpitan (1919), maior (1927), locotenent-colonel (1934) şi colonel (1939). Titus Gârbea a primit însărcinări de a participa ca expert militar la Conferinţa de Pace de la Paris (în anul 1919), la reuniunile Micii Înţelegeri, a fost profesor de geografie militară la Şcoala de Artilerie şi la Şcoala Superioară de Război, a activat în cadrul Secţiei a 4-a din Marele Stat Major (1931-1934) şi a condus Biroul Operaţii din Secţia a 3-a din Marele Stat Major (1934-1937). Ulterior, în calitate de ataşat militar al României în Germania, Elveţia şi Olanda (1937-1940), Titus Gârbea a cunoscut nemijlocit deciziile care au pregătit şi au declanşat cel de-al doilea război mondial, iar în cea de ataşat militar în ţările nordice şi baltice, cu reşedinţa la Stockholm (1940-1942), a fost martor al unor evenimente cruciale pentru istoria regiunii baltice, precum ar fi Războiul de Iarnă (pe care l-a analizat cu multă minuţiozitate în rapoartele sale transmise la Bucureşti), invadarea Danemarcei şi a Norvegiei (9 aprilie 1940), anexarea Ţărilor baltice (finalizată în august 1940), începerea şi desfăşurarea primei etape a Războiului de Continuare finlandez (Jatkosota), precum şi multiplele dificultăţi întâmpinate de Suedia în menţinerea neutralităţii sale. Ca şi în cazul misiunii sale anterioare, ofiţerul român a lăsat o excelentă impresie asupra gazdelor sale, o mărturie a acestui fapt fiind decorarea sa cu „**Ordinul Spadei**" de către Suedia şi cu „**Crucea Libertăţii**" de către Mareşalul Mannerheim – moment care este, de altfel, reliefat în memoriile generalului. Însărcinările sale în calitate de şef al Detaşamentului de legătură „Colonel Gârbea" cu Grupul de Armate Sud (1 iulie 1942 - 1 mai 1943), de comandant al Brigăzii 18 Artilerie (1 mai 1943 – 24 martie 1944) şi de şef al Detaşamentului român de legătură cu OKH-ul (24 martie 1943 – 21 august 1944) au reprezentat unele dintre cele mai dificile prin responsabilităţile care i s-au atribuit, acestea constituind, totodată, şi dovada unei înalte aprecieri a calităţilor sale de militar şi de diplomat. De altfel, ca semn de preţuire a meritelor sale pe plan militar, în anul 1943 a fost înaintat la gradul de general de brigadă (cu o stea). Trecut la dispoziţia Preşedinţiei Consiliului de Miniştri şi a Ministerului Apărării (22 august 1944 – 7 aprilie 1945), aceasta a primit un câteva luni mai târziu misiunea de a comanda Corpul IV Artilerie (8 aprilie 1945 – 9 august 1946), cantonat în Oltenia de Nord, misiunea sa fiind aceea de a asigura paza militară a tezaurului Băncii Naţionale, ascuns la Mănăstirea Tismana şi în împrejurimi. Trecut în rezervă în anul 1946 şi în retragere în anul 1947, generalul va avea de îndurat vicisitudinile regimului comunist. General respectat, poliglot, spirit rămas lucid chiar la o vârstă înaintată, generalul Gârbea a avut şansa de a fi martor la căderea regimului comunist. Ulterior, meritele sale au început să fie recunoscute şi a fost înaintat, la împlinirea vârstei de 100 de ani, la 17 septembrie 1993, la gradul de general-locotenent (cu 2 stele), pentru ca apoi să îi fie conferite gradele de general de corp de armată (r) (19 septembrie 1996) şi de general de armată cu patru stele (r) (22 septembrie 1998) „pentru merite deosebite în întreaga sa activitate desfăşurată în cele doua războaie mondiale". Avea să fie, de asemenea, decorat cu medalia **„Crucea comemorativă a celui de-al doilea război mondial, 1941-1945**". La scurt timp după aceasta, Generalul Titus Gârbea a încetat din viaţă în decembrie 1998, la vârsta de 105 ani.

Silviu Miloiu

Generalul

TITUS GÂRBEA

Memorial şi însemnări zilnice

vol. I

ediţie îngrijită şi adnotată de

Silviu Miloiu

EDITURA CETATEA DE SCAUN

Referenţi ştiiţifici:
Prof. univ. dr. Ion *Calafeteanu*
Conf. univ. dr. Silviu Miloiu

Prefaţă: prof. univ. dr. Horia Gârbea
Editor: conf. univ. dr. Silviu Miloiu
Coperta: Dan Mărgărit
Tehnoredactare: Claudiu Stan Florin
Culegere şi corectura: Mirela Ivan-Nobel

ISBN general e-book, pdf 978-606-537-213-9

ISBN vol. I e-book, pdf 978-606-537-214-6

ISBN PRINT VOL. I978-606-537-099-9

©*Editura Cetatea de Scaun,* Târgovişte, 2014
www.cetateadescaun.ro

Cuprins

O prefață subiectivă (Horia Gârbea) / 9
Cuvânt înainte al editorului (Silviu Miloiu) / 13
Cuvânt înainte (Titus Gârbea) / 21

Al Doilea Război Mondial / 25

1. Preambul: Criza poloneză în continuare / 25
1.1. Faza poloneză / 29
1.2. Războiul de neagresiune germano-sovietic din 1939 / 35

2. Situaţia României văzută de la Berlin / 44
2.1. Vizită la Doctor Hans Heinrich Lammers, Şeful Cancelariei / 44
2.2. Statul Major General Român după izbucnirea războiului / 48
2.3. Despre Hitler şi Național-Socialism / 56
2.4. Discursul lui Hitler, dezlănțuirea războiului / 56
2.5. Miracolul Germaniei național-socialiste şi fenomenul Hitler / 59

3. Desfăşurarea operațiilor şi extinderea războiului / 81
3.1. Călătoria la front / 82
3.2. Expansiunea URSS în Europa / 86
3.3. Invazia URSS în Polonia / 88

4. Comentarii asupra operațiunilor din Polonia (vezi şi Anexa 1 cu harta alăturată) / 90
4.1. Chemarea la Bucureşti / 90
4.2. Operațiunile militare / 92
4.3. Perspectivele războiului la vest / 95

5. Extinderea războiului / 97
5.1. Agresiunea Rusiei Sovietice contra Finlandei / 97
5.2. Perspective militare până în iarna 1939/40 (Harta anexa 2) / 100
5.3. Aşteptarea „strategică", 1939/40 / 105
5.4. Călătoria în Olanda: octombrie 1939 / 114
5.5. „Aşteptarea" germană, pregătirea ofensivei în vest / 116
5.6. Atentatul contra lui Hitler: 9.XI.1939 / 120
5.7. Mare recepție la ambasada URSS – 7.XI.1939 / 122
5.8. Părerea unui sovietic / 123

5.9. „Aşteptare strategică" în continuare la Berlin, Haga, Berna / 125
5.10. Agresiunea Rusiei Sovietice în Finlanda, 30.XI.1939 / 128
5.11. Planul german de invazie în Norvegia „Weserübung" – Raport la Bucureşti mai 1939 / 130
5.12. Misterioasa armă a paraşutiştilor; raport la Bucureşti, 30.IV.1939 / 139

6. Ataşatul militar român în Germania, *„persona non grata"*? / 144
6.1. Mutarea în Țările Nordice şi în Țările Baltice / 144
6.2. S-a creat o stare de *„persona non grata"*? / 145

7. Ataşat militar în Nord cu reşedința Stockholm / 149
7.1. Cauzele numirii ca ataşat militar în nordul Europei. Precizări / 149
7.2. Caracteristicile teatrului de război în nord ale postului de ataşat militar / 152
7.3. Primele contacte la Stockholm. Ianuarie 1940. Relațiile cu autoritățile nordice şi baltice / 156
7.4. Lungă convorbire cu ambasadoarea sovietică de la Stockholm / 157
7.5. Audiență la Ministrul Afacerilor Externe / 159
7.6. Audiență la generalisim, lungă convorbire / 161
7.7. Audiențele la comandanții de arme / 165
7.8. Audiență la regele Suediei / 170
7.9. Contacte cu legațiile din Stockholm, engleză / 172
7.10. La legația sovietică / 173

8. Călătoria pe teatrul de război finlandez / 176
8.1. Armata rusă – Armata Roşie – armata sovietică / 177
8.2. Scurt istoric şi date geografice / 178
8.3. Pe frontul finlandez, luptătorul rus / 179
8.4. Evoluția şi prefacerile din armata sovietică / 184
8.5. Prefaceri în Armata Roşie / 187
8.6. Arma blindată / 189
8.7. Noua tactică a armei blindate / 190
8.8. Formațiile de servicii ale armatei sovietice / 191
8.9. Încheiere asupra Armatei Roşii / 192
8.10. Despre armata finlandeză şi comandamentul ei / 194
8.11. Date geografice şi istorice / 194
8.12. Forțele armate / 197
8.13. Comandamentul armatei finlandeze / 198
8.14. Ajutorul internațional dat Finlandei / 201

9. Situația internațională în Nord după campania din Finlanda (noiembrie 1939-15 martie 1940) / 203

10. Călătoria în Norvegia şi în Țările Baltice / 208
10.1. În Norvegia, martie 1941 / 208
10.2. Țările Baltice, martie 1940 / 210
10.3. Scurte date istorio-geografice / 211

11. Abuzuri, căpătuială, prestații costisitoare fără folos / 214

12. Invazia nazistă în Țările Nordice / 217
12.1. Ecouri sumbre la Berlin privind România / 217
12.2. Răsunet şi teamă în nord pentru România / 220
12.3. Alte răsunete! / 221
12.4. Considerații asupra extinderii războiului în Nord / 222
12.5. Situația în nordul Europei după ocuparea Norvegiei şi Danemarcei / 226

ANEXE / 231

ANEXA 1 - Campania din Polonia – septembrie 1939 / 232
A. Mobilizarea şi concentrarea. / 232
B. Desfăşurarea strategică / 233
C. Operațiile / 235

ANEXA 2 – Harta / 236

ANEXA 3 - Extrase din rapoartele Ataşatului Militar Român din Finlanda şi din Țările Baltice / 237
I. Desfăşurarea evenimentelor / 237

Indici / 247

O prefață subiectivă

Mi se pare că este potrivit să apară un volum precum cel pregătit de dl. dr. Silviu Miloiu despre bunicul meu, generalul Titus Gârbea, şi îi mulțumesc, felicitând şi Editura Cetatea de Scaun din Târgovişte pentru inițiativa ei. S-ar fi cuvenit poate să întreprind chiar eu acest demers, dar nu sunt istoric şi pregătirea pentru tipar, corectarea unor inexactități, notele necesare şi alte asemenea lucruri m-ar fi depăşit ca şi pe tatăl meu, fiul generalului. El a publicat în reviste de istorie unele pagini, alese şi adnotate din memoriile bunicului, dar relativ puține şi nu le-a adunat în volum.

În ceea ce mă priveşte, am crescut şi am trăit, cu părinții mei şi cu fratele meu, de când m-am născut şi până în 1998, când a murit el, împreună cu bunicul meu şi, până în 1979 (anul morții ei), şi cu bunica mea Silvia Gârbea (născută Câlniceanu) în aceeaşi casă, de pe strada Avram Iancu nr. 9, între Strada Plantelor şi Bulevardul Carol. E un apartament foarte mare, cumpărat de bunicul meu în 1940.

Am beneficiat din plin de sfaturile şi îndrumările bunicului meu care îşi iubea foarte mult nepoții şi ne povestea adesea întâmplări din copilăria lui, din viața lui civilă dar şi din cele două războaie mondiale la care participase. Era mândru că i-a cunoscut pe toți regii României şi pe Regina Maria pe care o şi purtase odată în brațe ca să o ajute să traverseze o zonă noroioasă la o vizită a ei pe front în Primul Război.

Povestea adesea despre două momente la care participase: Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 şi actul de la 23 august 1944. Avea o părere bună despre mareşalul Antonescu, dar acționase împotriva strategiilor lui pentru că a înțeles foarte devreme că alianța cu Germania lui Hitler e catastrofală. Îl cunoscuse şi pe Adolf Hitler de la care a păstrat un creion mare, cu mină albastră, pe care Führerul i-l dăduse să însemne linia frontului la o întâlnire din 1944. Păstrez şi eu, acum, acest creion. Nu avea nici o stimă pentru liderii național-socialişti, pe care îi cunoscuse, cu un plus de antipatie pentru Goebbels. De liderii comunişti, nu mai vorbesc.

Titus Gârbea, aşa cum l-am cunoscut eu, începând din copilărie, când el trecuse deja de 70 de ani, era un om puțin înalt, cam de 1,70 m, dar foarte distins şi prezentabil, dinamic, cu părul acum cărunt şi ochi verzi. Se ținea foarte drept, ca temperament era uşor coleric, se enerva repede, dar se liniştea imediat şi nu păstra supărarea. Asta cu cei din jur, în afara nepoților, pe noi nu ne certa niciodată.

A fost prigonit de regimul comunist şi a dus-o foarte greu în anii 1949-1963 când nu a avut pensie, a fost urmărit, arestat şi închis. Ulterior a fost supravegheat discret, dar lăsat în pace. I s-au dat şi câteva distincții militare În octombrie 1989 a avut loc ultima percheziție la noi acasă, îmi aduc aminte foarte bine. Au răscolit şi textele mele, care începusem să mă afirm ca scriitor, dar nu au fost alte consecințe.

Bunicul meu a avut două căsătorii, prima efemeră, a doua cu bunica mea Silvia Câlniceanu (1901-1979) care a durat 52 de ani, până la decesul ei. Au avut doi fii: Mircea-Radu (1931-2009) şi tatăl meu Dan-Alexandru (1933-2010) şi doi nepoți de la acesta. Bunica mea era fiica lui Gheorghe Câlniceanu, proprietar de pământ în Gorj şi funcționar la Târgu-Jiu, ea se născuse la Târgu-Jiu. Frații bunicii mele erau intelectuali remarcabili, unul, Ion Câlniceanu, inginer mecanic cu studii la Bologna, fiind primarul Târgu-Jiului, în anii 1940, altul un distins dr. inginer agronom, ceilalți inginer şi respectiv medic. Bunica a avut şi două surori, cea mare căsătorită cu generalul Eugen Manoil iar fiica ei, Ana-Mioara (1930-2004) a fost căsătorită cu fiul economistului reputat, ministru de finanțe, Victor Slăvescu. Şi Victor Slăvescu şi fiul lui, Mircea, unchiul meu prin alianță, au cunoscut închisorile comuniste. Un văr primar al bunicii mele, generalul Aurică Pociovălişteanu, tot gorjan, firește, a fost soțul Irenei Tătărăscu, sora ministrului liberal. L-am apucat şi eu, era un om de o inteligență sclipitoare şi de o vastă cultură. Comuniştii, în prima lor fază de „dictatură proletară", îl făcuseră... porcar pe propria-i moşie.

Toată această familie numeroasă, cu rudele şi afinii ei, recunoştea în Titus Gârbea, care era şi cel mai în vârstă, un patriarh, şi îi acorda respectul ei. În copilărie şi adolescență, în casa din Avram Iancu se strângeau numeroase rude, de Crăciun sau de Paşte, iar bunicul meu prezida cu distincție aceste adunări. Din păcate, din linia directă, toți s-au stins în afara mea şi a fratelui meu, singurul urmaş fiind fiul meu, Tudor.

Bunicul meu era o persoană modestă şi populară. Fusese respectat dar şi iubit de soldați şi de studenți, câtă vreme a predat la Şcoala de Război. Un fost şofer al său, pe front, stabilit pe lângă Braşov, îi trimitea anual, de Crăciun, o lădiță cu produse alimentare făcute în casă. Bunicul îmi povestea că se bucurase de oarecare protecție din partea lui Emil Bodnăraş, demnitar comunist care îi fusese student înainte de a pleca în URSS. Bunicii mei şi întreaga familie erau de un fervent şi intratabil anticomunism, nu sufereau regimul impostorii şi ideologiei goale, impus contra naturii poporului român.

Titus Gârbea avea vaste cunoştințe tehnice, de matematică şi fizică, ca ofițer de artilerie, dar şi generale (geografie, istorie). Licența şi-o luase însă în drept. De asemeni, avea multe cunoştințe practice utile şi mă ajuta să lucrez la traforaj, îmi repara jucării îmi povestea regulile unor jocuri din copilăria lui, uitate de alții (oina, țurca). Ştia bine franceza, germana şi italiana, pentru

ultima având o simpatie specială. În engleză ştia doar unele cuvinte, nu vorbea curent.

Păstra legătura cu camarazii, unii îi fuseseră elevi sau subordonați şi mă accepta în copilărie la taifasurile lor, la noi acasă, şi la partidele de bridge. Nu am amintiri prea precise pentru că eram prea mic, cei mai mulți, deşi mai tineri ca bunicul, s-au stins înaintea lui. Îmi amintesc doi prieteni buni ai săi: profesorul dr. Ştefan Gârbea, ilustrul ORL-ist de la Spitalul Colțea, care îi era văr îndepărtat, pe care îl ajutase pe front în numele unei rudenii vagi şi care îl stima în mod deosebit şi dr. Ion Popescu-Sibiu, un psihiatru, pionier al psihanalizei la noi, care era un povestitor excepțional. Când ne vizita dr. Popescu-Sibiu, întreaga familie, eu aveam vreo 6-7 ani, se strângea în jurul lui şi el povestea fascinant până la orele unu sau două din noapte cazuri medicale, vizite ale lui în SUA şi orice altceva.

Bunicul meu fusese unul dintre primii fii ai unui tată cu 21 de copii din trei căsătorii. Unii dintre frații şi surorile lui, nu prea mulți, mai trăiau în copilăria mea, dar puțini au avut urmaşi. Nepotul unui frate al bunicului, de care era mai apropiat, a făcut o remarcabilă carieră în teologie şi este singurul văr de care mai ştiu. Are la rândul lui un fiu care ne poartă numele.

Tatăl bunicului meu era ofițer de poştă şi voiaja des la Constantinopol (Istanbul) pe mare. De aici i s-a tras şi moartea, înțepat de o insectă exotică, fapt prin care a contractat o boală tropicală sau o infecție letală, nu se putea stabili la acea vreme.

Când m-am născut eu, în 1962, bunicul meu era în închisoare. A revenit din fericire relativ repede, prin 1963, avea 70 de ani, şi am locuit împreună încă 35 de ani. A trăit 105 ani şi trei luni. Mi-a povestit multe Tata Mare, cum îi spuneam fratele meu şi cu mine. M-a învățat istorie (adevărată, cu regii României, cu cântecele patriotice cu adevărul despre 1 Decembrie 1918 şi 23 August 1944 la care luase parte), literatură, artă, maniere. La cinci ani recitam mai multe versuri din Divina Comedie în italiană decât aş putea să reproduc azi. Bustul lui Dante îl am de la el şi stă azi deasupra biroului meu amintindu-mi de vămile prin care toți vom trece. Mi-a povestit mitologia greacă şi mi-a stimulat imaginația cu Cântecul Nibelungilor. M-a învățat că atunci când o doamnă intră sau iese din încăpere trebuie să te ridici. Unii amici, „oameni recenți", m-au ironizat pentru asta, dar eu mă port cum ştiu eu că se cuvine şi îi compătimesc. De la şapte ani, m-a dus la restaurante ca să învăț să mă port în public, să comand şi să țin tacâmurile. Mi-a făcut zmeie, arcuri cu săgeți, m-a învățat să tai un trabuc şi să joc bridge (la asta bunica mea era mai talentată, era o pasionată jucătoare de bridge, rummy, poker etc.).

Bunicul meu s-a născut în Bucureşti, pe actuala stradă a Energiei, între Foişor şi Calea Moşilor, dar a copilărit la Constanța. Nu am cunoscut niciodată un om care să înoate mai bine ca el. Când el avea 82 de ani, țin minte bine, am

fost la mare împreună şi eram destul de matur ca să rămân uluit de felul cum se mişca în apă. Între reprizele de înot, pe plajă, mă învăța şah.

Când a venit Revoluția am fost fericit pentru el, că a apucat să vadă sfârşitul lamentabil al comunismului pe care l-a detestat şi faptul că am intrat în posesia casei de la Bengeşti, Gorj, construită de el în 1930 pe terenul soției sale. Acea casă e un miracol tehnic mai ales prin faptul că el a prevăzut un sistem de drenaj al terenului, simplu şi ingenios, mi-am dat seama mai târziu, ca inginer de geniu rural eu însumi, încât beciul adânc de trei metri e perfect uscat. Bunicul meu desena impecabil şi cânta frumos, era în stare să-mi cânte câte un act întreg din operele lui Verdi, cu textul în italiană, desigur. A condus maşina până la 92 de ani. Tatăl meu era la rândul lui pianist notist şi un desenator de mare talent. Păcat că nu a avut longevitatea bunicului şi că fiul meu nu are azi parte de un bunic aşa cum am avut eu. N-a reuşit să mă învețe germană, pe care o vorbea bine, şi nici să cânt, dar din vina mea.

Titus Gârbea avea un farmec deosebit al povestirii şi era un excelent vorbitor în public. Nu suporta însă întreruperile. Scria cu destulă abilitate. Îi citeam uneori memoriile pe care le elabora lângă noi. Avea un stil foarte precis, deşi fraza avea ceva cam bătrânesc. Îşi amenajase o cameră la demisol ca birou şi acolo lucra adesea. Avea în permanență hărți pe care verifica informațiile geografice. Desigur, el m-a învățat să citesc şi să desenez o hartă. Îi plăcea să deseneze hărți şi schițe topografice în culori, memoriile lui au asemenea desene ajutătoare pe care mi le explica uneori. Am păstrat şi cărțile de război, care erau lectura preferată şi a tatălui meu, cu adnotări şi corecturi ale sale.

Un singur lucru detesta şi bine făcea: să îndrepți arma, chiar de jucărie, spre o altă persoană şi să ții pistolul încărcat, chiar şi cu capse. Mai târziu, când am avut ocazia să țin arme adevărate, am păstrat în memorie sfatul lui. În copilărie, spunea el, tatăl său, ofițer de poştă, precum am spus, şi deci înarmat, cum erau vremurile, a vrut să-i arate cum funcționează revolverul. Din fericire a tras în plan vertical, cum se zice azi, şi un glonț uitat pe țeavă a găurit tavanul. Învățătura s-a transmis din tată-n fiu şi azi singurul lucru pe care nu-l tolerez băiatului meu e să țină arma încărcată şi să o îndrepte spre altul, chiar dacă e dotată cu gloanțe de burete.

Dintre lucrurile prețioase moştenite de la bunicul menționez o ediție impresionantă din Divina Comedie, ilustrată de Doré, una din Cântecul Nibelungilor cu gravuri, un tăietor de havane montat în os şi dicționarul limbii române de Candrea-Adamescu, pe care îl răsfoiam încă de la patru ani. Toate vor trece fiului meu şi fiului său şi aşa mai departe în veacul vecilor.

Horia Gârbea

Cuvânt înainte al editorului

Cercetările întreprinse timp de un deceniu şi jumătate în domeniul relațiilor României cu țările nordice şi baltice privite din perspectivă politică, diplomatică, culturală, socială, economică şi a imagologiei istorice m-au adus în fața a numeroase surse şi izvoare istorice, pe unele dintre acestea evocându-le într-un repertoriu publicat în urmă cu doi ani[1], pe altele editându-le pentru prima dată în istoriografie[2] sau reeditându-le[3]. Astfel, după reeditarea însemnărilor colonelului norvegian Gunnar Flood cu privire la participarea României la Războiul de Independență şi editarea celor ale baronului finlandez Carl Gustaf Emil Mannerheim despre aportul său la rezistența opusă de trupele româno-ruse înaintării germane în Moldova în toamna-iarna anului 1916, mi-am propus să ofer spre lectură publicului pasionat de istorie o **sursă fundamentală** pentru cunoaşterea participării României la cel de-al doilea război mondial şi a istoriei relațiilor României cu Germania, Elveția, Olanda, Suedia, Finlanda şi Țările baltice în ajunul şi în timpul conflagrației mondiale: memorialul şi însemnările zilnice ale generalului Titus Gârbea.

Am afirmat, mai înainte, că aceasta reprezintă o sursă fundamentală – care se adaugă altora publicate de istorici români precum Valeriu Florin Dobrinescu[4], Florin şi Laurențiu Constantiniu[5], Ion Calafeteanu[6], Dumitru Preda[7], Gheorghe Buzatu şi Marusia Cîrstea[8], George Potra[9], Andrei Pippidi şi

---

[1] Silviu Miloiu, *O concepție românească a Nordului. Sec. XIX-XX, Repertoriu de documente şi trimiteri bibliografice*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009.

[2] Baron Carl Gustaf Emil Mannerheim, *Jurnal de pe frontul românesc (1916-1917)*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2010.

[3] Nicolae Iorga, *Țări scandinave: Suedia şi Norvegia. Note de drum şi conferințe*, Valahia University Press, Târgovişte, 2008; Raoul V. Bossy, *Mărturii finlandeze şi alte scrieri nordice despre români*, Valahia University Press, Târgovişte, 2008; General Radu R. Rosetti, "Notele unui ofițer norvegian înaintea şi în timpul Războiului de Neatârnare 1876-1878", în Silviu Miloiu, Oana Lăculiceanu-Popescu, Elena Dragomir, *O concepție românească a Nordului. Sec. XIX-XX*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009, pp. 150-199.

[4] De exemplu, Alexandru Cretzianu, *Ocazia pierdută*, Ed. a 2-a, Institutul European, Bucureşti, 1998.

[5] De exemplu, Grigore Gafencu, *Jurnal*, Colectia "Memoria", Editura Pro Historia, Bucureşti, 2006.

[6] De exemplu, Grigore Gafencu, *Misiune la Moscova: 1940-1941: Culegere de documente*, Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1995.

[7] De exemplu, Vasile Rudeanu, *Memorii din timp de pace şi război*, Editura Militară, Bucureşti, 1989.

[8] De exemplu, Gheorghe Buzatu, Stela Cheptea, şi Marusia Cirstea, *Pace şi război (1940-1944): Jurnalul Mareşalului Ion Antonescu : Comentarii, Anexe, Cronologie*, Colectia Românii în Istoria Universală, Casa Editorială Demiurg, Iasi, 2008.

Maria Georgescu[10], Petre Otu[11], Stelian Neagoe[12], Gheorghe Sbârnă[13] ş.a.m.d. –, iar afirmația mea este fundamentată, pe de o parte, pe pregătirea militară şi intelectuală de excepție a autorului acestor memorii, iar pe de altă parte, pe atribuțiile sale de serviciu care l-au pus în poziții deosebit de favorabile pentru a urmări şi analiza evenimentele din cursul celui de-al doilea război mondial, aşa după cum voi încerca să demonstrez în cele ce urmează.

Născut la 22 septembrie 1893 la Bucureşti, dar puternic legat de Gorjul din care provenea familia sa, Titus Gârbea a beneficiat de o educație aleasă, unul dintre profesorii săi de liceu, celebrul geolog Ion Popescu-Voiteşti (1876-1944), lăsându-şi o amprentă durabilă asupra gândirii acestuia prin explicarea legii corelației formelor şi fenomenelor a lui Georges Cuvier. După absolvirea liceului, Titus Gârbea nu urmează cursurile unei instituții de învățământ superior cu profil militar, ci ştiințele juridice, aplecându-se în special asupra dreptului internațional. Acesta va beneficia, totodată, de o educație solidă în domeniul militar căpătată în Franța (1918-1921), România (Şcoala militară de ofițeri de artilerie şi geniu, 1913-1915 şi Şcoala Superioară de Război, 1921-1923) şi mai târziu, când era deja general cu o stea, în Germania (1943-1944). Titus Gârbea a fost participant la ambele războaie mondiale, iar experiențele prin care a trecut, mai ales în cea de-a doua conflagrație, l-au transformat într-unul dintre cei mai buni cunoscători români ai deciziilor luate de liderii politici şi militari importanți ai acelor vremuri. În perioada primului război mondial, sublocotenentul (promovat la gradul de locotenent un an mai târziu) de artilerie a participat la luptele din regiunea natală a Gorjului pentru împiedicarea pătrunderii inamicului prin trecătorile montane spre sudul României, iar ulterior a continuat să-şi servească patria în bătăliile pentru apărarea Bucureştilor. Un an mai târziu, în 1917, participa la luptele defensive glorioase de apărare a Moldovei – singura provincie românească care scăpase de ocupația inamică. După pacea umilitoare din anul 1918 (tânărul ofițer a fost delegat să participe la discuțiile de armistițiu), Titus Gârbea va trăi, alături de întreaga armată română, euforia victoriei Antantei şi a înfăptuirii României întregite.

Cariera tânărului ofițer va parcurge o traiectorie ascendentă în perioada interbelică, aprecierea de care s-a bucurat din partea şefilor săi reflectându-se în misiunile care i s-au dat în domeniul diplomației militare, în cel pedagogic şi al planificării militare şi în promovările sale la gradele superioare de căpitan

---

[9] De exemplu, Constantin Vişoianu, *Misiunile mele: culegere de documente*, Biblioteca de Istorie Contemporană a României, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1997.

[10] De exemplu, Radu R. Rosetti, *Învățăminte din războiul în curs*, Ed. Curtea Veche, Bucureşti, 2003.

[11] De exemplu, Petre Otu, *Pacea de mâine: documente ale comisiei constituite în vederea pregătirii conferintei de pace după cel de-al Doilea Război Mondial (1942-1944)*, Editura Militară, Bucureşti, 2006.

[12] De exemplu, Ion Gheorghe, *Un dictator nefericit : Mareşalul Antonescu : Calea României spre statul satelit*, Colecția Istorie & Politică, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1996.

[13] Gheorghe Sbârnă, *Vespasian V. Pella – în slujba ştiinței dreptului şi a cauzei păcii*, Fundația Europeană Titulescu, 2011.

(1919), maior (1927), locotenent-colonel (1934) şi colonel (1939). Titus Gârbea a primit însărcinări de a participa ca expert militar la Conferința de Pace de la Paris (în anul 1919), la reuniunile Micii Înțelegeri, a fost profesor de geografie militară la Şcoala de Artilerie şi la Şcoala Superioară de Război, a activat în cadrul Secției a 4-a din Marele Stat Major (1931-1934) şi a condus Biroul Operații din Secția a 3-a din Marele Stat Major (1934-1937) „în perioada evenimentelor internaționale care preludau conflagrația celui de al-doilea război mondial", după cum singur mărturisea. Pe plan personal, evenimentul cel mai important a fost, desigur, căsătoria sa cu Silvia Câlniceanu, o tânără originară tot din Gorj, din comuna Bengeşti, acolo unde familia ofițerului îşi va ridica şi o casă. Ulterior, în calitate de ataşat militar al României în Germania, Elveția şi Olanda (1937-1940), Titus Gârbea a cunoscut nemijlocit deciziile care au pregătit şi au declanşat cel de-al doilea război mondial: Anschluss-ul, Acordurile de la München, destrămarea Cehoslovaciei, anexarea de către Germania a Memelului de la Lituania, Pactul Ribbentrop-Molotov şi a participat la proclamarea războiului de către Hitler în Reichstag.

Misiunea sa ca ataşat militar în țările nordice şi baltice, cu reşedința la Stockholm (1940-1942), a reprezentat un nou moment fundamental din cariera diplomatico-militară a lui Titus Gârbea, care l-a făcut martor al unor evenimente cruciale pentru istoria regiunii baltice, precum ar fi Războiul de Iarnă (pe care l-a analizat cu multă minuțiozitate în rapoartele sale transmise la Bucureşti), invadarea Danemarcei şi a Norvegiei (9 aprilie 1940), anexarea Țărilor baltice (finalizată în august 1940), începerea şi desfăşurarea primei etape a Războiului de Continuare finlandez (Jatkosota), precum şi multiplele dificultăți întâmpinate de Suedia în menținerea neutralității sale. Ca şi în cazul misiunii sale anterioare, ofițerul român a lăsat o excelentă impresie asupra gazdelor sale, o mărturie a acestui fapt fiind decorarea sa cu „Ordinul Spadei" de către Suedia şi cu „Crucea Libertății" de către Mareşalul Mannerheim – moment care este, de altfel, reliefat în memoriile generalului.

Însărcinările sale în calitate de şef al Detaşamentului de legătură „Colonel Gârbea" cu Grupul de Armate Sud (1 iulie 1942 - 1 mai 1943), de comandant al Brigăzii 18 Artilerie (1 mai 1943 – 24 martie 1944) şi de şef al Detaşamentului român de legătură cu OKH-ul (24 martie 1943 – 21 august 1944) au reprezentat, după cum mărturiseşte însuşi memorialistul, unele dintre cele mai dificile prin responsabilitățile care i s-au atribuit, acestea constituind, totodată, şi dovada unei înalte aprecieri a calităților sale de militar şi de diplomat. De altfel, ca semn de prețuire a meritelor sale pe plan militar, în anul 1943 a fost înaintat la gradul de general de brigadă (cu o stea).

Faptul că România şi Germania au reuşit să depăşească tensiunile cu au apărut între ele după înfrângerea de la Stalingrad, plasată de Comandamentul german în responsabilitatea României, iar Hitler a renunțat în primăvara anului 1944 la planurile de ocupare a României (după cea a Ungaria înfăptuită prin aplicarea planului Margareta I) se datorează, fără îndoială, nu numai încrederii pe care Hitler i-o arăta lui Ion Antonescu, reală şi esențială în acest sens, fără îndoială, ci şi abilității diplomaților şi a înalților ofițeri români de

a-şi convinge omologii germani de responsabilitatea comună ce le revenea forțelor participante în aceste evoluții nefavorabile de pe front. Fără îndoială că un rol în acest sens a fost jucat şi de colonelul, ulterior generalul Titus Gârbea, după cum o dovedesc atât scrierile acestui cât şi documentele de arhivă. De altfel, ofițerului român îi revine meritul de a fi recomandat la Bucureşti renunțarea mareşalului Antonescu la conducerea militară a unei grupări de armate româno-germane de flancgardă plasată în stepa calmucă (propunere venită de la Hitler) în contextul în care planurile militare germane păreau „himerice" iar colonelul român a înțeles că se profila deja întoarcerea sorților războiului.

Actul de la 23 august 1944 a reprezentat, după cum istoriografia a demonstrat cu ample dovezi, un moment foarte important în evoluția generală a războiului în ultima sa etapă de avans pe toate fronturile al forțelor militare ale Națiunilor Unite. „Defecțiunea" României a costat Germania, în scurt timp, pierderea întregului areal sud-est european şi a unuia dintre aliații săi cei mai importanți de pe Frontul de Est.[14] Remarcabilă a fost şi unitatea afişată de armata română în fața ordinelor date de regele Mihai I (1940-1947). În ciuda aprecierii sale pentru calitățile militare ale mareşalului Antonescu, Titus Gârbea şi-a ocupat locul de ofițer comandant în dispozitivul armatei române pentru alungarea trupelor germane din țară. Trecut la dispoziția Preşedinției Consiliului de Miniştri şi a Ministerului Apărării (22 august 1944 – 7 aprilie 1945), aceasta a primit un câteva luni mai târziu misiunea de a comanda Corpul IV Artilerie (8 aprilie 1945 – 9 august 1946), cantonat în Oltenia de Nord, misiunea sa fiind aceea de a asigura paza militară a tezaurului Băncii Naţionale, ascuns la Mănăstirea Tismana şi în împrejurimi.[15]

Trecut în rezervă în anul 1946 şi în retragere în anul 1947, generalul va avea de îndurat vicisitudinile regimului comunist, confiscându-i-se casa şi terenul din județul Gorj şi având de îndurat, alături de familia sa, privațiuni de libertate şi mari greutăți materiale. General respectat, poliglot, spirit rămas lucid chiar la o vârstă înaintată, generalul Gârbea a avut şansa de a fi martor la căderea regimului comunist. Ulterior, meritele sale au început să fie recunoscute şi a fost înaintat, la împlinirea vârstei de 100 de ani, la 17 septembrie 1993, la gradul de general-locotenent (cu două stele), pentru ca apoi să îi fie conferite gradele de general de corp de armată (r) (19 septembrie 1996) şi de general de armată cu patru stele (r) (22 septembrie 1998) „pentru merite deosebite în întreaga sa activitate desfăşurată în cele doua războaie mondiale". Avea să fie, de asemenea, decorat cu medalia „Crucea comemorativă a celui de-al doilea război mondial, 1941-1945". La scurt timp după aceasta, Generalul Titus Gârbea a încetat din viaţă în decembrie 1998, la vârsta de 105 ani.[16]

---

[14] Ilie Ceauşescu, Florin Constantiniu, Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme: rolul României în scurtarea celui de-al Doilea Război Mondial*, Ediție revăzută şi adăugită Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1985.

[15] Alesandru Duțu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Română în Al Doilea Război Mondial, 1941-1945: Dicționar Enciclopedic,* Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1999, pp. 223-224.

16 http://ro.wikipedia.org/wiki/Titus_G%C3%A2rbea (accesat 22.09.2010).

Născut şi format într-o României liberală şi nutrind vederi antitotalitare, Titus Gârbea, printr-o ironie a sorții, a fost martor, alături de concetățenii săi, la instalarea regimurilor autoritare ale lui Carol al II-lea (1938-1940) şi Ion Antonescu (1941-1944), precum şi a celui cu valențe totalitare al statului național-legionar (1940-1941) – care i-a provocat o puternică repulsie, a avut de îndeplinit misiuni importante în Germania nazistă şi a ajuns să parcurgă integral perioada regimului comunist în România, inclusiv ca victimă a acestuia, trăind cu mare intensitate evenimentele din anul 1989 şi sfârşindu-şi existența în România democrată. O existență începută la sfârşitul lui *Belle Époque* şi marcată dramatic de războaiele mondiale şi de „secolul extremelor". O existență pe care şi-a dedicat-o servirii intereselor țării sale şi înțelegerii evenimentelor la care a luat parte şi pe care, uneori, în calitate de militar, le-a influențat în măsura atribuțiilor şi a posibilităților sale.

Poliglot remarcabil, cu o viziune largă asupra războiului şi a consecințelor acestuia pe plan politic, social, economic, psihologic, etc., generalul Titus Gârbea a cunoscut, ca puțini alții, momente şi evenimente de o importanță crucială pentru istoria României şi pentru istoria Europei. Înzestrat cu o inteligență şi cultură remarcabile, adăpat la valorile marilor culturi europene (în special la cele italiană, germană, franceză, engleză, suedeză şi clasică, greco-romană), înțelegând semnificația evenimentelor cărora le-a fost actor şi martor, dornic să împărtăşească şi urmaşilor din bogata sa experiență, Titus Gârbea a lăsat în urma sa nu numai o carieră remarcabilă, inspiratoare, ci şi însemnări zilnice şi memorii valoroase care se află în prezent, ca urmare a unei donații făcute de autorul acestora, în custodia Arhivelor Naționale Istorice Centrale sub forma a 11 caiete şi agende, unele scrise de mână, altele dactilografiate la maşina de scris.

Partea cea mai consistentă a acestor mărturii lăsate istoriei de general este constituită de Memorialul pe care a început să-l elaboreze în anul 1969 în contextul relaxării regimului politic românesc din a doua jumătate a deceniului al VII-lea şi de la începutul deceniului al VIII-lea. Primul caiet redactat de acesta şi numerotat III A a fost finalizat în 1970, iar activitatea de redactare a acestora va continua şi în următorii doi ani. Primul caiet conține „cuvântul înainte", pe care l-am redat aşa cum a fost conceput de autor, schema gândită de acesta memoriilor pe care le redacta cât şi o notă explicativă cu privire la modalitatea în care a fost concepută scrierea acestor memorii. Din schema memorialului aflăm că autorul a gândit redactarea amintirilor sale în trei părți: partea I – primul război mondial, partea a II-a – perioada interbelică şi partea a III-a – al doilea război mondial. Titus Gârbea explică şi opțiunea sa în ceea ce priveşte elaborarea, mai întâi, a memoriilor sale din perioada celui de-al doilea război mondial: „s-a redactat începând cu această ultimă parte ca fiind cea mai importantă, iar evenimentele fiind mai proaspete în amintiri. Ulterior se va redacta „partea a II-a" – perioadă dintre cele două războaie şi apoi „partea I-a" – ce cuprinde amintiri din primul război mondial." Din păcate, cercetările noastre nu au dus la identificarea primelor două părți ale memorialului şi nu excludem posibilitatea ca acestea să nu mai fi fost scrise

niciodată. O posibilă explicație ar fi solicitarea venită din partea Marelui Stat Major de a redacta o lucrare cu caracter mixt pedagogic-metodologic-memorialistic cu privire la funcția de ataşat militar, lucrare ce trebuia să răspundă la o serie de întrebări prestabilite, operă care a început să fie redactată în ajunul Crăciunului anului 1973 şi care probabil nu i-a mai lăsat timpul necesar să-şi finalizeze proiectul memorialistic. Din fericire, această lucrare acoperă memoriile generalului cu privire la perioada primului război mondial şi la perioada interbelică, reuşind astfel să suplinească absența din colecțiile Arhivelor Naționale Istorice Centrale (fond Manuscrise, dosarele 2087-2096) a mărturiilor sale din aceste perioade. Ne propunem să publicăm acest manuscris în volumul al III-lea al operelor lui Titus Gârbea.

Numai o parte infimă din aceste însemnări a fost până în acest moment făcută cunoscute publicului prin eforturile fiului generalului, inginerul Dan Gârbea, ale nepotului acestuia, profesorul universitar Horia Gârbea, precum şi ale unor istorici precum Gheorghe Buzatu. Acestea au apărut în paginile revistelor istorice, în special ale Anuarului Institutului de istorie şi arheologie «A.D. Xenopol», *Magazinului Istoric* (în numere din 1979, 1996, 1998, 2000, 2002, 2003), *Vieții Armatei* şi *Revistei de Istorie Militară* etc., dar şi ale unor volume dedicate celui de-al doilea război mondial.[17] Importanța de netăgăduit

17 Titus Gârbea, Gheorghe Buzatu, "Din arhiva istorică a României contemporane (III): Generalul Titus Gârbea despre ultima întrevedere Hitler-Antonescu", în *Anuarul Institutului de istorie şi arheologie «A.D. Xenopol»*, Iaşi, nr. XXIII/2, 1986, p. 815-820; Gheorghe Buzatu, *Mareşalul Antonescu în fața istoriei*, Iaşi, 1990, vol. I, pp. 485-495; *Antonescu-Hitler. Corespondență şi întâlniri inedite (1940-1944)*, ediție îngrijită de Vasile Arimia, Ion Ardeleanu, Ştefan Lache, coordonator ştiințific Dr. Florin Constantiniu, Editura Cozia, București, 1991, vol. II, pp. 175-204; Gheorghe Anghelescu, „Interviu cu Domnul General Titus Gârbea [Document inedit]", în *Analele Universității «Valahia». Facultatea de Teologie*, Târgoviște, 2004, pp. 35-47; Al. Duțu, L. Nicolescu, Al. Oşca, *Ataşații militari transmit... (1938 - 1944)*, Ed. „Europa Nova", București, 2001 şi volumele următoare; Cornel Şomâcu, "Ultima noapte antisovietică, prima zi antifascistă" şi „23 August 1944 sub judecata istoriei (III): Zilele care au schimbat soarta României", http://www.verticalonline.ro/ultima-noapte-antisovietica-prima-zi-antifascista-ii (accesat la data de 10.04.2011); Titus Gârbea, „Ultimul raport", Memoria.ro, la http://memoria.ro/?location=view_article&id=819&from_name=cautare&from=bG9jYXRpb249c2VhcmNoJmtleXdvcmRzPWJhY2F1Jng9MCZ5PTAmcGFnZT00 (accesat la data de 10.04.2011); Horia Gârbea, "Întoarcerea la realism", la http://www.presamil.ro/VM/2004/02/15_Invitatii%20Vietii%20Militare.htm (accesat la data de 10.04.2011); "Pagini din Primul razboi Mondial. Povestesc Veteranii. C. Sfintescu, T. Garbea", în Memoria.ro, http://www.memoria.ro/?location=view_article&from_name=Interviuri+din+presa%2C+carti%2C+colectii+personale&from=bG9jYXRpb249YXJ0aWNsZXM%3D&cid=110&id=739 (accesat la data de 12.03.2011); „Titus Gârbea, general; şeful Misiunii Militare Române pe lângă Comandamentul German, [C 77/ Arhiva de Istorie orală . - S.R.R/ Interviu realizat de Octavian Silivestru, 21.02.1994]", la http://www.rador.ro/events/1944-08-23/pregatirea.html (accesat la data de 13.04.2010); Razvan Bibire, „Dacă în august 1944 Antonescu rămânea în Bacău…", http://www.unstory.com/daca-in-august-1944-antonescu-ramanea-in-bacau.html (accesat la data de 16.08.2011); „Sa ne amintim: Raptul tezaurului romanesc de catre sovetici", http://www.ziare.com/cultura/documentar/sa-ne-amintim-raptul-tezaurului-romanesc-de-catre-sovetici-1058328 (accesat la data de 16.08.2011); Dragoş Galbur, Unde au ascuns românii tezaurul de frica rușilor, http://www.basarabia91.net/2010/07/unde-au-ascuns-romanii-tezaurul-

a lor face ca publicarea integrală a Memorialului – aşa cum autorul însuşi l-a intitulat – şi a însemnărilor zilnice ale Generalului Titus Gârbea să fie o obligație – acum onorată – a istoriografiei române.

Opțiunea de a aduce în memoria colectivă însemnările acestei personalități remarcabile a diplomației militare româneşti – care, cu certitudine, merită un loc mult mai însemnat în monografiile şi în scrierile despre perioada celui de-al doilea război mondial decât cel care i-a fost conferit până în acest moment – a fost determinată nu numai de înțelegerea importanței acestora ca sursă istorică care permite reconstituirea sau verificarea unor momente, aspecte şi procese ale evoluției istorice româneşti dintr-una dintre perioadele sale cele mai dramatice sau ca sursă metodologică şi didactică de mare valoare cu privire la atribuțiile, obligațiile şi responsabilitățile demnității de ataşat şi diplomat militar, dar şi conştiința că acestea aduc în discuție faptele, experiențele, credințele, percepțiile, gândurile unui martor şi participant activ al istoriei acelei perioade. Având în vedere că, aşa cum a demonstrat Maurice Halbwachs prin cercetările sale, memoria individului este mediată social şi este legată de grup[18], cunoaşterea acestor însemnări are o valoare „simbiotică", aducând o mărturie care se adaugă altora similare cu privire la formarea profesională şi morală a ofițerilor superiori şi diplomaților militari români din perioada de referință, la credințele şi valorile împărtăşite în societatea ofițerilor români, la modul în care aceştia percepeau, analizau sau reflectau asupra evenimentelor cărora le erau martori etc. Nu în ultimul rând, memorialul şi însemnările zilnice au o semnificație *per se* şi îndeamnă la o analiză a compoziției stilistice şi ideatice a acestora, istoriografia renunțând deja să mai privească acest gen de surse istorice doar ca pe un izvor de informații şi recunoscându-le calitatea de „artefacte culturale" ce există într-un context social. Înțelegerea acestei dimensiuni este actualmente considerată apriorică oricărei utilizări a acestor scrieri pentru cercetarea istorică[19], iar scrierile autorului acestor consemnări nu numai că nu fac excepție de la această regulă, dar certifică această realitate.

Memorialul lui Titus Gârbea nu doar narează evenimentele şi procesele istorice cărora le-a fost martor, nu numai că redă impresii, percepții, informații la care autorul a avut acces, dar oferă analize profunde ale acestora, reliefează logica acestora, se apleacă asupra cauzelor mai intime care le generau şi a contextului în care aveau loc şi trece totul prin filtrul culturii generale impresionante a autorului, integrându-le într-o scriitură densă, complexă, echilibrată, cu certe calități literare, care captivează cititorul şi-i menține

---

de.html (accesat la data de 16.08.2011); Dan Gheorghe, „Operațiunea ultrasecretă Tismana. Ascunderea aurului României înaintea invaziei sovietice", http://cersipamantromanesc.wordpress.com/2010/07/28/operatiunea-tismana-ascunderea-aurului-romaniei-inaintea-invaziei-sovietice/ (accesat la data de 16.08.2011);

18 Maurice Halbwachs, *The Collective Memory*, 1st ed., Harper Colophon Books Cn/800 Harper & Row, New York, 1980; vezi şi Jan Assmann, "Collective Memory and Cultural Identity", în *New German Critique*, nr. 65 (1995), p. 127.

19 Irina Paperno, "What Can Be Done with Diaries?", în *Russian Review*, vol. 63, no. 4 (2004), p. 569.

atenția vie de la prima până la ultima pagină. Personajele, faptele, rațiunile, jocul complicat al intereselor îşi găsesc locul şi rolul lor bine definit în aceste memorii, în vreme ce analizele sale cu privire la pricinile germinării ideilor naziste şi ale ascensiunii lui Hitler la putere, la cauzele care au generat cel de-al doilea război mondial, la diplomația agresivă şi subtilă totodată a Moscovei din prima parte a celui de-al doilea război mondial, la importanța secretului în diplomația militară, precum şi cele cu caracter militaro-strategic referitoare la incapacitatea Germania de a câştiga cel de-al doilea război mondial în care se angajase, la rațiunile rezistenței finlandeze în timpul Războiului de Iarnă sau desluşirea strategiei şi tacticii germane utilizată în timpul Operațiunii Weserübung de ocupare a Norvegiei şi a Danemarcei (9 aprilie 1940) fac din cititor un martor al tensiunii generate de deciziile care se luau în aceşti ani fatidici şi al consecințelor adeseori dramatice ale acestora, precum şi al modului în care diplomatul militar român îşi construieşte propriul discurs logic pentru a descifra procesele şi evenimentele care aveau loc în jurul său, înțelegându-le în durata lor lungă.

Pentru că cea mai bună dovadă a complexității şi savorii acestui memorial care, asemenea unui roman al lui Umberto Eco, poate fi citit în diferite chei este textul însuşi datorat generalului Titus Gârbea, redau mai jos prima parte a textului Memorialului (dosarele III A - 2087, III B - 2088 şi III C - 2089), cuprinzând perioada declanşării războiului şi al transformării acestuia într-un război mondial (anii 1939-1941), cu mențiunea că am respectat în întregime textul manuscrisului. Am păstrat, de asemenea, textul notelor de subsol ale autorului, marcându-le cu mențiunea (n. T.G.), intervențiile minore ale mele vizând doar corectarea tacită a unor trimiteri care nu indicau în mod adecvat sau indicau incomplet sursa folosită şi aducerea la un numitor comun a referințelor. Orice alte comentarii făcute de editor au fost semnalate prin note de subsol care nu au niciun indicativ special la începutul lor, aşa încât să nu impieteze asupra textului propriu-zis al manuscrisului lui Titus Gârbea şi să poată fii deosebite de cele ale autorului. De asemenea, a fost actualizată ortografia, conform normelor în vigoare, păstrând anumite particularități ale stilului autorului. Pentru a uşura parcurgerea lucrării fără a impieta însă asupra structurii logice gândite de autor, s-a procedat, acolo unde era cazul, la o renumerotare a capitolelor şi subcapitolelor.

În final, doresc a adresa mulțumirile mele Editurii Cetatea de Scaun pentru a fi îmbrățişat cu generozitate şi a fi susținut acest proiect, doamnei Mirela Ivan-Nobel pentru a fi cules cu desăvârşit profesionalism textul manuscrisului, precum şi nepotului generalului, Prof.univ.dr. Horia Gârbea, pentru a fi încurajat acest demers editorial şi pentru a fi prefațat această lucrare, operă care vede lumina tiparului sub egida Asociației Române pentru Studii Baltice şi Nordice şi a Centrului pentru Cercetarea Istoriei Relațiilor Internaționale şi Studii Culturale „Grigore Gafencu".

Conf. univ. dr. Silviu Miloiu

Cuvânt înainte

Partea de memorialistică care se narează în paginile ce urmează cuprinde perioada războiului al doilea mondial ce se înlănțuie şi care este o urmare a evenimentelor din primele decenii ale secolului nostru. Ea se înscrie dintr-un ansamblu care începe cu mărturiile autorului asupra primului război mondial, fiindcă el face parte din generația celor care au trăit ca luptători în aceste două mari drame. Memorialul va cuprinde şi perioada dintre cele două războaie până inclusiv la catastrofa ce a cuprins întreaga noastră planetă.

Profundele schimbări politico-sociale-economice cum şi născocirile, descoperirile promovate şi biciuite de nevoile aprige ale războiului marchează o despicătură de proporții încă nedefinite ale Istoriei Universale, din care s-a desprins începutul unei ere noi.

Deşi descrierea înfățişată se face la peste două decenii după încetarea operațiunilor militare, pe bază de documente, de note şi notițe, însemnări, ca şi pe baza amintirilor cărora evenimentele grave le-a dat o imprimare vie, neştearsă, timpul ce s-a scurs este încă prea scurt. Deci ele nu pot să dea evenimentelor cuprinsul, forma şi perspectiva justă pentru ca cititorul să-şi facă o judecată clară şi obiectivă. Multe din aceste fapte nu sunt complet cunoscute, nici urmările lor nu sunt dezvăluite sau desluşite sau au fost generate de tendințe şi de interese încă ascunse. Distrugerea fortuită a documentelor şi a dovezilor fac cea mai grea piedică, ca în orice memoriale.

Apoi evenimentele au fost purtate în uriaşe mase amorfe şi în covârşitoare forțe în mişcare, pe spațiile întregului glob pământesc. Volumul, țesătura şi păienjenişul lor nu permit nici cuprinderea, nici aşezarea şi eşalonarea lor pe coordonatele istoriei, iar multe detalii s-au pierdut, sau scapă sau dispar.

Ceea ce se va nara aici este numai o încercare de informare şi de a da un izvor de date, în aprecieri, de judecăți, de hotărâri şi de acțiuni, care să ajute o lucrarea de sinteză istorică ce va fi făcută de spirite superioare cu discernământ, cu spirit critic şi cu talent de plăsmuire. Acesta este scopul întocmirii acestei lucrări de memorialistică, de informare.

Situația de ataşat militar în Germania, în Elveția şi în Olanda (1937-ianuarie 1940), apoi în Țările Nordice şi Baltice (1940-iunie 1942), apoi în misiunea grea de legătură dintre Comandamentul Suprem Român cu

Comandamentul German care conducea şi întrebuința forțele noastre principale pe teatrul de est (1942-1943) şi în sfârşit misiunea de legătură în Germania (1943-23 august 1944) pe lângă Comandamentul Suprem german, terminată cu participarea în pregătirea şi desfăşurarea ca luptător comandant la Insurecția Armatei, 23 august 1944, toate acestea mi-au permis şi-mi dau o calificare să întreprind această lucrare de memorialistică. Trebuie adăugat participarea ca comandant luptător la operațiunile militare pe front până la terminarea lui în Cehoslovacia, 9 Mai 1945.

În preliminariile ca şi pe timpul războiului mă aflam în ierarhia militară, la o vârstă şi la o înțelegere, pe urma unei lungi pregătiri care mi-au îngăduit judecarea evenimentelor la un nivel superior. Aveam înapoia mea studii de Drept (cu accentul la Drept Internațional), militare în Franța (1918-21), în țară – Şcoala Superioară de Război (1921-23), în Germania – cursul de Comandament (decembrie 1943-februarie 1944). Aceste studii au alternat cu practica în serviciu la trupă, în Marele Stat Major la instrucție şi operații, cu răspunderea în profesiunea adiacentă la Şcolile de Artilerie şi la Şcoala Superioară de Război, cu participări la studii, călătorii şi manevre în cadrul Marelui Stat Major, cum şi cu armatele aliate din Mica Înțelegere.

Mai înainte am participat ca ofițer luptător la trupă, în primul război mondial, când am cunoscut succesele ca şi dureroasele înfrângeri. Am fost întrebuințat în comisia de armistițiu (1917) şi apoi în sarcini exterioare în delegația conferinței de pace (1919) de la Paris.

Toată această enumerare reflectă o activitate şi o practică care mi-au permis înțelegerea rosturilor superioare în stat şi de conducere militară. În varietatea sarcinilor ce-am avut au fost situații de grea cumpănă când în noianul de necunoscut sau de tulbure, de informații nesigure sau contradictorii [a trebuit] să-mi arăt clar judecata sau convingerea, să-mi iau răspunderea unor păreri exprimate, sugestii sau propuneri, precum şi a unor acțiuni grave.

Am fost animat în toată această suită de stări şi de evenimente de: <u>împlinirea sarcinilor</u> primite, <u>de apărătoarea grijă</u> pentru neamul nostru şi pentru țara ce era amenințată [de primejdii] cărora timpul şi împrejurările [le] dădeau înfățişări schimbătoare. Îmi dădeam seama cum ne găseam împinşi în calea torentului sau în vâltoarea evenimentelor grele prezente sau care se apropiau. În acest al doilea război mondial era de prevăzut cu mulți ani înainte că țara ne va fi târâtă în angrenajul marilor roți ale evenimentelor, ca şi în ciocnirea marilor puteri. Aflându-mă la Berlin, în centrul fierberii care amenința de mult continentul nostru, trăind în capitalele Europei Centrale, în mijlocul unui mare popor cu mari însuşiri care sub biciul unei dictaturi necruțătoare îl nimicea, îl escita şi-l mâna protestatar, am întrezărit pericolul pentru noi. Am simțit lumea bloc germană îndemnată să cotropească, să se întindă peste țări şi neamuri, am simțit năzuințe şi primejdii, am înțeles fapte

care priveau direct lumea noastră românească. Am denunțat şi am comunicat la timp faptele ce trăiam, informațiile ce culegeam şi deducțiile ce puteam face, la Marele Stat Major şi chiar direct la capul statului.

Dar, fiind convins că poporul nostru aşezat la o răscruce de vânturi neprielnice, va mai cunoaşte crize şi amaruri în viața lui şi dat fiind că tot ce-am denunțat sau am comunicat, puțini le-au cunoscut sau documentația s-a putut pierde am socotit că dacă unul din această lume românească a cunoscut ca martor şi ca făptuitor în epopeea universală şi în drama românească, evenimentele atât de complexe, legate de al doilea război mondial, zic, am socotit că nu trebuie să le dea uitării, nici să dispară odată cu el. Deci trebuie să facă efortul de a le aduna şi a le arăta împărtăşindu-le celor ce suntem de o seamă din lumea noastră, pentru luare aminte şi pentru învățătură. Dar narațiunea este şi pentru cei care pot să aibă simțul onestității despre viața popoarelor, ca să ne judece obiectiv în desfăşurarea filmului dramatic pe care soarta ni l-a hărăzit.

Repet, lucrarea nu are nici pe departe caracter de sinteză şi deducțiile ca şi concluziile parțiale, ca întreaga narațiune au caracter de cronică chiar dacă uneori în expunere se fac incursiuni în trecut sau uneori anticipează pentru înțelegerea mai clară a unui personaj sau a unor stări şi evenimente.

General Titus Gârbea

Al Doilea Război Mondial[20]

1. Preambul: Criza poloneză în continuare

În august 1939 aveam aproape doi ani de stagiu în postul de ataşat militar în Germania cu reşedința la Berlin în atmosfera apăsătoare a regimului dictatorial nazist, în trepidanta capitală a unui mare şi dotat popor aşezat în centrul Europei, conştient de valoarea lui, cu aspirații vechi moştenite. Acesta, cu abia două decenii în urmă, suferise cea mai grea înfrângere şi umilire după primul război mondial. El avea în spate două decenii de convulsii, de regim tiranic şi de continue sforțări uriaşe cum n-au mai fost cunoscute de un alt popor. Am trăit doi ani în furtunoasa capitală unde conducerea politică în numai 5-6 ani reuşise să ridice poporul german de sub povara şi umilirea celei mai grele înfrângeri, impunând şi statornicind o nouă ordine de viață, a național-socialismului. În doi ani am trăit – partea ascendentă din această şi ridicare a poporului german, am trăit culminanța „miracolului german" de redresare până la o putere şi un prestigiu ce nu mai fuseseră atinse, demonstrând uriaşe, latente resurse spirituale, morale şi materiale. Dar în doi ani am trăit în mijlocul acestui popor îndemnul, sforțările şi biciuirea unui regim dictatorial către dominarea continentului prin violente acțiuni de asuprire, de cotropire şi de nimicire. Au fost doi ani de fierbere, de îngrijorări şi de crize internaționale care deseori au oprit răsuflarea însuşi a poporului german dar şi a vecinilor, chiar şi a continentului nostru. Acest ritm de viață înfrigurată, acest tempo trepidant a cuprins toată activitatea Germaniei dar şi a cancelariilor, a ambasadelor, a legațiilor, consulatelor, ca şi a tuturor reprezentanțelor de la Berlin. Fortuit, corpul diplomatic, corpul consular ca şi reprezentanțele tehnice sufereau legea şi atmosfera mediului până la influențe care puteau să deformeze însăşi judecata, obiectivitatea ca şi liniştea de lucru. Se simțea nevoia unei evadări din acest mediu, nevoia de a te scutura de grijile ce se succedau rapid, de a te linişti şi de a te verifica.

Eram acreditat în acelaşi timp şi pe lângă legațiile române din Elveția şi din Olanda. Misiunea ce aveam îmi impunea ca periodic sau ocazional să

[20] Autorul şi-a numerotat această parte ca fiind Cartea a III-a, Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Manuscrise 2087.

călătoresc la Berna sau la Haga unde luam contact timp de mai multe zile cu şefii de misiune, cu personalul legațiilor noastre, ca şi cu autoritățile militare din Elveția şi Olanda. Un contact informativ prețios era cel cu colegii ataşați militari, navali şi aerieni din aceste capitale. Eram, desigur, ascultat şi cercetat cu tot interesul de toți, de toate aceste persoane de contact, ca unul ce trăiam şi aduceam noutăți din tumultoasa capitală unde crizele se succedau tot mai alarmant şi unde fierberea amenințătoare era în creştere. Pentru mine aceste evadări erau desigur o uşurare dar mai ales erau ocazia de a mă debarasa de raționamente greşite sau necomplete ca şi de influențe pernicioase ce puteau fi exercitate de mediul dictatorial al regimului nazist într-o mare capitală, în mijlocul unui mare popor în fulgurantă ascendență şi năzuință.

În iulie şi la începutul lui august 1939 mă găseam într-o asemenea călătorie în Elveția. După răvăşirea fruntariilor din mijlocul Europei prin Anschluss-ul Austriei[21], prin acordul de la München 1938[22] şi după dispariția Ceho-Slovaciei la 15 martie 1939[23], Europa începe a trăi criza poloneză cu noi grave implicații şi cu alternative de acute şi aparente acalmii. Ministrul României Gurănescu[24] din Elveția deținea acest post de observație de la Berna de peste un an şi venise de la Belgrad de unde plecase la insistențele sale, deşi aici misiunea era mult mai importantă. Nu cunoştea prea bine lumea germană, nici postulatele nazismului. El avea mare încredere în orânduirea [stabilită] prin tratatul de la Versailles şi celelalte, deci socotea că noua criză se va rezolva „cu un compromis în care Polonia va plăti ceva, fiindcă aliații la vest nu vor războiul iar Hitler nu-l va putea face". Ministrul vorbea curgător şi era peremptoriu în afirmațiunile sale. Nu am avut niciodată controverse cu acest şef de misiune. Nici nu aş fi avut vreun avantaj pe care nici nu l-aş fi urmărit. Nici nu i-am reamintit că aceste tratate erau în bună parte înlăturate. Colegii mei francezi, englezi şi italienii erau mai mult liniştiți decât alarmați, necunoscând totuşi îngrijorarea şefilor militari elvețieni față de noua criză europeană ce dura de patru luni.

---

[21] Anexarea Austriei de către Germania nazistă (12 martie 1938), eveniment care a readus Germania în prim-planul politicii în regiunea danubiană şi a afectat balanța puterii în Europa, vezi Alfred D. Low, *The Anschluss movement, 1931-1938, and the great powers*, Columbia University Press, 1985; Public Record Office (PRO) FO 371/21750, pp. 44-47, Clair Gainer's despatch no. 62 of 24.3.1938.

[22] Acordul de la München (29/30 septembrie 1938) a fost primul pas în destrămarea Cehoslovaciei (finalizată la 15 martie 1939) şi a încurajat politica de agresiune a Germaniei naziste. A fost urmat de cedări teritoriale ale Cehoslovaciei, ca o consecință a acestuia, în fața Ungariei (ca urmare a Primului Dictat de la Viena) şi Poloniei, vezi Richard Overy, *Germany and the Munich Crisis: a mutilated victory?*, în Igor Lukes, Erik Goldstein, *The Munich crisis, 1938: prelude to World War II*, Frank Cass, London, 1999, pp. 191-214.

[23] **(n. T.G.)** Trebuie şi adăugat şi anexarea la Reichul nazist în 18.III.1939 a portului şi ținutului Memel, unicul port al Lituaniei.

[24] Alexandru Gurănescu a fost ministrul plenipotențiar al României în Austria din 1936 până la anexarea acesteia de către Germania nazistă.

Am asistat la unele exerciții şi la o mare, curioasă manifestare de forțe militare la Zürich. Oraşul era înțesat de multă lume în afară de turişti, care vizitau o foarte reuşită expoziție economică aşezată pe ambele maluri ale lacului cu acelaşi nume. Tocmai de aceea guvernul a impus ca să se organizeze la Zürich o demonstrație militară în văzul şi auzul poporului, cu focuri reale, de la arma individuală până la bombardamentele aeriene. Uriaşa masă de participanți a văzut ca la teatru – terenul muntos al țării se pretează – efectele ucigătoare ale mijloacelor de luptă în războiul modern. Pentru Elveția, țară neutră şi pacifistă, manifestația a contrastat la fel ca şi cu viața din marele oraş, capitala virtuală a țării, care se desfăşura liniştită, animată de marea expoziție, în plin sezon de turism estival. Totuşi dorința de a instrui pe cetățeni şi de a-i informa asupra perspectivelor războiului după repetatele crize din centrul Europei justifică îngrijorarea conducerii. Ea mai urmărea să arate în țara democratică ce era Elveția necesitatea cheltuielilor pentru apărarea neutralității acestei țări. În afară de acest „exercițiu public", viața era normală, turismul era în plină manifestare şi viața animată.

Am trecut şi în Italia pentru 3-4 zile unde nu am putut vedea nimic anormal care să preludeze apropiata izbucnire a marelui război. Nici în Germania în sud, în Tirol şi în Bavaria, la München, Nürnberg, la Bayreuth, pe unde am trecut, nimic nu prevestea izbucnirea războiului atât de apropiat.

Presa şi activitatea diplomatică, cât se putea cunoaşte, dovedeau totuşi o continuă tensiune internațională cu timpi mai calmi alternând cu momente culminante fierbinți. Se scria şi se vorbea de o „înțelegere" a puterilor occidentale cu URSS, cum şi de o misiune militară franco-engleză ce negocia la Moscova o cooperare militară. Toate acestea demonstrau cât de acută era tensiunea în Europa. Dar această stare de criză durează de doi ani, devenise endemică şi, tot pomenindu-se de ea pe toate glasurile, opinia publică se obişnuise ca de strigătul din poveste: „lupul, lupul!" într-atât, încât nu-i mai venea să creadă pericolul iminent al „lupului", mai ales că nimeni nu-l dorea. Ce mare greşeală când se judecă evenimentele prin prisma dorințelor. Bărbați de stat şi diplomați încercați, luând deseori dorințele lor realități, au neglijat sau nu au văzut obiectiv faptele. Germania era desigur „încercuită" iar diplomația occidentală în acord cu URSS, mai sincer sau mai puțin sincer, încercau „să întărească acest cerc" care – se presupunea – cu cât va fi mai tare cu atât dezlănțuirea marelui război va fi mai puțin probabilă.[25] „Hitler nu poate face război de unul singur", spunea optimist ministrul Gurănescu şi ca el

[25] Referire la negocierile începute în primăvara anului 1939, după anexarea Cehoslovaciei, între Marea Britanie, Franța şi Uniunea Sovietică, convorbiri eşuate ca urmare a ofertei împărțirii sferelor de influență făcută de Germania Uniunii Sovietice şi finalizată prin semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, pe larg la R.A.C. Parker, *Chamberlain and Appeasement. British Policy and the Coming of the Second World War*, St. Martin's Press, New York, 1993.

declarau mulți diplomați, bazați pe încercuirea Germaniei. Aceiaşi luminați diplomați în declarațiile lor se străduiau să nege că se urmăreşte „încercuirea Germaniei" şi se fereau de această expresiune ce ar putea irita pe dictatorul de la Berlin. Nici marea mulțime mondială nu dorea războiul şi, ca atare, nici nu este nevoie de o încercuire a Germaniei.

Nici în Boemia sugrumată şi supusă cu resemnare nu era niciun semn care să prevestească războiul atât de apropiat. Poate că în lumea cehă războiul ar fi fost dorit fiindcă i-ar fi oferit o şansă din două de eliberare. Un război ar fi fost prea frumos ca să izbucnească, aducând ziua mare de a scutura jugul protectoratului nazist.

Străbătând Europa din Italia până la Berlin, abia la Dresda, lipsa de carburanți la centrele de distribuție a fost primul semnal de alarmă. Dar aceasta se întâmplase şi anul trecut în criza cehoslovacă; apoi, benzina mi s-a dat fără o prea mare insistență, dar - semnificativ – numai pe ascuns şi numai necesarul strict până la Berlin, socotindu-mă un caz excepțional, al unui autoturism din corpul diplomatic.

Am sosit în marea capitală pe lumină şi pe mare linişte. În tot timpul nu am văzut mişcări de trupe, nici transporturi pe calea ferată sau auto. Nu aveam un alt simptom care să confirme o alarmă. Eram la 8 ale lunii august, luna care s-a considerat decisivă în cercurile diplomatice la Berlin, atât pentru înăsprirea relațiilor dintre Germania şi Polonia cât şi pentru inițiativele temerare naziste privind oraşul competiționat, Danzig şi coridorul spre acest oraş.

Reflectam însă că toată această linişte aparentă nu poate arăta nimic care să justifice un optimism pentru pace. Lunile de tensiune au fost foarte prielnice pentru o pregătire, o mobilizare şi o concentrare a forțelor armate germane. Tehnica modernă permite aceste grele operațiuni în forme larvare şi ascunse, foarte departe de vechea practică a clopotelor care anunțau poporului trecerea pe picior de război. Germania nazistă a putut să facă pe tăcute, pe îndelete pregătirile războiului contra Poloniei, pentru războiul fulger, scurt, pentru <u>războiul localizat</u>. Socoteam că pregătirea politică ca şi militară a acestui război a putut fi chiar desăvârşită, iar cei 3-4 ani efectivi au fost mult prea puțini pentru pregătirea <u>războiului mare, războiului general</u>, care ar deveni al doilea război mondial. Conducerea nazistă nu a dorit – din nou, o dorință – să creadă în acest „mare război" care ar veni. Pregătirea lui politică ca şi militară erau departe de a face față poverilor ce le-ar impune. Opoziția care s-a născut contra „Führerului" a început când acesta a manifestat revendicări politice şi teritoriale (1937) care vădit duceau Germania spre crize şi în conflicte armate pentru care ea nu era pregătită. Postulatele şi obiectivele politice enunțate de Hitler mai precis sau mai ascuns şi, variind ca întindere de la lună la lună şi de la an la an, erau în mare disproporție cu „instrumentul forță" de care el a putut dispune. Se poate replica că totuşi Germania nazistă a putut desfăşura 2 ani de

campanii uluitoare necunoscute până atunci şi a putut rezista aproape 3 ani asaltului concentric aliat. Aceasta nu dovedeşte că Hitler a pregătit bine războiul politic şi militar.[26] Germania a putut să conducă războiul cinci ani jumătate fiindcă în prima lui fază a surprins aliații neînarmați, apoi pentru că în țările cotropite sau ocupate a găsit cantități uriaşe de armament şi echipament cu care a dotat „fortăreața europeană", şi mai ales, Hitler a avut în spatele său un mare şi dotat popor, supus, disciplinat şi capabil de mari sacrificii.[27] Asupra acestei teme, a pregătirii politice şi militare a războiului general de către regimul nazist, se va reveni cu alte aspecte şi fapte.

1.1. Faza poloneză

Primul contact cu ministrul României, Radu Cruțescu[28], căruia îi relatez cele văzute şi aflate în Elveția, în Italia şi în Protectorat (Boemia), conchizând că viața sub tensiune devenită endemică, în mijlocul Europei, apare liniştită în aceste țări. Liniştea se menține şi în Germania, pe care am străbătut-o de la nord la sud, unde nu am văzut nicio mişcare de trupe. Liniştea nu mi se pare lipsită de îngrijorări la lumea germană, dar evoluția crizei, am precizat, are mare asemănare cu cea cehoslovacă din anul trecut.

Ministrul îmi face un tablou sumbru al situației şi-mi narează o serie de informații politice şi militare. El este alarmat de apatia ambasadei poloneze care nu pare nici alarmată şi nici nu vine în întâmpinarea crizei prin încercări de negocieri. El mai este dezgustat de ignoranța până la dispreț în care sunt ținute, în genere, toate misiunile diplomatice din Berlin. Numai la ambasada engleză şi franceză activitatea şi contactul cu Germania sunt asidue, chiar şi noaptea, iar alarma este continuă. Chiar în cercurile italiene, partenerul de

---

[26] Afirmațiile memorialistului sunt pe deplin susținute de cercetări ulterioare, de exemplu de lucrarea lui Paul Kennedy, *The rise and fall of the Great Powers. Economic change and military conflict from 1500 to 2000*, Fontana Press, 1989, pp. 426, 429-430, 440-443. Datele oferite de reputatul istoric arată clar că Germania se afla cu mult în urma S.U.A. şi U.R.S.S. în ceea ce priveşte procentul din producția mondială, venitul național şi potențialul militar relativ (acest ultim indicator arăta în 1937 S.U.A. pe primul loc cu 41% din total, în vreme ce Germania şi U.R.S.S. aveau fiecare în jur de 14% din total), fiind pe locul trei şi la procentajul alocației bugetare pentru apărare (în urma Japoniei şi a U.R.S.S.). Alte probleme legate de managementul războiului sunt relevate de R. J. Overy, *Mobilization for Total War in Germany 1939-1941*, în *The English Historical Review*, Vol. 103, No. 408, July 1988, pp. 613-639.

[27] Cercetările realizate de Larry T. Balsamo susțin ideea că principala cauză a înfrângerii a fost „uzura umană" care a fost „accelerată de conducerea operativă a lui Hitler", *Germany's Armed Forces in the Second World War: Manpower, Armaments, and Supply*, în *The History Teacher*, Vol. 24, No. 3, May, 1991, p. 274.

[28] Radu Crutzescu (1892-1977) a fost un diplomat român cu studii de drept la Paris care a servit ca ministru plenipotențiar al țării sale la Sofia (1936-1938), Praga (1938-1939), Berlin (1939-1940) şi Ankara (1940-1941).

Axă, nu pare a fi orientat mai detaliat.[29] După „încercuirea Germaniei", ministrul îmi spune că germanii continuă a fi furioşi. Despre tratativele occidentalilor de la Moscova nu ştie nimic. Îi reamintesc ministrului că furia nazistă dovedeşte partea slabă a politicii germane care după marele succes de la München şi împărțirea şi dispariția Cehoslovaciei, a crezut că poate exclude orice influență şi interes franco-englez din răsăritul continentului. Furia nazistă mai dovedeşte că rezistența poloneză îi irită fiindcă îi împiedică să dea o lovitură scurtă, violentă, chiar „un mic război, un război fulger cu care să atingă primele obiective: Danzig şi coridorul", punând Europa uluită în fața faptului împlinit. Furia nazistă dovedeşte că Hitler nu vrea şi nici nu crede în războiul general pentru care nici Germania nu este gata în pregătiri. El nu crede că Franța şi Anglia vor face război pentru Danzig sau pentru coridorul polonez cum nu l-au făcut pentru Austria şi nici pentru Cehoslovacia.[30] Am reamintit ministrului concluziile mele din iulie privind raportul de forțe între Germania „încercuită" şi vecinii săi, inclusiv Rusia. Aceste concluzii fuseseră raportate la Bucureşti cu o lună înainte. Ministrul care avea cunoştință de ele încheie gânditor şi cu înțelepciune exprimă că „jocul cu focul acesta este periculos". Am adăugat că totuşi în lume gândirea s-a schimbat după repetatele agresiuni şi imixtiuni războinice din China, din Abisinia, din Spania, Austria şi Cehoslovacia.[31]

Am adăugat apoi că oricum va evolua şi se va încheia criza poloneză, situația României, zdruncinată prin acordul de la München, se va înrăutăți. În prezent, fie că Europa va ceda din nou în fața Germaniei hitleriste, fie că va izbucni războiul, România nu va avea decât de pierdut. Fruntariile ei vor fi puse în discuție de Ungaria împinsă de Germania şi de Rusia. Polonia, care este o piesă importantă în starea noastră politică, va ieşi slăbită şi va intra în

[29] Italia nu fusese nici măcar consultată la încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov, a se vedea Jean-Baptiste Duroselle, André Kaspi, *Istoria relațiilor internaționale 1919- 1947*, vol. I, Ed. Ştiințelor Sociale şi Politice, Bucureşti, 2006, p. 191.

[30] Din nou, aprecierile memorialistului sunt atestate de cercetările ulterioare, un exemplu în acest sens constituindu-l H. W. Koch care neagă existența unui program închegat de politică externă şi militară al Germaniei lui Hitler, aceasta din urmă acționând adeseori în funcție de conjuncturi şi oportunități pentru a-şi atinge obiectivul de readucere a Germaniei în prim-planul politicii mondiale. Este ilustrativ acest pasaj al lucrării lui istoricului amintit: „până la sfârşitul verii lui 1940 un compromis cu Marea Britaniei sau înfrângerea acesteia a stat în centrul obiectivelor lui Hitler", H. W. Koch, *Hitler's 'Programme' and the Genesis of Operation 'Barbarossa'*, în *The Historical Journal*, vol. 26, no. 4, December 1983, pp. 891-920.

[31] Unii istorici, precum Chistopher Hill, merg până acolo încât consideră că agresiunea nazistă asupra Germaniei a declanşat o revoluție în politica externă britanică, Christopher Hill, *Cabinet decisions on foreign policy. The British experience, October 1938-June 1941*, Cambridge University Press, Cambridge, 1991, p. 18.

influența totală a Germaniei ca şi Cehoslovacia. Doi din pionii importanți ai politicii României sunt scoşi din potențialul nostru politic.[32]

Situația noastră economică era tot mai influențată şi sub conducerea celei germane prin acordul româno-german încheiat şi mult mai lărgit, de importanță sporită, din martie 1939, semnat cu mesagerul extraordinar al economiei germane şi al lui Dr. Walter Funk, care era Directorul General Helmut Wohlthat.[33]

Situația internă, prin susținerea şi promovarea legionarismului de către reprezentanții diplomatici de la Bucureşti, era marcată de influență până la un amestec tot mai eficient nazist în România în care minoritatea germană şi garda legionară constituiau o insidioasă şi periculoasă coloană a cincea.[34]

Contactul meu cu membrii reprezentanței diplomatice române era zilnic iar cu ministrul țării, la orice oră pentru situații urgente sau importante. Cu consilierul de presă, Dr. Petre Ilcuş, am comentat situația în acest început de august. Era un spirit realist, avea bune relații în lumea presei germane. Îi împărtăşeam informațiile mele şi cele obținute de peste fruntarii putând să mă verific în concluziile mele. El avea contacte mai strânse cu reprezentanții presei occidentale, era pesimist asupra concepției şi forței acesteia şi poate că era sub influența cercurilor naziste în considerarea redusă ce le-o arăta.[35] Ca şi reprezentanții economiei de pe lângă legația României, consilierul de presă Dr. Ilcuş concludea că evenimentele ne vor constrânge tot mai covârşitor ca să ne „mişcăm politica în apele germane". Torentul nazist era îndreptat către estul şi sud-estul continentului şi era o realitate de care trebuia să se țină neapărat seama.

---

[32] Există o bibliografie consistentă cu privire la consecințele schimbărilor petrecute pe planul echilibrului european asupra poziției externe a României, de exemplu, Petre Otu, *Îmbrățişarea Anacondei. Politica militară a României în perioada 1 septembrie 1939 – 22 iunie 1941*, Ed. Militară, Bucureşti, 2006, pp. 11-59; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol şi Mareşalul Antonescu. Relațiile germano-române 1938-1944*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1994, pp. 57-97; Ion Calafeteanu, *Diplomația românească în sud-estul Europei 1938-1940*, Ed. Politică, Bucureşti, 1980 etc.

[33] Acordul din 23 martie 1939 era important prin faptul că se stabilea coordonarea producției celor două state în toate domeniile, dar efectele sale au fost reduse de semnarea unor convenții economice cu Franța (31 martie) şi cu Marea Britanie (11 mai), ceea ce a permis României să se mențină pe moment între blocurile militare ale timpului, vezi Andreas Hillgruber, *op.cit.*, pp. 76-82.

[34] Potrivit aprecierilor istoricului german Armin Heinen, autoritățile şi diplomația statului german s-au ferit în această etapă să-şi acorde susținerea fățişă Legiunii Arhanghelului Mihail şi minorității germane, deşi NSDAP-ul manifesta o dorință în acest sens, vezi *Legiunea "Arhanghelului Mihail". O contribuție la problema fascismului internațional*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 311-313.

[35] Aprecieri critice la adresa activității acestuia în cadrul Legației de la Berlin pot fi găsite în însemnările fostului său colaborator Dumitru Cristian Amzăr, *Jurnal berlinez*, ediție de Dora Mezdrea şi Dinu D. Amzăr, Editura România Press, 2005, pp. 132-134, 136-138 ş.a.m.d. Potrivit acestuia, o bună parte din informațiile trimise la Bucureşti erau preluate din presa nazistă şi reflectau viziunea NSDAP-ului.

Fără întârziere în aceeaşi zi şi în cele următoare am urmat o activitate informativă la ambasadele franceză şi engleză, precum şi la colegii iugoslavi, suedez, turc şi în mod cu totul special la cei italieni. Punctele diferite ale acestora îmi dădeau comentarii diverse dar toate părerile lor conchideau la pregătirile intense pentru trecerea în starea de război a Germaniei. Le aduceam acestora informațiile şi impresiile mele culese în călătoria în sudul continentului. Colegii mei francezi şi englezi erau foarte rezervați asupra tratativelor duse de misiunile lor la Moscova care se tărăgănau de luni. În aceste zile, asemănătoare cu cele din criza cehoslovacă, mi-a lipsit colaborarea cu colegul şi prietenul meu cehoslovac, colonelul Antonin Hron[36]. A fost regretabil că contactul (sic!) cu colegul meu polonez, colonelul Antoni Szymański[37], nu a fost de fel strâns în aceste grele zile de august. În afară de o apatie zisă de „aşteptare", polonezii erau butonați, doritori să se abțină de la orice comentarii. Atitudinea lor a fost neînțeleasă în criza cehoslovacă, silindu-se să nu priceapă atunci că țara lor este numai o piesă în jocul viclean nazist. Acest joc plătit numai cu un blid de linte al unei mizere rectificări de frontieră era vădit preludiul nenorocirii ce se putea dezlănțui asupra Poloniei, fără întârziere.

Criza din 1939 n-a fost decât răsplata cu dobândă uzurară a unei Nemesis care abătea asupra Poloniei o pedeapsă cruntă.[38] Îmi reaminteam acum părerea precedentului nostru ministru la Berlin, Radu Djuvara, care pe timpul crizei cehoslovace susținea pretențiile colegului său Jozef Lipski[39] al Poloniei, afirmând cu tărie şi convingere: „Da, dar polonezii se vor bate!" Desigur, această părere oglindea pe a colegului său, ambasadorul polonez la Berlin,

---

[36] Colonelul Antonin Hron a jucat un rol important în procesul de decizie în mai 1938 când guvernul cehoslovac a ordonat o mobilizare parțială în lumina informațiilor (dovedite ulterior a fi false) ajunsese în posesia ataşatului său militar la Berlin, informații potrivit cărora Germania pregătea în scurt timp o agresiune împotriva Cehoslovaciei, Igor Lukes, *The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938: A Mystery (almost) Solved*, în *Journal of Contemporary History*, vol. 31, no. 4, October 1996, p. 709.

[37] Antoni Szymański (1894-1973) fusese supus german înainte de 1918 şi luptase pe Frontul de Vest, inclusiv în cadrul Bătăliei de la Verdun. A fost ataşat militar al Poloniei la Berlin (1932-1939) şi a luptat împotriva Wehrmachtului în septembrie 1939, înainte de a fi luat prizonier de către sovietici. Va reveni în rândurile forțelor armate poloneze din exil în anul 1941.

[38] Referire la rolul jucat de Polonia (ca şi de Ungaria) în destrămarea Cehoslovaciei. Încă din momentul escaladării conflictului, Polonia a informat Germania că nu va privi destrămarea Cehoslovacia ca fiind de nedorit. Planurile Poloniei erau de a se realiza o separare a Cehoslovaciei în zonele cehă, slovacă şi ruteană, cea slovacă urmând a fi controlată de Polonia, iar Rutenia de Ungaria. În felul acesta, se spera la Varşovia, Ungaria şi România vor putea ajunge la o apropiere, ceea ce ar fi servit ambițiilor poloneze de a crea un bloc al Europei Centrale îndreptat atât împotriva Germaniei cât şi împotriva Uniunii Sovietice, Anita J. Prazmowska, *Eastern Europe and the origins of the Second World War*, Macmillan Press, London, 2000, p. 8.

[39] Józef Lipski (1894–1958) a fost ambasadorul Poloniei la Berlin într-o perioadă esențială pentru relațiile dintre cele două state, 1934-1939. Aparenta inactivitate a diplomaților polonezi reprezenta, de fapt, un refuz al Poloniei de a „juca" în maniera Cehoslovaciei în fața pretențiilor crescânde ale Germaniei.

când încercam să-i demonstrez cât de periculoasă este politica hrăpăreață poloneză față de Cehoslovacia şi cât de dăunătoare este şi pentru noi, fiindcă se dărâmau tratate care statuaseră poziția României ca şi a Poloniei după primul război mondial.

Orice încercare de contact la ambasada sovietică în luna august nu a fost cu putință. Colegul meu, colonelul Anton Gherassimov, cu care am avut doi ani relațiile cele mai bune şi prețuite de acesta în anii de tensiune acută (1936-1938) cu regimul nazist, nu mai era de găsit. Ştiam că Statul Major General German îi ceruse transmiterea în luna mai a unor propuneri la Moscova unde a trebuit să plece de urgență, împreună cu ambasadorul sovietic Merekalov[40]. Aceasta a contrastat cu stările anterioare, dar încă ştiute, când colonelul Gherassimov era ostracizat şi urmărit pas cu pas de nazişti, când cei mai apropiați colegi îl ocoleau pentru „a nu se compromite din cauza unui contact prea strâns putând fi suspectat de naziști".

Recolta mea de informații pesimiste, după zilele de înfrigurate contacte în corpul diplomatic, alarmat şi îngrijorat, conchideau toate la o intensă pregătire militară; ele erau completate cu alte fapte aflate până la 15 august pe care le-am comunicat ministrului nostru cu care le-am comentat. După notele mele înşir aceste fapte:

La 9 august, Gauleiterul nazist al oraşului Danzig, Albert Maria Forster[41], venit urgent cu avionul, a fost primit la Berchtesgaden (Berghof) pentru instrucțiuni, de Hitler. Acest om de mare încredere, prieten cu dictatorul, se întoarce pentru a ține la Danzig (10 august) un discurs fulminant, provocător. După două zile, discursul prescurtat este repetat în comuna sa natală Fürth, la 12 august. Aviatorul român ofițer Cicei, care făcea practica pe liniile aeriene Berlin – Prusia Orientală, legat cu aviatori germani, mi-a relatat traficul intens de transporturi aeriene la Danzig a puzderiei de ziarişti, emisari, agitatori, o întreagă „galerie", în afară de persoanele marcante ca Forster.

---

[40] Luna mai 1939 este cea în cursul căreia începe să se pregătească o apropiere între Germania şi Uniunea Sovietică, mai întâi pe plan economic şi comercial, finalizată în cele din urmă prin semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov. Ambasadorul sovietic Alexei Merekalov se afla în perioada menționată de memorialist la Moscova ca delegat la sesiunea Sovietului Suprem începută la 25 mai 1939, vezi Memorandum al Secretarului de Stat Ernst von Weizsäcker nr. 437 din 25 mai 1939 asupra interesului german pentru sabotarea tratativelor franco-britanico-sovietice, *Documents on German Foreign Policy, 1918-1945*, Series D (1937-1945), volume 6, *The last months of peace, March-August 1939*, Her Majesty's Stationery Office, London, 1956, pp. 586-587.

[41] **(n. T.G.)** Forster, ca şi Hitler era din aceiaşi zonă natală, austriac de la Fürth de pe Salzbach, în Austria superioară (Salzburg), la numai 30 km peste masivul muntos Watzmannde, la Berchtesgaden. El era un nazist dinamic, încă din tinerețe nazist, grosolan, scorțos.

La 12 august, în aceiaşi zi, preşedintele senatului acestui Danzig, Burckhardt[42], este convocat la Hitler (Berchtesgaden). El deținea puterea în stat în oraşul liber după statutul fixat sub egida Societății Națiunilor (Tratatul de la Versailles). Vechiul meu camarad şi ofițer de artilerie (rezervă) Traian Galin, ce era consulul general român la Hamburg[43], mă informează de cearta aprinsă dintre acest Burckhardt şi Forster, dintre populația liniştită de negustori germani, urmaşi ai vechilor hanseatici şi pleiada de nazişti venetici (S.A.), oameni de partid.[44] Primii nu voiau schimbarea statului şi încorporarea la Germania, nu voiau să fie nazişti şi o rezistență dârză se crease la Danzig, dar ea nu era susținută de puterile occidentale iar unicul sprijin era al puțin doriților polonezi.

Dar în această ceartă putea fi sacrificat oare „consăteanul", nazistul de nădejde Forster, prietenul Fürher-ului? Ce a putut face rezistența austriacă contra Anschluss-ului?

Tot în zilele acestea, la 11 august are loc vizita lui Ciano care este primit de Ribbentrop la Salzburg, apoi de Hitler la Berchtesgaden (Berghof). Nu se cunoşteau detalii asupra scopului ei, dar se putea presupune că „partenerii de Axă" se consultau pentru sprijin în criza ce se desfăşura duduind.[45]

Concomitent, aflăm la 15 august că pregătirile pentru jubileul de 25 de ani al vestitei victorii germane de la Tannenberg din 27 august 1914 se continuau pentru a i se da cea mai mare strălucire. Manifestarea era de natură a irita Rusia; sau oare se urmărea a se da o contrapondere tratativelor cu misiunile militare franco-engleze care negociau la Moscova cooperarea militară cu armata sovietică pe linia de încercuire a Germaniei??

De asemenea, la 16 august aflam că pregătirile pentru congresul NSDAP (Partidul Nazist) se continuau cu febrilitate pentru desfăşurarea lui ca în toți anii, la Nürnberg, între 2-10 septembrie. Ori aceste pregătiri erau forțate pentru a camufla şi a mai atenua efectul alarmant al pregătirilor militare războinice ce alarmaseră corpul diplomatic din Berlin? La aceste manifestări şi comemorări lua parte marele corp diplomatic din Berlin cu întregul grup al ataşaților militari, aerieni şi navali (şefi titulari şi cu toate ajutoarele lor).

Propaganda şi presa formau corul cel mai răsunător în vremea aceasta, pentru a exalta spiritele dispuse a înțelege „nelegiuirile" poloneze, cum au trebuit să le fi înțeles, cu un an mai înainte, pe cele cehoslovace. Aceasta trebuia să exalte simțămintele patriotice dacă „încercuita" Germanie va fi chemată să se apere contra agresiunilor franco-engleze. Propaganda trebuie să

---

[42] Carl Jacob Burckhardt (1891-1974) a fost un diplomat şi istoric elvețian care a deținut în perioada 1937-1939 poziția de Înalt Comisar al Societății Națiunilor pentru Oraşul Liber Danzig.
[43] A fost, pe rând, consul general al României la Lvov, Hamburg şi Berna .
[44] **(n. T.G.)** Participanți în formațiunile de partid, Sturmabteilung (SA) = Secțiuni de Asalt.
[45] Ciano a fost informat de către liderii germani despre intenția implacabilă de a ataca Polonia.

se „*ridice la înălțimea epopeii eroice care a fost al doilea război mondial*" grație iscusinței conducătorului ei, ministru al Reichului Dr. Goebbels.[46] Cu aceste cuvinte a slăvit Hitler propaganda în persoana ministrului, în cuvântarea sa de preamărire a victoriilor răsunătoare în 1940.

În această crescândă tensiune şi ascunsă pregătire de război m-am adresat de două ori la Statul Major General – Attache Gruppe. Am cerut în numele comandamentului român informații asupra pregătirilor militare la frontiera cu Polonia şi cât pot fi ele de întemeiate. De asemenea, am cerut relații în legătură cu manifestările de la 27 august comemorând victoria de la Tannenberg, cum şi participarea la congresul partidului de la Nürnberg.

În ambele cazuri nu am fost primit nici măcar de şeful Attache Gruppe, colonelul von Mellenthin[47], ci numai de subalternii acestuia. Răspunsul a fost mai întâi evaziv sau s-a considerat o alarmă exagerată iar a doua oară mi s-a demonstrat că provocările sunt ale Poloniei şi nu s-au luat decât măsuri de apărare care nu vizează România şi deci nu o poate interesa. În privința comemorărilor şi a manifestărilor, mi s-a dat asigurări că nimic nu poate să se opună la desfăşurarea lor, iar pregătirile se continuă şi participarea corpului de ataşați militari, aerieni, navali este sigură. Se puteau considera aceste răspunsuri ca liniştitoare, dar totul semăna cu liniştea care, cu un an mai înainte, a dus la dispariția Cehoslovaciei.

1.2. Războiul de neagresiune germano-sovietic din 1939

La 21 august am vizitat la ambasada Franței pe ataşații militari aero şi naval. Ei erau cei mai alarmați de pregătirile războinice naziste şi mai ales îngrijorați de mersul tratativelor militare anglo-franceze de la Moscova, care se izbeau de o inerție neexplicabilă a ruşilor. Am comentat cu aceştia despre un mare consiliu civilo-militar care s-a desfăşurat la Berchtesgaden sau la Obersalzberg sub preşedința Führerului.[48] Despre această întrunire nu s-a ținut un secret prea straşnic şi s-ar putea ca el să fi urmărit a crea şi o presiune asupra Franței, Angliei şi mai ales asupra Poloniei. Coloneii Didelet[49] şi Geffrier, ataşați pentru armată şi pentru aviație, erau pesimişti, şi la convingerea mea că Germania nu este pregătită pentru un război general, ei îmi răspund că în Franța nimeni nu vrea războiul şi nici nu-l crede posibil iar

[46] **(n. T.G.)** Hitler a preamărit pe Dr. Goebbels cu aceste expresiuni, când a ajuns la culmea succeselor militare în cuvântarea ținută în Reichstag = Parlament la 19 iulie 1940.
[47] Horst von Mellenthin (1898-1977), general de artilerie, preluase aceste atribuții în iulie 1937.
[48] **(n. T.G.)** Francezii m-au informat că Ribbentrop se află la Berchtesgaden şi că la consiliu a participat şi el.
[49] Henri-Antoine Didelet (1886-1945).

dacă Germania nu este pregătită, totuşi este covârşitor mai tare ca Polonia pe care o va zdrobi.

La convorbirea cu Tracou, comandantul ataşat naval, am întrebat dacă crede că Anglia se va angaja serios în războiul cu Germania; acesta îmi răspunde cu aerul său de bearnez că Anglia va înceta a mai fi o mare putere dacă nu va onora garanția dată Poloniei. Toți trei conchid că Germania nu poate fi pregătită pentru războiul general, dar este mai bine pregătită decât puterile coalizate iar coalițiile suferă prin lipsă de promptitudine, prin lipsa de măsuri energice şi apoi nici în Franța, nici în Anglia războiul nu este nici dorit şi nici nu se crede în el. Am opinat că pregătirile pentru jubileul Tannenberg ca şi pentru congresul de la Nürnberg în septembrie sunt numai pentru camuflarea pregătirilor militare, cu toate afirmațiunile liniştitoare primite de la Attache Gruppe. Ataşații francezi au informații că aceste pregătiri se vor suspenda.

La sfârşitul convorbirii, colegii francezi erau mirați de liniştea până la nepăsare a diplomaților de la ambasada poloneză, care nici cu ambasada franceză nu ține un contact strâns şi eficient. Se pare, spuneau aceştia, că polonezii, tari pe garanțiile şi tratatele lor cu Franța şi Anglia, nu mai socoteau necesar a veni în întâmpinarea pericolului ce amenința țara lor, întâmpinare care – zic ei – ar aduce umilința Poloniei.

Am părăsit pe colegii mei francezi sub impresiunea pesimistă privind tensiunea în desfăşurare.

Către seara zilei mă găseam către ora 18.30 în cartierul cancelariei Reichului când aud că se anunță „eine sonder Meldung".[50] Transmisia se întrerupea şi se cerea ascultătorilor să stea la aparate pentru această „comunicare specială". Am oprit în preajma marelui hotel Kaiserhof, am deschis radio şi am aşteptat interesat. Mă gândeam la marele consiliu ce se ținuse la Berchtesgaden şi credeam că se va comunica vreo hotărâre capitală, poate mobilizatoare, poate un Anchluss al oraşului liber Danzig la Reich... Aceeaşi înfrigurare tăcută vedeam la trecătorii care se opreau la megafoanele dese împrăştiate în acest cartier central. Comunicatul se lasă aşteptat şi pe măsura întârzierii se presupunea o mare importanță a lui. Apoi laconic, fără comentarii se anunță că din ordinul Fuhrerului, ministrul Ribbentrop a zburat la Moscova unde va semna pactul de neagresiune între Germania şi URSS, în urma tratativelor care s-au încheiat cu succes.

Trecătorii ascultători îşi reiau mersul când la radio se reia muzica cu marşurile ocazionale. Ei se împrăştiau tăcuți, mulți dezamăgiți poate, fiindcă mulți nu şi-au dat seama ce urmări putea să aibă acest pact de neagresiune. Nimeni nu anunțase tratative dintre Germania şi Rusia, cu nimic nu se

[50] **(n. T.G.)** În germană, comunicare specială.

întrevedea apropierea până la un asemenea pact între aceste două mari puteri. Opinia publică germană avea de ce să fie total surprinsă, fiindcă ştia că o aprigă duşmănie se dezlănțuise între nazism şi comunism, care a mers crescând de când nazismul se înscăunase dictatorial la conducerea Germaniei.

Am plecat grăbit la legație unde am dus această senzațională veste. Deşi era destul de târziu, am găsit pe ministrul Radu Cruțescu, cu care am comentat evenimentul. I-am conchis că el nu s-a putut încheia decât după laborioase şi secrete tratative la Moscova, în timp ce în paralel tratativele cu misiunile militare franco-engleze se tărăgănau lamentabil. Era uşor de presupus că această conjunctură născută din criza poloneză, punea politica externă rusească să speculeze favorabil ofertele ce i se făceau, înclinând „pentru cine dă mai mult"! Oferta Germaniei a fost găsită la Moscova cea mai favorabilă şi ea a grăbit tratativele ca şi încheierea pactului. Astfel, Hitler a rupt cercul care era destinat să o „sugrume" şi cutia Pandorei s-a deschis slobozind toate nenorocirile pe care le aducea războiul în perspectivă.

Ne întrebam cu acest distins diplomat ce judeca cu mult discernământ variatele aspecte ale crizei poloneze, ce semnificație şi ce urmări va avea acest eveniment?

Era el o lovitură genială de putsch a lui Hitler pentru a înfrânge cerbicia Poloniei şi a o îngenunchea, împingând-o pe drumul ce a fost sortit Cehoslovaciei până la dispariție, fără a mai recurge la război?

Era el o încătuşare a forțelor militare germane care printr-un „război fulger" ar fi zdrobit Polonia iar Germania, liberată la Est şi cu îngăduința Rusiei, va evita nenorocitul război pe două fronturi, făcând față cu toate forțele pe un singur front contra Franței-Angliei?

Pe scurt, ne puneam întrebarea, pactul de neagresiune aduce pacea cu un compromis ca cel de la München (1938) sau războiul?

O altă întrebare ce ne puneam în acest cald amurg de august a fost asupra cuprinsului şi clauzelor pactului cum şi a posibilelor acorduri secrete anexe ale pactului.

Relatam ministrului nostru cele petrecute anul trecut[51] când „cei mari s-au împăcat pe spinarea celor mici" (Cehoslovacia). Dar de astă dată, învoiala dintre cei doi tirani giganți, Hitler şi Stalin, purta numai asupra Poloniei sau era înfăptuirea postulatelor germane la est şi la sud-estul Europei? Cu discernământ şi cu logică, ministrul nostru reamintea disputa ce a urmat între Berlin şi Paris după dezlănțuirea crizei poloneze (Danzig), când Franța, la 1 iulie, în notă scrisă a invocat declarația semnată de Ribbentrop la Paris în 6 decembrie 1938[52]; la care acesta a răspuns violent la 13 iulie că Franța „nu are

[51] **(n. T.G.)** Ministrul luase postul abia de 7 luni.

[52] Prin acea declarație se recunoştea frontiera dintre cele două state, se hotăra să se pună capăt conflictelor şi relația dintre ele să se bazeze pe înțelegere reciprocă.

a se mai ocupa în răsăritul continentului care este zonă de interese vitale pentru Germania". Deci, conchide ministrul nostru că, deschis sau secret, cei doi mari potentați la Moscova au negociat „la taraba secretă întreg estul şi sud-estul european". Am adăugat că, chiar (sic!) în ipoteza cea mai favorabilă, care priveşte numai Polonia şi prăbuşirea ei, este pentru România o pierdere capitală plină de funeste urmări. După dispariția Cehoslovaciei şi acum în perspectivă căderea Poloniei, țara noastră pierde piesele cele mai principale (sic!) pe eşichierul politicii noastre externe.

M-am despărțit amintindu-i că voi lua contact a doua zi cu colegii englezi şi francezi, iar în aceiaşi seară mă voi vedea cu ataşatul militar iugoslav, despre care îl voi informa cu tot ce voi putea afla.

Decada care a urmat după acest eveniment senzațional, ultima decadă de pace, a fost cea mai febrilă şi mai alarmantă din câte a trăit continentul nostru. Cazanul care fierbea în mijlocul Europei după primul război mondial din cauze variate, în diferitele crize, dar mai ales după înscăunarea nazismului la conducerea Reichului, stătea gata să se reverse, provocând cel de al doilea război mondial. A fost decada febrilă ce se desfăşura în pragul celei de-a doua epopee tragică ce avea să cuprindă întreaga noastră planetă.

Pactul sovieto-german de neagresiune şi de consultare reciprocă, anunțat la 21 august seara şi semnat la 23 august 1939, în Moscova, la Kremlin, de Molotov în numele lui Stalin pentru URSS şi Ribbentrop în numele lui Hitler pentru Germania nazistă, a deschis calea largă a agresiunii contra Poloniei şi a războiului. La Kremlin, după semnarea pactului, s-au închinat de cei prezenți pahare cu vin roşu sovietic – după expresia însăşi a lui Stalin – „mai viguros şi mai sincer decât şampania clasică franțuzească".[53] Imagini clare şi mari au apărut atunci în presa mondială care au redat momentul de învoială al celor doi mari dictatori ai lumii, ca şi cuvintele pomenite ale vinului roşu. El a fost simbolul sinistru al sângelui care a curs cu îmbelşugare timp de aproape şase ani pe tot globul când cei doi mari au ridicat stăvilarul crimei mondiale ce avea să coste zeci de milioane de vieți omeneşti.

Pactul a provocat în Germania stupoarea în marele corp al reprezentanțelor străine, ca şi în masa poporului german, ca şi în Europa, ca şi în întreaga omenire.

Zilele şi nopțile acestei decade au fost o istovitoare muncă de mesaje, de comunicări cifrate şi clare[54], de zboruri şi de contacte repezi, încinse, o uriaşă străduință care să țină în loc uriaşa roată a celui mai catastrofal război. Ca

[53] **(n. T.G.)** Cei doi miniştri de externe au vorbit, şi Molotov – poate vrând să linguşească pe despotul său şef – precizează, aşa cum a subliniat presa la Berlin şi aiurea, că „discursul lui Stalin de la 10.III.1939 a mijlocit acest pact care a stârnit la Berlin largi înțelegeri şi consimțăminte". Deci momeala de la Moscova a fost prinsă şi înghițită de Hitler ca şi de Ribbentrop pentru a rupe „încercuirea Germaniei".

[54] În sensul de comunicări (telegrame) necifrate.

reprezentant militar al țării care în primele linii urma să fie strivită de această roată a războiului, m-am antrenat târât în vârtejul decadei ce cobea numai nenorociri. Consultând mereu aceleaşi notițe, amintirile mă poartă ca şi atunci, la reprezentanții țărilor cu care am colaborat în goana după ştiri, interpretări şi comentarii. Ca fiind cei mai autorizați şi mai puternici, am consultat pe colegii englezi şi francezi, apoi pe cei mai apropiați, ce erau colegii iugoslavi şi turci. Am cercetat pe colegii italieni cu care cultivam cele mai bune relații grație limbii lor pe care le-o vorbeam şi a rubedeniilor ce aveam în Italia. Am fost izbit de surprinderea sinceră până la uimire a acestor „reprezentanți ai Axei". La generalul grav invalid Aurelio Liotta[55], ataşatul aerului, unde mă aflam, apare îngândurat ambasadorul italian, cel atât de ponderat, Dr. Attolico[56], impresionant de îngândurat, parcă el însuşi doritor, cu privirea cercetătoare să afle, ce va putea urma din această surprinzătoare situație, creată de pact.

Colegul turc şi bun tovarăş de lucru, Akman Kâmi, mic de statură dar viu şi foarte perspicace, nu-şi mai găseşte locul după ce-i narez ultimele informații şi comentarii. Ambasadorul său, întors de curând, ascultă liniştit şi peste marea învălmăşeală, desprinde clar ideea care şi-o exprimă: „pentru noi pericolul şi adversarul este în Marea Neagră"!!

În aceste 3-4 zile ce-a urmat pregătirile războinice au apărut mai puțin ascunse şi aflu că unii mari comandanți sunt la posturile de comandă. Îndeosebi prețioasa informație că generalul de blindate Heinz Guderian s-a îndreptat încă de la 23 august spre nord (poate spre Prusia Orientală), dă greutate zvonului unei agresiuni precipitate, chiar la 25 august.

La Statul Major general – Attache Gruppe, nu am putut aborda şefi importanți, preocupați şi prinşi în treburi sau, mai probabil, pentru a evita întrevederi iscoditoare. Dar ceilalți ofițeri, unii chiar participanți în primul război mondial, nu mai pot ascunde o mare încredere în succesul armelor germane care nici în „trecutul acela al primului război mondial, nu au fost învinse"!![57]

---

[55] General de aviație, participant la campania din Abisinia (1935-1936), acesta fusese victima în februarie 1937 unui atac etiopian cu grenade la o petrecere care sărbătoarea naşterea nepotului regelui Italiei şi împărat al Abisiniei Vittorio Emmanuel, The Desert News, 22 februarie 1937, http://news.google.com/newspapers?nid=336&dat=19370222&id=3Wg0AAAAIBAJ&sjid=z7UDAAAAIBAJ&pg=3098,6162304 (accesat la 11.11.2011).

[56] Impresiile lui Titus Gârbea sunt confirmate de alte surse care susțin izolarea Italiei şi al ambasadorului acesteia la Berlin în procesul de decizie al Germaniei care a condus la Pactul Ribbentrop-Molotov şi la izbucnirea războiului mondial. Chiar şi Secretarul de Stat german Ernst von Weizsäcker dorea să împiedice izbucnirea războiului cu sprijinul Italiei, însă fără succes, Leonidas Hill, *Three Crises, 1938-39*, în *Journal of Contemporary History*, Vol. 3, No. 1, January 1968, pp. 131-137.

[57] Mit larg răspândit în cadrul societății germane după Primul Război Mondial, mai ales în rândul mediilor naționaliste şi în cele prusace ofițereşti, preluat şi puternic propagat de naziști, a

Colegii mei nordici, ataşatul militar suedez, colonelul C.H. Juhlin-Dannfelt[58], decanul nostru la care obişnuiam să poposim pentru un sfat sau o înțeleaptă comentare este îngrijorat. El mă informează că în curând se va lansa comunicarea de „amânarea sau de suspendarea ceremoniilor de la Tannenberg şi de la Nürnberg.[59] Îngrijorarea acestor colegi nordici se leagă de grija neutralității în care ar vrea să se mențină iar tromba conflictului să-i scutească ca şi în trecut.[60] Totuşi de la ei aflam iminența invaziei în Polonia, poate chiar la 25 august, ca urmare a pactului. Acesta i-a uluit şi pe ei, se tem de clauze secrete care ar putea atinge țările lor, fruntariile, coastele lor imense, apele lor şi mai ales Finlanda ce se afla în linia I-a şi în vecinătatea marilor doi proaspeți tovarăşi.[61] Aceştia îmi comentează uluiala care a fost şi mai mare la englezi ca şi la nord-americani. La englezi uluiala s-a transformat în dezgust față de duplicitatea rusească în tratativele de la Moscova care a fost judecată ca perfidă şi aţâţătoare la război.

Din nou la 24 august seara informez pe ministrul țării de noianul de veşti care abundă la tot momentul şi în care te pierzi.

Se desprinde totuşi şi-i subliniez următoarele:

- nimic nu mai poate opri pe Hitler în revendicările sale şi agresiunea asupra Poloniei este iminentă, poate chiar a doua zi, la 25 august: „pleacă războiul";

---

se vedea şi Richard J. Evans, *Al Treilea Reich*, Rao International Publishing Company, Bucureşti, 2010.

[58] Ataşatul militar suedez va deveni unul dintre ataşații militari cei mai bine inițiați în tainele deciziilor politice şi militare din capitala Germaniei. Acesta a fost ales de Amiralul Canaris, demis din fruntea Abwehr-ului, în lunile martie-aprilie 1944 pentru a încercat să stabilească contacte cu Aliații în vederea răsturnării lui Hitler de la putere, C. G. McKay, *From information to intrigue: studies in secret service based on the Swedish experience, 1939-1945*, Frank Cass, London, 1993, pp. 98-99.

[59] **(n. T.G.)** Este vorba de pomenitul jubileu de 25 de ani de la Tannenerg (27.VIII.1914) şi de congresul de la Nürnberg (2.IX.1939).

[60] La 27 mai 1938, Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca şi Islanda au semnat o declarație cu privire la fixarea unor reguli unitare de neutralitate, aceasta fiind urmată în iulie de Declarația de la Copenhaga (la care s-au alăturat Belgia, Olanda şi Luxemburg) care afirma că articolul 16 al Pactului Ligii Națiunilor nu era obligatoriu pentru statele membre, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1939, E9, vol. 21, f. 270; Efraim Karsh, *International Co-Operation and Neutrality*, în *Journal of Peace Research*, vol. 25, no. 1, Mar., 1988, p. 59

[61] Guvernului finlandez i-a parvenit în scurt timp un raport diplomatic îngrijorător de la Legația finlandeză de la Geneva cu privire la conținutul protocolului secret semnat între cele două puteri, Raport diplomatic din 17 of 28. 08. 1939 către preşedintele şi prim-ministrul Finlandei, Kansallisarkisto (KA), Risto Rytin kokoelma 20; Silviu Miloiu, „Basarabia între două anexări (1940-1944): percepții finlandeze", în George Enache, Arthur Tuluş, Cristian-Dragoş Căldăraru, Eugen Drăgoi, *La frontierele civilizațiilor. Basarabia în context geopolitic, economic, cultural şi religios*, Ed. Partener & Galați University Press, Galați, 2011, pp. 246-247; Silviu Miloiu, *Constructing Easternness and settling new frontiers in Europe: again about the Ribbentrop-Molotov Pact*, în *Valahian Journal of Historical Studies*, issue 5-6, 2006, pp. 42-43.

- uluiala produsă de pactul sovieto-german s-a schimbat la reprezentanțele diplomatice occidentale în dezgust din cauza duplicității şi a perfidiei aţâţătoare la război de la Moscova;

- războiul foarte probabil cu uriaşele arme motomecanizate se va purta pe „valuri de petrol" şi România, furnizoarea de petrol a Germaniei, capătă o pondere economică cu implicații politice covârşitoare.[62]

Adăugam ministrului cât de izbitor se explică stăruitoarele demersuri ale mesagerilor germani, ministrul Clodius pentru Ministerul Afacerilor Externe şi Wohltat[63] pentru economia germană, care au încheiat la 23 martie 1939 vestitul acord economic „al petrolului" cu România, care-i asigura aprovizionarea cu carburanți a uriaşei forțe mecanice germană.

De asemenea, supun ministrului dezbaterile ce se purtau între diplomați, mai ales între cei militari, acum în iminența războiului, unde se „va porni războiul": la vest sau la est, adică contra Angliei-Franței, ca dintr-o bătălie să le înfrângă, sau contra Poloniei, menținându-se în defensivă la vest ca şi la est. Chiar lucrările de fortificații se făceau şi la est, chiar şi în Prusia Orientală, şi erau duse cu aceleaşi sârguință şi amploare, iar forțele „Organizației Todt"[64] erau împărțite între cele două fronturi.

Se dădeau asigurări că o iscusită rețea de mişcări, transporturi, lucrări, declarații (chiar ale lui Hitler) mascau efortul care trebuia să se dezlănțuie năprasnic la vest. Colegul meu belgian, colonelul Georges Goethals, împreună cu cel olandez, maior G.J. Sas[65] etalau informații importante, verosimile, argumentând efortul inițial la Vest şi deplângând soarta țărilor lor care vor fi invadate. Comentasem cu aceşti doi colegi ipotezele operative germane care la vest urmau să cotropească la o scară mai mare ca în 1914. Aceste ipoteze au fost luate în considerare şi studiate încă din 1938, de când se crease Wehrmacht-ul. Ele aveau o extensiune mult mai largă pentru a realiza asupra

---

[62] A se vedea Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 1998, pp. 314-408.

[63] **(n. T.G.)** Dr. Clodius Carol, ministru, şeful secției economice din Ministerul Afacerilor Externe (1937-1944) iar Wohltat a fost director a fost director ministerial la economia Reich-ului (1938-1939).

[64] **(n. T.G.)** Dr. Fritz Todt, creatorul rețelei uriaşe de comunicații şi fortificații, apoi în 1940-42, ministrul de armament şi muniții.

[65] Maiorul Gijsbertus Jacobus Sas a fost desemnat pentru prima dată ataşat militar la Berlin în 1936 unde petrecea 10 zile pe lună. În 1937 a fost numit şef al Operațiilor în cadrul Statului Major olandez, pentru ca în aprilie 1939 să fie numit din nou ataşat militar la Berlin, avându-se în vedere legăturile pe care acesta le crease în Germania şi competența sa profesională. El va intra în legătură cu cercurile de opoziție împotriva lui Hitler, ceea ce-l va ajuta să obțină informații foarte prețioase, transmise la Haga în august 1939 şi mai târziu. Sas a oferit aceste informații şi colegului său belgian, Georges Goethals, iar memorialul de față arată că acestea au fost împărtăşite, cel puțin parțial, şi colegului lor român, vezi Harold C. Deutsch, *The Conspiracy Against Hitler in the Twilight War*. An account of the German Anti-Nazi plot from September 1939 to May 1940 and the role of Pope Pius XII, Minnesota Archive Editions, University of Minnesota, 1970, pp. 91-95.

Angliei un dispozitiv strategic de dublă învăluire cu forțe aeriene şi navale până în Danemarca şi Norvegia. Această ipoteză a putut să surprindă, ba chiar să o considere de necrezut, atunci în 1938, de către colegii mei belgieni şi olandezi.[66]

Despre această ipoteză va fi vorba mai târziu când amintirile vor fi detaliate.

Dar acum, în decada tragică a sfârşitului de august 1939, am opinat că situația şi evenimentele politice ca şi pregătirile militare indică ofensiva germană la est printr-un război fulger; am telegrafiat această concluzie la Bucureşti, arătând şi dispozitivul strategic desfăşurat de Comandamentul german.

Am întrebat pe ministrul Cruțescu ce părere are despre mesajul SUA făcut cu urgență de preşedintele Roosevelt în această decadă (publicat în presă la 25 august la Berlin). El ilustra groaza războiului iminent după semnarea pactului de neagresiune şi a fost comunicat ca atare de Preşedintele SUA deopotrivă guvernelor de la Londra până la Varşovia. Consilierul de presă Ilcuş ne aduce impresia de mirare de la oficiul presei al lui Ribbentrop. În fapt, a urmat o respingere germană a mesajului fiindcă, spune presa, „de la manifestul lui Roosevelt din 14 aprilie 1939[67], Germania a răspuns cu fapte pentru salvgardarea păcii, cu seria pactelor de neagresiune, ca şi acel cu URSS". De notat că naziştii numesc demersul mesaj din 14 aprilie depreciativ un „manifest".

Ministrul nostru opinează că mesajul nu va avea nici un efect pozitiv la Berlin şi că numai o minune, ca în 29 septembrie 1938, mai poate evita „războiul care vine".[68]

Am reamintit ministrului, care venise de numai 7 luni la Berlin, că la primul mesaj – „manifest" – al lui Roosevelt din 14.IV.1939, Hitler a răspuns cu o violență şi atât de tăios, în Reichstag la 28.IV, încât, chiar de atunci se putea prevesti că SUA nu va putea să fie în tabăra germană a războiului, dacă el va izbucni în Europa. Respingerea germană a celui de al doilea mesaj şi îndreptând pe preşedinte – cum glăsuieşte presa germană – la Varşovia şi la țările democratice occidentale pentru a-i îndemna la pace, întăreşte credința în cercurile diplomatice la Berlin, că preşedintele SUA nu va putea să fie alături de Hitler nici în criza europeană şi mai ales dacă războiul va izbucni.

---

[66] Fiind acreditat ca ataşat şi pe lângă legația din Haga, aveam strânse relații cu acest coleg.

[67] În mesajul său Roosevelt ceruse, între altele, ca Germania să dea asigurări că nu va ataca o serie întreagă de națiuni din Europa, Africa de Nord şi Orientul Apropiat şi-şi exprimase îngrijorarea pentru consecințele pe termen lung şi scurt pe care un război le-ar fi putut avea asupra întregii lumi.

[68] Aceleaşi opinii pesimiste erau vehiculate şi în cercurile germane care nu doreau declanşarea războiului, spre exemplu de Secretarul de Stat DE LA Auswärtiges Amt, Ernst von Weizsäcker, Leonidas Hill, *op.cit.*, pp. 131-137.

Am completat judecata afirmând că politica germană de până acum este un lanț de încălcări, de violențe şi de înşelăciuni care a îngrozit omenirea şi în care s-a izolat. Ca şi Germania wilhelmiană, ea va fi tot mai izolată şi deci prin pregătirea politică a războiului, poporului german şi armatei sale i se predă o problemă strategică foarte greu de rezolvat cu sabia.

Într-un raport detaliat am comunicat cele arătate aici cum şi concluzia că Germania va pierde războiul ce-l va dezlănțui. Raportul acesta a fost trimis în trei exemplare: la statul major regal, la marele stat major şi la ministerul de război.[69]

Veştile tot mai proaste şi mai alarmante reduceau zi de zi slabele speranțe pentru pace. Ministrul îmi spune că întreg corpul diplomatic se ține cu respirația tăiată la orice comunicare, la comunicările radio sau la telegramele primite. Ambasadorii Franței şi Angliei – chiar şi al Italiei – cum şi ambasadele lor sunt puse la grele eforturi şi încercări.

La 25 august mi se comunică că se suspendă pregătirile pentru jubileul ce trebuia să se sărbătorească numai peste două zile la Tannenberg, ca şi congresul de la Nürnberg ce trebuia să se deschisă peste o săptămână.

Consilierul de presă ne informează că Ribbentrop întârzie la Moscova, dar într-o zi sau două se va reîntoarce. Cu toții suntem intrigați de această întârziere şi pentru ce un pact de neagresiune, scurt şi clar care a fost anunțat şi mereu comentat, apoi s-a semnat şi s-a ratificat, putea să mai producă o întârziere. Sau poate s-a ivit ceva care ar putea evita catastrofa. În fundul cutiei Pandorei mai rămăsese „speranța" ce o păstram cu toții, după ce cortegiul nenorocirilor scăpase şi se revărsase peste omenire.

Ministrul îmi recomandă a afla ce cuprinde acest pact, ce se poate şti despre el la ambasadele şi legațiile ce le frecventez. Era, desigur, o dorință şi un obiectiv major al străduințelor noastre, dar am răspuns, sceptic, ce mai poate sluji asemenea cunoştință pentru Bucureşti decât prevenirea care face pe „un om să valoreze cât doi"; dar acesta era rostul şi oficiul nostru, de a informa la timp şi de a preveni. În decada fierbinte şi ultimă a lunii august, frământarea şi îngrijorarea ne îmboldea zi şi noapte la această muncă informativă şi alergam peste tot cu sârguință.

[69] **(n. T.G.)** De căutat în arhivă şi adăugat aici.

2. Situația României văzută de la Berlin

2.1. Vizită la Doctor Hans Heinrich Lammers, Şeful Cancelariei

M-am hotărât să mă înscriu pentru o vizită la cancelaria Reich-ului. Doctor Hans Heinrich Lammers, un prieten al românilor, era şeful cancelariei din 1937 cu rangul de Reichsminister. Era considerat ca un vechi nazist[70] şi ca un devotat al Führerului. Era unul din acei germani de bună credință, îndurerat de starea Germaniei după primul război mondial, aruncată în fundul prăpastiei şi umilită. Era convins că numai național-socialismul o va putea ridica din această stare în persoana lui Hitler, a cărei doctrină o îmbrățişa cu entuziasm şi cu convingere. De mai multe ori ca invitat a luat parte la recepțiile Legației României unde era primit cu prietenie de fostul ministru al nostru la Berlin, Nicolae Petrescu-Comneni (Comnen) (1935–martie 1938)[71], dar mai ales de succesorul său, ministru plenipotențiar Radu Djuvara (martie 1938-decembrie 1938) cu care se avea amiciție aleasă. Era un distins cărunt jovial, cu înfățişarea luminată de o față deschisă şi de ochi clari, foarte albaştri, care dezvăluiau şi o şiretenie glumeață ce putea să alterneze cu o privire rece, severă.

În iulie 1938, ca reprezentant al Führerului, a prezidat campionatul internațional hipic de la Aachen. Pentru proba cea mai mare ce se desfăşura, „Premiul Națiunilor", Reichsministrul a adus o frumoasă şi impresionantă cupă de argint aurit (un *oposant vermeil*) oferită de cancelarul Germaniei. Competiția internațională hipică de la Aachen = Aix-la-Chapelle intrase în tradiția germană şi în această veche reşedință a lui Carol cel Mare îşi dădeau întâlnire cei mai vestiți călăreți din lume care erau primiți cu desăvârşită curtoazie ca pe timpul întrecerilor cavalerilor medievali.

În vara lui 1938 de criză europeană, când politica şi diplomația britanică se străduia pentru soluții în persoana lordului Runciman[72] – mesagerul premierului Chamberlain -, regimul nazist a dat o strălucire deosebită acestei competiții la care au participat echipe hipice din 25 de națiuni. Doctorul

---

[70] Acesta era membru de partid din anul 1932.

[71] Nicolae Petrescu-Comnen (1881-1958), ministru al Afacerilor Străine al României (1938), a mai îndeplinit însărcinările diplomatice de ministru plenipotențiar al României la Berna (1923-1928), Berlin (1928-1930, 1932-1938) şi Vatican (1930-1932, 1938-1940).

[72] Referire la criza diplomatică ce a precedat Acordul de la München, amintit mai sus. Trimiterea misiunii conduse de politicianul liberal britanic Walter Runciman, 1st Viscount Runciman of Doxford PC (1870-1949) a venit ca urmare a insistențelor franceze de a angaja Londra într-o cât mai mare măsură în rezolvarea acestei crize. În realitate, misiunea Lordului Runciman nu a fost atât de a afla o soluție de rezolvare a problemei, ci mai degrabă de a nu permite acutizarea crizei, Harindar Aulach, *Britain and the Sudeten Issue, 1938: The Evolution of a Policy*, în *Journal of Contemporary History*, vol. 18, no. 2, April 1983, pp. 242-244.

Lammers fusese ales, trimis de capul satului nazist ca o expresie de prețuire a spiritului de pace ce anima Germania. Însuflețitul ministru Hans Von Tschammer und Osten, ministrul sportului (1935-1939), apoi Baldur von Schirach, Reichsleiter în partid (1933-1945) pentru organizațiile tineretului, formau suita reprezentantului nu mai puțin însuflețit al cancelarului. Echipa hipică[73] a României era considerată printre cele mai redutabile adversare ale echipei germane. Ministrul României Radu Djuvara şi ataşatul militar erau printre invitații de seamă şi au fost poftiți să facă călătoria de la Berlin la Aachen în trenul special al Dr. Lammers. Au fost primiți oficial şi sărbătoreşte în gara pavoazată Aachen cu garda de onoare ce era o companie de onoare SS şi alte formațiuni de partid. Nimic nu trebuia să dezvăluie că Germania nazistă se pregătea prin „planul verde" să invadeze, peste numai două luni, Cehoslovacia, apoi să o sugrume cu formula vicleană de „protectorat".

L-am mai revăzut pe acest mereu bine dispus şef nazist la alte ceremonii, la legația noastră şi la recepțiile de la măreața clădire „Haus der Flieger" = Casa Aviatorilor, ce fusese mai înainte parlamentul prusian.

Sub aceste auspicii am abordat la 26 mai acest personaj pe care l-am salutat şi l-am felicitat pentru reuşita acordului germano-sovietic care mărea speranța de pace. Îi afirmam că Polonia, strânsă între cele două mari puteri, ar putea să cedeze iar Reich-ului i se oferea „uriaşe posibilități economice" de către soviete, ceea ce ar fi determinat la rezolvarea cu renunțarea la soluția războiului.

Nu a fost nevoie de întrebări, ministrul era entuziasmat de această „lovitură" genială a Führerului care dezarma marile puteri occidentale. Ministrul era furat de „măreția evenimentului" şi aluziile sale purtau asupra postulatelor politice naziste: „am făcut pacea cu Rusia, aici în orient Germania şi cu Rusia sunt singurele interesate şi chemate a hotărî. Orientul european este reglat odată pentru totdeauna cu Rusia. Polonia crudă şi mândră va plăti greu (schwer bezahlen)[74] şi va fi redusă la un rudiment (Anfangsgründ), aşa cum a mai fost. Lituania va fi mărită mult aşa cum i se cuvine. Împreună vor face un Halsband – o salbă de state tampon de la Baltică la Carpați până în Slovacia care va despărți lumea germană de cea slavă. Deci frontierele orientale vor fi revizuite". Apoi, cu vehemență, completează că ei, corpul de slujitori ai statului, marii dregători şi diplomați au lucrat, „acum vă vine vouă rândul" („Jetzt kommen Sie auf die Reihe"). Distinsul meu interlocutor simțea războiul aproape şi făcea aluzie la rândul luptătorilor şi al armelor? Mi se

---

[73] **(n. T.G.)** Echipa României, sub conducerea atunci a maiorului Chirculescu, era formată din căpitanii Țopescu Felix, Tudoran, Zahei şi locotenentul Epure. Această echipă clasificată prima, a câştigat „Premiul Națiunilor" şi Cupa Führer-ului.

[74] **(n. T.G.)** Această expresie a mai fost pronunțată la adresa României (regelui Carol) în preajma lui Hitler, poate de ministrul C. Clodius sau de către Lorenz Werner, mare nazist, şeful Biroului Central al germanilor de peste hotare – când s-au lichidat şefii legionari în 1938.

adresa mie ca militar sau mi se adresa mie ca român, al țării furnizoare de petrol? Alegând această ultimă ipoteză răspund cerând explicații ce „rând" a putut să-i vină României în noua conjunctură. Dr. Lammers se lansează pe cunoscuta temă a diplomației germane că interesul Reich-ului este pentru România, numai şi numai economia, „wein wirtschaftlich", fiindcă Germania se completează perfect cu produsele îmbelşugate ale României şi viceversa. După care, sărind intempestiv, mă întreabă dacă ştiu noutatea că senatul de la Danzig a predat puterea de stat Gauleiterului Forster, deci „aus mit den Versaillen Dictate" = s-a terminat cu dictatul de la Versailles. După lunga dizertație pentru marele interes economic, convorbirea se termină brusc, şeful cancelariei pretextând că aşteaptă pe Ribbentrop care zboară de la Moscova cu mare documentație ce va trebui prelucrată.

Am întrebat pe amabilul ministru dacă aluziile şi comentariile sale sunt secrete, la care el mi-a răspuns „au fost secrete", fiindcă unele au fost chiar publicate şi comentate în presă, totuşi el le-a făcut cu titlu personal. Apoi adaugă că pactul poate să aibă acorduri şi protocoale secrete care nu sunt încă cunoscute. Am replicat că nu cred, dat fiind că politica sovietică a abolit de mult secretul tratatelor prin comisarul poporului la afaceri externe Cicerin (1919-1930)[75], cel care a încheiat tratatul de la Rapallo (1922). După o marcată tăcere, el răspunde hohotind că, în era romantică a bolşevismului, asemenea decrete au putut apare. Tinerețea este totdeauna romantică, conchide Dr. Lammers.

Nu am vrut să mai zăbovesc, motivând şi eu cât de ocupați peste cap trebuie să fie colegii mei germani de la Statul Major General la care m-am anunțat. Mulțumindu-i respectos pentru bunele simțăminte ce are pentru România, m-am despărțit mişcat de amabilitatea sa. Era la 26 august, după zile încordate, în care Führer-ul vorbea mai mult cu generalii. Dar încă goarna nu a sunat, toți o aşteptam.

La Statul Major General încercarea mea de a mă apropia de unul din şefii importanți a avut acelaşi rezultat negativ. Desigur, era un cuvânt de ordine dat, sau poate chiar reale preocupări, ale unor şefi, le răpeau timpul de primire. Am anunțat că voi face o comunicare scrisă, la capătul străduințelor de mai bine de două săptămâni, rămase fără rezultat. Mă gândeam la tratamentul analog de ignorare şi față de ceilalți reprezentanți acreditați, de care ministrul nostru s-a plâns mereu. Eram dezamăgit şi contrariat.

La legația noastră am narat ministrului rezultatul scurtei dar foarte importantei întrevederi cu vechiul prieten, şef al cancelariei. Am comentat

---

[75] **(n. T.G.)** La Rapallo, mic port în Italia-Genova, s-a încheiat în 1922 tratatul de amiciție între Rusia şi Germania prin care se renunță la război şi se stabilesc acorduri economice. Reamintind acest tratat, Dr. Lammers a reflectat, şi-a reamintit, apoi a exclamat romantismul [cu privire] la diplomația bolşevică din perioada sa primară.

rezerva cu care trebuie primite afirmațiile şi aluziile sale, dar personal am conchis că oricât ar fi ele de exagerate în sensul negativ pentru pace, în general, şi în special pentru noi, nu putea acest şef de cancelarie nici să divulge secrete şi nici să debiteze neadevăruri. Dar din tot cuprinsul informațiilor, am subliniat ministrului cadrul larg şi cuprinzător al temelor puse şi rezolvate prin acest pact germano-sovietic, adică:

- în orientul Europei Germania şi URSS sunt singurele a se ocupa fără amestecul puterilor occidentale;

- revizuirea frontierelor din acest orient prin acordul unic al acestor două mari puteri;

- reducerea Poloniei la un rest şi apariția unor state tampon.

Am subliniat cât de lamentabile apar propunerile pentru colaborarea militară franco-engleză făcute Rusiei pentru „salvarea păcii" – recte a Poloniei – de către puterile occidentale în comparație cu cadrul larg, european, discutat la Moscova şi pe care presa de la Berlin nu înceta de a-l comenta şi de a-l slăvi.

De asemenea, am pus chestiunea ministrului dacă această repetată declarație de unic interes economic al Germaniei în România, pe care Führerul a declarat-o cu un an mai înainte regelui Carol[76], înseamnă un dezinteres pentru posibile schimbări de frontieră sau politice în țara noastră. Acestea ar putea surveni după acest pact germano-sovietic şi mai ales după o eventuală prăbuşire a Poloniei.

Ministrul Radu Crutescu vizitase pe unii din principalii săi colegi la Berlin şi după sumbrele sale impresii conchise la cele mai negre perspective pentru noi. Apoi cu convingere declară că dacă războiul va veni, el a fost hotărât la Moscova; că Hitler şi Ribbentrop, în setea lor de răzbunare contra Poloniei şi în ura ce-i poartă, au putut fi înşelați la Moscova; că dictatorul Stalin prin pactul semnat a împins la război pe dictatorul Hitler orbit de patimă, pentru ca statele în curând beligerante să se slăbească prin sângerarea războiului, promovând astfel fără eforturi sau pagube, propăşirea la vest a comunismului. El conchide că omenirea va trăi după război „triumful doctrinei de la răsărit". Nu am pregetat să telegrafiez la Bucureşti aceste informații.

Tensiunea crizei care atinsese la 25 august o culminanță se menținea prin pregătiri militare tot mai vădite. Dar delicatele operațiuni clasice de mobilizare a națiunii erau de mult făcute prin procedee şi după o tehnică modernă; de asemenea, concentrarea şi desfăşurarea strategică a forțelor militare erau făcute şi dispozitivele erau luate; se putea spune că de mult „oştile stăteau față în față". Ele aşteptau numai un „indicativ" sau o „parolă" sau numai ora „H" ca să atace.

---

[76] Andreas Hillgruber, *op.cit.*, pp. 61-62.

În puținele zile ce au mai rămas până la aceasta fatidică oră „H", diplomația franco-engleză a reuşit să obțină de la dictatorul german, la 29 august seara, concesiunea de „tratative directe" cu un plenipotențiar polonez, aşteptat la Berlin în ziua de 30 august.[77] S-a născut atunci o mare speranță de menținerea păcii. La Berlin lumea era în aşteptare. Propunerea de urgență a Italiei la 31 august [adresată] Franței şi Angliei pentru o conferință cu Germania la 5 septembrie ca să discute revizuirea tratatului de la Versailles, întăreşte speranțele din ajun. Retrăiam dramatica zi de 27 septembrie, cu un an înainte. Trupele germane erau gata să năvălească în Cehoslovacia pentru executarea „planului verde" când s-a produs propunerea Italiei, acceptată, a conferinței de la München de la 29 septembrie 1938.

Nu a fost decât o zadarnică nădejde care nu mai putea ține în loc uriaşa roată a istoriei care cu zece zile mai înainte fusese urnită la Moscova şi tragica epopee a celui de al doilea război mondial trebuia să înceapă.

Târziu, în seara de 31 august, din nou se întrerupe obişnuitul program radio, pentru a se anunța iar o comunicare specială = (eine sonder Meldung), „că Polonia a respins tratativele directe ca şi revendicările făcute Poloniei de către Germania".[78]

Ca în fabulă, mielul polonez din vale, care în luni turburase apa lupului nazist din deal, refuzase împăciuirea cu năprasnicul său duşman!

Foarte de dimineață la legația română în Rauchstrasse se primeşte invitația reprezentantului României la şedința extraordinară a Reichstagului de la ora 10. Am asistat la această scurtă dar memorabilă şedință în care Hitler anunța izbucnirea războiului cu Polonia care începuse virtual la ora 5 cu atacul general din Prusia Orientală până în Slovacia. Despre această şedință se vorbeşte într-un capitol următor.

2.2. Statul Major General Român după izbucnirea războiului

La cererea mea scrisă pentru o întrevedere cu colonelul von Tippelskirch, şeful secției Relații cu Armatele Străine, mi se comunică încă de la 30 august să vin la Statul Major General sâmbătă, 2 septembrie, la o oră care mi se va telefona. Am fost primit la oficiul Attache Gruppe de subalternii şefului de secție care mi-au spus că date fiind împrejurările – izbucnise războiul – acest şef este absent şi nu mă va primi decât marți, 5 septembrie. Am fost primit de un colonel, al cărui nume nu mi-l mai reamintesc, şi de maiorul Graf von Spee.[79] Am avut o scurtă convorbire cu aceşti doi ofițeri germani entuziasmați

[77] Episodul este analizat de Leonidas Hill, *op.cit.*, pp. 138-140.

[78] **(n. T.G.)** Aceste revendicări erau făcute pe cincisprezece puncte.

[79] **(n. T.G.)** Vestita familie von Spee care a dat pe amiralul Maximilian Graf von Spee în ajutorul din bătălia navală de la Cap Cornel, pe coasta pacifică a Americii de Sud, contra englezilor.

de evenimentele zilei, plini de încredere în succesul armelor germane. Colonelul era mai agitat şi entuziasmat deşi era mai uzat şi mai bătrân. El făcuse o parte din primul război mondial şi era mai manifest acum, ca de altfel masa ofițerilor, pentru revanşa războiului pierdut în 1918. Amândoi aceşti ofițeri susțineau cu tărie că armata germană a depus armele în 1918 doar fiindcă „a fost înşelată şi nu pentru că a fost învinsă". Nu am relevat această afirmație din prima vizită ce-am făcut la Statul Major General, după izbucnirea războiului.

Mi-am exprimat numai părerea că acum în 1939, dată fiind situația Germaniei, războiul se va generaliza şi că sarcina strategică ce i s-a dat noii armate germane, prin pregătirea politică a războiului, este mai grea decât în 1914. Această afirmație a fost comunicată şefului lor.

Acest şef, Kurt von Tippelskirch, era un vechi ofițer de stat major provenit din infanterie, care a activat mulți ani în statul major general, sub ordinele generalilor: Hans von Seeckt, comandantul şi organizatorul armatei germane = Reichswehr (1920-1926), apoi sub urmaşul acestuia von Fritsch (1926-1937), Ludwig von Beck (1938) apoi şi sub Franz Halder[80]. El a fost pregătit pentru problemele militare în orientul Europei, mai cu osebire în sud-estul european. La izbucnirea războiului a fost avansat general şi numit Oberquartiermeister IV F („Fremde Herre") = Subşef al Statului Major General pentru „armatele străine". Peste 6 luni, în această calitate, a fost trimis într-o cercetare în capitalele din sud-est şi la Bucureşti când a luat contact cu autoritățile noastre. Dar în septembrie 1940, din ordinul special al lui Hitler, întreprinde o nouă călătorie în România când desăvârşeşte pregătirea de venire a Misiunii Militare Germane ca şi a armatei germane în România. El a avansat repede şi a ajuns comandant de armată. În 1956 a scris „Istoria Războiului al Doilea Mondial".[81]

Avea un frate mai tânăr, inginer, care a activat mult pentru livrări de materiale germane către România unde lucra în legătură cu agentura de import-export a inginerului Zoldi Hermann.[82]

Am cunoscut în Germania pe acest frate inginer, foarte bine documentat asupra stărilor economice de la noi, care cu toată înfățişarea blajină a putut să completeze bagajul de cunoştințe al fratelui său, general în Statul Major General.

Acesta era generalul von Tippelskirch, personajul pe care-l cunoscusem de doi ani în Germania şi care în întrevederea ce-am avut acum la începutul

---

[80] Franz Halder (1884-1972) a condus Statul Major al Wehrmachtului din 1938 până în septembrie 1942, fiind tot mai convins de iminența unei înfrângeri a Germaniei.

[81] În două ediții, Editura Athenäum – Frankfurt am Mein

[82] **(n. T.G.)** Era ginerele generalului rezervă Ion Manolescu de la Breaza – Prahova (cel cu „Casele Naționale").

războiului, avea să-mi arate cum este considerată România la comandamentul suprem german. El mi-a arătat un interes deosebit prin această lungă convorbire.

Mai întâi, generalul von Tippelskirch m-a anunțat că OKW a încuviințat ca numerosul corp al ataşaților militari să facă o vizită pe front în sectorul de nord şi deci vom fi transportați în Prusia Orientală pentru a urmări operațiunile ce se desfăşurau, după expresia sa, „planmässig" = după plan.

Apoi, deodată, mă întreabă cum văd înțelegerea Germaniei cu Rusia. Germanii preferau să numească URSS, scurt, Rusia sau rusul = Russland, der Russe! Am înțeles că subalternii săi i-au raportat părerea ce le-am exprimat cu trei zile mai înainte. El a adăugat că nu este grăbit şi că ar vrea să vorbească: „etwas plaudern", mai intim cu mine despre România pe care ar vrea să o cunoască cât mai bine, care a făcut obiectul unora din preocupările sale. I-am mulțumit, asigurându-l că mă onorează interesul ce-l depune. M-am grăbit însă să-l asigur că la această chestiune politică îi voi răspunde ca un particular şi cel mult ca un camarad ofițer, deci nu în calitate de ataşat militar al legației române şi nici ca reprezentant al Marelui Stat Major român. El a înțeles, dar totuşi vrea să-mi cunoască părerea.

M-am refugiat în istorie, subliniind că viața poporului nostru a mai cunoscut asemenea stări de tensiune, de crize periculoase şi de război, timp de două, trei secole în urmă, când el era împărțit în slabele principate ale Moldovei, Walahiei şi Transilvaniei, deci în situații şi mai grele. Poporul, aşezat la încrucişarea intereselor marilor puteri care au fost atunci: Turcia, Rusia şi Austria (apoi Austro-Ungaria), s-a bucurat totdeauna când aceşti puternici vecini erau împăcați şi aveau bune relații de vecinătate. Dar poporul era înspăimântat şi îngrozit când aceşti vecini se războiau, fiindcă teritoriul național era cotropit şi transformat în câmpuri de bătălie cu tot lanțul de nenorociri. El era tot aşa de îngrijorat şi când încetau războiul, fiindcă atunci „cei mari se împăcau pe spinarea celor mici"!! Astfel poporul român a fost sângerat şi a pierdut provincii ca[83]: Oltenia (1718), Bucovina (1775), Basarabia (1812) şi mai înainte Transilvania când habsburgii au protejat pe maghiari, pe saşi şi pe secui în paguba vechilor urmaşi stăpânitori daco-români. Detaliind pe larg aceste fapte istorice, generalul von Tippelskirch mă asculta cu interes şi chiar lua unele note ca să le restudieze pentru documentarea sa. Am reluat firul amintind acordul de la München (1938) care a fost o împăcare a celor patru mari puteri pe spinarea micii republici cehoslovace. Interlocutorul meu zâmbea acceptând raționamentul. Deoarece am reluat cuvântul şi m-am

[83] **(n. T.G.)** Prin pacea dintre Austria şi Turcia de la Passarowitz = Peterwardein (1718) se pierde Oltenia = Kleine Walachei; Austria, prin Kaunitz, cu Rusia, prin mareşalul Rumianțev, smulge şi ocupă Bucovina (1775); Rusia răpeşte Basarabia (1812) prin tratatul de pace de la Bucureşti dintre Rusia şi Turcia.

întrebat, în continuare – Germania după peste 10 ani de duşmănie cu Rusia, nu s-a împăcat oare, spre surprinderea generală, „pe spinarea celor mici" şi am enumerat: Polonia, Curlanda (am subliniat această denumire veche hanseatică în locul „Țărilor Baltice"), România. Ba chiar îl întreb pe interlocutorul meu, care trebuie să cunoască mai bine proaspătul pact ruso-german, dacă Rusia nu a primit compensații. El demonstrează că Polonia s-a mărit peste măsură cu teritorii şi populații ruseşti, germane, pe care trebuie să le restituie. Apoi se lansează într-o lungă expunere asupra interesului foarte economic al Germaniei în țările din orientul european, şi mai ales în România, care se completează reciproc cu Germania. A vorbit de România regelui Carol I pe care el o cunoscuse de atunci şi care, continua el, s-a legat politiceşte de Germania şi pentru această rațiune importantă. Deci, conchide el, şi azi Germania nu are veleități politice ci numai interese economice, îndeosebi petrolul pentru armata germană modernă, motomecanizată care se află în plin război. Am replicat că argumentând astfel, petrolul românesc trebuie considerat ca o armă principală şi că dacă frontierele cu teritoriul României sunt călcate sau numai lezate, producția „armei petrol" va putea fi redusă, deci Germania nu se poate dezinteresa de integritatea teritoriului românesc în aranjamentele politice cu terțe puteri. Generalul von Tippelskirch admite fără precizări că o neştirbire a României este interesul Germaniei. El mi s-a părut un om care prețuieşte precizia iar ca stat majorist nu mi s-a părut a neglija detaliile deci, alunecând peste acestea, am dedus că nu vrea să le aprofundeze. Aceasta m-a făcut să presupun aspecte şi mai rele decât cele economice, dar de care nu se poate vorbi.

Vorbitorul dispus mă întreabă apoi brusc pentru ce apreciez că problema strategică ce s-a dat spre rezolvare comandamentului suprem german în războiul care s-a dezlănțuit este mai dificilă şi mai greu de rezolvat ca în 1914.

Am răspuns că aceasta este o părere a mea personală întemeiată pe situațiile din primul război mondial, pe studiile filozofului militar german von Clausewitz[84] pe care am căutat să le aprofundez şi pe evenimentele ce am trăit în Germania din 1937.

În trecutul război mondial, Germania a trebuit să suporte tot greul războiului, fiindcă:

– Bicefala monarhie dunăreană dăduse semne de descompunere înaintea războiului:

– Turcia era de mult „omul bolnav" al Europei iar

– Bulgaria era mult prea slabă, deci Germania a fost prea slabă şi izolată pentru obiectivele politice ce îşi fixase atunci.

---

[84] Carl von Clausewitz (1780-1831) a fost un militar, teoretician şi istoric militar prusac, autor al celebrei lucrări „Despre război", lucrare rămasă una clasică cu privire la arta şi strategia militară. Ultima ediție românească a acesteia a apărut la Editura Antet în anul 2001.

În acest război, Germania este o putere militară covârşitoare, temută de toți până la groază. Obiectivele politice atinse până acum ca şi cele enunțate au mărit această groază care a adus o izolare fortuită şi o „încercuire" a ei, de care Führerul a pomenit repetat. În adevăr, încercuirea Germaniei a fost o realitate, cu tot protestul susținut al Franței şi al Angliei. Prin pactul germano-sovietic s-a rupt cercul şi Germania eliberată s-a precipitat în războiul cu Polonia. Acest război a fost bine pregătit politiceşte, dispozitivul politic permite un dispozitiv strategic dublu învăluitor şi printr-o unică mare bătălie Polonia va putea fi zdrobită.

Se poate spune că armata germană şi-a atins obiectivul, că şi-a împlinit sarcina strategică, că războiul s-a terminat??

Am căutat să demonstrez că războiul se va extinde şi se va generaliza şi deci armatei germane i se vor da sarcini grele care nici **nu i-au fost definite**. Însuşi Clausewitz ne demonstrează că este o erezie să se creadă că un război se poate câştiga dintr-o singură bătălie victorioasă. Mai departe spune el, strategia este arta de a combina şi folosi mai multe şi succesive bătălii pentru a atinge scopul politic. În actualul război care se extinde – acum trei zile Anglia şi Franța au declarat război Germaniei – se ivesc noi fapte şi noi situații.

Care sunt adversarii beligeranți sau viitorii beligeranți?

A. Franța şi Anglia sunt nepregătite şi au flota care le va da respirația şi stăpânirea comunicațiilor. SUA nu va putea fi în câmpul german fiindcă Japonia, parteneră de Axă a Germaniei, va fi contra USA; conflictul latent va izbucni totuşi în Pacific şi fortuit, ca şi în primul război, SUA va fi mai târziu contra Germaniei.

B. Germania are de partener Italia care este o țară cu foarte lungi coaste, dar fără flota corespunzătoare care să apere aceste coaste iar resursele ei ca şi potențialul economic nu-i vor permite asumarea unei armate şi a unei aviații puternice. Japonia, alt partener de Axă, este departe şi nu va putea colabora nici cu oameni, nici cu un avion, nici cu flota. Ea este copleşită deja de sarcina ce şi-a luat în China.

URSS nu este un partener; pactul de la 23 august stipulează numai neagresiunea şi o consultare, cum a declarat Führerul în cuvântarea în Reichstag de acum cinci zile. Atât, adică o neutralitate binevoitoare. Acordurile economice prezente şi viitoare nu au fost pomenite, sunt ca robinetele care se pot deschide, dar şi închide oricând.

Deci Germania temută şi – am subliniat – grausam stark = îngrozitor de tare, este izolată. Însuşi cancelarul a subliniat în aceeaşi cuvântare: „nu am nevoie de nici un ajutor străin; noi vom izbuti prin noi înşine în scopurile noastre".

De fiecare dată generalul a încuviințat din cap aceste citate din discursul de la 1 septembrie. Dar el s-a animat contrariat când am susținut inamiciția SUA

şi mi-a cerut lămuriri. M-am referit la discursul lui Hitler în Reichstag din 28.IV.1939 ca răspuns la discursul preşedintelui Roosevelt din 14.IV lansat de acesta după protectoratul Cehiei. Presa germană a calificat depreciativ acest discurs-apel al preşedintelui drept „manifest" iar răspunsul răspicat, dur până la violență din Reichstag a spulberat simpatia de care s-ar fi bucurat cancelarul. A urmat respingerea recentului repetat apel la pace, făcut de Roosevelt, respingere susținută unanim de presa berlineză la 24, 25 august. Această respingere în forma ei îndepărtează definitiv pe SUA din tabăra germană.[85] Generalul von Tippelskirch ia unele note şi adaugă că nu a reținut aceste fapte privind SUA nici în aprilie şi nici în august, dar le consideră importanța lor.

În ce priveşte forțele armate, am continuat, Führerul a declarat tot în acel discurs că a „muncit 6 ani, că a cheltuit 90 miliarde pentru armata care are cel mai bun armament şi care armată este mult superioară celei din 1914...". Este prea bine cunoscut în toată Europa şi continuând am reamintit că armata ca şi războiul – spune von Clauswitz – sunt **mijloace** ale politicii care a făcut din obiective **scopul** politic. Aceste obiective şi scop, parte atinse, sunt enunțate şi bine cunoscute: Anschluss-ul, distrugerea Cehoslovaciei, acum a Poloniei, spațiul vital, orientul european, şi altele. Chiar pactul ruso-german defineşte scopurile grandioase ale Reich-ului şi cancelarul a precizat în acelaşi discurs: „pactul ne obligă a ne consulta cu URSS asupra unor certe chestiuni europene şi asupra orientului. Orice tentativă a Puterilor venite de la vest ca să schimbe ceva din ce-am hotărât sunt sortite eşecului". Iată obiective care definesc scopul politic de hegemonie germană în Europa, sau cum a spus cancelarul în discurs şi în concluzie: „poporul şi armata germană luptă pentru viitorul său pe o mie de ani!" Deci nu pentru Danzig, nu pentru coridor sau pentru rectificări de frontieră în Silezia a pornit războiul, ci pentru un scop vast, european.

Poate acest desăvârşit şi măreț Wehrmacht să zdrobească Polonia, apoi Franța şi Anglia, apoi şi SUA care – la fel de înspăimântată de scopul politic, virtual, se va coaliza contra Germaniei –, poate el să le zdrobească şi numai după o pregătire de 6 ani? Pentru războiul început ce se va extinde până a deveni general, am precizat, problema strategică a uriaşului scop politic va fi foarte greu de rezolvat. Clausewitz afirmă că în ansamblul necunoscutelor politice, dacă politica recurge la război fără a ține seama de un raport armonic între **scopul** lui (distrugerea adversarilor) şi **mijlocul** (forțele armatei proprii), problema nu poate avea o soluție pozitivă. El a mai enunțat că principiile strategiei sunt simple, la mintea unor oameni fără cunoştințe şi studii

[85] În realitate, Administrația Franklin Delano Roosevelt va continua chiar şi după căderea Poloniei să spere într-o rezolvare bazată pe compromis a războiului, fără succes însă, Frederick W. Marks III , *Six between Roosevelt and Hitler: America's Role in the Appeasement of Nazi Germany*, în *The Historical Journal*, vol. 28, no. 4, December 1985, pp. 975-982.

superioare. Foch[86] afirma că aceste simple principii se discută în jurul unei mese de biliard sau de şah, între adversari. Geniul este cel ce **cumpăneşte şi hotărăşte între scop şi mijloace.**

Generalul von Tippelskirch îşi exprimă mirarea despre cunoaşterea mea atât de temeinică a filozofiei lui von Clausewitz. Apoi a făcut o lungă pledoarie, minimalizând scopul politicii germane şi obiectivele Wehrmacht-ului. El a arătat starea de umilință a Germaniei după primul război mondial şi lunga boală ce a urmat până la înscăunarea naționalismului, denumind-o „Opium und Ohnmacht" = narcoză şi neputință. El narează istorioara cu sărmanul bolnav ce trage să moară şi vecinii au început să-i ia din gospodărie toate lucrurile; dar sărmanul n-a murit şi acum îşi revendică bunurile răpite.[87] Deci, reintegrarea Germaniei este scopul politicii germane şi obiectivele date în sarcina armatei germane au fost foarte limitate ca atare, căci se cunosc „bunurile" care-i fuseseră smulse sărmanului bolnav în 1918, printre care Danzig şi coridorul. M-am intercalat aici cu: ținutul Rinului (1936), Ruhr-ul (1927), Austria (1938), Memel (1938), Sudeții (1938), întreaga Cehoslovacie (1939)..., amintind promisiunile care nu s-au ținut şi astfel groaza de care vorbeam a cuprins continentul. Vorbitorul alunecă peste acestea şi se lansează într-o animată asigurare că Germania nu revendică teritorii nici în Ungaria sau Iugoslavia şi cu atât mai mult în mai îndepărtata România. Grija pentru petrolul românesc este de înțeles pentru Germania aflată în război şi scăderea producției de petrol prin sabotaje şi prin distrugeri sau ocuparea zonei petrolifere de terțe puteri ar fi lovituri de moarte. De aceea, precizează von Tippelskirch, interesul german pentru România este numai economic. Distrugerile şi incendierile instalațiilor petroliere din România în 1916 nu vor mai putea să se mai repete în 1939. Ascultam atent aceste afirmații care-mi reaminteau şi-mi confirmau alte informații aflate cu 6-8 luni mai înainte privind petrolul românesc şi violenta sancțiune germană în ipoteza unei rezistențe sau a duşmăniei noastre. Despre aceasta va fi vorba mai apoi în acest memorial.

Înainte de a se termina această lungă convorbire, am adăugat că poporul român în trecutul său istoric a fost târât în războaiele puternicilor săi vecini contribuind cu luptători dar mai ales cu aprovizionări grele, costisitoare şi cu nesfârşite corvezi. Importanța economică pe care a relevat-o atât de izbitor generalul von Tippelskirch va putea să împingă România în tabăra germană, dar aceasta ar fi a ne târî într-un război care nu este în interesul nostru şi deci nu va fi popular. Apoi, privind „necunoscutele" lui von Clausewitz în război,

---

[86] Ferdinand Foch (1851-1929) a fost un mareşal francez, erou al succeselor franceze pe Frontul de Vest în cursul primului război mondial.

[87] **(n. T.G.)** Această istorioară am văzut-o evocată în lucrarea sa „Amintirile unui ataşat sovietic" (la Londra 1938-1942) de A. Maiski, referitor la Rusia bolnavă, slabă după izbucnirea revoluției.

privind atitudinea SUA, i-am spus acestui şef militar că nu vreau să fiu nici pesimist şi nici paradoxal, dar violentul discurs-răspuns al Führerului din 28.IV către preşedintele Roosevelt ca şi respingerea mesajului de pace al acestuia de la 24 august constituie virtual declarația de ruperea relațiilor între SUA şi Germania. Am adăugat că finanța mondială va finanța sigur tabăra adversară Germaniei iar războiul cere „bani, bani şi iar bani"!

Apoi, referindu-mă la atmosfera din Reichstag la discursul de la 1 septembrie, când a vorbit de pactul germano-sovietic, am subliniat surprinderea ce se citea pe fețele deputaților. Am reamintit cât de labile pot fi tratatele şi învoielile. Tratatul de la Rapallo (1922) germano-sovietic nu a durat nici cinci ani, încă de atunci se promovau tendințe duşmănoase contra Rusiei. Conflictul latent ideologic s-a transformat în tensiune politică care a crescut până la criză odată cu Germania național-socialistă. Am adăugat că în mecanica politico-diplomatică principiul inerției are aceeaşi valoare şi influență ca în orice mecanică. Deci anunțarea poporului german a acestui pact, fără nici o pregătire şi căutând să armonizeze două ideologii atât de contrare şi de duşmănoase până ieri, a fost de natură să surprindă, să deruteze şi să zăpăcească opinia generală.[88] Ca urmare, s-a putut naşte şi în Germania îndoiala asupra duratei acestui pact, după cum nici: „Freundschaft Rapallo Vertrag" = Tratatul de amiciție de la Rapallo... nu a putut să dureze mai mult de 5 ani. El a putut să înspăimânte atunci marile puteri occidentale, şi ca să nu arunce Germania în brațele Rusiei revoluționare, au făcut repetate concesii, reducând treptat cifra reparațiilor de război. Convorbitorul meu mă întreabă dacă am studii de drept internațional şi răspunzându-i afirmativ am adăugat că, la fel ca şi în strategie, la acorduri internaționale liniile mari se pot pricepe şi de cei mai simpli oameni, adică după cum „după interes oamenii le fac tot astfel le desfac când nu le mai convin". Deci nu numai aceste studii mă fac să judec acordurile internaționale cu scepticism. M-am despărțit curtenitor de acest şef care spera să mă mai vadă iar eu mulțumindu-i pentru interesul ce mi-a acordat. Lunga noastră convorbire a putut să aibă unele implicații pe care le voi arăta ulterior.

Din ansamblul acestor informații rezultă că pactul germano-sovietic putea să aibă pentru noi urmări funeste. România avea o importanță economică pe care politica nazistă o declarase fățiş drept capitală, mascând interesul politic care adusese trama generală pe continentul nostru. Interesul german economic atât de mare putea să aibă urmări covârşitoare pentru România Mare dacă aceasta sub o conducere luminată şi militară ar fi încercat opunere sau

---

[88] **(n. T.G.)** M-am referit la declarațiile Führer-ului din 3.III.1938 [făcute] ambasadorului englez la Berlin: URSS este „o formație barbară incapabilă să respecte un acord şi nu trebuie lăsată să intre în Europa", vezi *Documente ale Ministerului Afacerilor Străine Sovietic*, vol. II, Moscova, pag. 60.

rezistență contra acestor interese germane. În afară de urmările funeste de slăbire a României ale pactului germano-sovietic, altele puteau să apară pentru ca ea să păşească docilă pe făgaşul politicii naziste, lăsându-se exploatată pentru aceste interese, cotropită şi chiar târâtă în război. Era de aşteptat un lanț de asemenea fapte care împreună cu faimoasa coloană a 5-a să zdruncine din temelii edificiul țării noastre şi meşteşugit, după sângerări şi amenințări, să ne împingă în aventura războinică. Acordul de la 29 septembrie de la München a fost zguduirea prăpastiei care s-a deschis în fața noastră în care trebuia să ne prăvălim.

Am narat aceste informații şi deducții ministrului Radu Cruțescu şi le-am raportat de acord şi de urgență la Bucureşti.

2.3. Despre Hitler şi Național-Socialism

În dimineața de 1.IX.1939 s-a anunțat urgent prin curieri sesiunea extraordinară a Reichstag-ului = parlament, pentru ora 10. Au fost invitați şefii misiunilor diplomatice din Germania. Prin radio se ştia că în zori de zi armatele germane au invadat Polonia şi oraşele ei erau bombardate masiv de aviație.

Sesiunea nu a avut decât o singură scurtă şedință. Am însoțit pe ministrul României la această şedință. Ea a fost prezidată de mareşalul H. Göring care, în scurta cuvântare de deschidere, a căutat să scuze întârziata convocare şi invitare, care s-a hotărât târziu. De asemenea, a explicat că o mare parte din deputați sunt absenți fiindcă au fost mobilizați pe front sau au misiuni de război.

Führerul este primit cu aplauzele de rigoare în atmosferă plină de surprindere şi de îngrijorare. Cuvântarea sa a fost scurtă spre deosebire de cuvântările sale totdeauna lungi, explicative şi demonstrative. S-a comentat de unii ascultători că trebuie să se înțeleagă că acum este vremea faptelor care glăsuiesc mai eficient decât vorbele.

Discursul ce anunța războiul putea să marcheze sfârşitul regimului nazist sau în caz de victoria lui, putea fi un năprasnic avânt al lui. În ambele cazuri erau de prevăzut cele mai grave urmări pentru continentul nostru. De aceea am socotit să dau pe scurt cuprinsul lui, ca şi atmosfera în care s-a ținut, după notele de atunci şi după amintirile ce mi-au rămas vii.

2.4. Discursul lui Hitler, dezlănțuirea războiului

Cancelarul declară mai întâi că „dictatul de la Versailles a fost cu totul intolerabil. Oraşul Danzig şi coridorul au fost smulse în 1919 Germaniei, dar ele au rămas expresia cea mai curată a poporului german. Dar populația

germană în afară de Reich nu se limitează la acest oraş şi la coridor. Acestea au suferit tratamente împilătoare şi sute de mii, poate un milion de germani şi-au părăsit totul în stăpânirea polonezilor, refugiindu-se în Reich. Revizuirea paşnică a tratatului şi a acestei stări n-a fost cu putință". Apoi, cu tărie, denunță că „dictatul de la Versailles n-a avut niciodată putere de lege".

„Am primit propunerea guvernului englez şi francez de a duce tratative directe cu guvernul polonez şi am pregătit baza negocierilor. Două zile am aşteptat[89] în zadar plenipotențiarul polonez. Abia la sfârşitul acestor două zile, ambasadorul Poloniei a comunicat că guvernul său examinează cum să accepte aceste tratative. Am considerat tratativele zădărnicite şi respinse de Polonia. În plus, ea a decretat mobilizarea generală şi a răspuns prin acte de terorism mai înverşunate".

„M-am hotărât să vorbesc Poloniei cu acelaşi limbaj". „Franța şi Anglia se consideră lovite în interesele lor, dar aceasta nu mă va putea opri să-mi fac datoria". Cancelarul vorbeşte ca pentru sine, considerând că Germania este el, declarând că nu are nimic de revendicat de la Franța şi de la Anglia. Mulțumeşte guvernului italian pentru că a înțeles situația „noastră", dar „veți înțelege că pentru a duce această luptă proprie a noastră, nu avem nevoie de un ajutor străin". – Apoi trece pe scurt la „pactul de neagresiune şi de consultare" dintre Germania şi Rusia (nu URSS) care deşi au regimuri politice, sociale, economice diferite se pot dezvolta independent şi „pactul înlătură pentru totdeauna violențele între noi şi el ne obligă a ne consulta în unele probleme europene, cum el ne dă putința unei colaborări economice".

„Orice tentativă a factorilor din vest ca să schimbe ceva din ce-am hotărî şi ca să ne învrăjbească va fi zadarnică. Această hotărâre a noastră marchează în politica mondială o cotitură fără precedent şi concludentă".

„Pactul a fost ratificat la Moscova şi la Berlin".

Şi cancelarul continuă: „În discursul ținut ieri de Molotov la Moscova nu este nici un cuvânt la care să nu subscriem".

După aceasta, dictatorul arată scopurile politicii sale şi modul umanitar de a duce războiul. Apoi anunță: „La ora 5.45, forțele germane au răspuns la provocările şi loviturile poloneze". El îşi exprimă încrederea în armata germană căreia „i-am consacrat şase ani de muncă şi am cheltuit nouăzeci de miliarde de mărci; ea are cel mai bun armament şi este cu mult mai superioară față de armata din 1914".

„Am deci încredere nestrămutată în ea şi cer tuturor germanilor sacrificiul pentru lupta de acum pe care o ducem pentru a asigura viața şi viitorul patriei pentru o mie de ani". El continuă patetic: „Am consacrat toată viața mea

---

[89] **(n. T.G.)** Această „aşteptare" este meşteşugita drăceasca amânare ca să arate poporului german că a făcut totul pentru a evita războiul. Aşa a crezut el să ofere poporului pilula amară a războiului.

mişcării generale național-socialistă. Am îmbrăcat această haină a frontului (verde-cenuşiu)[90] pe care nu o voi mai schimba decât în ziua victoriei, sau dacă nu o vom avea, eu nu voi supraviețui". (Aceste vorbe a produs mişcare şi aplauze puternice).

Apoi Führerul a reglementat succesiunea la conducerea Reich-ului în cazul dispariției sale, hotărând ca prim urmaş pe Göring, apoi pe Hess. Afirmă apoi declarând cu tărie că nici un național-socialist nu concepe şi nu cunoaşte „cuvântul capitulare şi că un al doilea noiembrie 1918 nu se va mai întâmpla. Căci nu are importanță dacă noi vom dispare, patria noastră să trăiască".

Sesiunea s-a încheiat. Ea a durat ceva mai mult de o oră.

Cuvântarea a fost precedată – dată la ora 5.30 – de o proclamație-apel publicată, prin care Hitler arată mai detaliat pentru ce atacă Polonia şi cere sacrificiul tuturor în această luptă.

Au răspuns „reprezentanții poporului" la acest discurs cu entuziasm dezlănțuit, aşa cum eram obişnuiți?? Führerul [a proclamat] solemn pactul cu Rusia şi dezlănțuirea războiului în care nu au crezut şi pe care nu l-au vrut, nici ei şi nici poporul. Nu am văzut nici pe departe entuziasmul, dezlănțuirea încrederii ca pe stațiile de la Nürnberg, nici tunetul de aplauze din arenele sau sălile din alte părți la multe alte cuvântări. De data aceasta aplauzele au fost cu măsură şi abia s-au dezlănțuit când cu vocea sa guturală, închisă, a proclamat că şi-a asumat întreg sacrificiul de soldat când a îmbrăcat uniforma în culoarea de front a armatei. Dar laudele ce a adresat cancelarul lui Molotov ca şi anunțul cu comentariile asupra pactului cu Rusia s-au făcut într-o atmosferă tăcută, grea, apăsătoare. Poate că surprinderea acestor evenimente a sugrumat entuziasmul. Poate că războiul ce a anunțat a evocat încă proaspăta prăbuşire şi lanțul de mizerii ale primului război mondial, toate acestea au redus oarba încredere a Führerului şi entuziasmul de mai înainte. Această reținere vădită s-a remarcat chiar de la apariția lui Hitler în fața Reichstag-ului. El avea fața severă şi trasă, palidă după zile şi nopți de grele hotărâri pe care le-a luat singur. El era urmat de numeroasa lui suită a demnitarilor, între sentinelele armatei de partid SS ce făceau zid. Cu acelaşi ceremonial sever el a părăsit repede parlamentul în tăcerea impresionantă ce o lăsase discursul său. Demnitarii din corpul diplomatic ca şi deputații părăseau grăbiți sala de la Oper Kroll[91] şi afară se încrucişa vâjâitul turismelor ce se perindau şi dispăreau. Nu se mai făcea nici un comentariu şi nimeni nu se mai gândea să mai zăbovească. Însoțind pe ministrul nostru, am părăsit incinta. Abia la legație ne-am regăsit calmul şi glasul.

---

[90] **(n. T.G.)** Majoritatea demnitarilor naziști şi a deputaților îmbrăcaseră haine de culoarea armatei, în locul hainei de culoare brună, considerându-se toți mobilizați – luptători.

[91] **(n. T.G.)** De când clădirea monumentală a parlamentului a fost incendiată (1933), Reichstagul ținea şedințele în sala Oper Kroll.

Roadele nefaste ale pactului de la Moscova au început să se ivească, conchidea ministrul, şi cu cele mai amare gânduri prevestea nenorociri viitoare apropiate pentru noi care fără nici un sprijin eram acum în bătaia vânturilor care urmau furtuna europeană dezlănțuită a războiului. În adevăr, cutia Pandorei începuse, dis-de-dimineață, să-şi reverse nenorocirile. Pentru noi, generația care am trăit primul război mondial cum şi marea revoluție socialistă, erau uşor de conceput perspectivele cele mai triste; sămânța altor zguduituri viitoare fusese împrăştiată. Pentru mine care de doi ani am văzut şi am trăit „fierberea cazanului" din centrul Europei, care acum se revărsa clocotind a moarte şi distrugeri, amintirile sunt încă vii. Mi-am dat seama şi mi s-a întărit credința ce-o comunicasem în scris la Bucureşti, cum un regim nefericit şi un om ce s-a crezut predestinat au putut cu ştiință, cu sete de răzbunare – fiind ajutat şi îndemnat de conjuncturi externe – să „prăvale continentul nostru şi țara sa cu poporul său cel mult iubit" în hăul catastrofei care începea.

2.5. Miracolul Germaniei național-socialiste şi fenomenul Hitler

S-a scris şi se va mai scrie încă mult despre național-socialism şi despre Hitler, dar pentru tânăra generație, cum şi pentru cele ce vor urma, trecutul din epoca premergătoare războiului şi în desfăşurarea lui, care se narează aici, poate să apară rece şi chiar cu o doză de neînțelegere, fiindcă în adevăr este aproape peste puterea de cuprindere a omului ca să-şi făurească imaginea a acestui trecut, să pătrundă păienjenişul de presupuneri, de ipoteze, de uneltiri şi de fapte fățişe sau ascunse, unele încă necunoscute, ale acestui trecut.[92] Este nevoie de un mare efort de documentare şi de reținere pe planuri eşalonate după importanță să se cuprindă imensitatea mulțimilor, a teritoriilor, a forțelor şi desfăşurarea acțiunilor în cele trei dimensiuni pe întreaga noastră planetă. Această epopee tragică şi-a făurit obârşia în centrul continentului nostru şi de aici observând-o încă va fi greu de expus chiar numai unele fațete ale uriaşului complex de evenimente de tot felul. Pentru cei ce ne urmează va fi greu să înțeleagă acest uriaş năprasnic trecut fiindcă ei vor trebui să-şi făurească înțelegerea cât mai aproape de realitățile lui, atât prin studii şi documentare ca şi printr-un efort de abstracție. Cei care vor să înțeleagă acest național-socialism ca şi pe şeful lui vor trebui să aducă aceste realități în primul plan făcând apel la istorie unde fortuit se ciocnesc multe păreri, unele pătimaşe, unele deturnate, fiindcă sunt multe necunoscute şi mai ales fiindcă sunt încă răni deschise iar altele abia cicatrizate.

---

[92] Ultima lucrare mai importantă apărută în limba română pe această temă poartă semnătura cunoscutului istoric britanic Richard J. Evans, vezi *op.cit.*

Se cuvine, acum când se deapănă amintirile după cele trăite la Berlin până la izbucnirea războiului şi pe timpul celor şase ani de durată a lui, să ne exprimăm asupra „miracolului Germaniei național-socialiste" şi „fenomenului Hitler". Va fi una din părerile asupra acestor două apariții pe continentul nostru. Se va spune „încă o părere" din multele care umplu istoria de care vorbeam că trebuie consultată. Da! va fi o părere în plus, dar va fi a unui martor care şi-a făurit-o în mijlocul poporului german şi în centrul continentului, la nivelul şi la puncte de observație superioare capabile să-i ofere orizonturi largi de îmbrățişat ca şi de lungă adâncime, la nivelul unde şi zvonul, şoapta, uneltirea, amăgirea şi viclenia puteau explica evenimentele sau să le prevestească. Trebuie să adaug că această părere exprimată nu dă decât aspecte, uneori răzlețe, şi nici pe departe nu poate formula concluzii peremptorii care să închege o sinteză. Părerea va trebui confruntată cu altele pentru a duce la concluzii de sinteză dar ea, în ce mă priveşte, nu a fost făurită numai dintr-un singur loc şi nu numai de pe o singură parte a baricadei. Prin aceasta părerea ce se aminteşte va înfățişa o varietate şi va avea un plus de credit sau de considerație.

Războiul al doilea mondial s-a dezlănțuit după o scurtă perioadă – de numai 6 ani – de putere național-socialistă, dar de un dinamism şi după atâtea rezultate pozitive uimitoare. Ele au rezultat atât pe tărâmul intern ca şi dincolo de frontierele Germaniei încât a pus deseori în discuție amenințând regimurile de conducere ale statelor, consacrate şi cristalizate după secole de experiențe şi de revoluții. Regimul dictatorial totalitar cu rezultatele lui din Germania nu era izolat; asemenea regiuni se întronaseră şi dăinuiau cu mari succese în Uniunea Sovietică ca şi în Italia, ceea ce-i mărea creditul în confruntare cu regiunile democratice parlamentare.[93]

---

[93] Memorialistul utilizează termenul de totalitarism, termen apărut inițial în anul 1923 pentru a descrie trăsăturile regimului fascist italian. Ulterior, termenul a fost lărgit pentru a descrie acele regimuri politice în care un guvern centralizat încearcă să reglementeze fiecare aspect al funcționării statului şi al comportamentului statal. "Totalitarianism", în Iain McLean, Alistair McMillan (ed.), *The Concise Oxford Dictionary of Politics*. Ed. Oxford University Press 2009. Oxford Reference Online. Oxford University Press. Turku University. 12 December 2011 <http://www.oxfordreference.com/views/ENTRY.html?subview=Main&entry=t86.e1396> . O amplă dezbatere pe acest subiect a fost purtată în anii 1950, în contextul Războiului Rece, una dintre discuțiile în vogă în acel moment vizând diferența dintre dictatură şi totalitarism. Zbigniew Brzezinski, de exemplu, a subliniat la mijlocul anilor 1950 că totalitarismul era până la un punct o dictatură, dar spre deosebire de aceasta mişcările totalitare care ajung la putere nu doresc statu-quo-ul social, ci instituționalizează o revoluție care devine tot mai intensă pe măsură ce regimul se stabilizează, vezi *Totalitarianism and Rationality*, în *The American Political Science Review*, vol. 50, no. 3, September 1956, p. 752. O contribuție remarcabilă la studiul regimurilor totalitare a adus-o Hannah Arendt în lucrarea *Originile totalitarismului*, operă care aduce în discuție noutatea absolută a totalitarismului în comparație cu regimurile de mână forte anterioare. Aceasta scoate în relief mai ales căutarea pentru captarea totală a puterii şi de anihilare a sferei private a individului, scopuri în care se face recurs în mod consistent la teroare. Şi Raymond Aron consideră viabilă utilizarea termenului de totalitarism, dar el doreşte să fie

S-a scris şi s-a proclamat: „Hitler este un fenomen”... iar „Germania național-socialistă este un miracol”.

Minunile ca şi fenomenele nu sunt însă decât rezultate ale unor cauze mai noi sau mai vechi şi un *deus ex machina* nu se poate admite. Am trăit în preajma acestui fenomen şi acestei minuni, dar explicațiile nu le-am trăit şi nu le-am găsit numai în perioada de la 1937 până în august 1944.

În primăvara lui 1919 am funcționat pe lângă delegația României pentru pacea ce se trata şi se încheia la Paris. Am urmărit şi cunoscut dezbaterile, am urmărit presa şi am asistat la unele ceremonii la care învinşii germani au participat pentru delegații lor. La vremea aceea se cunoştea efortul uriaş german făcut în acel război, se cunoştea cifric acest efort, deci se putea compara cu cel militar şi economic al adversarilor care aveau toată omenirea în spate. Din toate rezultă că Germania izolată luptase în condiții inegale, unul contra cinci, unul contra zece, poate şi mai greu. Politica nefastă a Germaniei wilhelmiene, şi mai înaintea acestei politici, o filozofie nefericită, au pus poporul german să lupte cu toată omenirea. Aliații Germaniei au fost slabi sau foarte slabi, deci numai ea a dus greul războiului peste patru ani în condițiile inegale cunoscute şi totuşi a rezultat acest lung timp grație unor virtuți pe care acest popor le are în cea mai mare măsură. Dar: „batalioanele cele mari au înfrânt batalioanele cele mici” a spus un mare căpitan sau puterile coalizate (în toate felurile) au frânt puterea izolată şi mai mică. Germania a fost înfrântă dar virtuțile poporului au rămas intacte şi de aceea el nu a consimțit la această înfrângere. El a fost conştient şi convins că nu merita umilirea ce i-a pregătit-o politica nefericită şi conducerea trufaşă. Aceasta au ştiut-o şi aliații, aceasta se ştia de toată lumea în primăvara lui 1919, lumea care făcuse războiul. Am văzut delegația germană. Făcusem războiul, puteam scruta psihologia Învinşilor ca şi a Învingătorilor. Primii erau resemnați şi au semnat tratatul care îngenunchea un guvern şi organizarea statală, dar mi-am dat seama că forțele morale şi speranța au fost păstrate de acest popor german. Toți aliații şi-au dat seama că acest popor va mai vorbi. Dar tratatul a deschis spărtura haosului din centrul Europei în care o masă de peste şaizeci milioane de germani în centrul Europei începea să fiarbă dezamăgită, înşelată, sărăcită.

Conducerea dezamăgitoare izgonită[94] ia fuga la Doorn[95], dar programul cu cele 14 puncte ale preşedintelui Wilson al SUA – care a constituit baza de pace – nu s-a aplicat deopotrivă şi învinsului german. Inechitatea aceasta a născut o surprindere şi o revoltă în această masă germană.

---

corect percepute şi diferențele dintre speciile de totalitarism de dreapta şi totalitarism de stânga, Jean Baudouin, *Totalitarism*, în Stephane Courtois (coord.), *Dicționarul comunismului*, Ed. Polirom, Iaşi, 2008, pp. 631-637.

[94] **(n. T.G.)** Împăratul Germaniei Wilhelm II a abdicat în noiembrie 1918 şi a fugit în Olanda.

[95] Doorn, Olanda, acolo unde s-a şi stins din viață în Huis Doorn (Casa Doorn) la 4 iunie 1941, străjuit de soldați naziști.

Revoluția rusă a produs în răsăritul continentului alt haos ce începuse să aibă, în aceeaşi vreme, înrâurirea cea mai activă cu tendințe universale.

Am rămas în Franța încă doi ani. Franța victorioasă, dar după o grea, lungă sângerare până la depopulare, salvată de grozăvia războiului, acum petrecea, cânta, juca. Era reacția. Parisul atrăgea toate privirile după încetarea războiului şi o veselie generală cu o bună stare se afişau în timp ce la est, peste o apă, o lume neistovită fremăta în lipsuri, mizerie şi în umilință.[96] Iar mai la est monarhia dunăreană a Habsburgilor se dărâmase cu mare răsunet în zguduirile sociale şi politice. Iar mai la răsărit un ocean dezlănțuit mâna haosul în revoluția socială. Aşa glăsuia zi de zi presa din capitala lumii unde muzica răsuna zilnic pe străzi, în piețe, în localuri şi în săli. Nu era sănătos pentru continentul nostru şi nu se ridica la tribuna parlamentelor nici un bărbat care să strige cu perseverență denunțând această gravă discrepanță: „Caveant consules[97]". Urmăream în presa franceză comentarii înțelepte despre stările din Germania, dar informațiile accentuau diferitele carențe ce apăreau, se manifestau, se contopeau, izbucneau în mişcări şi în putsch-uri cum a fost cel din 19 martie 1920[98] al lui Kapp cu generalul Lüttwitz[99]. Peste toate aceste curente trona puternică social-democrația germană dar incapabilă[100] să pună ordine tendințelor, sau separatiste[101], sau anarhice ce urmăreau haosul. Dar toate, fără excepție, erau în comun protestatare contra dictatului de la Versailles. Au fost minți luminate care la Paris, ca şi la Londra sau la Roma au dat alarma acestei dezordini sociale, economice, dar marii Învingători se dezbinau, se înstrăinau şi în concluzie socoteau haosul o slăbiciune care nu îi neliniştea.

---

96 O analiză foarte pertinentă a consecințelor sociale ale războiului la Eric Hobsbawm, *Secolul extremelor*, Ed. Lider, Bucureşti, 1998, pp. 73-172.

97 Îndemn adresat consulilor Senatului roman de a băga seamă la siguranța statului.

98 **(n. T.G.)** Wolfgang Kapp, originar din Prusia Orientală, director general în economia Reich-ului, cofondator al partidului PATRIA = VATERLAND, a încercat la Berlin în 13.III.1920 mişcarea de luarea puterii împreună cu ultranaționalistul general Walter von Lüttwitz, ultranaționalist.

99 Walther von Lüttwitz (2 februarie 1859 – 20 septembrie 1942) a fost un general monarhist german implicat în martie 1920 în puciul lui Wolfgang Kapp care viza înlăturarea regimului democratic al Republicii de la Weimar şi restaurarea monarhiei.

100 **(n. T.G.)** Social-democrația era formată de vechiul partid social-democrat (1869) şi din partidul comunist (1918). Acesta din urmă a început din 1916 când Karl Liebknecht a înființat Uniunea Spartakus care a fost promotorul comunismului, după ce Uniunea a fost nimicită de generalul Walter von Lüttwitz în mişcările din ianuarie 1919 când capul comunismului a fost ucis: Karl Liebknecht. Contra acestor partide de stânga au apărut cele reacționare, naționaliste din care se enumeră cele mai puternice:
Partidul Casca de Oțel = Stahlhelm a lui (Franz) Seldte
Uniunea Soldaților de la Front a aceluiaşi
Partidul Patria al lui Wolfgang Kapp
Național-Socialist al lui Hitler

101 **(n. T.G.)** Mişcări separatiste au apărut din 1919 în Bavaria, Renania, în Pfalz etc.

Sub impresia zvârcolirilor ce citeam în presă, în 1920 mi-am găsit timpul să trec în Germania. Eram la studii militare în Franța, dar studiile universitare ce începusem mă făceau atent la cele ce aflam despre Germania. Am stat patru zile în Alsacia-Lorena unde am vorbit cu francezii băştinaşi la Metz şi la Strasbourg. După doi ani de la realipire, aceşti băştinaşi îşi arătau dezamăgirea pentru conaționalii lor veniți din Franța aşteptați cu ardoare de la 1870. Îi comparau cu foştii ocupanți germani cei atât de corecți şi de ordonați, buni organizatori şi punctuali, cu grijă de populație şi fără gând de a înşela cetățenii lor. Nu regretau pe germani, dar regretau lipsurile aparatului politic administrativ francez. Era de necrezut! Am trecut în Germania în Pfalz (Saargebiet) şi în Baden. Am văzut trupele de ocupație, erau multe trupe de culoare, negrii din Senegal şi galbeni din Indochina. Am văzut o lume superioară ce a dat pleiada de filozofi, de mari muzicanți şi literați, de celebrii savanți. Această lume subjugată şi stăpânită era păzită de aceste trupe coloniale care-şi luau rolul vexatoriu de polițişti. Mai erau şi contingente din Legiunea străină ce putea fi bravă, dar era rău famată. Omul de rând îşi spunea, Franța care ne-a învins să fie atât de slabă încât nu mai are nici trupe de ocupație deoarece apelează la asemenea specimene de pe îndepărtatele continente, colonii şi ținuturi de băştinaşi?[102]

Mari greşeli s-au comis de Învingători!!

Lipsurile mari ce-am văzut în această lume germană după doi ani de pace contrastau cu ordinea, curățenia, respectul reciproc, liniştea, dar m-a izbit desimea populației care se mişca, lucra, trăia cu aspectul ei gregar peste tot. Am asistat în Baden şi la o manifestație politică care se mişca în masă ordonată, liniştită, dar duduind a forță. Ea avea caracter naționalist protestatar. În frunte avea o mică fanfară cum este obiceiul să existe în fiecare mic orăşel sau comună în Germania. Manifestanții erau în cămăşi, unii cu centuri, mulți aveau cizme lăsate demobilizaților şi păstrau o cadență corectă. Trecătorii foarte deşi îi priveau cu simpatie.

La noi, în România mică, i-am cunoscut pe germani, pe care nu-i iubeam, dar am prețuit munca lor şi superioritatea lor tehnică, industrială şi comercială. Cei ce am făcut războiul i-am avut adversari şi am învățat să-i prețuim. Am trăit în acel război patru ocupații duşmane. Dura lege a războiului a înverşunat pe duşmanii ocupanți, dar ocupația germană a fost cea mai umanitară şi suportabilă, era o clasă superioară. Dar dacă am fi avut ocupanți de culoare umilirea ne-ar fi fost mai deprimantă. În Germania nu a

[102] Aceste rânduri dezvăluie concepțiile rasiale ale autorului la modă încă în Europa primei jumătăți a sec. al XX-lea, precum şi înalta apreciere acordată de autor – un vorbitor al limbii germane şi un iubitor al culturii germane – societății germane. Cu toate acestea, ofițerul român se dovedeşte capabil să discearnă cu subtilitate unele dintre elementele concepției germane care s-au dovedit a fi vulnerabile în fața ideologiei naziste.

putut să fie decât şi mai amară umilirea fiindcă poporul avea conştiința superioară a calității lui ca rasă şi conştiința unui grad înalt al virtuților lui.

În săptămâna ce-am petrecut în Germania mi-am dat seama de puzderia curentelor, mişcărilor şi partidelor, cum şi de zâzania care intrase în ele până la idei regionaliste şi chiar separatiste, după vechile regate, principate şi ducate ale Germaniei imperiale. Însă net m-au mirat curentele ultranaționaliste. Presa de pe ambele țărmuri ale Rinului se străduia a demonstra că durele clauze şi uriaşele despăgubiri de război[103] au adus neagra inflație, apoi politica de sancțiuni a Antantei. Ca şi criza economică continentală pe urma tulburărilor arătate, toate au răvăşit poporul german ce este împins la disperare.

Întors în Franța mi-am dat seama că înrâurirea crizei economice cu cea socială nu va întârzia să se arate şi aici, dar un marasm, poate de altă nuanță şi culoare, se va putea întinde şi în țara victorioasă. Am revenit cu credința că lângă puternica dar ineficienta social-democrație germană, protestatarele curente ultranaționaliste, deşi dezbinate, formau o realitate.[104] „Aşa s-a născut național-socialismul şi miracolul" îşi are obârşia în „dictatul de la Versailles", cu aplicarea lui dură, foarte dură. Planuri diferite au redus progresiv despăgubirile datorate de Germania.[105]

Deodată sună o trâmbiță de alarmă. Germania a semnat cu Rusia tratatul de amiciție de la Rapallo (16.IV.1922). Acesta excludea războiul între cele două țări şi stipula acorduri economice importante. A fost un duş rece pentru Învingătorii occidentali. Aceştia se temeau că prea grelele despăgubiri de război impuse Germaniei o vor arunca, cu blocul ei puternic al social-democrației, în brațele Rusiei revoluționare la fel de protestatară. Aşa a început lanțul târguielilor de reducerea acestor despăgubiri, cu treptatele reduceri şi prin respectivele planuri financiare.

Senzația stârnită de acest „Rapallo-Vertrag" a scăzut şi occidentalii s-au mai liniştit după reducerile simțitoare ale spinoaselor despăgubiri.

Dar după douăzeci de luni o nouă alarmă, de data aceasta sângeroasă, se dă în Bavaria cu tendințe separatiste şi din nou Occidentul este turburat în grijile lui proprii. Este putsch-ul de la 9.XI.1923 din München prin care fondatorul național-socialismului, un oarecare austriac de origini, Adolf Hitler [a fost]

---

103 **(n. T.G.)** Prin tratatul de la Versailles (1919) suma totală a despăgubirilor a fost fixată la 226 miliarde mărci – aur eşalonate pe 45 ani până în 1963.

104 **(n. T.G.)** Citez dintre aceste planuri: în 1924 al lui Ch.G. Dawes; în 1929 al lui Owen Young, în 1931 al lui H. Hoover.

105 **(n. T.G.)** Deşi suma reparațiilor a fost redusă la 132 miliarde mărci aur, deşi prin ultimatul englez din 5.V.1921 Germania este somată să achite, ea răspunde cu o pasivă rezistență. După doi ani de încercări neizbutite, Franța (text neclar, n.n.) decide ocuparea Ruhrului în anul 1923.

ridicat de adunarea lucrătorilor germani şi a tuturor germanilor contra separatismului.[106]

Mişcarea urmărea a lua puterea de stat şi trebuie subliniată cutezanța de a se dezlănțui chiar în capitala Bavariei. A fost un procedeu tactic al nazismului de a combate pe adversari acasă la ei. El se introducea cu îndrăzneală în sindicatele şi în organizațiile vechi şi puternice ale social-democrației pe care le slăbea sau le lichida.

Pentru început Hitler avea alături de el în această primă încercare pe vestitul general Erich Ludendorff[107], mâna dreaptă a lui Hindenburg, pe timpul răsunătoarelor victorii contra Rusiei şi pe durata războiului din 1916 până în noiembrie 1918.

Să fie acest austriac şeful aşteptat??

Dar mişcarea a fost reprimată sângeros şi şeful ei a fost trimis să se recu-leagă în temniță cu o pedeapsă uşoară ce i se dăduse acestui temerar austriac pentru înaltă trădare. Dar presa îl popularizează (revistele, radio) pe făptaşul care devine martirul ce ispăşeşte în temniță strigătul şi fapta lui pentru unirea şi ridicarea poporului. Presa străină îl menționează, chiar lexicoanele îl înregistrează.

Astfel, Adolf Hitler îşi face apariția răsunătoare pe eşichierul politic german unde se frământau numeroasele curente şi formațiuni politice protestatare care îşi aşteptau şeful. Dar pentru că încercarea n-a reuşit, îngrijorarea scade iar în străinătate este uitată ca şi alte încercări.

Era acest obscur austriac şeful aşteptat?

Adolf Hitler s-a născut în Austria (Braunau) la 20.IV.1889, un orăşel pe frontiera cu Bavaria, aşezat pe Inn, la circa 50 km nord de Salzburg (a nu se confunda cu alt Braunau, tot în Austria, pe frontiera dintre Boemia şi Silezia). Era fiul unui vameş care a murit timpuriu şi Adolf a avut o adolescență grea. Avea înclinare pentru desen – pictură (acuarelă), dar la Viena unde a încercat repetat nu a fost admis la studii superioare pentru pictură şi astfel a ajuns de nevoie zugrav în marea capitală unde era greu să obțină un loc de muncă şi unde a cunoscut multe lipsuri. A cunoscut multe cercuri de lucrători şi a frecventat unele din ele. El a fost izbit de amestecul de populații al marelui oraş de cehi, polonezi, evrei, croați, italieni şi alte naționalități care formau

---

[106] Cunoscut sub denumirea de „Puciul de la berărie", eşecul acestuia convingându-l pe Hitler că singura cale de a ajunge la putere era subminarea democrației Republicii de la Weimar din interior şi utilizarea instituțiilor acesteia, inclusiv a aceleia a alegerilor, vezi Richard J. Evans, *op.cit.*, pp. 258-279.

[107] Acesta se bucura de o înaltă apreciere în unele dintre mediile ofițereşti din România după Primul Război Mondial. Un exemplu în acest sens îl constituie colonelul Ion Antonescu care în calitate de comandant şi profesor la Şcoala Specială de Cavalerie de la Sibiu îl considera la începutul anilor '20 unul dintre cei mai remarcabili conducători militari germani din toate timpurile, alături Helmuth von Moltke şi Frederic cel Mare, Teşu Solomonovici, *Mareşalul In Antonescu – o biografie*, Ed. Teşu, Bucureşti, 2011, p. 73

conglomeratul monarhiei dunărene în decadență, încă de pe atunci zdruncinată.[108] El se născuse şi crescuse într-un ținut de omogenă lume germană de o parte şi de alta a unei frontiere pe care el a socotit-o nedreaptă să împartă acelaşi popor cu aceleaşi superioare calități. Văzuse la Viena amestecul eterogen şi cum ceilalți fără scrupule îşi făceau loc, dând din coate pentru a parveni, aruncând în lături elementul german cel de structură superioară şi care trebuia să fie conducătorul, preferatul şi care trebuie să aibă preponderența în capitala şi în statul german. El era înecat şi sufocat în lumea slavo-iudaică cum o vedea el. A văzut o ovreime bogată ce stăpânea comerțul şi industria, dar mai ales presa. A văzut o democrație socială meşteşugită şi condusă tot de ovreime spre interese internaționale. A văzut şi reacțiile normale, puternice mişcări antisemite ale unui încă puternic catolicism, după cum a văzut şi încercările nereuşite ale social-creştinilor, partid fondat şi condus de însuşi primarul capitalei, Dr. Karl Lueger[109]. Era greu de trăit în Viena heteroclită şi cosmopolită. Dezgustat, după încercări grele şi nereuşite, când avea 23 de ani emigrează în Bavaria, la München, unde cade în mijlocul teoriilor socialiste şi naționaliste, contradictorii şi nelămurite. Dar după lungul stagiu de la Viena în lumea lucrătorilor, se cristalizaseră în el idei de nedreptate socială, de rasism şi de naționalism german. S-a angajat ca voluntar într-un regiment bavarez când a izbucnit războiul. A fost rănit în 1916 şi a fost făcut caporal. În convalescență, pentru a fi menajat, era însărcinat în compania sa să vorbească oamenilor, să-i îmbărbăteze, să le explice scopul războiului şi lupta necesară pentru salvarea germanilor izolați şi înconjurați de duşmani necruțători din afară şi dinăuntru. Avea un auditoriu restrâns, dar din oameni ai poporului şi în linia a 2-a, în rezervă sau retrasă la odihnă compania avea nevoie de un vorbitor încurajator. Venit de la Viena, avea să le spună multe din cele trăite şi văzute, apoi ca om de frontieră şi ca asuprit la el simțul național îi era mai dezvoltat, cum de regulă se ştie. Acesta a fost debutul său de a vorbi şi a intra în comunitate cu ascultători.

I s-a făcut vină că este austriac, că nu este german curat şi că nu-şi putea aroga dreptul de a ridica şi de a conduce germanismul, mai ales prusienii îl repudiau. Era un străin. Dar aceştia au uitat că imperiul german şi-a avut capitala la Viena şi că acesta şi-a organizat provinciile-mărci pe frontiera de est cu cei mai buni germani luptători, cum a fost şi marca de Austria.

Numai pentru că avea părul negru, desigur contrastant cu blondul specific german şi cu spălăcitul nordic din Prusia, din Holstein sau din Frisia, i s-a

---

[108] A se vedea şi Adolf Hitler, *Lupta mea*, Bucureşti, 1996, vol. 1, p. 64-86.

[109] Acesta a fost primar al Vienei între 1897 şi 1910 şi a exercitat o puternică influență asupra lui Hitler prin tiradele sale împotriva evreilor bogați şi apoi a evreilor revoluționari în perioada în care viitorul dictator a locuit în capitala habsburgică şi a cunoscut eşecul în planurile sale de a deveni pictor, Michael Burleigh, *The Third Reich. New history*, Panbooks, London, 2001, p. 88.

spus „țiganul", „caporalul țigan"; chiar şi mareşalul Hindenburg care îl avea în aversiune îl numea cu acest epitet. Pe vremea aprigei tensiuni germano-sovietică, propaganda sovietică îl numea tot astfel, şi însuşi Stalin nu se ferea de acest depreciativ epitet.

Dar fața lui era deschisă, bălană, în anii războiului era palidă ca o coală de hârtie. Culoarea ochilor deschisă, gri-cenuşie cu privirea departe, peste vorbitor, mult mai turbure dar care devenea pătrunzătoare şi fixă când se înfuria. Admiratorii vorbeau de „ochii săi albaştri" ca o expresie mai mult poetică, aşa cum şi de Dunăre se spune „die blau Donau" = Dunărea albastră, care poartă atâta mâl ce o turbură necontenit dar care, poate, numai la izvoare în Pădurea Neagră merită această denumire dată de Strauss.

Vocea sa era guturală, închisă, dar care putea căpăta volum, ce mişca la registru înalt, patetic în discursurile sale, mai ales când se simțea în unison şi în comunitate cu masa ascultătorilor.

Putea să te asculte cu răbdare dar repede se putea dezlănțui în furie ceea ce pentru germani, în general, şi mai ales pentru cei nordici, era inexplicabil şi greu de suportat.

Era un orator? În sensul strict, nu. Dar Hitler avea acel dar de a intra în comunitate cu ascultătorii săi cum se arată mai în urmă.

În 1918 a fost gazat la luptele de la Ypres din Flandra (Belgia) când era gata să orbească. Evenimentele capitulării şi ale armistițiului l-au găsit într-un spital din Pomerania în tratament la ochi. Ce-a urmat l-a deprimat până la disperare. După o lungă reculegere a venit la München unde se inițiază cu privire la mişcarea lucrătorilor pe care nu i-a uitat, nici neglijat. Sub influența teoreticianului Gottfried Feder[110] îşi apropie liniile coordonate ale mişcării. La fel s-a lăsat inițiat în principiile strategiei prin generalul Ludendorff. Începe iar să vorbească mai ales lucrătorilor germani în reuniuni publice şi apoi ca animator al mulțimilor lucrătoare; dar acestea erau înclinate sau aparțineau „marxismului internațional".

A îmbrățişat Hitler real cauza clasei muncitoare şi a fost el sincer?

Aceasta nu se poate nega. El a trăit ani în şir printre lucrători, dar l-au izbit înşelătorii care manevrau masa lucrătorilor şi spiritul internaționalist al doctrinelor socialiste. Pozițiile cele mai importante până la posturile cele mai bune le-a găsit – spune el – ocupate la Viena mai ales de „viclenii evrei şi de linguşitorii slavi". Dar la Berlin era la fel.

În programul său nazist se prevedea în cele 12 puncte şi:

- înlăturarea oricărui profit care nu provine din muncă;
- participarea muncitorilor la beneficii;

[110] Gottfried Feder (1883-1941) a fost un economist german, unul dintre liderii şi fondatorii partidului Deutsche Arbeiterpartei, formațiune politică ce se va afirma puternic sub conducerea lui Hitler şi-şi va schimba numele în NSDAP.

- toți cetățenii să învețe a munci în formații de stat;
- recunoaşterea limitată a proprietății private;
- naționalizarea societăților industriale şi financiare;
- presa şi funcțiile libere numai în mâna lucrătorilor germani.[111]

La congrese, la ceremonii, la parade impunea participarea muncitorilor. În prima decadă a lui iunie 1938 am asistat la lansarea crucişătorului „Lützow". A participat şi cancelarul, dar nu a vorbit. Când acesta a sosit la ceremonie a întrebat contrariat, „unde sunt muncitorii?". S-a întârziat o jumătate de oră până ce aceştia au fost adunați din şantierele navale şi în formațiuni strânse au venit să-şi ia locul ce se pregătiseră repede. S-a comentat că Führerul nu a vorbit fiind supărat de neglijarea lucrătorilor; alții au considerat aceasta un joc demagogic.

În 1921 îşi făurise ideile programatice care în puzderia de curente social-politice ajunseseră la cristalizare. Aşa a fost începutul „miracolului național-socialist" şi [aceste idei] au făcut programul acestui partid. La această dată ele au fost:

- refacerea unității naționale şi puritatea națiunii – rasism;
- lupta contra marxismului;
- antisemitismul;
- înlăturarea tratatului de la Versailles;
- un şir de măsuri care să asigure viața lucrătorilor şi a cetățenilor germani, reglementând raporturile de producție şi repartiția bunurilor (s-a arătat mai înainte); multe din aceste programe-măsuri s-au amânat sau au fost date uitării şi o foaie s-a întors peste ele.

Germania veche, cu ordinea şi organizarea, cu puternicele instituții proprii spiritului german, între care armata i-au impus totdeauna lui Hitler şi le-a păstrat.

Propăşirea lui a fost rapidă şi în toamna lui 1923 a încercat lovitura care l-a doborât, dar a recunoscut greşeala ce-a făcut că s-a ridicat contra acelui sfârşit german de ordine şi supunere care totdeauna i-a impus. A înțeles că nu va putea cuceri puterea de stat în stradă ci prin convingere şi numai la nevoie prin învingere. El şi-a creat armata de partid pentru ca să răspundă la violențele care erau armele obişnuite ale puternicii democrații socialiste.

Aceste forțe au fost „secțiunile de asalt" = Sturmabteilung – SA. Acum începe lupta adevărată pentru putere.

Fenomenul Hitler avea simțul psihologic şi acel „dar diabolic" de a ghici în sufletul oamenilor şi al auditoriului, înfățişându-le şi agitându-le în fața ochilor tocmai ce aceştia doreau şi pe care național-socialismul le va împlini.

---

[111] **(n. T.G.)** Aceste idei au fost inspirate în mare măsură de socialistul radical Ferdinand Lasalle (1825-1864), colaborator al lui Marx şi care a fondat la Leipzig, în 1863, „Uniunea Lucrătorilor". El era evreu.

Dr. Hjalmar Schacht, fostul sau ministru al economiei (1934-1937), care a avut dese confruntări cu Hitler, declara că ducându-se cu multe chestiuni documentat să-l deturneze de la anumite proiecte, trebuia să cedeze convins fiindcă, spunea el: „acest om are puterea diabolică de a te convinge citindu-ți în suflet gândul, sau dorința sau folosind crâmpeie din argumentarea-ți proprie".

Înfățişarea lui Hitler m-a dezamăgit. L-am văzut în toamna 1937, apoi mai bine la Viena cu Anschluss-ul când era emoționat, voia să apară eroic şi marțial. Era simplu îmbrăcat, veston de culoare brună, manta cu guler mare, cascheta caracteristică, cozoroc mare, tras pe ochi, privirea severă şi încruntată, voia să impresioneze. Părul tăiat scurt la spate contrasta cu o lată viță de păr ce acoperea parte din frunte. Capul şi ceafa dispăreau sub caschetă şi sub guler. Bustul său era puțin adus de spate, avea o spinare ce s-a aplecat sub poveri şi sub muncă, depresiuni morale sau sub umilințe. Pe ea o curea în bandulieră, lejeră, susținea o centură cazonă, larg încătărămată. Pe piept jos prinsă o decorație Das Eiserne Kreuz = Crucea de fier. Nimeni, niciodată nu a explicat cum i s-a oferit această înaltă distincție pentru un „gefreiter = caporal". Pe brat purta brasarda partidului, alte podoabe nu admitea. De statură era mijlociu dar cu cizme părea mai înalt. Pantalonii erau totdeauna negri, chiar şi în război sub vestonul culoarea armatei. Cizma nu era ajustată, părea comodă, carâmb moale cu crețuri. De cele mai multe ori era în cizme. La alte ceremonii purta pantaloni lungi negri cu pantofi. Se îmbrăca foarte rar în civil.

La ceremonii saluta numai cu brațul întins, cel stâng era rezemat pe catarama centurii pe care uneori o susținea sau o potrivea.

Înainte de a lua puterea apărea în capul gol, dar după aceea numai cu cascheta şi în uniformă.

După patru ani de război s-a schimbat mult, era uzat, spinarea mai aplecată, privirea mai turbure, fața era palidă. După atentatul din 20.VII.1944[112] era foarte nervos şi gheboşat, mâinile îi tremurau, părea un om bolnav.

„Dorința" întregului popor german şi a tuturor curentelor politice de a arunca de pe umeri povara tratatului Versailles, pe care el a înțeles-o, a fost pârghia principală a ascensiunii sale. El a ştiut să evoce starea de libertate şi de bunăstare ce va rezulta prin dărâmarea acestui tratat. El a avut îndrăzneala să anunțe că va dărâma acest tratat, de îndată ce va lua puterea.

În anii 1931, 1932, Hitler se agitase sârguitor şi cu mari succese, având în parlament cel mai mare număr de deputați.[113] El reclama puterea şi cu convingere, cu persistență spunea partizanilor ca şi adversarilor „că este imposibil ca

[112] Atentat eşuat comis la Rastenburg, în Prusia Orientală, de Colonelul von Stauffenberg în numele opoziției militare germane care considera că Hitler își conducea țara la dezastru.

[113] **(n. T.G.)** La alegerile din 31 iulie 1932 Hitler obține 230 mandate şi este cel mai puternic partid.

să i se mai refuze îndelungat puterea". Era o dorință la care asociase o majoritate şi o încredere în sine.

Supunerea = gehorsam este o însuşire veche la poporul german pe care i-au insuflat-o vechii regi, marii lor filozofi şi puternicele lor instituții. Poporul german este supus organizației de stat şi organelor de stat până la ultimul agent învestit cu o cât de mică parte din puterea de stat. La o manifestație de stradă unde mulțimea se revărsase peste iarbă în afara străzii şi a aleilor, la un semn al polițaiului repede şi în vârful picioarelor sărea de pe peluza călcată. Era germanul supus = gehorsam.

Comunitatea – spiritul de comunitate = gemeinschaft, gemeinschaftgeist este o altă însuşire germană făurită din suferințele istorice pe care le-a parcurs după prăbuşirea vechiului imperiu (primul Reich al lui Carol cel Mare).

Foch a cunoscut şi a apreciat această însuşire. El a evidențiat-o sugestiv (în Memorialul său), poate cu regret: „aşa sunt ei (germanii), ca rațele; una este în cap şi celelalte una după alta urmează fără alt gând".

Ordinea şi spiritul de organizare sunt, în sfârşit, alte însuşiri specifice lumii germane pe care Hitler le-a cunoscut, le-a înțeles şi le-a speculat.

Să nu, se creadă că în Germania nu sunt oameni de discernământ, cu simț critic şi care să deosebească ce este bun şi ce este rău, să nu fie capabili de opoziție. Au fost şi s-au manifestat, dar cel puțin la început, după mari succese, acea dorință menționată era atât de mare încât majoritatea l-a urmat cu încredere şi supusă.

M-am apropiat de oameni remarcabili şi de generali distinşi, caractere tari. Majoritatea acestora ce ascultau discursul său susțineau, eu sunt funcționarul, sau profesorul, sau medicul, sau lucrătorul, sau soldatul, sau agricultorul; eu îmi văd de treaba mea, eu nu sunt politician, politica este treaba Führerului; eu trebuie să ascult supus = gehorsam şi să rămân strâns de ceilalți = gemeinsamkeit.

Aceste însuşiri au făcut „miracolul german".

Dar Hitler a avut calități cu care a potențat însuşirile poporului german, desăvârşind acest miracol.

Voința, o mare voință, a fost cea mai de seamă calitate pe care a aruncat-o în luptă şi în munca îndârjită acest obscur austriac. El a împărtăşit-o tuturor: colaboratori şi supuşi. Cu această voință a învins şi a urcat treptele până la supremația de dictator total.

La congresul anual de la Nürnberg, Hitler a hotărât să se dea un cuvânt de ordine fiecăruia; astfel la primul congres după ce a luat puterea, în 2-10.IX.1934, cuvântul de ordine al congresului, numit „Reichsparteitag", a fost „Triumful Voinței". Ştiința şi filozofia germană au cultivat această însuşire de multă vreme şi încrederea în voință era înrădăcinată în lumea germană. Cultul acțiunii, al voinței pentru aceste noțiuni primare a fost ridicat de dictator la

rangul de prim principiu, considerând intelectul ca secundar. Voința (germană) era credința atotputernică, pătimaşă, intransigentă şi absolută.

Führerul nu era un orator în sensul clasic al retoricii, nu avea o frază aleasă şi meşteşugită, nu folosea alegoria şi nici stilul cu figuri sau cu comparații, care să vrăjească aşa cum vorbea Dr. Goebbels. Vorbirea sa era simplă, clară şi se adresa dorințelor celor ce-l ascultau, avea limbajul lucrătorilor şi soldaților, al țăranilor şi burghezilor, aceasta îl făcea orator. El a fost un orator popular.

El nu linguşea şi nu menaja cu vorbirea sa în care putea fi aspru şi dur când critica sau arăta greşelile şi defectele. Vorbea mult, având pasagii monotone dar se avânta cu vehemență – chiar dacă nu atingea strălucirea – când cu voce mare, cu expresii bărbăteşti, cu manifestări de voință îndârjită putea să electrizeze masa poporului. Îmi reamintesc discursul său de răspuns ținut la 28.IV.1939 în Reichstag la cuvântarea-apel al lui Roosevelt din 14. IV.1939. După începutul potolit şi frazele moderate el izbucneşte în critici la adresa plutocrației avută, îmbuibată şi se lansează cu vehemență în repetiții, în cascade, adresându-se preşedintelui: „...Herr Roosevelt, ştiți dvs. că poporul german s-a hrănit mulți ani după război..."... şi înşiră lipsurile; „Ştiți dvs. Herr Roosevelt că un mare demnitar sau general german are un salariu mai mic decât al bucătarilor americani!"... „Ştiți dvs. Herr Roosevelt că noi vrem să ajungem la un standard anume de viață?"... ş.a.m.d. Aceasta plăcea auditoriului german şi îl aplauda.

Intuiția era o altă însuşire pozitivă a lui Hitler cum s-a dovedit de la început în ridicarea Germaniei, ca şi în politica internă de amalgamare a diverselor partide şi curente, sau în coalițiile din Reichstag cu fracțiunile minoritare care împotriva propriilor interese (cu consimțământul lor) au votat legile şi astfel l-au ridicat în şaua atotputernică a dictaturii. Intuiția aceasta l-a ajutat în ridicarea economică şi în lichidarea şomajului. El s-a manifestat intuitiv mai pozitiv în politica externă pentru abolirea „dictatului Versailles" şi în cuceririle teritoriale: ocuparea Renaniei (1936), a Austriei (1938), a Cehoslovaciei (1938-39), a ținutului Memel din Lituania (1939). A intuit cu totul pasivitatea, nepăsarea sau indolența marilor puteri.

În organizarea interioară, şi mai ales a forțelor armate, a intuit superioritatea mijloacelor moderne: în organizația Todt, a aviației, a armei blindate. A intuit oamenii capabili, ca precursori, pe care i-a încurajat şi i-a susținut, pe un Dr. Ing. Todt, pe generalul Guderian, generalul Udet, pe Albert Speer (urmaşul lui Dr. Todt), pe mareşalul Rommel, von Manstein şi pe mulți alții. Cu intuiție s-a dovedit dotat şi în senzaționale operațiuni pe care le-a conceput, le-a ordonat şi i-au reuşit ca: invazia din Țările Nordice, invazia Olandei, Belgiei, Franței şi în Balcani, ocuparea Cretei ş.a.

Dar marina i-a fost mai greu accesibilă, iar în „armele noi" a fost foarte întârziat. Eisenhower a spus că „dacă armele noi V1, V2, V3 ... şi-ar fi făcut apariția pe front cu şase luni mai înainte, debarcarea în Franța nu ar fi reuşit". Poate că aceste arme strategice ar fi dat alt curs şi istoriei dacă apăreau cu un an mai repede.[114]

Mareşalul Antonescu, recunoscând meritele dictatorului german, mi-a declarat în mai 1944 că: „a răvăşit complet Europa cristalizată după revoluțiile din 1848 şi 1918". Dar el nu a intuit proporțiile marelui cataclism mondial şi nici nevoia unei acțiuni strategice cu Japonia de la Atlantic la Pacific. Partenerii de Axă Berlin-Tokio nu şi-au conjugat niciodată eforturile în proporții strategice; Japonia s-a risipit cu forțele în toată Asia sud-orientală ca şi în puzderia arhipelagurilor pacifice. „AXA" a fost şi a rămas tot timpul: „o noțiune fără conținut"!!, aşa mi-a declarat la 24 iulie 1944 (după atentat) ambasadorul Japoniei în Germania, generalul Hiroshi Oshima, fostul meu coleg ataşat militar în 1936-1938 la Berlin[115].

El nu a intuit nici imensele pierderi şi dureri ce va putea să producă poporului german prin războiul ce trebuia să-i asigure pentru un mileniu viitorul şi liniştea, cu atât mai mult cu cât el a declarat deseori că „ridicarea, unificarea şi fericirea poporului german îi este un statornic obiectiv luminos".

Avea această intuiție o bază culturală??

Din lucrarea sa „Mein Kampf" rezultă că el a citit mult, mai ales târziu. El a ascultat şi s-a lăsat intuit şi sugestionat de ideologi sau de unii şefi militari: Ludendorff, von Epp[116] şi a citit pe filozoful războiului, generalul von Clausewitz, campaniile lui Napoleon, dar mai ales ale lui Friedrich der Grosse[117] pentru care avea un cult. În sala sa de lucru totdeauna era atârnat

---

[114] O discuție recentă asupra submarinelor şi „armelor minune" germane la Richard J. Evans, *The Third Reich at war. How the Nazis led Germany from conquest to disaster*, Penguin Books, London, 2009, pp. 671-675. Evans conchide că aceste eşecuri au fost generate de "incapacitatea regimului de a stabili priorități, cauzată parțial de lupta dintre diferitele agenții şi parțial pe subestimarea generală a timpului şi a resurselor necesare". În cele din urmă, potrivit istoricului citat, aceasta a condus la faptul că singura lor utilitate a fost una propagandistică, menită a întreține speranțele națiunii germane şi ale aliaților Germaniei într-un deznodământ favorabil al conflictului.

[115] Baronul Hiroshi Ōshima (1886-1975) fusese numit ataşat militar la Berlin din 1934, ocazie cu care a stabilit foarte bune relații cu Joachim von Ribbentrop. Rechemat după încheierea Pactului Ribbentrop-Molotov în Japonia, a fost numit în februarie 1941 ambasador la Berlin, poziție pe care şi-o va menține până la colapsul celui de-al Treilea Reich.

[116] Franz Xaver Ritter von Epp (1868-1946) a fost un ofițer bavarez care s-a remarcat în perioada primului război mondial şi care ulterior s-a alăturat grupurilor de naționaliști care doreau înlăturarea Republicii de la Weimar şi revanşa împotriva învingătorilor din această conflagrație mondială. A devenit membru al NSDAP la sfârşitul anilor '20 şi a jucat un rol important în Bavaria în ceea ce priveşte preluarea puterii depline de către Hitler, ulterior continuând a fi activ ca politician, deşi unul de importanță secundară.

[117] Frederic al II-lea cel Mare al Prusiei.

portretul acestui mare politician-căpitan. Dar o cultură temeinică nu a putut să aibă.

Putere diplomatică, fluid, încântare sau alte asemenea s-au spus şi s-au scris că le avea, dar asemenea daruri i s-au putut atribui ca revărsându-se din puternica lui personalitate rezultată din voința, dinamismul şi intuiția sa. Despre cultura sa s-a spovedit în lucrarea citată.

Dar avea desigur o mare doză de fantezie, un simț şi o înclinare artistică pentru pictură, pentru arhitectură şi pentru muzică. În arhitectonica ce-a realizat sau a început şi proiectat predomina măreția şi o simplitate severă. Îi plăcea muzica, dar pentru artă, pentru frumos?

Muzica este universală şi simțul artistic nu cunoaşte întinderi care se limitează la frontieră sau la marginile etnografice germane. Din muzică îi plăcea să asculte mai ales pe Wagner şi frecventa stagiunile wagneriene de la Bayreuth pe care le asculta în reculegere mistică. Era pentru muzică sau pentru măreția concepției, a muzicii sau a execuției scenice. Am asistat la asemenea spectacole care n-aveau nimic oficial sau obligatoriu şi cred că măreția era ce-l satisfăcea şi care îl mişca. În decorații şi decorativă aceeaşi măreție severă simplă alegea sau pretindea. El nu a şters cu buretele trecutul ci a păstrat accentuând şi potențând instituțiile şi manifestările ce au dat grandoare Germaniei. Chiar şi în embleme, efigii şi simboluri spiritul său artistic şi de măreție s-a manifestat. Vulturul mare german, sever, în culori puține, al vechiului imperiu de la Barbarossa[118] a fost păstrat în stema nouă nazistă. Pe aceasta, vulturul vechi stă copleşind mica, rotunda efigie nazistă de cruce gamată. De asemenea, culorile flamurilor au fost păstrate dar aşezate după fantezia în care roşul domină protestatar fiindcă el aparține poporului german cu multe secole înaintea iudaicului marxism care avea mai mult de o jumătatea de secol viață (1848) şi care, ca impostor, îşi arogase nedrept acest „roşu".

Dar fantezia lui Hitler era bogată şi îndrăzneață în toate. Trecutul şi istoria germanismului, măreția Alpilor ca şi răsunătoarele victorii ale armelor germane, excitau fantezia sa în permanență, împingându-l la soluții bizare sau fantastice unde cumpăna dintre dorință şi posibil se legăna şi se răvăşea periculos.

Am văzut reşedința cu multiplele aşezări de la Berghof din Obersalzberg, o comună de munte lângă Berchtesgaden (Bavaria), alipită sub coastele şi tancurile semețe ale Alpilor bavarezi – masivul Watzmann[119] de peste 2700 m – care au fost clădite după fantezia sa, de asemenea fantasticul pavilion zidit

---

[118] **(n. T.G.)** Este porecla dată de italieni împăratului roman-german Friedrich I (1121-1198) ce a participat la Cruciada a 3-a şi în drum s-a înecat în Saleph (Gâksu), mic râu în Asia Mică.

[119] **(n. T.G.)** Watzmann este un masiv în Alpii Berchtesgaden foarte abrupt cu un vârf ce poartă acest nume, având 2713 m. La poalele lui este vestitul [punct] turistic Königssee.

pe acest masiv Watzmann spre marele vârf de vestitul inginer Dr. Fritz Todt[120]. Pavilionul este ca un refugiu sau ca un dominant castel de oprire şi de observaţie pe punctele şi spre vârful masivului. Zidirea cu toate instalaţiile moderne, inclusiv admirabilul şi întortocheatul drum de acces la capătul căruia continuă ascensorul, a fost o virtuozitate şi un lucru de giganţi. De jos clădirea, parţial ascunsă de elementele rupestre şi colţii de piatră, pare pleoştită la o înălţime unde norii o mângâie sau o ascund. Dar de sus, pe vreme bună şi luminoasă, viziunea peste vârfurile alpestre şi peste văi, peste hăurile şi prăpăstiile, pe un orizont de aproape un cerc, este măreaţă şi întrece închipuirea. Însă paza severă, cu micile cazemate garnisite de automate, afară de cele ce nu se pot vedea în fugă, distonează şi dezamăgeşte. Dar pentru ce atâta muncă şi atâta cheltuială? Pentru dictatorul care a fost un obscur luptător sau lucrător? Fantezie!!

În 1939 îmi cade în mână o hartă cuprinzând Germania cu tot estul şi sud-estul european de la Baltică la Marea Neagră. Pe ea era marcată lumea germană cu întinsele suprafeţe „rotunjite" exagerat, grupurile etnice din Ţările Dunărene. Ea era editată la Oficiul de Politică Externă al NSDAP[121], condus de şeful oficiului Alfred Rosenberg[122], care a fost cu rangul de Reichsminister, doctrinarul nazismului. Această hartă şi confidenţiale broşuri militau pentru o legătură federativă a statelor cu puternice minorităţi germane (de rasă superioară) care trebuie să aibă conducerea economică în aceste state. Interlocutorul ce mi-a procurat-o susţinea că dictatorul austriac are fantezia de a reface într-o concepţie şi realizare economică un complex dunărean lărgit care să înlocuiască monarhia austriacă, dar regizat de Germania. Altă fantezie!

Mareşalul List, comandantul Grupului Armate Germane „Ukraina Sud A" la Stalino, în Ucraina, spune în luna iulie 1942 generalului Petre Dumitrescu[123], ce comandă Armata 3-a în curs de concentrare, că misiunea sa era a cuceri Caucazul[124] cu zonele petrolifere de la Baku. Eram de faţă ca şef al Statului Major de Legătură cu Marele Stat Major de la Bucureşti şi am întrebat ce forţe estimează că are adversarul pentru apărarea Caucazului.

---

120 Fritz Todt (1891-1942) a fost un inginer german care a fondat în anul 1938 organizaţia ce-i poartă numele prin alăturarea unor firme guvernamentale cu companii private şi cu Oficiul de Muncă German, iniţial pentru a construi Linia Siegfried. Din 1942 a devenit ministru al Armamentului şi Muniţiilor, devenind tot mai pesimist cu privire la capacitatea Germaniei de a câştiga războiul. A murit într-un accident de avion în anul 1942 în circumstanţe încă neelucidate complet.

121 **(n. T.G.)** Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei, pe scurt partidul nazist.

122 Născut într-o familie bogată din Ţările baltice, Alfred Rosenberg (1893-1946) a fost ideolog al nazismului şi extinderii Lebensraumului germanismului in Răsărit, îndeplinind din 16 iulie 1941 şi funcţia de ministru al Reichului pentru Teritoriile Ocupate din Răsărit, Richard J. Evans, *The Third Reich at war*.., p. 188.

123 Petre Dumitrescu (1882-1950) a fost un important general de armată în cursul Campaniei din Răsărit, comandant al Corpului I de armată, al Armatei 1 şi al Armatei 3.

124 În text, Kaukasus.

Mareşalul răspunde că nu poate estima, dar adaugă că obiectivele strategice ale Führerului merg mai departe spre orient – „spre marginile orientului" – în zonele bogate petrolifere pentru care politica externă a făcut acorduri cu şefii arabi. El mai adaugă că o „pătrundere în câmpia Mesopotamiei se va conjuga cu ofensiva din Africa după cucerirea Egiptului unde armata germană a avut mari succese". Mareşalul List a numit neîncrezător aceasta o „fantezie politică". După numai 15 zile i s-a luat comanda acestui mareşal, strălucit comandant. Iată altă fantezie dar de proporțiile planetei. Au mai avut şi alții înainte şi chiar după el[125] (afacerea Cuba)[126].

Despotul Germaniei a fost acuzat că este viclean, nestatornic şi schimbător (versatil). Aşa s-a dovedit şi singur a declarat ambasadorilor Angliei şi Franței „că este grăbit" (pe timpul crizei poloneze), că trebuie să-şi împlinească programul şi că dacă este nevoie de soluția războiului este mai bine să-l facă acum când este în vigoarea vârstei – avea 50 ani. Iar Dr. Goebbels deseori în presă a declarat – la învinuirea ce se aduce nazismului că este grăbit, prea dinamic şi prea agitat – că nazismul trebuie (ajutat de mijloacele moderne) să realizeze spațiul vital al Reichului într-o generație, ceea ce imperiile engleze şi franceze au făcut în mai multe secole tot prin rapturi, viclenii şi războaie prădalnice.

Hitler era un cumpătat convins la masă unde mânca moderat, chiar puțin, nu bea decât rar cel mult un pahar de bere şi nu a fumat niciodată. La diferitele dejunuri am remarcat acest lucru. El a propovăduit cumpătarea cu ani înainte ca şi după luarea puterii, reglementând şi reamintind (prin calendare, prin agende, prin presă şi prin propagandă) o zi de duminică pe fiecare lună „Eintopfgericht" = un singur fel de mâncare. După începerea războiului, generalizarea cartelelor a adus o cumpătare fortuită până la lipsuri exagerate. Dar trebuie să menționez că nu impunea altora abținerea de la băutură şi de la fumat. La Berghof, în vila sa cu largi încăperi alăturate unui mare hol, se aflau mese cu tăvi mari pline cu variate şi colorate băuturi spirtoase. Cei prezenți se serveau, unii chiar din belşug, ceea ce se simțea, iar dacă Führerul întârzia, pentru „Lagebesprechung = Discuția Situației" operative pe întinsele teatre şi fronturi, băutorii făceau cercuri cu paharul în mână. El îi tolera şi chiar îi justifica ca foarte munciți, deci aveau nevoie de un divertisment sau destindere. Dar din aceste „destinderi" rezulta o euforie care

---

[125] **(n. T.G.)** Naționalismul lui Hruşciov – dictatorul sovietic – a țâşnit în discursul din primăvara 1961 la Kremlin–piață când în discursul său a declarat: „Rusia" (nu URSS) a cucerit „SPAȚIUL" şi a trimis în Cuba, unde le-a depozitat, multe rachete atomice care au alarmat SUA. Războiul atomic a amenințat atunci serios planeta noastră.

[126] **(n. T.G.)** La moartea lui Nikita Hruşciov (11.IX.1971) presa a comentat caracteristicile acestui despot care totuşi: „la el în politică avea dimensiuni privind globul, deci mai vaste decât cele de care a dat probă mintea calculată a lui Stalin" – *Stampa* şi *Unita*, 12.IX.1971, de vestitul ziarist Arrigo Levi, care a abordat deseori pe dictatorul defunct.

era necesară mai ales pentru cei ce expuneau sau conferențiau pentru a se exprima optimişti iar uneori a nu arăta îndoieli sau a da sugestii ce puteau fi considerate defetiste. Toate acestea displăceau lui Hitler care se putea supăra. Euforia alcoolului evita îndoiala.

Închei această mai lungă narațiune de amintiri arătând două mari cusururi ale cancelarului şi care au fost nefaste mai ales pentru conducerea războiului şi a operațiilor militare.

Ambiția şi îndărătnicia până la cerbicie semeață erau aceste cusururi dominante care contrastau cu firea potolită şi înțeleaptă a majorității germane. Ele sunt surori cu pozitivele însuşiri Voința şi Intuiția, pe care la dictator le desparte numai zidul subțire şi scund al judecății, al înțelepciunii, al filozofiei. El a sărit cu uşurință acest zid, uneori până la setea de răzbunare. I-am văzut şi i-am auzit deseori aceste defecte mai ales în timpul războiului. Nu admitea să i se discute hotărârile. Sfătuitorii şi colaboratorii trebuiau să se mărginească la expuneri informative şi cel mult puteau exprima sugestii pe care le asculta dacă el le cerea.

În timpul războiului zilnic se țineau cuvântările pentru a se discuta, mai bine zis, a i se expune situația pe întinsele fronturi şi teatre de război = Lagebesprechung în sălile mari unde era Hauptquartier = OKW. Marii comandanți de Grup de Armate, de Armate sau şefii de servicii care luau parte stăteau respectoşi la distanță pe lângă zid. Ei răspundeau dacă Hitler îi întreba sau dacă le venea rândul să expună, sau să conferențieze, sau să arate pe hartă. Hitler era în fața marilor hărți cu situația la zi, la oră şi lângă el sta şeful OKH, dacă era vorba de teatrele de răsărit (general Halder, mai apoi Zeitzler, şi mai târziu, în 1944, general Guderian). Dacă era vorba de celelalte teatre şi fronturi, sta şeful OKW, mareşal Keitel. De cealaltă parte sta pentru a da explicații sau pentru a asculta hotărârile sale cel chemat. Pentru frontul român adesea am luat acest loc. Cei ascultați se retrăgeau părăsind sala dacă nu erau direct interesați pentru restul expunerii. Când în aceste zilnice situații izbucneau discuții contradictorii sau se formulau culpe sau chiar se exprimau îndoieli, comandantul suprem lua comanda respectivului. Generalul şef al personalului, totdeauna prezent, sau generalul adjutant Schmundt, lua notă pentru transmiterea ordinului.

În martie 1944, la Berchtesgaden, am revăzut pe mareşalii von Manstein[127] şi von Kleist[128] care comandau fiecare grupuri de armate, respectiv „Ukraina

[127] Erich von Manstein (1887-1973) a fost unul dintre cei mai remarcabili generali ai celui de-al Doilea Război Mondial, a planificat operațiunea din Ardeni care a dus la victoria pe Frontul de Vest, a câştigat numeroase victorii pe Fontul de Est (Kerci, Sevastopol, Harkov), dar a eşuat în despresurarea Armatei 6 de la Stalingrad.

[128] Paul Ludwig Ewald von Kleist (1881-1954) a fost un mareşal german căruia i s-au atribuit mari responsabilități militare în victoria împotriva Franței (1940), invadarea Iugoslaviei (1941),

Nord" şi „Ukraina Sud", ce cuprindeau forțe şi teritorii române. Au fost convocați la Berchtesgaden. Hitler avea ambiția să reia o mare contraofensivă cu baza din Crimeea şi litoralul, deci cu marea în spate. Mareşalul Manstein se temea ca ruptura produsă spre Lemberg şi încercuirea Armatei 1-a Blindate în zona Tarnopol să nu compromită situația şi cerea forțe; el se îndoia despre putința contraofensivei proiectate. Mareşalul Kleist se îndoia că va mai putea ține mult Crimeea şi litoralul spre Basarabia. Am mai fost şi la alte confruntări ale acestora cu Hitler. Cei doi mari şefi îmi erau bine cunoscuți şi am lucrat sub ordinele lor în 1942 şi în 1943. Ei mi-au spus deschis contradicția lor cu Führerul care a adus la înlocuirea lor chiar atunci. Mareşalul Manstein mai mi-a adăugat că a avut cutezanța să-i spună a lăsa conducerea militară a războiului unui comandant unic răspunzător față de el. Această propunere lăsa să se înțeleagă că este peste puterile unui singur om, chiar cu cele mai înalte calități, să conducă politica şi războiul; de aceea Hitler, îndârjit şi ambiționat, a luat comanda mareşalului cel mai respectat.

Într-o situație grea m-am regăsit şi eu ca şef al Legăturii germano-română la OKW. Am arătat că retragerile precipitate deschiseseră o mare spărtură în Carpați între Armata Română şi Grupul Armate „Ukraina Nord", respectiv între Tg. Neamț şi Colomeea, pe unde o irupție era posibilă în câmpia Ungariei şi ceream urgente măsuri de astupare a acestei breşe. Hitler, susținut de Keitel, spune că terenul în Carpați este „unfahrbar = impracticabil"; am replicat spontan că susținerea este falsă. Eram la Berchtesgaden unde iarna întârziată aşternuse nămeți mari, care făcuseră zona impracticabilă. A urmat o tăcere grea prelungită şi repede am curmat-o completând că în zona aceasta o armată k.u.k.[129] întărită cu un…[130] a ținut acest front închegat când adversarul nu avea tancuri.

Această explicație complementară a uşurat atmosfera în prezența grupului de mari comandanți germani. Hitler ordonă pe loc generalului Zeitzler a trimite forțe cu pionieri care să închidă defileurile Carpaților Păduroşi. După încheierea discuțiilor, şeful OKH şi comandantul Grupului Armate Ukraina Sud mi-au atras atenția asupra imprudenței mele de a „socoti falsă părerea Führerului".

Despre aceste defecte va mai fi vorba în acest memorial. Ele au putut să deterioreze echilibrul intelectual al dictatorului până într-atât încât îndărătnicia şi setea de răzbunare l-au împins la orori şi crime pe care le-a ordonat sau le-a admis acoperind de ruşine un mare popor care a dat o pleiadă de celebri artişti, filozofi, literați şi oameni de ştiință. Oricât de dureroase i-ar

---

Campania Barbarossa (1941), a condus forțele germane în Caucaz şi a comandat Grupul de Armate A (1942-1944).

129 **(n. T.G.)** Armata austro-ungară (kaiserlich und königliche) - k.u.k.

130 Cuvânt lipsă.

fi fost rănile lui sau ale poporului german, nebunia ororilor şi crimelor nu au nicio explicație sau justificare, nici nu se pot ierta, nici uita.

Putea avea acest dictator şi alte gânduri şi preocupări ca al oricărui om de rând cum a fost şi el odată?

Se pare că acestea a fost cu un an înaintea marilor succese când aprecia ore de relaxare.

O austriacă care a trăit copilăria la Timişoara unde am cunoscut-o, căsătorită la München, îmi povestea în primăvara lui 1938 ascensiunea sa în partid. Era o convinsă şi pătimaşă nazistă din anturajul Führerului. Îmi spunea că el dorea liniştea, reculegerea şi destinderea. La München venea des şi-mi nara interlocutoarea, că după ce se epuiza programul oficial se retrăgea cu cei apropiați, cu admiratoarele zicând: „şi acum să vorbim despre artă!". Şi lăsa să i se spună despre arhitectură, despre muzică sau pictură, dar nu era vorbăreț, mai mult asculta. Apoi deodată se ridica să plece, preocupat de sarcinile partidului sau statului. Nu lua decât un ceai sau o cafea.

Despre relațiile dintre Führerul Hitler şi Conducătorul Antonescu, în afară de domeniul politic şi militar dar privind caracterul lor, am avut ocazii să-i văd față în față. Mareşalul Keitel mi-a dezvăluit marele ascendent şi credit ce avea Antonescu asupra lui Hitler. Ei aveau trăsături comune.

Cumpătarea şi sobrietatea severă, aspră, vorbirea simplă, clară, deschisă îi apropia şi l-a făcut pe Hitler să capete încredere. Hitler avea o părere rea şi se exprima cu dispreț cu privire la statele ieşite sau mărite din monarhia habsburgilor şi chiar după ce l-a cunoscut pe Antonescu nu voia să conteze pe armata noastră. Personal, condus de această neîncredere[131], el a modificat manevra şi direcția de efort în ofensiva contra Rusiei (iunie 1941). Mareşalul Keitel, după prima campanie în Rusia, a exprimat laude pentru armata noastră şi mai ales pentru Antonescu. A precizat că Führerul are toată încrederea în Antonescu, iar pe regentul amiral Horthy nu-l considera „un bun tovarăş de drum". În confruntarea dintre obscurul proletar şi mândrul – mult mai vârstnicul regent (cu 21 de ani), cetățeni foarte diferiți ai aceluiaşi fost stat austro-ungar, s-a vădit o antipatie pe care interesele politice au netezit-o din 1938 până în 1940. Desele chemări pentru „ordine" pe timpul războiului ale trufaşului magnat-regent l-au răcit. Regentul a crezut că-şi poate întrebuința unele abilități politice iar Führerul prin Keitel repeta reproşuri de nerecunoştință. Suspiciunea lui Hitler față de „Dunăreni" s-a mărit după ruperea Italiei (1943); el a ordonat OKW/I pregătirea ocupației militare a Ungariei (planul Margarethe I) şi a României (planul Margarethe II). După

[131] **(n. T.G.)** Mareşalul v. Manstein era şef de Stat Major al Grupului Armate Sud (al mareşalului von Rundstedt), în iunie [neinteligibil] fixase efortul în Ucraina mai la sud din Basarabia, mai larg învăluitor. Mareşalul mi-a spus în iulie 1943 că însuşi Hitler a fixat acest proiect al lui, punând efortul la nord de Nistru. Rezultatele au fost mult reduse. A fost „voința Fürherului".

întrevederile „reci" de la Klessheim (februarie 1944), îmi spune Mareşalul Keitel, Antonescu avea credit şi se bucura de încrederea Führerului şi a ordonat: „să execute în martie ocuparea militară a Ungariei cu reținerea lui Horthy în Germania (Margarethe I) iar operațiunea Margarethe II să fie suspendată."

După dezastrul de la Don şi capitularea de la Stalingrad s-au schimbat şi exprimat reproşuri – spune Keitel – între Hitler şi Antonescu fără să altereze raporturile, „Mareşalul Antonescu susținând cu succes şi cu argumente tari cauza României". De asemenea, la întrevederea de la 5-6 august 1944 Antonescu a susținut cu bărbăție interesele României şi la întrebările-reproşuri ale lui Hitler privind tendințele de pace separată a României, Antonescu a ținut piept şi fără a da răspunsuri, punea el alte întrebări dovedind ineficiența şi insuficiența măsurilor militare ca şi apărarea germană.

Recepții, mese, toasturi n-au fost de rigoare. Hitler le detesta sincer fiindcă nu se potriveau cu austerele sale gusturi. Înainte de război câte un ceai fără prelungire era singura reuniune la care participa în intimitate Führerul. El prefera lungi reculegeri în cerc foarte restrâns şi de cele mai multe ori lungi reflecții, solitar sau cu tovarăşa sa intimă, Eva Braun. Aceasta nu a apărut niciodată. Hitler, pentru motive de libertate deplină în folosul statului, nu a vrut să reglementeze legătura sa şi nici nu a tolerat apariția sau amestecul ei de o formă oarecare. Din ce mi s-a spus aceasta era o fire directă care cu abnegație a stat în preajma lui Hitler fără a ridica cea mai mică pretenție sau chiar veleitate. Nu am cunoscut acest personaj, dar la Berghof am văzut silueta sa zveltă, îngrijită care trecea repede. Detesta atrocitățile – mi s-a spus – de care aflase, pe care le punea pe seama celor ce abuzau de Hitler; de asemenea, detesta unele figuri de linguşitori, de abuzivi şi chiar ipocriți din preajma lui, îndeosebi pe Bormann[132] şi pe Heinz Lorenz[133], mai mult muncitori decât sincer devotați.

Hitler a proclamat în cuvântarea de la 1 septembrie în fața Reichstagului că a consacrat toată viața sa partidului național-socialist dar dictatura ce-a organizat de mult nu a mai fost a partidului. Voința şi caracterul lui şi-a însuşit-o în întregime iar în anii ultimi nici un organ de stat nu mai era consultat. Demnitari şi comandanți înalți nu mai contau. O clică redusă se mai putea menține în jurul său. În public nu a mai apărut în anii de război iar la front nu se mai ducea. Se izolase cu această clică redusă care se mai putea menține în jurul său.

---

[132] Martin Ludwig Bormann (1900-1945) a fost un lider al NSDAP şi şef al Cancelariei partidului, devenind unul dintre cei mai apropiați lideri naziști față de Hitler. A susținut „soluția finală" în cazul evreilor.

[133] Heinz Lorenz (1913-1985) a fost adjunct al şefului Secretariatului de Presă al lui Hitler, apropierea sa față de liderul nazist consolidându-se în anii războiului.

Când în martie 1945, aflându-mă pe front, am auzit prin radio comunicarea că Führerul şi-a mutat cartierul la Berlin, în mijlocul armatei, ca să-l apere, mi-am reamintit de cuvântarea lui în fața Reichstagului prin care a anunțat izbucnirea războiului. Am declarat atunci că dictatorul Germaniei învinse îşi va repeta cuvântul de data aceasta fiindcă s-a dus să moară în capitala Reichului, fiindcă nu va putea „supraviețui dacă nu va avea victoria", aşa cum a spus la 1.IX.1939.

Din amintirile narate conchid că prăbuşirea în haosul german s-a datorat războiului pierdut, a tratatului de la Versailles cu enormele despăgubiri ce a provocat dezastruoasa inflație[134] şi a reacției asupra umilitului popor german a crizei economice mondiale postbelice.

Conştiința acestui mare popor cu privire la însuşirile şi forțele morale latente de încredere şi de dorințe l-a împins către conducerea militară, totalitară a național-socialismului în care el a crezut că este singurul care să-i ridice din haos şi din umilire. Fără cauzele arătate, întronarea dictaturii nu s-ar fi putut face şi nici „miracolul german" n-ar mai fi fost atât de izbitor. Fără aceste vitale însuşiri, miracolul nu ar fi fost posibil.

Capul național-socialismului a fost o puternică personalitate caracterizată prin însuşirile pozitive de mare voință şi de îndrăzneață intuiție, creând „fenomenul Hitler". Dar marile lui defecte au deteriorat tot ce a putut fi folositor şi constructiv.

În binele ce l-a urmărit pentru „poporul său iubit" ca şi prin imensul rău ce l-a dezlănțuit în omenire a vrut să-şi ia o răspundere în tragedia umană ce a dezlănțuit şi a determinat un uriaş proces ireversibil ca şi nimicirea pe care şi-a prevestit-o.

[134] **(n. T.G.)** În 1923 inflația dezastruoasă a atins culminanța: o marcă aur valora un bilion mărci hârtie sau 1 marcă aur = 1.000.000.000 mărci hârtie.

3. Desfăşurarea operațiilor şi extinderea războiului

După faimosul discurs al cancelarului din dimineața de 1 septembrie şi după reculegerea noastră de la legația română cu comentariile şi depeşele expediate la Bucureşti, am cutreierat Berlinul şi împrejurimile pentru a culege impresiile poporului. Era vineri, frumoasă zi de toamnă, care contrasta cu consternarea unanimă pentru războiul[135] ce nu-l voia poporul, pe care-l făcea nazismul, ce nu era pomenit la nici o proclamație sau discurs. Vizitele zilnice la ambasadele engleză şi franceză, la Statul Major General German, erau cele principale şi mai lungi. Nu am neglijat pe celelalte, dar nu a fost cu putință să găsesc pe cineva la ambasada sovietică, la cea poloneză nici nu am mai încercat. Peste tot era mare înfrigurare şi grabă. La englezi şi la francezi se ardea tot ce nu se putea transporta ca documente.

După ruperea relațiilor cu Germania, la 3 septembrie am salutat pe colegii mei de la ambasadele engleză şi franceză de la care mi-am luat rămas bun. Ambasadorul Coulondre[136] al Franței deşi a trăit o zi penibilă în ajun, când depusese declarația, de la 3.IX.1939, „că Franța se găseşte în obligația de a îndeplini angajamentele contractate față de Polonia, începând de la data de 3.IX.1939, ora 17", a găsit timpul să-şi exprime regretul că misiunea lui la Berlin a eşuat iar pentru România – era de față ministrul nostru Radu Crutescu – nu poate exprima decât aceleaşi bune gânduri şi sentimente ce-au legat de mulți ani Franța şi România. A precizat că petrolul şi alte avuții necesare războiului vor atrage tot mai mult interesul celor doi mari proaspeți aliați ceea ce nu prevesteşte zile senine pentru noi.

A fost grea despărțirea noastră de aceşti prieteni, aliați şi folositori colaboratori la Berlin.

Ipocrita camuflare nazistă a războiului în […][137] contrasta cu comentariile şi comunicatele ce primeam de la Statul Major General unde mă duceam tot mai des. Naziştii, propaganda şi presa se sfiau să pronunțe cuvântul război iar „curățirea", „luptele" şi „restabilirea ordinei" în Polonia erau prezentate ca acțiuni de poliție. Iar Statul Major General ca şi comunicatele prezentate în presă glăsuiau de reale operațiuni de război cu toate armele şi cu strălucite

---

[135] **(n. T.G.)** Hitler, conştient de crima războiului, nu a glăsuit şi nici n-a lăsat să se scrie cuvântul grav, considerând operațiunile în Polonia ca acțiuni de poliție. Nu era decât o ipocrizie ca atâtea altele.

[136] Robert Coulondre (1885-1959) a deținut pozițiile înainte de declanşarea celui de-al doilea război mondial pozițiile cheie de ambasador al Franței la Moscova (1936-1938) şi Berlin (1938-1939). Coulondre a acționat cu hotărâre – în final fără succes însă – pentru a stopa agresiunile Germaniei prin constituirea unei alianțe militare între Puterile Occidentale şi Uniunea Sovietică, Franklin L. Ford, Carl E. Schorske, *The voice in the wilderness: Robert Coulondre*, în Gordon A. Craig, Felix Gilbert, *The diplomats 1919-1939*, Princeton University Press, 1994, pp. 555-556.

[137] Neclar, posibil tangaj.

victorii ale unui adevărat război-fulger. Nimeni nu a fost surprins de rezultatele fulgerătoare ale unei armate moderne şi superioare covârşitor contra micii Polonii lăsată la propriile ei mijloace şi având în spate pe uriaşul şi secularul ei duşman.

La Statul Major General german mi s-a dat dispozitivul „defectuos" al armatei poloneze aşezată în coridor pe întinsele frontiere în câmpia deschisă pretutindeni a Poloniei. Se recunoştea la acest înalt for greaua situație strategică a Poloniei care era de la început învăluită şi încercuită, de care guvernul Poloniei trebuia să țină seama înainte de a se încăpățâna în politica de „provocări şi de asupriri". Totuşi, la Statul Major General mi s-a semnalat rezistența şi bravura unităților poloneze covârşite de superioritatea germană.

Când operațiunile s-au terminat în două săptămâni, Hitler a anunțat într-un discurs nimicirea şi dispariția Poloniei. El a arătat detaliat dobândirea victoriei generale iar despre rezistența adversarului cu dispreț a rezumat: „es war polnish" = a fost ceva polonez!

3.1. Călătoria la front

Din timp corpul ataşaților militari acreditați la Berlin a fost anunțat că este invitat a face o vizită pe front în zilele de 8-9 septembrie. Am fost cu toții surprinşi în această vremelnică vizită care a avut comentariile ei. S-a socotit că Statul Major General a vrut să demonstreze atotputernicia Wehrmachtului ca un avertisment pentru „franco-englezi" ce ar putea fi îndemnați la un compromis de pace. Avertismentul era şi mai demonstrativ pentru statele mai mici care ar fi avut veleități de rezistență față de Germania. S-a mai motivat proba vizitei prin vertiginoasa desfăşurare victorioasă care în primele zece zile se mai se mai poate urmări căci după aceea „totul va fi terminat". Aceasta era opinia cercurilor militare care subliniau execuția după „planul detaliat conceput de Wehrmacht".

Călătoria s-a făcut cu avioanele germane „Junkers 52" în Prusia Orientală pe frontiera de sud Osterode Tannenberg. Regiunea cu impunătorul monument-mausoleu reamintea victoriile strălucite cu exact 25 de ani în urmă. De pe platoul Tannenberg, orizontul se deschidea larg spre sud în câmpia liniştită unde luptele se îndepărtaseră şi zgomotul lor nu se mai auzea. Zborul nostru a fost repede şi netulburat, supremația aeriană era desăvârşită de partea germană.

Din Prusia Orientală am urmărit operațiunile Armatei 3 germană sub comanda generalului von Küchler care cu alte forțe şi cu blindate, forma Grupul de Armate de Nord. Acesta forma puternica aripă învăluitoare de nord care pe la est de Vistula trebuia să încercuiască armata principală poloneză, cu aripa învăluitoare de sud care opera din Silezia-Slovacia călare pe Vistula. O

bătălie decisivă în zona Varşovia – Radom – Lodz trebuia să nimicească armata şi republica polonă.

Generalul Küchler era un cunoscut comandant care a condus cu un an în urmă marile manevre tot în Prusia Orientală când comanda corpul de armată de la Königsberg.

În auto şi în convoi am urmat itinerarul Neidenburg – Soldau – Illowo care reaminteau vestita bătălie şi victorie germană din august 1914. Pe teritoriul polonez am început să vedem ororile războiului. Oraşele Mlava – Ciechanów, bombardate de aviație, erau arse şi dărâmate. Coloane lungi de refugiați, desculți, sumar îmbrăcați, îngroziți, se deşirau în lungul itinerariu ce urmam. Încă de la 1 septembrie preşedintele SUA făcuse un apel circular către beligeranți ca să evite „această formă de barbarie a bombardamentelor aeriene în timpul tragicei conflagrații"... „deci să nu fie supuse bombardamentului aerian în nici o împrejurare populațiile civile şi oraşele care nu sunt fortificate"...

Guvernul german a comunicat la 2 septembrie celui polonez, prin intermedierea Olandei, ca urmare a inițiativei preşedintelui Roosevelt, că Führerul prescrisese ca să se limiteze bombardamentele aeriene asupra obiectivelor militare". Acelaşi lucru l-a declarat în discursul din Reichstag (1.IX.1939), dar într-un limbaj amenințător până la cruzime: „Acțiunile necesare vor fi conduse astfel încât războiul să nu fie dirijat şi nici să nu atingă femeile şi copiii. Dar dacă adversarul interpretează această atitudine ca dându-i putere ca să facă după gustul său, el va primi un răspuns care-l va face să-i piară dorința de a mai respira". (sublinierea este a noastră). Sinistra contradicție între – zis şi văzut – mirabile dictu, horribile visu![138] Aici, pe câmpul de luptă, am văzut câtă valoare au cuvintele şi declarațiile solemne ale marilor şefi de state. Ne-am întrebat de ce oare ne-a pus pe noi observatori nebeligeranți să vedem în Polonia ororile care demonstrau acuzator contradicțiile dintre declarații şi fapte.

Itinerariul nostru continuă spre est pentru a vedea locul de trecere peste Narew la Pułtusk. Râul Narew în luna septembrie nu constituia un obstacol. Se putea trece ca prin vad fără cea mai mică dificultate pentru tancuri; de altfel, în câmpia nesfârşită spre sud şi spre est nici un obstacol nu se opunea blindatelor germane fiindcă aici nu mai erau forțe poloneze.

La Pułtusk, generalul von Küchler[139] ne primeşte arătând afabilitate celor pe care ne cunoştea de la manevre. Un ofițer din statul major al Armatei 3 ne-a

---

[138] **(n. T.G.)** Oricâtă mirare s-ar zice, cele văzute sunt oribile.

[139] Georg Karl Friedrich Wilhelm von Küchler (1881-1968) este un cunoscut mareşal german de tradiție prusacă din perioada celui de-al doilea război mondial. După ce a luptat pe câmpurile de luptă ale primului război mondial, von Küchler s-a alăturat, ca mulți alți camarazi, Freikorps şi chiar a luptat de partea polonezilor în războiul împotriva Armatei Roşii în anul 1919. La

arătat desfăşurarea luptelor din prima săptămână a războiului, insistând asupra străpungerii liniei de slabe cazemate de la frontieră, asupra acțiunii vertiginoase a tancurilor şi cea deprimantă a aviației.

De aici, brusc am fost conduşi spre Malkin, pe Bug-ul polonez. Rezistențe armate poloneze nu mai erau, urme de lupte nu se mai vedeau. Armata a 3-a lansase detaşamente mobile spre Bialystok şi spre Brest-Litovsk, adică la est şi la sud-est, pentru a ocupa teritorii cât mai întinse. Comandantul armatei chiar insinuează că „se aşteaptă apariția ruşilor" ce vor veni la recoltă uşoară!! De pe Bug în toamna caldă şi în câmpia prăfuită se simțea stepa migrațiilor cotropitoare care s-au perindat secole la rând. Polonia – polnya – câmpia nu a avut secole la rând în aceste părți răsăritene o frontieră definită şi asigurată. Ea a cunoscut multe invazii de seminții diferite, de hoarde tătare şi moscovite ce umpleau zarea de focurile, de fumăraia şi de pulberea stepei. Acum se aştepta cotropirea huruitoare a tancurilor sovietice. Pentru mine a fost prilej de gânduri negre şi amare reflexiuni. Nu numai că prezenta cotropire la care eram martor evoca cotropirile ce le-a cunoscut şi poporul nostru vecin cu misterioasa stepă născătoare de multe nenorociri şi urgii, dar mai aveam în gând faimosul pact de neagresiune de la 23 august cu funestele lui clauze secrete. După grăbita dezlănțuire a războiului nazist a fost o primă clauză secretă dezvăluită, iacă acum se dezvăluia o a doua, cum reieşea din „aşteptarea" comandamentului german, aceea a apariției apropiate a armatelor ruseşti în Polonia. Mi-am reamintit şi de părerea Reichsministrului Dr. Lammers cu două săptămâni înainte ca despre un „sentiment" ce va mai rămâne din Polonia. Nu era în vizita pe front timp, nici momentul şi nici potrivit locul aici, pe malul Bugului, ca în casa răstignitei Polonia a face comentarii sau investigații.

Am părăsit de îndată această regiune şi am fost conduşi spre Vest. Am ajuns la cartierul Armatei a 3-a instalat în castelul prințului Radziwill, veche familie de origine lituaniană care a luptat contra anexiunii Lituaniei la Rusia țaristă. Castelul era în apropierea oraşului Radzymin, la circa 30 km nord-est de Varşovia. Era o mare învălmăşeală în acest castel unde proaspătul cartier instalat în toiul operațiunilor trebuia să se ocupe şi de primirea noastră ca oaspeți străini. Du-te vino al curierilor, trupa cartierului ce deplasa frumoasele mobile de stil în marile saloane, pe largile scări, pionierii ce-şi desfăşurau bobinele pe ferestre, uşi şi scări, dădeau un tablou contrastant şi o altă imagine a războiului. Am fost conduşi pe înălțimile care comandă Varşovia şi Vistula,

---

declanşarea celui de-al doilea război mondial, von Küchler s-a întors în Polonia de această dată nu pentru a o salva, ci pentru a o cuceri în calitate de comandant al Armatei a 3-a. Ulterior, acesta va lupta în poziții de comandă importante în Olanda, Belgia, Franța şi Uniunea Sovietică. În perioada decembrie 1941-ianuarie 1944 a fost comandantului Grupului de Armate Nord, eşuând însă în misiunea de a ocupa fosta capitală imperială rusă rebotezată Leningrad.

pe țărmul de nord al fluviului. Era o după-amiază târzie când artileria grea germană bombarda concentric capitala care clocotea în limbile de foc ale proiectilelor sau ale exploziilor şi în rotocoalelor de fum ale incendiilor. La aceasta se adăoga bombardamentele aeriene care roteau fără grijă în văzduhul polonez. Era 9 septembrie.

Colonelul von Mellenthin, şeful Attache Gruppe, care a organizat şi a condus vizita noastră, ajutat de un grup de ofițeri, ne-a adunat şi cu aceleaşi mijloace ne-a transportat la Berlin. A fost un reuşit efort din partea lor care i-a satisfăcut cu totul fiindcă au putut să facă o dovadă elocventă despre victoria armelor germane. Bucuria lor nu avea nicio reținere mai ales față de cei ce au putut să exprime vreo îndoială asupra victoriei finale a Germaniei. Pentru mine a fost de tot interesul această vizită. Din punct de vedere politic se adevereau presupunerile cele mai sumbre asupra sorții aliatei noastre, Polonia, pe care le formulasem şi le raportasem la timp la Bucureşti. Dar am putut să aflu că o invazie în Polonia a armatelor sovietice era aşteptată şi că ocuparea teritoriului polonez putea să intre în competiție, [motiv] pentru care comandanții germani primiseră instrucțiuni a se grăbi. Aceasta însemna o înțelegere între guvernele german şi sovietic, dar graba ce se punea în ocuparea teritoriilor demonstra o îndoielnică sinceritate asupra aplicării acestui secret acord al pactului de la 23 august.

Vizita ne-a oferit şi un ansamblu de interesante deducții cu caracter militar.

Ideea politico-strategică a lui Hitler de a evita războiul simultan pe două fronturi care a adus nenorocirile din primul război mondial a impus un război fulger contra Poloniei şi nimicirea ei, mai înainte de intervenția operativă franco-engleză. În cadrul strategic politica nazistă a reuşit pe deplin să pregătească acest război fulger, dând conducerii militare o problemă uşor de rezolvat în zdrobirea Poloniei.

Războiul fulger la est dădea putința de a se întoarce cu toate forțele la Vest pentru o nouă decizie.

Politica care a disociat din timp Cehoslovacia a creat republica satelit docilă, Slovacia, care a oferit Germaniei un stat independent dar satelit ce a pus la dispoziție Germaniei teritoriul şi armata sa, dând putința manevrei strategice de dublă învăluire. Politica a reuşit să asigure libertatea de acțiune față de URSS şi să o cointereseze la prăbuşirea Poloniei, uşurând considerabil problema strategică față de Polonia ca şi față de Franța-Anglia.

Prin politica militară Hitler a pregătit forța covârşitoare de manevră: aviația şi arma blindată față de forța armată a Poloniei ca şi față de puterile occidentale adversare.

În cadrul operativ (tactic), vizita a fost tot atât de folositoare, demonstrând superioritatea şi valoarea manevrei; de asemenea, puterea de pătrundere şi de

izbire a aviației pe mari adâncimi, conjugată cu puterea de ruptură şi de pătrundere a armei blindate.

Ca un corolar în războiul fulger, exploatarea succesului şi urmărirea era autorizată şi executată fără grija spatelui fie că acesta era asigurat printr-o adâncă eşalonare de forțe, fie prin capacitatea marilor unități blindate de a duce lupta prin mijloace proprii. Clasica luptă dintre proiectil şi cuirasă capătă un aspect diferit în beneficiul manevrei: proiectilul sub cuirasa foarte mobilă luptă cu tot succesul contra cazematelor manevrabile şi imobile destinate neutralizării, distrugerii şi înfrângerii. Cu un cuvânt, triumful manevrei. Se va reveni. Alte învățăminte de detaliu, deşi importante, nu-şi au locul în acest memorial.

3.2. Expansiunea URSS în Europa

Întors la Berlin, am găsit atmosfera de veselie normală după victoriile din Polonia dar despre vest şi despre puterile occidentale, mirare şi un mare semn de întrebare. Comunicatele erau serbede de o parte şi de alta. Încercările aviației engleze au fost cu totul neputincioase. Acestea stăteau cu arma la picior în timp ce Polonia singură sângera într-o luptă neegală.

În timpul vizitei pe front am consultat pe colegii mei ai Țărilor Baltice cu care făceam tovărăşie de auto. Am continuat consultările cu aceştia cu rezultate variate.

Colonelul Kažys Grinius[140] al Lituaniei era cu mult mai documentat şi mai avizat. Am prețuit discernământul său cum şi prevederile sale. Detesta politica hrăpăreață nazistă. Pe mica sa patrie ca şi pe celelalte Țări Baltice le considera cu amărăciune ca pradă uşoară între Germania şi URSS nu mai puțin hrăpăreață cum s-a dovedit secole la rând când era țaristă. Dar i-am spus că politica Germaniei preconizează o mărire substanțială a Lituaniei în paguba Poloniei. Vorbeam cu el franceza şi mi-a răspuns: este posibil să fim măriți cu marele ținut al Vilnei, pe care totdeauna l-am revendicat de la Polonia, dar ce ne va folosi? „Vom fi o bucată mai mare când iar ne va înghiți Rusia".

El îmi dezvăluie expansiunea insidioasă a URSS în Țările Baltice prin coloana 5-a şi prin aşa-zisele baze de la Marea Baltică[141]. Aceasta nu este decât o primă etapă, consimțită de Germania. Aceste baze, spune mai departe

---

[140] Acesta era fiul lui Kažys Grinius (17 decembrie 1866, Selemos Buda-4 iunie 1950, Chicago): preşedinte al Republicii (7 iunie-17 decembrie 1926), prim ministru (19 iunie 1920-2 februarie 1922).

[141] La sfârşitul lunii septembrie şi începutul lunii octombrie 1939 statele baltice au fost nevoite, sub presiunea ultimatumurilor, să încheie pacte de asistență mutuală cu U.R.S.S. şi să cedeze acesteia importante baze militare şi navale pe teritoriile lor, baze în care au fost încartiruiți un număr mare de ostaşi ai Armatei Roşii. Acestea s-au dovedit a fi începutul politicii de anexiunea a acestor republici la Uniunea Sovietică.

colonelul Grinius, vor fi ocupate repede, în toamnă, în baza acordurilor secrete anexe la pactul de neagresiune. El îmi precizează că cereri au şi fost făcute de sovietici în Țările Baltice. La întrebarea mea când crede că va fi anexarea Lituaniei la Rusia, îmi răspunde că după împrejurări şi după evoluția relațiilor dintre Germania şi Rusia. El este convins că vom trăi a 4-a împărțire a Poloniei între Germania şi URSS, din care vor rezulta dispute. În pesimismul său îmi dezvăluie că va emigra în SUA, unde are rude; va emigra chiar din Germania direct pentru „a scăpa de tirania rusească care a rămas aceeaşi cu altă etichetă".

După doi ani de colaborare sinceră urma probabil să mă despart cu mare regret de acest bun camarad şi prieten. Țara sa care îşi recăpătase independența în 1919[142] va fi iar prăbuşită în aservire şi poate dispărută. Două decenii de independență a retrăit Lituania amintirea măreției ei când a dat în evul mediu dinastia puternică a Jagellonilor, când unită cu Polonia, regii Jagelloni au înscris cele mai strălucite pagini în istorie ale acestor două țări unite atunci.[143]

Am călătorit în aceste Țări Baltice în anul următor. Lituania avea cel mai glorios trecut, ea era mai agricolă şi mai rurală, păstra o tradiție națională şi avea conştiința unei de mai multe ori milenare civilizații. Poporul lituanian era cea mai veche şi mai curată ramură a vechilor seminții ariene iar limba lituaniană cuprindea cele mai multe cuvinte ale vechii limbi sanscrite.

Colegii mei baltici, colonelul Aleksandrs Plensners[144] al Letoniei şi colonelul Ludwig-Karl Jakobsen al Estoniei, mi-au confirmat aceleaşi necazuri ale unei presiuni tot mai asiduă şi insidioasă din partea marelui vecin „protestatar" de la răsărit. Ei se temeau deopotrivă de o propagandă comunistă întărită de o coloană a 5-a, ca şi de o ocupație militară ce va începe cu „baze navale la Baltică".

Dar la aceşti doi colegi această amenințare nu avea rezonanța ce-am văzut-o la colonelul Grinius.

O atenție specială o aveam pentru Finlanda. În această țară simpatiile pentru Germania erau mari. Independența țării s-a făcut în 1919[145] cu ajutorul puternic german care a organizat armata, a armat-o şi împreună au izgonit

---

[142] Actul de Independență care restaura statutul de țară suverană al Lituaniei a fost adoptat la 16 februarie 1918.

[143] **(n. T.G.)** Ducatul Lituaniei a fost anexat odată cu succesivele împărțiri ale Poloniei cum a fost şi în 1940, cu toată rezistența patrioților lituanieni, mândri de trecutul lor.

[144] Ofițerul leton va reveni în patria natală cu trupele germane în vara anului 1941 în speranța renaşterii statului leton şi va colabora în vederea îndeplinirii acestui obiectiv cu autoritățile de ocupație germane. Va înțelege, în final, eşecul aspirațiilor şi speranțelor sale, Valdis O. Lumans, *Latvia in World War II*, Fordham University Press, 2006, pp. 130-131, 162, 281.

[145] Finlanda s-a proclamat independentă la 6 decembrie 1917, iar Războiul Civil din această țară a avut loc în 1918.

puternicele bande de bolşevici care ocupaseră o bună parte din teritoriul vechiului ducat Finlanda.

Colegul meu finlandez, Lt. colonel Viktor Sundman[146] era surprins de prietenia germano-sovietică care prevestea o recrudescență a revendicărilor ruseşti. Finlandezii refuzau să creadă că Germania i-a părăsit în profitul URSS. Curând şi-au dat seama de realitatea tristă.

M-am interesat ani în şir de stările din aceste republici fiindcă vecinătatea cu URSS ne punea în stări asemănătoare şi orice informații despre îngrijorarea lor putea să ne fie de folos.

3.3. Invazia URSS în Polonia

La 17 septembrie cade vestea că URSS a năvălit în Polonia „ca să mențină ordinea şi să apere interesele populațiilor din Ucraina, recte Polonia Orientală, unde domina debandada de când guvernul şi administrația polonă părăsiseră țara". Ceea ce comandantul Armatei a 3-a germană ne spusese cu o săptămână mai înainte se adeverea. Încă un mister din tolba cu secrete a pactului de neagresiune se dezvăluia. Ceea ce cu înfrigurare se bănuia şi se aştepta cădea pe rând ca fatale lovituri de ciocan pe orologiul scadențelor. Expansiunea rusă în Europa pornise adusă şi parcă chemată de Hitler. Deliberat, acesta a deschis calea spre Germania a hulitului şi temutului adversar de până atunci. Ce răsturnări!!

Invazia sovietică a avut surprize din care au urmat frecări şi ciondăneli cu victorioasele armate germane. Curând, aflasem că acestea, în elanul lor, au depăşit o anumită linie care trebuia să despartă cele două puteri aliate. Armata sovietică care a sărit în spinarea vecinului lovit de moarte nu a mai găsit decât resturi mizere. Venise cam târziu şi: „tarde venientibus"... Victorioşii care cu „sabia şi cu jertfe" cuceriseră întinse teritorii nu voiau să cedeze. La Berlin în corpul diplomatic se vorbea de linia Curzon. Aceasta era vechea frontieră de răsărit a Poloniei pe care o propusese în 1916 la conferința de pace lordul Curzon, delegatul Angliei. Polonia nu a acceptat-o, a depăşit-o cu armele, mult la est[147] şi prin pacea de la Riga din 1923 dintre Polonia şi Rusia revoluționară[148] s-a recunoscut această frontieră care dădea Poloniei ținutul Wilna, Polesia cu Pirisk, Volânia cu Rowno şi toată Podolia cu Lemberg. De

---

[146] Acesta va cunoaşte consacrarea ca militar pe fronturile Războiului de Continuare (Jatkosota) în calitate de comandant al Brigăzii 2 Jäger şi al Diviziei 17, ulterior fiind desemnat să conducă Garnizoana Helsinki (1944-1949) şi ca şef al Statului Major al Forțelor Armate Finlandeze.

[147] **(n. T.G.)** S-a iscat războiul polono-rus (1919-1920) care s-a încheiat care s-a încheiat cu pacea de la Riga care stabileşte frontiera de est (acorduri 1922-1923).

[148] În realitate, Tratatul de la Riga încheiat între Polonia, Rusia sovietică şi Ucraina sovietică a fost semnat la 18 martie 1921, nu în 1923. Importanța sa pentru asigurarea păcii şi stabilității în regiunea „statelor de frontieră" a fost covârşitoare.

data aceasta avantajele Rusiei sovietice sunt mult mai mari şi le enunță chiar Stalin în referatul ce-l prezintă în fața POLITBURO: „Germania ne va ceda nouă o parte din Polonia până în împrejurimile Varşoviei, Ucraina cotropită şi Galiția cu Lemberg; ne va lăsa libertate în cele trei Țări Baltice şi nu se va opune ca noi să ne reluăm Basarabia".[149] Politica germană nu putea să facă greşeala ca să calce prematur acordul proaspăt de împărțirea Poloniei. Stăruințele comandanților germani care ocupaseră întinse teritorii în Polonia Orientală n-au ajutat la nimic. Trupele germane s-au retras la vest de Bugul polonez, cedând ruşilor la nord linia Brest-Litovsk – Grodno iar la sud marele oraş Lemberg = Lwow. Retragerea trupelor germane s-a făcut după aproape două săptămâni de ordine, contraordine şi ciondăneli cu sovieticii. Un personaj de la Reichskanzlei = Cancelaria imperiului (un bătrân amabil) îmi spunea la 29.IX.1939 „Arme Buben = bieții băieți! (referitor la soldați). Ce ştiu ei?! Munca lor, rănile lor, sângele lor, le dau dreptate dar... Ein Wort! Befehl ist Befehl! = Un cuvânt (se referă la un cuvânt dat, un angajament!) Ordinul este ordin!" Contactul cu trupele sovietice pe front a fost rece. S-a hotărât o zonă largă de 5 km între trupele „prietene de nici o lună", care trebuia să rămână liberă. Aceasta a fost la nord de Bug, în stepă, unde nu era nici un obstacol natural. Între comandamentele prietene nu erau contacte. Pe citadela de la Brest-Litovsk ruşii au înălțat flamuri roşii, posturi de ascultare şi o pază straşnică, malul Bugului, foarte dominant, se preta [la aceasta]. Ruşii au purces de îndată la organizarea defensivă a acestui mare centru şi punct obligator de trecere. Malul drept dominant era ocupat de ruşi peste 20 km la nord de Brest-Litovsk. Comandantul Armatei 3-a, generalul Küchler, venit în concediu mai târziu la Berlin, apoi în trecere spre teatrul de vest (la comanda Armatei 18) deplângea această stare de pe Bug.

Această stare contrasta cu relațiile cordiale de la Berlin cu ambasada sovietică. Deodată sumbra clădire, „palatul ambasadei" s-a animat. Construcția aşezată pe artera principală a Berlinului, Unter den Linden[150], a aparținut cu două secole înainte prințesei Amalia – sârguitoarea, cea mai mică soră a lui Friedrich cel Mare, de la care a cumpărat-o guvernul rus. Dar refacerea (1840-1841) de arhitectul von Knoblauch nu a fost fericită, fiindcă nu are nimic de palat, fiind strânsă, înghesuită între alte clădiri de aceiaşi înălțime şi de acelaşi tip.

De data aceasta, portalul uriaş ce dă direct în stradă pe trotuar şi marile ferestre sunt mereu luminate. Ambasada este frecventată tot mai des, a

---

[149] **(n. T.G.)** Discuțiile în parlamentul francez (1940), declarațiile deputatului Montigny; vezi şi lucrarea acestuia „Complotul contra păcii" [Jean Montigny *Le Complot contre la paix, 1935-39*, La Table ronde, 1960].

[150] **(n. T.G.)** Şoseaua „pe sub tei" fiindcă era mărginită până la primul război mondial cu tei este vechea principală arteră care de la Spee şi din complexul palatelor regale prusiene se prelungeşte spre vest, formând renumita axă est-vest.

devenit un obiect de atracție de primul ordin după închiderea ambasadelor Franței şi Angliei. Dar pe vechiul bun camarad, ataşat militar Gerassimow nu l-am mai putut revedea. În schimb au apărut ataşați şefi, pentru armata terestră, pentru aviație şi pentru marină. Aceştia purtau grade mari de generali şi amirali. Treptat, pentru fiecare armă, aceşti şefi erau flancați de câte 3-4 ajutoare, cei mai mulți generali. Prin aceasta se cinstea armata germană, dar se sublinia şi interesul pentru aceasta. Este izbitor acest lucru fiindcă până atunci un singur colonel, care avea rangul „ajutor de ataşat militar", făcea față sarcinilor care nu puteau fi mai mici. Dar ambasadorul Alexei Merekalov a rămas în continuare după semnarea pactului de neagresiune din august, însă personalul ajutător s-a mărit simțitor. Am avut relații bune cu noii ataşați militari sovietici, care se pare că aveau referințe în privința mea, de la vechiul ataşat militar. Voi vorbi despre acestea mai târziu când va apare generalul militar ataşat şef, un general de corp armată.

4. Comentarii asupra operațiunilor din Polonia (vezi şi Anexa 1 cu harta alăturată)

4.1. Chemarea la Bucureşti

În legătură cu operațiunile şi ocuparea Poloniei sunt chemat pentru raport la Bucureşti în 7 octombrie 1939. După desele remanieri şi schimbări de guvern la noi, ministru de externe era tot Grigore Gafencu (din 23.XII.1938). Dinamismul şi activitatea acestui ministru au fost urmărite cu interes la Berlin şi s-au făcut considerații care după repede reuşita campanie din Polonia, am căpătat precizări, [erau] tot mai defavorabile.

Am avut o lungă convorbire cu ministrul Radu Cruțescu şi am întocmit un raport care integra telegramele şi rapoartele scurte telegrafiate în cursul lunii septembrie. Am detaliat convorbirile din preajma războiului şi după izbucnirea lui, cu Dr. Lammers la Reichskanzlei cum şi la Statul Major General cu general von Tippelskirch, despre ce s-a vorbit mai înainte. Apoi am făcut o scurtă considerație asupra situației României după prăbuşirea Poloniei şi după a patra ei împărțire. Raportul s-a încheiat cu o detaliată expunere asupra operațiunilor germane de război: mobilizarea, concentrarea şi desfăşurarea strategică, operațiuni şi rezultate, învățăminte şi concluzii. Raportul a fost prezentat personal la Statul Major regal şi la Marele Stat Major la 8 octombrie.

Abia am sosit cu avionul şi mi se comunică să mă prezint la palat unde sunt aşteptat. Camaradul meu de promoție, Ernest Urdăreanu (dar din cavalerie),

omnipotentul ministru al palatului, mă primeşte aferat şi mă introduce imediat la rege. A fost o lungă audiență.[151]

Am raportat despre desăvârşirea ocupării Poloniei care s-a terminat după „frecăturile" dintre trupele germane victorioase şi cele sovietice beneficiare fără efort la împărțirea Poloniei.[152] Am precizat că până acum nu s-a stabilit niciun aranjament sau statut al Poloniei, şi nici măcar „un rudiment de Polonia", aşa cum a lăsat să se înțeleagă cu o lună mai înainte de la Reichskanzlei. Din contră, comandamentele militare au fost liberate de sarcina ocupației care va fi luată de un „guvernământ al Poloniei" cu forțele armate de partid. Trupe şi comandamente au început să fie retrase în Germania şi pe teatrul de operații de vest. Operațiunea de „poliție şi ocupație" se consideră terminată şi Germania nu duce războiul decât pe un singur front, cel de vest.

Totuşi atenția germană nu slăbeşte în nordul Europei unde concesiunile făcute URSS se pare că nu merg până la ocupații de teritorii, decât cel mult rectificări de frontieră şi „baze navale" în țările ce au debuşeu la Marea Baltică.

Dar această atenție în Marea Baltică este îndreptată şi contra uneltirilor posibile ale Angliei. Aceasta de-a lungul secolelor a organizat şi a condus coalițiile, ceea ce şi acum va încerca; şefii nazişti cu care am putut vorbi mi-au întărit că în această parte a continentului numai Germania şi cu Rusia au să hotărască. La întrebarea regelui dacă o extindere a războiului în nordul Europei va fi posibil, i-am răspuns afirmativ.[153] Regele se referea la un raport al meu trimis în aprilie 1939 prin care arătam că Statul Major General după „directiva" lui Hitler a studiat şi a pregătit o asemenea extindere.

Dar grija germană cea mai mare este spre sud-est mergând până în Turcia şi în lumea arabă. Subliniez că de luni de zile în convorbirile mele cu germanii, aceştia declară că interesul Germaniei în România este numai pur economic, ca de altfel în toate țările balcanice. Parcă ar fi un cuvânt de ordine liniştitor, dar am adăugat că fermentarea mişcării legionare ca şi a minorității germane nu poate avea un scop „pur economic". Regele adaugă pe gânduri: „Acest interes economic poate ascunde sau să nască un interes politic, cum s-a întâmplat totdeauna".

Referindu-mă la un trecut apropiat am repetat că în timpul verii ca şi acum, diplomați şi mesageri maghiari se perindă la Berlin demonstrând „credința şi sprijinul total" pentru Germania. Ei insinuează că mobilizarea şi concentrările din România, ca şi politica garanțiilor acordate de Anglia şi de

---

[151] Regele Carol al II-lea nu şi-a notat această audiență în jurnalul său, de altfel nu există nicio însemnare pentru acea zi. Singura sursă pe care o avem despre această audiență sunt însemnările de față.

[152] **(n. T.G.)** Ministrul Afacerilor Externe Ribbentrop s-a întrebuințat cu sârguință dar „un gust amar" a rămas la combatanți, după frecăturile aplanate.

[153] **(n. T.G.)** Am precizat că o mişcare nazistă în Norvegia ca şi în Danemarca este în dezvoltare cu sprijin posibil din Germania.

Franța, sunt îndreptate contra Germaniei. Ei conchid că nu trebuie să se dea încredere românilor care „ne vor ataca în spate când li se va părea prielnic, ca în 1916". Hitler este molipsit la această neîncredere, dar nu acordă o valoare combativă armatei române foarte slab armată şi instruită. Însă problema carburanților îl preocupă acum mai mult ca oricând pentru conducerea războiului şi de aceea politica şi diplomația germană sunt cu toată atenția în sud-est. Acordul economic Wohlthat a uşurat multe griji la Berlin dar Ribbentrop ca şi Hitler păstrează încă temeri. Acestea s-au redus treptat prin acordul economic menționat, dar ministrul Clodius, economistul specializat pentru Balcani al lui Ribbentrop, a arătat că acest acord putea fi încheiat mai avantajos pentru Germania şi, mai ales, mai sigur. Am mai adăugat că la Berlin se consideră că valența României a scăzut prin pactul de neagresiune cu Rusia care o înspăimântă, considerând-o dezlegată de mâini şi liberă în revendicările ei față de România ca şi față de istorica ei expansiune în Balcani. De aceea adaug că atenția Germaniei este deopotrivă față de uneltirile Angliei[154], politice sau economice, deopotrivă față de Rusia înspre sud-est ca şi în nord.

Menționez că în cercurile partidului nu s-a uitat cu nimic chestiunea legionară şi orice izbucnire ca cea recentă (asasinatul primului ministru Călinescu la 21 septembrie) [le] bucură pe acestea, considerând-o ca o slăbiciune a României. În aceste cercuri s-a pronunțat vorba ce-am raportat-o după lichidarea şefilor legionari în noiembrie1938, „Rümanien wird dass schwer bezahlen = România va plăti greu aceasta". Completez aceasta cu vestea recentă din aceleaşi cercuri că România este destul de tare şi este în stare să facă Germaniei încurcături. Consolidarea internă ce se urmăreşte în România de monarh prin regimul totalitar întronat, „Frontul Renaşterii" după rețeta nazistă şi cochetarea cu garanțiile franco-engleze demonstrează tendințe prea emancipate față de „docila şi credincioasa Ungarie". Subliniez că în aceste cercuri se vântură o neîncredere în monarh ca şi în dinamicul său ministru de externe.

Conchid întărind, cu aceeaşi părere a ministrului nostru la Berlin, că sunt de aşteptat presiuni, uneltiri şi chiar lovituri naziste în România fie direct fie pe linie de partid, pentru a ne slăbi şi a ne aservi.

4.2. Operațiunile militare

După această scurtă expunere politică ca urmare a dispariției Poloniei, expun în detaliu operațiunile militare.

---

154 **(n. T.G.)** Informatorul îmi spune că în aceste cercuri nu s-a uitat cum englezii au cumpărat în 1916 grâul românesc, nici incendierea sondelor. Ei adaugă: „mai înainte ca românii să aprindă un chibrit sondele vor fi ocupate".

Mobilizarea armatei s-a făcut după o tehnică nouă pe care a ascuns-o până în pragul războiului. Tensiunea politică asemănătoare ca cea din anul trecut a ajutat-o prin practica dobândită şi ameliorată. S-a procedat prin ordine individuale secrete sau confidențiale, indicându-se localitatea şi oficiul (cu indicative) la care mobilizatul trebuia să se prezinte. Unii specialişti aveau indicate localitățile din teritoriul ocupat polonez la o dată ce se sconta ca sigur ocupată. Trenurile în curs aveau vagoane în plus pentru afluxul ce urma la anumite date. Echipamentele şi armamentul erau transportate pe zona de concentrare şi deci transporturile aparente se făceau pentru aceste echipamente, cu luni înainte. Mobilizații erau puşi la lucrări de fortificații aparent, dar mai ales pentru luarea în mână a oamenilor şi constituirea unităților, corpurilor de trupă ş.a. Criza care a izbucnit din martie a permis această mobilizare supralarvată care avea şi avantajul de presiune asupra adversarului. A fost nevoie de un volum mare scriptologic la care au răspuns cu succes echipele pregătite din anul trecut.

Concentrarea forțelor a fost o operație foarte redusă fiindcă ea a constat din mici marşuri pentru gruparea pe baza de plecare a marilor unități. Formațiunile auto şi unitățile blindate s-au făcut cu mult timp înainte cu scop de instrucție, unele făcând contramarşuri la sfârşitul exercițiilor; dar chiar aceste contramarşuri erau în fapt mişcări de grupare sau operative.

Desfăşurarea strategică nu s-a mai făcut. Marile unități erau pe baza de plecare şi mişcarea s-a făcut direct asupra obiectivului operativ.

Gruparea forțelor s-a făcut odată cu mobilizarea şi inițiativa politică a creat inițiativa strategică care s-a făcut în ziua Z, ora H ordonată de Führer.

Gruparea strategică a fost cea pregătită politiceşte prin nimicirea Cehoslovaciei, ceea ce a îngăduit constituirea unui grup principal în Silezia-Slovacia (Grupul de Armate de Sud) ce a operat în direcția Częstochowa-Łódź.

Grupul de Armate Nord din Pomerania şi din Prusia Orientală, despicat de coridorul polonez, a operat concentric asupra oraşului Thorn, apoi călare pe Vistula în direcția Varşovia.

Un grup secundar de legătură a operat spre Poznań - Łódź.

Grupurile de Armată de Nord şi de Sud au fost dotate puternic cu mari unități blindate capabile de izbire, de ruptură şi de viteză. Acestea s-au dovedit eficace şi manevriere. Concepția generalului Guderian s-a dovedit justă în polemica înverşunată premergătoare războiului ca întârzietoare.[155]

---

[155] Referire la polemica dintre generalul Heinz Wilhelm Guderian (1888-1954) şi generalii mai conservatori din Wehrmacht cu privire la rolul blindatelor în războiul modern. Concepția că Guderian a fost primul sau cel mai important teoretician al folosirii compacte a blindatelor pe frontul de luptă a fost criticată de curând într-o serie de lucrări, de exemplu: Russell A. Hart, *Guderian: Panzer Pioneer or Myth Maker?*, Potomac Books, Washington, 2006

Marii comandanți germani opinau cu tărie ca tancurile să fie repartizate egal diviziilor de infanterie ca mijloace suplimentare. Guderian susținea constituirea de mari unități blindate, divizii şi corp de armată, care să ducă pe cont propriu orice operațiune. În polemică a fost implicat Cancelarul care a intuit superioritatea soluției Guderian, a susținut-o şi a ordonat organizarea armei blindate în divizii. Ulterior s-au făcut corpuri de armată şi chiar armate blindate.

Am cunoscut foarte bine pe acest general promotor din 1938 şi chiar am lucrat direct sub conducerea sa la OKH în 1944.

Operațiunile au îmbrăcat manevra strategică dublu învăluitoare, „eine Cannae"[156] cea atât de stimată şi de preferată de doctrina germană.

Regele, care a făcut ani de stagiu în armata germană, intervine precizând că această manevră era căutată de comandanții germani până la eşaloanele cele mai mici. Apoi alunecă cerându-mi relații despre comandanții de mari unități dintre care pe unii i-a cunoscut foarte bine cum erau: von Rundstedt, von Bock, von Reichenau; s-a oprit mai mult asupra generalului Beck, dizgrațiat după împăcarea şi acordul de la München. Despre von Brauchitsch şi despre von Keitel la vremea aceea nu aveam prea multe date. Dar pe parcurs voi vorbi despre personajele proeminente pomenite şi altele.

Asupra operațiunilor de tancuri, monarhul a insistat foarte mult şi în concluzie mă întreabă care ar fi soluția după experiența din Polonia. Am răspuns că aceasta nu poate fi concludentă dar am opinat că: după cum în contra aviației trebuie o artilerie antiaeriană tot mai eficace şi mai numeroasă pe lângă o aviație de luptă, tot aşa şi contra blindatelor trebuie să se țină seama că tancul este o armă redutabilă dar vulnerabilă în tot ansamblul ei. O lovitură chiar dacă nu este decisivă pentru tanc, îl poate scoate din serviciu. De aceea, inamicul de moarte este artileria antitanc motomecanizată, genulieră mică şi proiectil perfecționat; aceasta este soluția eficace. Oricând o asemenea artilerie este mai rapidă şi mai manevrică decât tancurile iar dacă proiectilul este eficace, se completează. Desfăşurarea rapidă a acestei artilerii, eşalonată în adâncime în dispozitivul infanteriei (deci mai multe linii) şi cu proiectile eficace perforante, va putea să avorteze sau să oprească un atac de tancuri. Dar am opinat, în plus este necesar ca apărarea să aibă tancuri care chiar dacă nu sunt atât de puternice şi numeroase, prin manevră, prin apropiere şi apariția lor surprinzătoare, la mică distanță, completează apărarea. Cazematele şi obstacolele sunt prea pasive şi vor ceda, după întârzieri relativ mici. În rezumat am conchis: la manevra cu tancuri trebuie răspuns cu o

[156] **(n. T.G.)** Se referă la vestita bătălie de la Cannae unde Hanibal în 216 î.e.n. a zdrobit armata romană printr-o manevră dublă învăluitoare.

manevră de foc a unei artilerii antitanc, eşalonată în adâncime completat, cu unități de tancuri în contraatac.

Regele mă întreabă dacă văd bătălie de tancuri contra tancuri. Am răspuns cu hotărâre afirmativ. Şi am luat exemple din istorie: lupta de care contra care din antichitate, de cavaleri contra cavaleri, de cuirasate, crucişătoare etc contra aceloraşi vase de suprafață, fiindcă toate acestea sunt vizibile şi manevrează.

Am adăugat că maşina tanc va fi totdeauna un instrument vulnerabil care se deteriorează numai prin mişcare (marşuri) şi cu atât mai mult prin lupte grele. Germanii au trebuit să organizeze şi să transporte înapoia unităților de tancuri, ateliere mobile şi formațiuni eşalonate care să repare aceste sensibile arme, să le restructureze, să le schimbe piesele sau să le înlocuiască cu totul. Ele sunt mult mai vulnerabile decât tunurile moto anticar.

Carburanții şi consumul enorm al tancurilor ridică o problemă covârşitoare, de aceea acțiunea lor nu poate fi de durată; dar rapiditatea, ruptura şi pătrunderea cu efectele psihologice le dau o prioritate şi o importanță în manevră. **Încă odată manevră învingătoare; cine stă este învins**.

Deci ca auxiliar: asigurarea carburanților şi uleiurilor, o industrie adecvată, formațiuni mobile şi un corp de tehnicieni este o condiție pentru succesul armei blindate ca şi al aviației.

Suveranul îmi spune că va pune în studiu imediat al raportului apoi mă interoghează asupra a două chestiuni:

- despre operațiunile la vest şi
- despre expansiunea rusă şi operațiile Armatei Roşii.

4.3. Perspectivele războiului la vest

Răspund regelui că retragerea grosului german în țară sau la vest este un fapt sigur. Sunt indicii că ideea războiului fulger contra franco-englezilor, profitând de slăbiciunea lor, ar putea prevala. Vizitele ce-am făcut la Statul Major Economic la 19 septembrie şi 3 octombrie îmi sunt concludente. Generalul Thomas[157] era foarte nervos, nu poate face față cererilor în timpul foarte scurt. Este vorba de noi mari unități blindate – uniformele cehoslovace se colorează în negru, cantități uriaşe. Nouă nu ni se poate da din zestrea cehă decât: Fusslappen = obiele şi batiste proaste. Dar aflu de sarcini pentru mari

[157] Georg Thomas (1890-1946) se afla din 1939 în fruntea Biroului Economiei de Apărare şi Armament al Oberkommando der Wehrmacht (OKW), ulterior contribuind la exploatarea economică a țărilor din est ocupate de Reich. A fost conştient de incapacitatea Germaniei de a face față pe termen lung cerințelor de aprovizionare pentru front şi s-a alăturat de timpuriu unei conjurații ce avea în vedere eliminarea lui Hitler. Acesta va fi arestat in octombrie 1944, va fi închis în lagăre de concentrare germane şi-şi va sfârşi viața în custodia forțelor Națiunilor Unite.

unități slovace?! Opinez că probabil este vorba de tancurile acestora de trimis în Germania. Un adjunct al acestui şef, colonel de aviație, doreşte ploile de toamnă. El însă spune că naziştii în cap cu Führerul sunt grăbiți fără a ține seama de posibilități.

Generalul Thomas, prieten bun cu general Brauchitsch, au fost de mai multe ori oaspeții mei şi primul este susținut acum în urgenta greaua sarcină de echiparea noilor unități. Informațiile colegilor mei belgieni şi olandezi îmi confirmă contradicția dintre Hitler şi OKH. Brauchitsch se teme de vremea ploioasă şi noroasă care va frâna operațiunile. Göring este de părerea că Luftwaffe nu va putea da tot concursul scontat. Guderian susține că refacerea armei blindate şi folosirea tancurilor cehe va întârzia şi noile mari unități nu vor putea fi gata înainte de decembrie.

Recentul discurs al Führerului la 6 octombrie 1939 prin care oferă pacea contrastează cu pregătirile febrile de război. Colegii mei belgieni şi olandezi, alarmați, m-au întrebat dacă frecăturile cu ruşii sunt serioase şi ar putea să-i facă pe germani să renunțe la ofensiva în vest. Am răspuns negativ.

Regele mă întreabă dacă extinderea germanilor în Țările Baltice este posibilă. Susțin că pregătirile sunt în continuare, toate vapoarele sunt în curs de vopsirea camuflaj iar şantierele navale lucrează în trei schimburi. Dar adaug că „prietenii" naziști din Norvegia au alarmat partidul că uneltirile engleze au captat sferele înalte însă poporul este liniştit. Hitler ar fi spus că orice uneltire engleză, oriunde s-ar ivi, va fi lovită fără milă. Consulul nostru la Hamburg ne este de un prețios ajutor în chestiunile nordice. Socotesc că o extindere la nord se va face dacă rezistența franco-engleză pe continent va fi mare, dar dacă flota engleză va încerca să pătrundă în Baltică, operațiunile în nord pregătite amănunțit, „Exercițiul Weser"[158], se va aplica automat.

Regele intervine spunând că ştim foarte puțin despre ruşi spre deosebire de Paris şi Londra care consideră regimul despotic nu încă închegat fiindcă slăbiciunile revoluției şi ale războiului civil sunt aparente. Dar politica lor militară a reuşit să creeze o armată numeroasă în curs de modernizare.

Adaug că timpul scurt şi numai operațiunea de ocupație nu au putut demonstra prea mult despre Armata Roşie. Naziştii sunt convinşi de uluiala Armatei Roşii față de războiul fulger. Din cauza aceasta ordinele de invazie au întârziat. O altă dovadă că li-a impus acest tempo este purtarea lor „cu mănuşi". Aparent la Moscova înalta conducere este satisfăcută de mersul operațiunilor în înțelegere deplină a partenerilor, dar le displace, spun diplomații germani, gruparea refugiaților luptători polonezi în nordul României. Despre aceasta mi-au vorbit şi italienii. Aceştia sunt şi acum nedumeriți de prietenia germano-rusească fiindcă sunt contradicții profunde

158 **(n. T.G.)** Invazia în Țările Nordice are această parolă indicativ.

între cele două lumi şi guverne germane şi ruse. Ei socotesc că la cea mai mică slăbiciune germană, ruşii vor profita în detrimentul tuturor. Aceiaşi părere o au toți nordicii iar spaniolii reproşează că este marea greşeală a lui Hitler. Ambasadorul a şi fi spus: „Stalin se felicită că a dezlănțuit războiul şi stă la pândă" (acesta este un militar, marchiz de Magaz).

Armata Roşie a folosit mari unități blindate şi motorizate în Polonia, ele sunt brigăzi, dar n-au viteza – zic germanii – a tancurilor germane; tot aceştia au identificat lungi coloane de cavalerie, infanterie şi artilerie hipomobilă.

Regele revine la Țările Baltice şi întreabă dacă reprezentanții lor au siguranța de o apropiată ocupare sovietică şi-mi cere să pun tot efortul pe lângă aceştia. El pare mulțumit de ceea ce i-am raportat despre nord şi socoteşte că dacă germanii se vor extinde spre nord, vor fi urmați de ruşi; în acest caz, pentru noi „va fi un respiro".

Informațiile baltice înclină pentru acțiuni iminente, dar eu socotesc că este o primă etapă cu acest pas spre nord, cum a fost şi în Polonia, cum va fi şi spre noi. Repet subliniind că „curtoazia" (sic!) sovietică pentru germani nu este considerată sinceră de corpul diplomatic în Berlin – nici chiar de cei din Axă – fiindcă obiectivele sovietice sunt mult mai vaste ca cele ale țarismului care se înverşuna pentru Țarigrad.

Actualii urmăresc revoluția universală condusă de la Moscova. Majoritatea deputaților din Reichstag nu au aplaudat discursul lui Hitler când a anunțat pactul cu Stalin. Uriaşa masă socialistă-comunistă germană, pe care ei a combătut-o, au reuşit să o potolească, dar dacă ea va deveni agresivă ca în al doilea deceniu?

Audiența s-a încheiat. Regele îmi cere să nu zăbovesc la Bucureşti şi-mi cere toată atențiunea asupra Țărilor Baltice şi Nordice. După raportul la Marele Stat Major am revenit la Berlin.[159]

5. Extinderea războiului[160]

5.1. Agresiunea Rusiei Sovietice contra Finlandei

Călătoria de întoarcere la Berlin pe zi bună, luminoasă la 9.X. mi-a dat răgaz de linişte şi gândire asupra stărilor de la noi şi a evenimentelor proaspete, în rezumat: prăbuşirea Poloniei şi exodul fugarilor în România, asasinarea primului ministru de către legionari (21.IX), provocările şi teama pe Nistru, oferta de pace a lui Hitler (6.X).

[159] Aici se încheie caietul caietul III A (finalizat în ianuarie 1972).
[160] De aici începe caietul III B, Arhivele Naționale Istorice Centrale, fond Manuscrise 2088.

Audiența la şeful Marelui Stat Major, general Florea Țenescu, deşi scurtă şi după ce citise raportul meu, a fost cea mai importantă. Acesta făcuse – încă înainte de primul război mondial – studii şi stagii strălucite în armata germană, o estima la justa valoare şi conchidea că „sunt foarte tari". El punea la îndoială argumentația mea scrisă că sarcinile date armatei germane nu vor putea fi soluționate. Generalul a profesat mulți ani cursul de strategie şi mă refeream la principiile războiului general către care tinde actuala conflagrație.[161] Apoi sare la pericolul rus pentru noi. Am răspuns că acest pericol este redus […][162] prietenia actuală a acestor două mari puteri; Germania cu armele ei principale zdrobitoare: Luftwaffe şi Panzerwaffe, se bazează pe „Petrolwaffe" din România. Cât Germania şi Rusia vor fi prietene se vor menaja reciproc pentru ca arma petrolului românesc să fie sigură în mâini germane cum impune războiul şi cum s-a hotărât prin Wirtschaftsvertrag[163] (23.III.39). Când se va strica prietenia celor doi dictatori atunci va fi mai greu pentru noi. La întrebarea sa când va fi aceasta, i-am răspuns că nu sunt prooroc, dar am adăugat că a mai fost un tratat de prietenie (Rapallo 1922) care a stârnit mare vâlvă şi nu a durat nici cinci ani iar acum, în timp de război, evenimentele se desfăşoară mai repede. Am completat că în Germania suntem socotiți nu destul de docili şi ne lucrează cu coloana a 5-a pentru slăbire (atentatul legionarilor), deci, închei eu, „aici – acțiunea de subminare – pericolul este tot atât de mare ca cel de pe Nistru". Am subliniat pericolul german. M-am despărțit de acest şef ce era preocupat şi îngrijorat. El mi-a recomandat să fiu atent asupra marelui vecin de la Nistru.

Pe ministrul de război, generalul Ilcuş[164], l-am găsit mai ocupat şi preocupat de turburările din țară. Din cauza aceasta audiența a fost scurtă.

---

161 **(n. T.G.)** Am cunoscut pe acest mare şi valoros şef încă din primul război mondial. Era adjutant regal şi fusese trimis pe front să urmărească operațiunile. Eram sublocotenent şi căpitanul (atunci) Florea Țenescu mă găseşte pe front la observatorul bateriei de obuziere unde înlocuisem pe comandantul rănit şi evacuat. Eram atunci în luptele de la Letea Nouă – Veche şi la apariția acestui căpitan înalt cu voce răsunătoare, mă întreabă, care este situația văzută de mine urcat într-un copac înalt. Mă strigase pe nume (se informase) şi am răspuns grăbit: „se retrag" şi am dat repede comanda următoare. A zăbovit la acest post de observație, apoi am comandat schimbarea de poziție înainte şi am coborât repede. Am raportat că infanteria s-a mişcat mult, ceața închide orizontul şi înaintam după infanterie, pentru care chemasem „escorta" (cum se chema atunci grupul de comandă). Acest şef era ofițer de artilerie şi cunoştea bine lucrul nostru de tunari, a admirat vînjoşii cai ai bateriei şi m-a notat. Mi-a reținut numele şi în lunga carieră ne-am revăzut pînă la Marele Stat Major. M-a onorat cu aprecierea sa, era un şef-comandant şi la această audiență i-am vorbit deschis, fără reticențe.

162 Cuvânt indescifrabil.

163 **(n. T.G.)** Acordul (contractul) economic.

164 Generalul Ioan Ilcuş (1883-1977) a fost ofițer în armata austro-ungară şi din 1916 în cea română, ajungând până la pozițiile de şef de Stat Major şi, în final, în ultima perioadă a monarhiei autoritare, la demnitatea de ministru al apărării (septembrie 1939-iulie 1940). Ulterior a fost trecut în rezervă şi a suferit rigorile închisorilor politice în perioada regimului comunist.

Fratele său Petru Ilcuş era consilier de presă la legația din Berlin şi se pare că era informat prin acesta de stările din Germania. Ministrul era îngrijorat mai ales din cauza tulburărilor interioare ca şi de refugiații polonezi care îi dădeau mare bătaie de cap. Nu mi s-a părut că dă destulă importanță pericolului german.

Am văzut pe generalul Constantin Sănătescu[165] care comanda corpul de comandă în Moldova. Îl cunoşteam de multă vreme, ne înrudeam prin alianță şi era oltean. Am lucrat sub ordinele sale şi mi-a semnat ordinul de misiune în 1937 ca ataşat militar în Germania, Olanda, Elveția. El însuşi a fost ataşat militar la Londra cu ani în urmă.

Se interesa de stările din Germania, despre prăbuşirea Poloniei şi ce va urma. A fost o lungă convorbire şi a reținut greutățile şi încurcăturile Germaniei în acest război al lui Hitler. Era îngrijorat de amestecul ei tot mai virulent în țara noastră, cum şi de agitațiile politice, propagandistice ale marelui vecin de la răsărit. Era foarte mirat de contrastul fulgerătoarei victorii contra Poloniei cu aprecierea mea că Germania se găseşte într-o situație grea în războiul general pe care l-a provocat. În afară de demonstrația ce-o raportasem – pe care v-am rezumat-o – i-am argumentat că învingătorul – Hitler – a oferit pacea de care omenirea a fost uimită. I-am adăugat că dictatorul german oferă o „pax germanica" care va fi greu de acceptat de puterile occidentale, dar oferta dovedeşte că „viermele este în fruct", ceea ce ilustrează încurcătura în care se află Hitler şi de care ar vrea să scape cât mai repede. Sănătescu era preocupat de cele întâmplate în ultima lună la noi şi în jurul nostru; a reținut părerea mea despre posibila pierdere a războiului de către Germania. I-am argumentat generalului Sănătescu că războiul se va extinde prin agresiunile repetate ale Germaniei şi prin voința Rusiei. Apariția bruscă şi agresivă a acesteia pe eşichierul european se va face cu manifestări cotropitoare ca invazia şi împărțirea Poloniei. Conjunctura războiului îi dă putința să revendice teritorii şi în aceste revendicări va veni în confruntare cu Germania. Am adăugat că la Berlin nici corpul diplomatic şi nici chiar

165 Constantin Sănătescu (1885-1947) a fost o personalitate militară românească proeminentă a primei jumătăți a sec. al XX-lea. Acesta provenea dintre-o veche familie boierească din județul Gorj. Fiu de general, acesta a fost educat la Craiova, Turnu-Severin şi Bucureşti (Şcoala Superioară de Război). S-a făcut cunoscut ca un foarte bun călăreț şi a câştigat concursuri hipice naționale. A luptat în toate campaniile militare româneşti începând cu anul 1913, a fost ataşat militar la Londra (1928-1930), subşef al Marelui Stat Major, Comandant Militar al Bucureştilor (calitate în care a înfrânt aşa-numita „rebeliune legionară", a condus Corpul 4 Armată la Bătălia de la Odessa (1941) şi a luptat pe Frontul de Răsărit până în martie 1943 când a fost numit şef al Casei Militare Regale. A jucat un rol important în timpul Actului de la 23 august 1944, moment din care va îndeplini funcția de preşedinte al Consiliului de Miniştri în cadrul a doua guverne, pentru ca apoi să fie numit în fruntea Marelui Stat Major, Simona Ghițescu, „Generalul Constantin Sănătescu şi jurnalul său", în *Jurnalul generalului Sănătescu*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2006, pp. 3-9; Marusia Cîrstea, *Ataşați militari români în Marea Britanie (1919-1939)*, Ed. Universitaria, Craiova, 2009, pp. 124-127.

germanii nu cred în sinceritatea pactului ruso-german. Oferta de pace a lui Hitler nu este [generată de] teama de anglo-francezi, ci [de] teama de complicațiile ce le poate aduce prelungirea războiului şi fortuit slăbirea Germaniei, din care vor naşte pretențiile ruse; şi tot ce se va întâmpla de acum înainte în Germania va fi influențat de atitudinea Rusiei. Eufemistic, marii naziști, zic după Hitler, vom acționa conform „pactului de neagresiune şi de consultare". Conchid că URSS este arbitrul în actuala conflagrație. Sănătescu este gânditor, are şi motiv, era mare comandant în Moldova şi Basarabia.

Cu acest mare şef am avut peste trei ani o nouă convorbire pe aceiaşi temă, despre care va fi vorba în acest memorial.

5.2. Perspective militare până în iarna 1939/40 (Harta anexa 2)

Gândurile care mă frământau în avionul Lufthansa la întoarcerea în Berlin erau copleşitoare. Politica germană şi războiul ce-l declanşase stârniseră noi pretenții la vecinii noştri care nu se împăcau cu întregirea neamului. Greşelile noastre pe plan extern erau un corolar al greşelilor puterilor occidentale care n-au fost în stare să păstreze ceea ce orânduiseră cu numai două decenii mai înainte. Dar greşelile pe plan intern dovedeau acum cât de slabă era forța de înțelegere pentru viața neamului. Ignoranța şi pofta de putere se băteau cap în cap pe spinarea şi în amenințarea țării, la partide şi la fracțiuni politice.

Dintre vecinii adversari, cei mai virulenți şi mai agresivi erau maghiarii care se ospătaseră pe spinarea Slovaciei, reuşind să se mărească cu întinse teritorii carpatice pentru legătura directă cu îngâmfata – atunci – politică oarbă a Poloniei; Ungaria sugrumase şi ocupase întreg teritoriul al Ruteniei (v. harta). Ştiam câtă agitație au făcut diplomații maghiari la Berlin câştigând sufragii şi sprijin nazist. Dar acestea au fost pornite de Hitler în primul rând, urzeli pentru a nimici Cehoslovacia. Apoi deodată, în vara lui 1939, Ungaria s-a arătat rezervată când a văzut scopul politic nazist de distrugere a Poloniei. De aceea agitația maghiară a fost poate şi mai virulentă în Italia, sperând să obțină aici sprijin mai urgent şi mai eficace. Ştiam că această agitație indispusese pe Hitler care voia „linişte productivă" în statele dunărene. Pe de altă parte, Ciano şi Mussolini ar fi vrut ca Ungaria să-şi pună efortul contra Iugoslaviei pe care ar fi dorit-o cât mai slăbită în interior (fie prin disensiuni croate, ustaşe, etc) ca şi în exterior prin acțiuni revendicative concentrice maghiare şi bulgare. Politica nazistă în sud-estul european urmărea fățiş interese economice[166], dar dezinteresul politic nu putea merge prea departe,

166 O analiză a politicilor economice ale Germaniei în regiune în această perioadă la A. O. Ritschl, *Nazi Economic Imperialism and the Exploitation of the Small: Evidence from Germany's Secret Foreign Exchange Balances, 1938-1940*, în *The Economic History Review*, New Series, Vol. 54, No. 2 (May, 2001), pp. 324-345. Autorul citat conchide că prezența germană în Balcani avea

până la turburări profunde care ar fi putut compromite arma atât de importantă a petrolului, ca şi producția altor materiale.

Aceste preocupări şi gânduri mi le depănam în zborul zilei luminoase de toamnă. Mi le-am formulat şi mi le-am notat ca supunându-le ministrului nostru, acesta, cu întreg personalul legației, pe canalele diplomatice, ale presei – economice şi militare, să culegem informațiunile privind uneltirile Ungariei, expansiunea Rusiei şi războiul de la Vest. Aceste previziuni şi formulări îmi făcusem după scurta vizită în țară, după care se impunea o complexă şi urgentă activitate informativă ce trebuia să începem de cum soseam la Berlin.

Dar reflexiile mă împingeau către învățămintele războiului şi necunoscutele lui. În raportul meu la Bucureşti am atins problema organizării şi exercitării comandamentului german în campania din Polonia. Aceasta m-a preocupat în lungul anilor de război şi acum, cât am putut cunoaşte conducerea de stat şi cea militară, mi-am pus-o iar şi am comparat cu ceea ce hotărâse Führerul cu ani în urmă.

Încă din 1937, Hitler era comandantul suprem şi-şi organizează la 4.II.1938 comandamentele mari în subordine, care teoretic trebuiau să funcționeze după geniul organizatoric german: OKW; OKH; OKL şi OKM. Conducerea politică şi militară în mâna unui şef suprem este soluția ideală a comandamentului unic. Când am abordat cu regele această chestiune i-am detaliat modul cum, cu doi ani în urmă, Hitler a îmblânzit puternicul şi zelosul Stat Major General German prin epurarea masivă a 15-16 mari comandanți şi înscenările procesuale cu care a răsturnat în „ruşine şi oprobiu" pe marii comandanți generali von Fritsch şi von Blomberg. A fost o criză de comandament care s-a lichidat la timp, iar înlocuirile cu elemente desigur valoroase, dar mai docile, înlăturase, rezolvase criza; campania poloneză nu a scos la iveală defecțiuni. Totuşi, chiar din 1939 s-au ivit aspecte de conducere dualistă care nu permiteau o concentrare de eforturi. Acest dualism, sau chiar mai mult decât atât, s-a accentuat pe timpul războiului. Dualismul era o practică întronată de nazism de când a luat puterea, pentru neutralizarea diferitelor curente şi rezistențe: Rosenberg cu oficiul sau L.A.A.[167] este un ministru de externe ce neutralizează pe von Neurath; Heydrich cu S.D.[168] dublează pe amiral Canaris cu Abwehr[169], Dr. Funk dublează şi apoi înlocuieşte pe Dr. Schacht[170] la

---

un precedent în perioada de dinainte de Primul Război Mondial Reichul şi Austro-Ungaria fuseseră puterile dominante în regiune.

167 **(n. T.G.)** L.A.A. – Leiter des Außenpolitischen Amtes = Oficiul de Politică Externă al partidului.

168 **(n. T.G.)** Heydrich a fost adjunctul lui Himler şi şeful lui S.D. = Sicherheitsdienst – Serviciul de Siguranță, asasinat de cehi în iunie 1942.

169 **(n. T.G.)** Amiral Canasis a fost şeful spionajului german care depindea de OKW, executat în aprilie 1945.

Economia Reichului, iar peste aceştia tronează Göring ş.a.m.d. Hitler socotea că trebuie să păstreze această practică pentru a-şi exercita nestingherit conducerea totală; mai sunt şi alte exemple.

În Polonia s-au făcut fortificații ca şi la vest pe Rin, faimoasa fâşie fortificată „Siegfried". Ea s-a construit de organizația „Dr. Todt" în zona comandanților de armate şi de grup armate dar care nu aveau nici cunoştință şi nici cuvânt în arma fortificației ce li se dădea apoi în mână.

Odată cu războiul, armata de partid SS capătă organizare militară, cu uniformă specială, cu cea mai bogată dotare de tot felul, cu cea mai bună încadrare şi mai ales cu avansări mai repede decât în armata veche. Pe frontul de vest ele au apărut pentru prima dată, dar această „armată de elită" era menajată. Nemulțumirile s-au semnalat crescând în vechea, zeloasa armată.

Puternica aviație organizată în flote era sub comanda atotputernicului şi zelosului comandant Göring, iar comandanții de Grupuri de Armată şi mai puțin de Armate nu aveau a se amesteca în conducerea formațiunilor de aviație. Nici chiar OKH nu avea a comanda aviația. Cât aviația a avut supremația aerului această defecțiune de comandament nu s-a evidențiat, dar mai apoi ea a devenit dezastroasă. De asemenea echiparea, dotarea şi avansarea la aviație punea în umbră armata de uscat unde mocneau nemulțumiri care s-au semnalat chiar în campania poloneză. Dar Göring cu volumul său de prestigiu politic nu a îngăduit niciodată vreo critică sau chiar reproş. El era un vechi aviator, avea un spirit sectarist de armă şi mai ales detesta pe stat majorişti, „diese Himbeersaft in Hosen = aceşti sirop de zmeură în nădragi", fiindcă ofițerii de stat major aveau la pantaloni un lămpaş de culoare zmeurie.

Asupra organizării de comandament se va reveni deseori în cursul acestui memorial arătând defecte şi învățăminte. Dar nici acum, la începutul războiului, nu este prematur a o evoca. În uruitul monstru al motoarelor în zbor reflectam asupra unei defecțiuni de comandament ca aceea care a născut miracolul de la Marna în septembrie 1914. Conducerea destrămată de atunci a generalului von Moltke[171], de la 220-230 km, a impus apariția unui locotenent colonel Heutsch care a putut să se substituie generalisimului şi... miracolul s-a produs atunci, cu toată faimoasa organizare germană. Oare nu se poate repeta ca Führerul, pe umărul de „caporal" al căruia apăsa o imensă povară politică şi militară? Aceasta îmi venise în minte gândind că la atare defecțiune vecinii

170 Hjalmar Schacht (1877-1970) a fost politician, economist, bancher, iar din 1934 a fost desemnat ministru al economiei Germaniei Naziste, plenipotențiar al Planului pe Patru Ani din 1936 şi președinte al Băncii Reichului până în 1939.

171 Helmuth Johann Ludwig von Moltke (1848-1916) a fost nepotul faimosului mareşal Moltke. Discuția cu privire la responsabilitățile ce-i revin pentru eşecul de la Marna continuă încă în istoriografie.

României s-ar fi năpustit dezlănțuiți ca să ne sfârtice, dezlegați de dictatorul ce impunea „liniște productivă" în spațiul danubian.

Cum mă socoteam, pentru noi, răul care s-a abătut peste noi, de la Berlin a pornit; dar „mai răul" tot de aici va purcede şi conchideam că acest – mai rău – va fi când dictatorul tuturor se va clătina, cu alte cuvinte „rău cu rău, dar mai rău fără rău".

Prin asociație, mă întrebam dacă oferta de pace nu se va primi, Hitler nu are altă soluție decât ofensiva care ştiam că se pregăteşte. Puținul care se ştia şi pe care-l ştiam se completa cu alte informații mai vechi, încă din 1938 şi din primăvara lui 1939. Ofensiva la vest ar urma să se desfăşoare în concepția strategică care în linii mari ar fi aceea a lui von Schlieffen[172]. Adică va trebui să învăluie pe la nord puternica linie Maginot, pentru ca ofensiva să meargă fulgerător, mai înainte ca „necunoscutele să se dezlănțuie". Dar mai ştiam cu 6-8-10 luni în urmă că Hitler are o concepție politică strategică mai largă, aceea că Anglia, capul coaliților şi capul răutăților, să fie împiedicată de la orice urzeli şi uneltiri cum şi de la orice fel de încercări de a mai pune piciorul pe continent. Aveam încă de la începutul anului informații sigure că învăluirea germană trebuie să se dezvolte până la coasta Mării de Nord, deci Olanda va intra în cotropirea necesară strategică. Socoteam deci ca necesar să călătoresc în Olanda, acum când invazia ei era foarte probabilă.

Dar mai aveam cunoştință că această concepție a lui Hitler era şi mai largă, mult mai amplă, deci să încercăm să o precizăm aşa cum o aflasem pe crâmpeie încă din 1938/39; aceste precizări se pot formula astfel:

- a interzice Angliei, care va fi capul coaliției, orice acces sau orice nou aliat pe coasta de Vest şi Nord a Europei: Belgia şi Olanda, Danemarca şi Norvegia şi cu atât mai mult a interzice o pătrundere a ei în Baltică;

- a stabili un dispozitiv în baze aero-navale pe aceste coaste, conjugate cu altele cucerite, cu care baze să încercuiască insulele britanice, să le blocheze şi să le înfometeze.

Aşa s-a reînnoit încă din 1937 planul ce s-a numit mai târziu „cazul Galben = Gelbfall" care se integra în ofensiva generală germană la Vest, prin invazia fulgerătoare în Olanda şi Belgia („cazul galben").

Aşa s-a născut în 1938-39 şi planul care s-a numit la sfârşitul lui 1939: exercițiul Weser = „Weserübung"[173], cuprinzând invazia şi ocuparea Țărilor Nordice, cu întinsele lor coaste. Îndrăzneață concepție. Aşa am cunoscut inițial

172 Alfred Graf von Schlieffen (1833-1913) a fost mareşal şi strateg german, autorului planului pentru atacarea mai întâi a Franței şi apoi întoarcerea cu toate armele împotriva Rusiei, plan ce ținea cont de constrângerile geopolitice ale Germaniei.

173 **(n. T.G.)** S-a dat denumirea Weser după fluviul cu acest nume ce se varsă în Marea Nordului spre Danemarca.

eventuala extindere a războiului în Nord. Deci: prevedere, dinamism, organizare, pregătire, hotărâre.

Comandamentul suprem german = OKW, care oficial a luat naştere la 4.II.1938 lucra efectiv încă din 1937 la aceste planuri de război, chiar numai sub formă de proiecte sau ipoteze.

Cum am spus mai înainte, ceea ce am putut afla au fost crâmpeie disparate care adunate cu perseverenţă printr-un lucru migălos de culegere, de continuă cercetare, de studii, de lecturi zilnice şi de interpretare, s-a putut trage o concluzie valabilă.

Tot în aceste ore de zbor de la 9.X.1939 şi de griji, mă întrebam dacă misterioasele trupe paraşutiste vor fi folosite. Aveam cunoştinţă despre ele, am asistat, chiar ca invitat[174] la unele conferinţe în care s-a expus în linii cu totul generale despre aceste trupe, denumite atunci vânători-paraşutişti. Şi în legătură cu planurile arătate mai înainte m-am întrebat dacă nu se contează acum pe misterioasele trupe paraşutiste. M-am întrebat cum poate comandamentul german să conceapă ca să execute operaţiuni de invazie peste mări la 1300-1500 km depărtare fără forţe navale de suprafaţă??[175]

Când studiile acestea mi-au îngăduit o concluzie valabilă, am raportat la Marele Stat Major în mai 1939, adică cu un an mai înainte de a se executa operaţiunile plănuite, invazia în ţările nordice. În capitolul următor unde voi nara expansiunea războiului în Nordul Europei, voi detalia cum am reuşit să ajung a-mi face această „concluzie valabilă".

În notiţele mele luate în zbor mai înainte de a ateriza la Tempelhof (aeroportul), găsesc marcat „Siegfried". Aceasta îmi reaminteşte un complex de informaţii din care voi expune esenţialul.

După ce Hitler în 1936 a ocupat Renania[176] şi dăduse o nouă lovitură tratatului de la Versailles, Franţa, speriată, s-a hotărât să desăvârşească

---

174 **(n. T.G.)** Eram în acelaşi timp şi ataşat aerian.

175 **(n. T.G.)** Comandamentul german şi chiar Hitler deseori au declarat că s-a făcut totul ca să arate corpului diplomatic înarmările Germaniei, la parade, la conferinţe şi publicaţii, pentru a nu se invoca vicleana surprindere.

176 Renania (Rheinland în limba germană) este o regiune situată pe Rin, în vestul Germaniei, oraşele cele mai importante fiind Kölnşi Mainz. Tratatul de la Versailles (1919) a hotărât menţinerea ocupaţiei de către puterile Antantei a acestei regiuni, iar între 1923 şi 1925 şi Ruhr-ul a fost ocupat de forţe franco-belgiene. Trupele de ocupaţie străine se vor retrage din această provincie treptat, până în anul 1930. În conformitate cu Tratatul de la Versailles malul stâng al Rinului şi o porţiune de 50 km de pe malul stâng al fluviului trebuia să fie demilitarizată, prevedere înlăturată de remilitarizarea acestei provincie în martie 1936 la ordinul lui Hitler. În acest sector se va construi apoi linia Siegfried, puternic fortificată, *" Rheinland." Columbia Electronic Encyclopedia, 6Th Edition (November 2011): 1. Academic Search Premier, EBSCOhost (accessed November 12, 2011).*

fortificarea frontierei de est prin construirea vestitei fâşii – zonă de fortificație denumită „linia Maginot”[177], plănuită şi inițiată încă din 1927.

Urmând exemplul Franței, după 1936 Hitler a trecut la fortificarea unei late fâşii de teren care începând de la frontiera Olandei se întinde la est de Rin şi pe Rin. Această zonă fortificată s-a numit poziția Siegfried = Siegfriedstellung, după numele eroului din epopee germanică Nibelungenlied; acesta îşi avea regatul strămoşesc în lungul fluviului începând de la Xanten (pe Rin) unde era capitala eroului. Să nu se confunde cu poziția fortificată cu acelaşi nume din Franța (Somme – St. Quentin – Laon) construită de germani în 1916-17. Fortificația lui Hitler a avut scopul politico-strategic de a apăra teritoriul cât armata era încă slabă, aşa cum o lăsase tratatul de la Versailles; lucrările au răspuns şi unui scop social de a reduce şomajul.

Lucrările conduse de organizația Todt s-au intensificat pe timpul crizei cehoslovace (1938), mai ales în criza poloneză şi în timpul campaniei (1939) când forțele principale germane erau angajate ofensiv în Polonia Ele au impus prin tăria lor comandamentului francez şi englez încât, luni de zile, acesta nici măcar n-a încercat atacuri de recunoaştere. Prin aceasta Siegfriedstellung şi-a atins scopul defensiv. Acum, la adăpostul ei, germanii pregătesc ofensiva aşteptată.

Am văzut aceste fortificații în 1938 când nu erau terminate şi mi s-au părut considerabile prin complexitatea lor tactică-tehnică. Ele erau mult superioare celor din Prusia Orientală. Dar chiar germanii nu le acordau decât o valoare foarte relativă prin pasivitatea lor. Încă odată ele au demonstrat acum la germani că fortificațiile sunt numai o armă ce trebuie mânuită cu iscusință, cu vigoare şi în legătură cu celelalte mijloace, în timp, pentru apărarea spațiului, aşa cum au proclamat şi au practicat marii căpitani.

5.3. Aşteptarea „strategică”, 1939/40

Sosit la Berlin în aceeaşi zi seara am avut întrevederea cu ministrul nostru căruia i-am descris stările din România şi teama de acțiunea concentrică a vecinilor protestatari, greutățile cu tulburările profunde provocate de legionari, care se adaugă la cele produse de exodul polonezilor şi scăderea potențialului economic, scumpetea etc. din cauza repetatelor concentrări, mobilizări parțiale care se țin lanț din anul trecut. Subliniez virulența maghiară; subliniez, în plus, tendințe la Bucureşti de apropiere politică de Germania fără a se rupe toate firele cu anglo-francezii; aceştia iscodesc şi uneltesc, urzesc fățiş dar mai ales pe ascuns contra intereselor germane la noi, îndeosebi contra producției

[177] **(n. T.G.)** André Maginot, vechi şi vestit ministru de război care a început şi terminat fortificațiile.

petrolifere. Din această cauză cercurile naziste de la noi, diplomații şi spionajul, ne suspectează, ne consideră destul de puternici şi nu destul de îmblânziți. Ministrul mă ascultă atent şi tăcut. Închei narațiunea mea cu diferența de gândire a noastră, cei de la Berlin, care am trăit „răul" ce ne-a produs politica nazistă, față de gândirea conducerii de la Bucureşti care trăieşte iminența pericolelor de la hotare şi explozia lor în interior.

Ministrul tot mai atent şi mai gânditor îmi spune că nu a primit nicio instrucțiune sau măcar o aluzie despre o nouă orientare politică rupându-ne de puterile occidentale. Apoi, la întrebarea mea, mă informează de oferta de pace a lui Hitler, o „pax germanica", după care atât germanii, chiar naziştii, ca şi corpul diplomatic, sunt nedumeriți iar cei mai avizați socotesc că este semn de slăbiciune în această ofertă cu aspect de paradox:

- germanii victorioşi şi tari oferă pacea şi aşteaptă pregătindu-se;
- aliații slabi nu răspund dar se pregătesc şi mereu aşteaptă;
- ruşii au declarat speriați (de forța germană) război, dar nu o fac; curtenitori, se pregătesc şi aşteaptă.

Atmosfera în Germania este apăsătoare; întunericul (camuflajul), alimentele ultraraționate, lipsurile, serbedele comunicate de război, toate amintesc demoralizant primul război mondial iar filipicele propagandei, care batjocoreşte „cumetrele şi maniacii" ce nu-şi mai pot satisface tabietul de o cafea sau un trabuc bun, scoboară moralul populației.

Ministrul mă informează de transporturi sigure pe frontul de vest. Îi propun un program şi un efort continuu informativ cu cei apropiați şi siguri colaboratori, privind agitațiile ungurilor la Berlin contra noastră, expansiunea sovietică şi de a doua urgență frontul de vest. Eu însumi mă voi întrebuința pentru un contact continuu şi-i precizez că voi începe chiar de a doua zi, cerând audiență la Statul Major General. A fost încurajatoare totdeauna pentru mine colaborarea cu acest eminent şef de misiune. Judecata şi discernământul său mi-au fost de folos şi un sprijin sincer.

A urmat o asiduă activitate de contacte în corpul diplomatic şi la activități. La OKL = comandamentul aviației, la amabilul Dr. von Käpelle, proaspăt avansat locotenent colonel, nu aflu decât o febrilă activitate privind îndeosebi formațiunile mobile de reparații şi întreținere pentru a face față uzurii nebănuite, cu atât mai mari cu cât eforturile se cer mai mari. Apoi îmi subliniază importurile de carburanți din România care se fac bine dar, serios şi îngrijorat, îmi semnalează sabotajele foarte posibile în România ale adversarilor. La riposta mea, el precizează că informațiile trimise de proaspătul ataşat-aviație, pe care îl cunoşteam bine, locotenent colonel Alfred

Gerstenberg[178], erau sigure şi verificate. Îl asigur că voi comunica la Bucureşti despre aceste temeri şi măsurile de a zădărnici orice sabotaj.

Îmi vorbeşte de organizarea şi dislocarea de stalagăre = Stammlageri ca cel ce a funcționat cu succes pentru aviație în Prusia Orientală. Este vorba de instalațiuni de repararea urgentă a avioanelor, fără a îngreuna fabricile din interior şi fără a turbura transporturile. Ele se aşează lângă centre mari, camuflate. Am vizitat mai târziu asemenea Stalag, unde avioane (fără aripi), autocamioane, autoturisme, motoare mari în săli mari specializate (pe tipuri, mărci) rulau pe bandă pentru reparațiile urgente ale frontului. M-am despărțit mulțumit de acest mereu amabil interlocutor.

Am fost primit cu prietenie la OKM – Attache Gruppe[179] de comandantul Mirow[180]; era la câteva zile de la răsunătoarea ispravă a unui submarin german. La 14.X.1939 căpitanul Prien reuşeşte să se strecoare cu submarinul său printre plasele şi barajele engleze, apoi, pătruns în marea bază navală de la Scapa Flow, scufundă cu torpila, la ancoră, un mare şi modern crucişător-cuirasat „Royal Oak" (29.000 tone). Submarinul a putut să se întoarcă la bază în Germania. Acest erou național a înseninat frunțile în toamna mohorâtă de război. Am felicitat sincer pe comandor, exprimându-mi admirația pentru acest strălucit fapt de arme care aducea o mângâiere marinei germane. Cu două decenii mai înainte, după primul război mondial, în rada acestei baze navale, flota germană s-a sabordat (21.VI.1919). Ea fusese silită de englezi să navigheze şi să se predea la această bază.

Comandorul m-a asigurat că asemenea fapte vor mai urma până la blocada totală a insulelor britanice. Am opinat că numai cu submarinul va fi greu, la care a răspuns că vor concura şi alte mijloace, de la alte baze mai eficace!?!

Venind vorba de baze navale, am întrebat dacă consideră că flota engleză ar putea pătrunde în Marea Baltică, la care comandorul Mirow răspunde că nici nu va încerca, cum de altfel nici în primul război mondial nu a reuşit. Timpurile când flota a pătruns în Baltică sunt de mult apuse. Nu mi-a scăpat ocazia să întreb contra cui vizează să ocupe şi să organizeze baze navale flota sovietică, pe coastele Țărilor Baltice şi ale Finlandei. Am precizat că acestea nu pot viza decât flota germană, celelalte țări limitrofe neputând avea flote care să poată înfrunta flota sovietică. El îmi răspunde prudent că Rusia a avut de la Petru cel Mare mari interese în Marea Baltică şi ea îşi urmăreşte aceleaşi

178 Alfred Gerstenberg (1893-1959) era general de aviație şi a fost ataşat militar al aerului în România (1938-1944) şi Comandant General al Luftwaffe în această țară (1942-1944), ulterior fiind prizonier în România şi în Uniunea Sovietică.

179 **(n. T.G.)** La Berlin eram acreditat ataşat militar şi pentru marină.

180 Contraamiralul Hans Mirow (1895-1986) a servit în ambele războaie mondiale, a condus sau a fost ofițer pe mai multe nave militare germane, a fost şef al Attache Gruppe între 29 noiembrie 1938 şi 28 august 1940 şi a ajuns ulterior în conducerea marinei militare de război germane.

interese. N-am insistat şi m-am despărțit cu speranța unei revederi apropiate. Îmi răspunde că probabil va fi mutat la alt serviciu.

La Statul Major General nu am mai putut aborda pe generalul von Tippelskirch ce era absent. Am fost primit de colonelul de stat major şi de artilerie von Mellenthin căruia i-am vorbit de călătoria mea la Bucureşti şi de îngrijorările noastre privind livrările noastre în baza cunoscutului contract economic cu Germania. Aceste livrări vor putea fi afectate dacă pretențiile vecinilor, îndeosebi ale maghiarilor, stârnite cum se ştie, ne vor obliga să stăm cu arma la picior. El îmi răspunde încruntat că uneltirile lui Intelligence Service şi sabotajele lui sunt cele mai periculoase, la care armata română n-ar trebui să se preteze. Am dezmințit cu tărie amestecul armatei în astfel de sabotaje care sunt învinuiri gratuite şi insinuări care pot avea sursa tot la vecinii noştri care caută să imite politica protestatară germană. Am subliniat că orice german este convins azi că interesul nostru nu este de a ne amesteca în războiul marilor puteri, dar avem nevoie de linişte pentru împlinirea obligațiunilor contractuale recent luate de economia noastră şi deci a furniza Germaniei în război „arma petrolului", cea mai importantă a războiului modern. Răspunsul meu prompt nu are replică fiindcă corespundea unei stări prea reale şi atunci sare asupra problemei refugiaților şi internaților polonezi[181] pe care o atacă cu vehemență şi cu reproşuri la adresa noastră fiindcă avem menajamente față de ei. Adaugă că şi comandamentul rus este nemulțumit că am concentrat aceşti internați în Basarabia de nord. Am arătat că ei vor fi dirijați în sudul țării şi că adunarea lor în Bucovina şi Basarabia a fost numai fortuită şi provizorie. Am subliniat că pentru noi aceşti internați-refugiați sunt o mare greutate din toate punctele de vedere. Trebuințele lor multiple sunt o povară pentru economia noastră care de un an a fost foarte slăbită. Agitațiile vecinilor noştri îndemnați la revendicări ne-au obligat la repetate şi continui concentrări şi mobilizări, reducând mâna de lucru în industrie şi mai ales în agricultură. Interlocutorul meu sare la ideea mâinii de lucru şi fățiş cere ca zecile de mii de polonezi refugiați şi internați să fie livrați Germaniei care are mare nevoie de mâna de lucru. I-am răspuns că oricât de corecți vrem să fim față de Germania prin acordurile cunoscute nu putem călca legile internaționale privind pe aceşti numeroşi supuşi polonezi. Apoi am adăugat că după victoria decisivă în Polonia, mâna de lucru nu va mai putea fi o problemă acută fiindcă o parte din trupe vor fi demobilizate iar pe de altă parte producția de război nu va mai fi atât de mare dacă pacea oferită de

181 Referire la cei circa 100.000 de refugiați militari şi civili polonezi stabiliți pe teritoriul României, printre aceştia numărându-se şeful statului şi şeful şi membri ai guvernului polonez, şeful armatei, ofițeri superi etc. De asemenea, Polonia a reuşit să-şi evacueze tezaurul național pe teritoriul românesc, vezi Daniel Hrenciuc, *România şi Polonia 1932-1939. Relații politice şi diplomatice*, Ed. Universității Suceava, 2005, pp. 152-186.

Führer se va putea încheia. Colonelul von Mellenthin agită mâna a nesiguranță şi formulează că războiul există dar stagnează. Profit să întreb dacă crede şi el că stagnează şi cât va stagna. Adaug că în fapt toți sunt „în aşteptare"; armata anglo-franceză „aşteaptă" de două luni şi nu face nimic; armata roşie „aşteaptă" după ce a „cules fructe coapte", iar armata germană „aşteaptă" ca să se repauzeze după efortul victorios; adică este o „aşteptare generală" asemănătoare cu aşteptarea strategică a lui von Clausewitz şi a lui Napoleon. Colonelul consimte că este o aşteptare pe care şi anotimpul o poate explica. Întreb şi dacă se întrevede şi o călătorie pe frontul de vest cum s-a făcut în luna trecută pe cel de est. Am subliniat că aceasta ne-ar edifica de prezența a două fronturi, la care el îmi spune, că frontul de est a fost lichidat şi ocupația Poloniei se face de Guvernământul Administrativ care este civil-militarizat. Iar o călătorie în vest nu se întrevede pentru că operațiuni militare nu sunt, deci nu prezintă interes. Am replicat că totuşi o „aşteptare strategică" este de tot interesul şi în plus vizita unor centre fortificate în concepția modernă germană ar fi de un interes major. Ar fi de văzut – după – „desfăşurarea dinamicei manevre" ce a adus strălucitoarele victorii în Polonia, opusul manevrei, prin fortificația modernă. Cu umor îmi răspunde că fortificația n-a fost niciodată concepția predominantă germană şi ea trebuie considerată ca o formă inferioară de război şi de luptă. Pentru manevră şi atac am ripostat că sunt în totul de acord cu spusele sale şi am conchis că şi un „ridiculus mus" ce l-ai prins în mână te atacă, te muşcă şi-ți scapă. Ne-am despărțit în voie bună, rugându-l să-mi mijlocească o audiență la generalul von Tippelskirch, ceea ce îmi promite.

În experiența mea de relații cu străinii mi-am făurit convingerea că contactul (sic!), întrevederea şi convorbirea, în birou sau în călătorii, manevre, la o masă sau la o agapă, îți dă singura putință de a cunoaşte pe aceştia şi de a afla ceva de la ei. Chiar dacă interlocutorul este cel mai tăcut sau se butonează, fără a fi elocvent, îți spune totuşi ceva: nu vreau să-ți spun nimic. Această fereală tot spune ceva. Este mai rău şi mai periculos când interlocutorii sunt ignorați, desconsiderați, nu se caută nici un contact cu ei. De la aceştia te poți aştepta la orice, ca din „periculosul necunoscut". Este la fel ca pe câmpul de luptă când s-a rupt contactul cu adversarul şi te poți aştepta la orice surpriză. Acolo, pe câmpul de luptă, ca şi în viața diplomatică, contactul trebuie reluat şi păstrat cu orice preț.

Am fost surprins de unii colegi care pentru motive neînțelese sau inadmisibile (de exemplu economia rău înțeleasă), nu au avut nici un fel de relații. Când după Anschluss-ul Austriei am preluat gestiunea postului de ataşat militar din Viena, predecesorul meu nu m-a pus în contact cu nici un demnitar şi nici chiar cu consulii români. Un singur ceh-român, ce era secretarul său a apărut un scurt timp. Înaintaşul meu la Viena nu era

căsătorit şi ducea o viață solitară având dezgust şi chiar dispreț pentru orice fel de relațiuni. Am observat aceasta şi la colegii străini. Aceşti agenți diplomați care nu caută şi fug de relații, nu-şi pot îndeplini sarcina lor care nu poate să fie a unor figuranți. În timp de război asemenea carență poate fi şi mai păgubitoare.

Nu am întârziat să vizitez şi să salut pe colegii mei nordici şi baltici.

Dintre aceştia cei mai vechi şi mai versați erau suedezii: colonelul C.H. Juhlin-Dannfelt era cel mai avizat, era decanul tuturor ataşaților. Am avut cu el totdeauna cele mai bune relații. El era şi un bun militar care şi-a exprimat mirarea [asupra] acestei rapide fulgerătoare victorii germane în Polonia. În acelaşi timp era speriat de împărțirea Poloniei, a acestui vecin cu Suedia. El mi-a declarat că nu putea crede că se va mai întâmpla o a patra împărțire a acestei țări. Ştiind că încă din anul trecut am prevăzut o extindere a războiului în nordul Europei m-a căutat când eram la Bucureşti. Am răspuns la apelul său copleşindu-l cu întrebări. Din cele spuse de el a rezultat un mare pericol şi iminent pentru Țările Baltice şi mai ales pentru Finlanda. URSS i-a formulat pretenții politico-militare şi anume: guverne democratice, libertate deplină pentru partidele de stânga şi pătrunderea militară prin cedare de baze navale în Marea Baltică şi la Oceanul Înghețat de Nord, plus rectificări de frontieră care să asigure vechea capitală a Rusiei.[182] La întrebarea ce-i pun asupra iminenței, adică la ce dată, acum sau după ce Germania se va angaja ofensiv la vest, el afirmă că n-are legătură extinderea cu vestul ci cu ceea ce s-a stipulat prin pactul germano-rus.

Pe harta ce avea în biroul său i-am arătat sugrumarea Rusiei la Marea Baltică prin crearea celor trei state baltice şi prin împingerea Führerului în istmul carelian astfel că Leningradul se află sub bătaia tunului. Colosul stat de la răsărit respira pe un gâtlej strâns; deci Rusia va profita de conjunctura ce i-a oferit dictatorul Hitler. Am conchis că în afara clauzelor secrete ale pactului pomenit, cu voia sau chiar fără voia Germaniei, Rusia va profita de acest război pentru a recuceri toată coasta baltică, ea îşi va asigura accesul şi respirația pentru care Rusia a dus războaie încă de pe timpul lui Petru cel Mare. Bazele navale de care se vorbeşte nu sunt decât un preludiu, o primă fază de ocupație după care va urma anexarea. Dar pe colegul meu suedez îl interesa mai mult Finlanda care cu Suedia are vechi legături, de tot felul, încă de mult, înaintea lui Petru cel Mare, când ducatul Finlandei era unit cu Suedia şi când pe stema marii puteri nordice ce a fost Suedia cu secole în urmă, în afară de cele trei

182 Pentru amănunte în ceea ce priveşte conținutul negocierilor finlandezo-sovietice din toamna anului 1939 şi la percepția românească cu privire la acestea, vezi Silviu Miloiu, *Războiul de Iarnă: percepții şi reacții românești, 1939-1940*, în Silviu Miloiu, Elena Dragomir şi Oana Lăculiceanu-Popescu, *O concepție românească a Nordului. Sec. XIX-XX*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2009, pp. 61-116.

coroane (ale Suediei, Norvegiei şi Danemarcei) era şi leul finlandez. Dar Finlanda a fost mai bine de un secol sub stăpânirea Rusiei, ca şi Polonia, ca şi Lituania, ca şi Curlanda, deci oroarea unei reocupări şi reanexări nu ar trebui să surprindă, fiindcă Rusia sovietică are o concepție mult mai largă decât Rusia țaristă. Ea se consideră menită să poarte drapelul revoluției universale peste toate frontierele.

Dar atunci poate să vizeze şi Suedia?, mă întreabă bunul meu coleg Dannfelt. La care-i răspund din istorie, când cu un mileniu în urmă scandinavii (varegii) au ocupat nordul Rusiei, Ruric, primul mare şef la Novgorod, a fost un scandinav. Deci răspund că întoarcerea vizitei la scandinavii de azi ar fi numai o politeță întârziată. Aceasta întunecă pe bunul nostru decan, de aceea mă grăbesc să adaug că regii Suediei au luptat secole contra masei slave condusă tot de urmaşii şefilor scandinavi. Suedia va lupta şi acum ca să înlăture vizita nedorită. Apoi precizez că dacă Germania nazistă va extinde războiul în Țările Nordice, aşa cum l-a pregătit, s-ar putea ca Rusia sovietică să profite de această nouă conjunctură pentru a culege „fructe coapte" pe coasta norvegiană cum a cules şi în Polonia. S-ar realiza astfel concepția largă a dictatorului sovietic de care vorbeam mai sus. Interlocutorul meu care ştia unele lucruri sare, contra firii sale, şi-mi accentuează că un atac sovietic se va produce curând, că ruşii fac transporturi masive cu tot sezonul înaintat spre Leningrad, spre Țările Baltice, şi deci extinderea este iminentă. Îmi arată pe hartă curente de transport, îmi citeşte după o notă circa 15 divizii cu trupe moto-mecanizate de întărire, aviație, deci operațiuni pregătite pentru iarnă când ruşii sunt cei mai apți. Mi-am notat toate acestea care ne interesau pe noi şi din care rezulta că va urma faza în Țările Baltice şi în Finlanda.

I-am explicat colonelului Dannfelt că Rusia nu se va angaja serios într-un război de anvergură care să o ducă victorios până la Atlantic. Rusia este prea slabă după greaua ei revoluție, după războaiele civile şi după repetatele ei experiențe social-economice, ca să întreprindă acum operațiuni strategice de anvergură. Pregătirile prezente privesc satele mici ce-i ațin calea la Baltică. În plus, concepția sovietică contează mai mult pe slăbirea internă a statelor, pe dislocarea opiniei publice spre stânga, pe disocierea corpului social al statelor, numai la urmă vine şi cu „sabia". O armată cât de mică, hotărâtă să-şi apere țara, o armată mică dar cu vestite virtuți ostăşeşti, aşa cum le are armata suedeză, va impune tot atât Rusiei ca şi o politică abilă. Când populațiile nordice vor vrea să îmbrățişeze doctrina comunistă, atunci armata roşie, oricât de slabă ar fi, se va mişca şi va fi primită ca o armată liberatoare.

De față era colegul nostru ataşat naval al Suediei, comandorul S.A. Forshell[183], un bun prieten, jovial, cu care vorbeam şi mai deschis. El îmi spune

[183] **(n. T.G.)** Îl poreclisem „Maximilian", fiindcă semăna cu vestitul nostru actor Maximilian.

cu convingere că bazele navale cerute de Rusia la Baltică nu sunt nici contra Angliei, nici contra Suediei şi cu atât mai mult nu contra Finlandei. Ele vizează numai Germania şi deci spunea el, sinceritatea surprinzătorului pact trebuia pusă sub semnul îndoielii. Îl întreb dacă şi el crede în iminența extinderii Rusiei la Marea Baltică. Adaug că m-am întors din România unde temerea de Rusia este mare şi noi o avem aceasta în sânge pentru că de secole, ea a încercat deseori a ne ocupa şi a trece peste noi spre Țarigrad, dar de o iminentă invazie în România încă nu poate fi vorba fiindcă deplasări şi concentrări de trupe nu s-au făcut. O atare operațiune care ar periclita „arma petrolului" de la noi care este contractată de Germania, nu ar putea fi admisă de ea. Colegii mei suedezi sunt tăcuți şi i-am lăsat îngrijorați la despărțire.

Colegul şi prietenul meu, colonel Grinius al Lituaniei împreună cu locotenent colonelul Sündman al Finlandei, îmi confirmă cele aflate de la suedezi, cu precizări care se coroborează cu ale ataşaților militari estonieni şi letoni, afirmând că trupele sovietice în transport şi concentrare sunt aduse şi din Ucraina meridională. Ele sunt aduse parte din Polonia, iar cele transportate cu trenul, debarcă în jur de Leningrad sau mai la nord. Ei erau resemnați fiindcă rezistența nu era posibilă.

Colonelul Grinius, cu cele mai bune relații, mă informează că englezii socotesc că bazele concesionate de Hitler pentru Rusia nu pot fi decât contra Germaniei, ceea ce este paradoxal. Ca urmare, îmi spune acesta, Anglia nu poate decât să le admită. El îmi precizează că aceasta este părerea lui Churchill care era primul lord al amiralității.[184]

Eram la 20.X.1939. Zilnic țineam la curent pe ministrul Radu Cruțescu cu informațiile culese. La această dată am trimis un raport scris în care conchideam că, într-o nouă fază, expansiunea sovietică se va face în nordul Europei unde transportul şi concentrarea de forțe importante ale Armatei Roşii (spre Țările Baltice, Leningrad şi Finlanda) demonstrează iminența operațiunilor militare. Printre aceste forțe sunt mari unități din Ucraina meridională.

Supun ministrului nostru două grupe de informațiuni privitor la tendințele germane la noi.

Un vechi şi cunoscut profesor, Sz…[185] (căsătorit cu o moldoveancă de frumoasă cultură), cu relații în cercurile superioare ale presei condusă de Otto

184 Aceste informații sunt confirmate de documentele cercetate de istorici, vezi Martin Kitchen, *Winston Churchill and the Soviet Union during the Second World War*, în *The Historical Journal*, Vol. 30, No. 2 (June 1987), pp. 416-418. De asemenea, aprecierea că extinderea Uniunii Sovietice la Marea Baltică nu putea decât să ajute Aliații a fost susținută şi de Cabinetul de Război al Marii Britanii, Public Record Office, (C) Crown Copyright 1989, War Cabinet Minutes 1939-1945, WM (1939), November-December 1939, WM 93 (24.11.1939)-WM 101 (2.12.1939), Fiche 12, War Cabinet 100 (39). Neville Chamberlain in the chair, 2 December 1939, 10.30 A.M.

185 Numele este redat în formă incompletă pentru ca personajul să nu poată fi identificat.

Dietrich[186], îmi spune că regele Carol este judecat că joacă pe două tablouri: unul de frica nazismului şi pe altul din simpatie – cel occidental -, de care nu vrea să se rupă. Dar el încă de anul trecut, după vizita lui Hitler, s-a dovedit nesincer. Se consideră că: „vremea unei politici independente a trecut dar România se crede prea tare!!" Profesorul Sz...[187] subliniază că aceste cercuri nu sunt cu nimic favorabile României. Medicul Dr. B. Sch…[188], influent în cercurile catolice, îmi relatează de o atenție sporită asupra minorităților germane de la noi din partea naziştilor, iar doctrinarul nazismului, Dr. Rosenberg, şi-a întărit emisarii trimişi în Ungaria, Iugoslavia şi în România pentru a se studia pe care „fracțiuni politice se poate conta în aceste țări" şi mai ales care din aceste fracțiuni „înclină pentru concesiuni făcute maghiarilor". Aceştia cer tot mai insistent extinderea în sud (Szabadka şi Croația) şi la est în Transilvania. Mesagerii Serviciului Extern sunt naziști înverşunați şi virulenți, oameni de încredere ai lui Dr. Rosenberg; numele lor nu s-a putut afla, dar sarcinile lor sunt urgente şi de durată. Poate să fie această acțiune o întărire a coloanei a 5-a??

Întreb apoi pe ministru dacă are cunoştință de un „acord de amiciție" încheiat la 20.IX[189] între Germania şi URSS cu scopul de a rezolva orice litigiu care s-ar ivi între aceste două mari puteri. El ar fi o completare a pactului de neagresiune şi este necesar pentru volumul mare de chestiuni ce se pun după împărțirea Poloniei, ca şi în viitorul schimburilor economice.

Contactul frecvent ce am avut cu colegii belgieni şi olandezi mi-a îngăduit explicații asupra „aşteptării" culese de aceştia din cercurile corpului diplomatic din Berlin. Colonelul Georges Goethals belgianul şi locotenent colonel G.I. Sas, olandezul, îmi explică „aşteptarea" ca liniştea înaintea furtunii. Belgianul mai vechi şi mai versat socoteşte că o invazie a țării sale ar fi o veche rețetă care a adus atâtea necazuri Germaniei în primul război mondial, încât el crede că naziştii care vin cu rețete noi, nu vor încerca invazia. Iată un alt exemplu de cum poate o „dorință" influența judecata!

---

186 Otto Dietrich (1887-1952) a fost şeful Presei în perioada regimului nazist şi s-a numărat printre naziştii care s-au alăturat partidului de timpuriu.

187 Numele este redat în formă incompletă pentru ca personajul să nu poată fi identificat.

188 Numele este redat în formă incompletă pentru ca personajul să nu poată fi identificat.

189 Referire la Tratatul de Frontieră şi Prietenie dintre Germania şi U.R.S.S. care era redactat în spiritul Pactului Ribbentrop-Molotov şi delimita frontiera şi sferele de influență între cele două mari puteri în Polonia şi în Europa Central-Răsăriteană. Un protocol confidențial dădea dreptul minoritarilor germani din U.R.S.S. să emigreze în Germania, acelaşi drept avându-l şi ucrainenii şi beloruşii din noile teritorii ale Germaniei sau administrate de aceasta. Un protocol suplimentar secret oferea cea mai mare parte a Lituaniei sferei de influență sovietice în schimbul unei porțiuni a Poloniei, în vreme ce alte înțelegeri prevedeau întărirea schimburilor economice, aprovizionarea Reichului cu petrol, facilitarea transportului de petrol pe calea ferată din România în Germania, traversând noile teritorii anexate de U.R.S.S. etc, *The Avalon Project. Documents in law, history and diplomacy*, http://avalon.law.yale.edu/20th_century/gsbound.asp

Locotenent colonelul Sas era proaspăt venit la Berlin şi era mai mult neliniştit de țara vecină, de Belgia, pentru că transporturile masive germane se făceau mai ales la frontiera acesteia. Ca o întărire îmi arată o hartă amenințătoare prin numărul mare de mari unități şi prin multele informațiuni. Goethals admite dislocările, dar completează cu diferitele frecvente schimbări din care este greu de dedus direcții de efort sau iminența unei ofensive generale la vest din partea germanilor, iar despre aliați şi mai puțin.

Ei îmi cer părerea şi Goethals îmi repetă întrebarea dacă extinderea războiului în nord, despre care îl informasem, mai este posibilă şi când. Le răspund colegilor mei că am convingerea unei mai largi concepții naziste privind politica şi strategia. Dar fiindcă armele noi cer un timp mai favorabil, personal nu cred în iminența ofensivei. După călătoria ce voi face curând la postul meu din Olanda, voi putea să fiu mai de folos şi mai precis cu părerile mele. Apoi le fac un scurt tablou de cele ce se petrec şi sunt în perspectivă în sud-estul continentului unde oricât am vrea să nu ne atingă, evenimentele în desfăşurare ne vor copleşi. Era aceasta şi o consolare pentru reprezentanții autorizați ai micilor țări ce stăteau în calea invadatorilor ca şi în 1914.

5.4. Călătoria în Olanda: octombrie 1939

Cu greutate m-am rupt de multiplele preocupări de la Berlin pentru a putea pleca duminică seara în 22 octombrie la Haga ca să trec zona de frontieră pe lumina dimineții. Nu aveam teamă că evenimentele mă vor surprinde şi mă vor bloca, totuşi am orientat pe colaboratorii mei. În cazul cel mai rău mă voi strădui să rămân sau să mă retrag în tabăra germană de unde prin Attache Gruppe le voi face comunicările mele cât mai neîntârziat. Am prescris ca orice informație, de oriunde, să fie comunicată ministrului, cu excepția celor cu caracter tehnic privind contractele noastre. Călătoria nu va trece de 4-5 zile pentru a scurta criza posibilă.

Trecerea frontierei, via Osnabrück–Amsterdam, s-a făcut foarte de dimineață. Animația era mai mare în Olanda şi am văzut mai multe uniforme în această țară. La Haga am sosit la ora când activitatea diplomatică începea, dar am fost dezamăgit fiindcă ministrul român Vespasian Pella[190] era absent. Plecase pentru 10-12 zile la Londra şi Paris, de unde va pleca probabil la Bucureşti.

190 Vespasian V. Pella (1897-1952), pionier al dreptului penal internațional, președinte al Asociației Internaționale de Drept Penal şi personalitate de marcă a diplomației românești şi europene, expert al Societății Națiunilor şi al O.N.U., a fost ministru al României la Haga în intervalul 15 martie 1936-1 octombrie 1939, Gheorghe Sbârnă (editor), *Vespasian V. Pella – în slujba ştiinței dreptului şi a cauzei păcii*, Ed. Karta-Graphic, Ploieşti, 2011, pp. 5-44

Consilierul de legație I.T. Magheru gira treburile legației. Era un diplomat de carieră, foarte serios şi mai mult tăcut. Şeful misiunii, care era şi delegatul României la tribunalul internațional de la Haga, socoteam că avea relații care puteau să-l orienteze şi să-şi facă o idee mai clară privind situația Olandei în războiul european.

Consilierul Magheru nu-şi făcea iluzii asupra Olandei care va putea fi cotropită ca şi alte țări; dar această părere nu rezulta dintr-o înclinare spre nazism. Din contră, era potrivnic acestui regim, îi recunoştea o superioritate în pregătirea militară, dar care nu va putea dura. Nu făcea nici un pronostic asupra ofensivei aşteptate, dar înclina pe o dată întârziată din cauza anotimpului rece, întunecos şi ploios din această țară. Despre aliați nu avea decât părerea unanimă: nepregătire, indolență a unor regimuri politice perimate. El susținea că după acest război lucrurile nu se vor mai întoarce la forma politică trecută în Europa. Mi s-a părut enigmatic şi profetic.

Am vizitat a doua zi statul major, ca şi comandamentul marinei. Am cules mai ales marea „dorință" ca Olanda să fie ferită, ca şi în primul război mondial, pentru care va face toate sforțările în păstrarea neutralității. Am putut vorbi cu persoane străine cu atitudini strict protocolare. Veneam de la Berlin şi eram privit cu rezervă ca pentru tot ce poate veni din această capitală şi din regimul dictatorial nazism care îngrozise Europa.

Colegii francezi şi englezi mai vârtos nu erau mai deschişi, ei călătoreau des în capitalele lor cu informațiuni foarte contradictorii, iar oferta de pace făcută de dictatorul nazist a turburat aşteptarea operațiunilor de război fulger, conchizând că ele s-au amânat. Pe aceşti colegi i-am găsit gata de plecare (de evacuare).

Prin secretara şi prin tânăra dactilografă V.S., de origină olandeză, am putut afla mai mult asupra spiritului din opinia publică. Aceasta, spre deosebire de starea de spirit din 1914-18, era net duşmănoasă nazismului; mulți evrei refugiați plantaseră sămânța acestei antipatii. Ei erau toți plecați sau în curs de emigrare. Olandezii erau pregătiți pentru o rezistență pasivă, pentru ipoteza cea mai gravă de invazie şi ocuparea nazistă. La cofetării chiar se discuta vestitul plan al lui Schlieffen. Olandezii, mai mult negustori şi marinari, nu puteau fi decât dușmani ai procedeelor naziste. Am remarcat şi o dorință de rezistență armată, dar comentarea planului Schlieffen se făcea cu interes fiindcă nu prevedea invazia Olandei şi aceasta era dorința unanimă. Dorința era cristalul prin care se scruta viitorul apropiat, dorința de a fi scutiți de ororile războiului. Şi cine nu avea aceste dorințe asemănătoare pe continentul nostru în toamna lui 1939? Dar ce rost aveau mişcările de trupe germane care n-aveau răgaz nici la nord de Rin. Era sistematica ocupare şi garnisirea unei zone fortificate „Siegfried" pe care presa de pretutindeni nu înceta să o comenteze. Toți erau înfricoşați de spionajul adversarilor pe spatele şi în casa olandezilor! Dar cu nimic nu mi-am făurit ideea unei iminențe de

ofensivă sau invazie. Totuşi, am preferat să părăsesc Olanda după numai trei zile de şedere la Haga.

5.5. „Aşteptarea" germană, pregătirea ofensivei în vest

Una dintre importantele convorbiri ce am avut în această perioadă de aşteptare a fost la Statul Major Economic = Wirtschaftsstab de care s-a mai vorbit. El era condus de general de corp de armată Georg Thomas; avea o încadrare de ofițeri specializați din toate armele. Grupul ofițerilor de aviație era cel mai numeros şi şeful acestora, colonel în 1939, în 1940 general de corp de armată = general der Flieger, era adjunct. Göring, care era şi şeful suprem al economiei germane, hotărâse [să se creeze] acest select grup economic, dar prin aceasta avea şi o tiranică pretenție de toată ziua pentru dotarea şi aprovizionarea armei aeriene. Acest Stat Major Economic depindea teoretic direct de OKW (Keitel), dar el era hărțuit de ordine directe de la Führer, de la partid (Himmler), dar mai ales de la Göring.

Statul Major General Economic avea state majore cu atribuții economice pe lângă toate comandamentele din imensele teritorii ocupate şi, în plus, pe lângă toate grupurile de armate şi pe lângă toate armatele care aveau teritoriu; ele se numeau „WiStab". Operativ erau sub ordinele acestor comandamente, iar din punct de vedere tehnic urmau instrucțiunile Statului Major General Wi, adică ale generalului Thomas. Aceste WiStabe aveau teritorii foarte întinse în competență şi ca atare aveau o mare libertate de acțiune. Astfel Grupul de Armate Ukraina „A", care a operat în sudul Ucrainei şi în Caucazul ocupat (inclusiv Crimeea), aveau un teritoriu cu o adâncime din Caucaz până la Lemberg-Lwov. La retragerea acestui grup de armate din Caucaz, cu reşedința în Stavropol, **un institut de cercetări agronomice sovietice** a vrut să fie evacuat în România care era o țară agricolă şi deci putea să-şi continue cercetările. Dar statul major de legătură ce conduceam nu putea avea sarcini de evacuare şi institutul sovietic s-a adresat acestui WiStab al Grupul de Armate „A" care a încuviințat evacuarea în 30 de vagoane prin grija mea până la Odessa unde a fost debarcat.

Am avut relații cordiale de serviciu cu generalul Thomas ca şi cu o parte din ofițerii săi încă din 1938. Împreună cu distinsa sa soție au fost oaspeții noştri şi am fost invitații săi. Aceasta mi-a promis o conversație deschisă care mi-a ajutat în multe cereri de la Bucureşti ale Ministerului de Război sau Înzestrării Armatei. El mi-a indicat organizarea ca şi funcționarea acestor „WiStabe", cât era permis a se cunoaşte la conferințe, în convorbiri personale, ca şi față de ofițeri ai unei armate aliate cum a devenit în 1940 armata română.

Începând din 1938, acest foarte bine pregătit pentru greaua lui funcțiune, a fost tot mai solicitat şi întrebuințat pentru un mare volum de probleme

economice, de dotare şi de înzestrare. El avea strânsă contingență cu contractele României față de Germania şi cele din fosta Cehoslovacie. Îmi povestise în detaliu preluarea zestrei militare a armatei cehoslovace şi transformarea ei pentru înzestrarea armatei germane. El mi-a afirmat că armata cehoslovacă era mult mai bine înzestrată decât proaspetele unități germane. Ca urmare, i s-a impus un tempo drastic fără a ține seama de producția proprie şi de exporturile germane. Acelaşi lucru uriaş i-a revenit după ocuparea Poloniei ca şi a celorlalte țări unde a găsit stocuri imense care au fost transformate pentru armata germană.

Într-o asemenea tensiune de tempo febril l-am găsit la vizita de sfârşit al lui octombrie, „în aşteptare şi pregătire strategică", când trebuia să facă față mobilizării în continuare, a stocurilor noi, a noilor mari unități, inventarierii şi transformării echipamentului capturat în Polonia care era şi mai mare decât cel ceh.

Era nervos şi revoltat de cererile ce i se impuneau fără să se țină seama de mijloace şi mai ales de timp. El mi-a exclamat atunci că armata nu poate „pleca şi opera dezbrăcată în iarna care va începe într-o lună". Mi-a vorbit de reproşurile ce i se făceau în contrast cu spiritul metodic care a domnit totdeauna în statul şi în armata germană. El era de părere că cu cât armata va fi mai bine dotată şi înzestrată, cu atât va putea opera mai dinamic, iar dacă Führerul evocă victoriile strălucite ale războiului fulger, el poate fi convingător pentru o clipă, dar armata trebuie să dureze şi să facă față greutăților ce pot surveni, ca şi [celor] ale sezonului de iarnă. El îmi afirmă că este în totul de acord cu marii comandanți care cer unități cât mai bine pregătite şi echipate. Subliniază pe cele ale armei blindate şi ale aviației, care depun eforturi mari, care se multiplică şi care mânuiesc mecanisme complicate. Nu i-am cerut nimic din zestre poloneză cum am făcut cu un an înainte din zestrea cehă, dar mă asigură că executarea contractelor noastre nu va suferi cu nimic. De asemenea, şi-a exprimat mulțumirea că livrările române se fac regulat, dar se teme de iarna care vine şi care le-ar putea turbura. Mi-am exprimat speranța ca să-l revăd împreună cu soția sa la masa noastră, pentru o relaxare şi o descrețire a frunților. Mulțumindu-i, m-am despărțit pentru o mai lungă perioadă. L-am revăzut după doi ani mai abătut, mai sugrumat de sarcini şi mai uzat. Era unul dintre cele mai conştiente spirite despre raportul dintre „scop" şi „mijloace". La nivelul său avea cunoştință de postulatele politice ale nazismului, ca şi de nevoile crescânde ale armatei şi ale poporului german ce suferiseră lipsuri în ani de zile. L-am revăzut ultima oară în iunie 1944; el nu făcea secret de sarcinile uneori fără soluție care i se puneau, tot atât de pesimist era generalul de aviație adjunct pe care îl cunoscusem cu şase ani mai înainte.

Nu am fost cu nimic surprins când am aflat la OKW, în iulie 1944, că generalul Thomas era printre complotiştii contra lui Hitler. Execuțiile sumare şi răzbunătoarele urmăriri contra rudelor complotiştilor, cu tot şirul de torturi, îmi erau de atunci cunoscute. Toate încercările mele de a comunica şi a exprima soției sale compasiunea mea au fost zadarnice. Chiar încercările discrete prin personalul inferior al legației au fost inutile.

Generalul Thomas şi-a dat seama de mult despre dezechilibrul între obiectivele politice ale nazismului şi mijloacele Germaniei care o pot duce la dezastru. Iar din convorbirile mele purtate cu el, am credința că el a fost părtaş al rezistenței contra nazismului chiar din 1939.

Din această convorbire – pentru toamna 1939 – a rezultat:

- pregătiri febrile germane pentru aceeaşi ofensivă fulger pe frontul de vest;
- comandanții germani opiniază – în contradicție cu Hitler – să nu se dezlănțuie ofensiva decât după mobilizarea completă a marilor unități;
- capturarea întregii zestre a armatelor cehe şi poloneze a avut o mare importanță în mobilizarea şi înzestrarea armatei germane;
- amânarea ofensivei germane la vest este posibilă până în primăvara 1940, până atunci „aşteptarea" continuă.

Ministrul Radu Cruțescu, informat de toate acestea, este sâcâit de apariția legionarilor la legație, fiindcă o interzicere severă a acestora ar putea displace unora din vârfurile naziste care îi tutelează. Îmi semnalează contradicții şi nemulțumiri în tabăra aliaților, şi anume:

- SUA vrea să rămână în afara conflictului şi să vândă pe bani peşin orice, chiar şi armament, avioane...[191]
- Anglia are mari greutăți în India unde forțele protestatare condiționează ajutorul de război contra reformei politice; în guvern sunt disensiuni pe chestia autonomiei cerute de indieni;
- Franța are încurcături în lumea arabă, ca şi Anglia; uneltirile naziste au avut priză sigură în Asia Mică ca şi în India.

În aşteptarea înfrigurată de la sfârşitul lunii octombrie am avut lungi şi animate convorbiri cu ataşații belgieni şi olandezi care sunt în […][192], dar mai ales sunt îngroziți. Aceeaşi îngrijorare ne leagă pe meridiane opuse, aceeaşi groază de invazie ne sufocă.

Le narez ce am văzut în călătoria recentă şi impresiile culese după groaza de nazism care acolo are mai mare răsunet şi unde îşi face drum ideea rezistenței!! Colegii îmi arată noi dislocări şi noi transporturi, locul cartierelor şi cel al posturilor de comandă germane ocupate de marii comandanți. Le împărtăşesc concluzia informativă că ofensiva nazistă va fi amânată din cauză

191 Referire la Legea de Neutralitate americană din 4 noiembrie 1939, lege care permitea vânzarea de arme către beligeranți pe baza principiului „cash and carry".
192 Cuvânt neinteligibil.

că mobilizarea şi mai ales înzestrarea nu este gata, îndeosebi la arma nouă blindată care, alături de aviație, va fi decisivă.

Le argumentez următoarele:

- Concepția Führerului este mai largă decât a vestitului plan Schlieffen şi pentru a evita zona fortificată Maginot va opera ofensiv în Belgia şi Olanda până la Coastă. Amploarea va cuprinde țările nordice, cel puțin Danemarca – Norvegia pentru a rupe Anglia de Franța şi pentru a interzice Angliei să coalizeze alți duşmani sau a pune piciorul pe coastele acestor țări.

- Efortul va fi sigur la nord de Franța pentru a atinge repede coasta şi porturile ce deservesc Anglia. Precizez că vor fi folosite trupele misterioase de paraşutişti care s-au transportat la vest; ele sunt puternic dotate pentru a rezista la marile depărtări de 1-200 km în legătura cu aviația, fie pentru a ocupa Anvers sau marele centru Gent (Gand), fie a zădărnici inundațiile din Olanda.

- Ofensiva va fi fulger, revoluționară, cu largă eşalonare în adâncime pentru ca vârfurile de atac să nu se preocupe de flancuri şi spate; vor fi – după instrucțiunile verbale ale lui Hitler – divizii după divizii, corpuri de armată după corpuri de armată, eşalonate pentru a evita surpriza de la Marna 1914.

Am fost insistent întrebat dacă extinderea operativă germană în țările nordice va preceda invazia învăluitoare în Belgia şi Olanda. Era de față şi ambasadorul Belgiei, Mr. Davignon[193]. Am răspuns clar că operațiunile au fost pregătite, dar nici în nord şi nici la vest nu s-a fixat şi nu s-a ordonat nici epoca (luna) şi mai puțin ziua „Z", ora „H". Se va proceda ca şi în Polonia prin indicative sau parole după un preaviz. Acest preaviz va putea să fie în 4-5-8 zile pentru extinderea operațiunilor la nord, fiindcă mişcarea vapoarelor vopsite-camuflaj ce vor transporta „cărbunii Germaniei" în porturile norvegiene, (transport în apele teritoriale pentru a nu fi interceptate de vasele engleze) au nevoie de aceste 3-4, chiar şi 5 zile. Apoi vasele încărcate cu altă încărcătură decât cea obişnuită[194] vor aştepta la ancoră în porturile norvegiene indicativul cu ziua „Z", ora „H" când vor debarca încărcătura. Aceste vapoare în aceste porturi vor fi „calul troian" din mitologia greacă pe care norvegienii nu o prea cunoşteau.

Colonelul belgian Georges Goethals, cu care dezbătusem foarte confidențial această pregătită operațiune, urmărea expunerea mea ca şi ceilalți doi ascultători, ambasadorul Davignon şi mai ales locotenent-colonel Sas, ataşatul miliar venit la Berlin numai de câteva luni. Apoi am răspuns la întrebarea lor,

193 Jacques-Henri-Charles-François Davignon (1887-1965) provenea dintr-o familie de diplomați (tatăl său a fost ministru de externe al Belgiei) şi a îndeplinit însărcinarea de ambasador al Belgiei la Berlin.

194 **(n. T.G.)** Vapoarele germane de multe decenii fac aceste traiecte cu cărbuni ieftini şi aduc minereu de fier prețios de la Narwik-Kiruna.

precizând. În afară de scopul politic, de a zădărnici coaliția engleză, operațiunea are scop militar strategic:

- de a crea un dispozitiv de baze navale care să încercuiască şi să blocheze insulele britanice;

- de a exercita o presiune fizică şi morală asupra Angliei prin atacuri concentrice cu aviație, paraşutişti, cu submarine şi chiar invazie din aceste baze, care ar reține forțe importante în Anglia. Plecând de la aceste informații, prin interpretare, se deduce că extinderea în nordul Europei ar preceda ofensiva la vest. Dar întorcându-mă la cele spuse anterior, folosirea cu succes a aviației ca şi a paraşutiştilor pe timp de iarnă, care a început în nord, mă face să cred că nu se va putea dezlănțui înainte de 3-4 luni cel puțin. Dar în strategie jocul necunoscutelor este mare, deci nu se poate conta că dacă extinderea în nord nu se produce, ofensiva în vest va fi şi ea fortuit amânată. Îndrăzneala Führerului poate fi temerară şi pentru a produce surprinderea, poate să atace şi să invadeze țările ce-i stau în cale chiar acum în toamnă, fără a mai ține seama de sugestiile, rezistențele generalilor săi. O altă necunoscută este starea meteorologică care ar putea grăbi ofensiva. Am adăugat că după informațiunile recente (la WiStab), am convingerea că riscul cel mare al unei ofensive de iarnă va impune amânarea ei. Prin aceasta n-am vrut să etalez un optimism exagerat sau neîntemeiat.

Trecând la stările din estul continentului, am rezumat pentru noi aceleaşi îngrijorări. Am rugat stăruitor pe ambasador ca şi pe colegii mei ca orice informație privind URSS, cum şi agitațiile maghiare la Berlin, sau oriunde, sunt de cel mai mare interes pentru noi. Mă revedeam săptămânal cu aceşti colegi, ambasadorul m-a onorat cu invitații, la care am participat, întorcându-le invitațiile. Aceste relații mi-au fost de mare folos şi după plecarea de la Berlin. De la acest ambasador am aflat despre multiplicarea personalului diplomatic la ambasada sovietică, despre recepții în pregătire la această ambasadă şi despre personal în afara celui diplomatic, ca reprezentanțe tehnice, economice, culturale şi de presă.

5.6. Atentatul contra lui Hitler: 9.XI.1939

La 8 noiembrie era ajunul zilei de pomenire a celor căzuți pentru mişcarea național-socialistă = „Gedenktag für die Gefallenen der Bewegung", în amintirea Putsch-ului nereuşit al lui Hitler din München 9.XI.1923.

La această pomenire care se făcea – seara în ajun – cu fast, în München, a participat totdeauna Hitler şi cu toți cei mai apropiați. Parteigenossen = membri ai partidului; după mitingul de rigoare, cobora în marea hală de

bere[195] unde s-au ținut primele întruniri sau adunări ale naziştilor. La fel s-a procedat şi în acest prim an de război, dar s-a scurtat durata. Führerul a plecat cu circa o oră mai repede din hala mitingului pentru a se întoarce cu trenul la Berlin. O maşină infernală puternică a explodat la balconul ce era deasupra estradei pe care a stat dictatorul. Au fost victime[196], morți şi răniți, capitelul unei coloane a fost smuls, ca şi grinda, iar tavanul se prăbuşise unde stătuse Hitler.

În starea de război a făcut mare senzație; poliția secretă s-a întrebuințat mult, ca şi serviciile de specialitate; au urmat represalii. Hitler a fost anunțat în tren şi a ordonat măsuri straşnice ca să dea un exemplu cât mai sever şi să curme orice veleități, repetări. Împrejurarea că a plecat cu puțin timp a creat mitul predestinării sale şi că o pronie cerească îl apără.

În corpul diplomatic a făcut mare vâlvă şi au circulat diferite zvonuri în lumea germană. S-a atribuit atentatul comuniştilor, care încurajați de prietenia proaspătă a germano-sovieticilor, au acționat.[197] S-a mers până a crede că demersul personal adiacent sau auxiliar al ambasadei sovietice ar fi fermentat o mişcare de răscoală.

S-a bănuit mişcarea sionistă care a născut represalii crude în Germania, ca şi în Polonia, Cehoslovacia. Nu au fost eliminate din bănuieli nici resturile vechilor partide lichidate şi nici armata, prin vechii comandanți demişi, în legătură cu englezii (Intelligence Service). S-a mers cu presupunerile că a fost ceva înscenat de partid ca să se întărească mitul de om predestinat pentru ridicarea Germaniei şi că forțe superioare stau în preajma Führerului pentru a-l ocroti. Ancheta s-a continuat [timp de] luni [de zile], dar nu s-a dat nici un comunicat şi a rămas un mister nepătruns. S-a creat o psihoză, s-a pornit o goană după spioni, s-a întărit considerabil contrainformația, corpul diplomatic era suspectat şi ne-a supravegheat. Călătoriile membrilor erau urmărite chiar şi peste graniță. Obişnuitele Grenze Empfehlungen = recomandări pentru trecerea graniței, se dădeau foarte greu de ministrul afacerilor externe. Portarii, servitorii, chelnerii etc. erau toți în serviciu comandat şi obligați a comunica rapoarte poliției secrete; afişe, imagini şi diferite instrumente de agitație vizuală, propagandistică etc. au apărut peste tot.

---

195 **(n. T.G.)** Este vestita berărie Bürger-Brauhalle (Keller) din München.

196 **(n. T.G.)** Au fost 7-8 morți şi circa 65 răniți.

197 În realitate, atentatul a fost pus la cale şi executat de către Georg Elser, un personaj şters cu vederi de stânga, Richard J. Evans, *The Third Reich at war…*, pp. 109-111.

5.7. Mare recepție la ambasada URSS – 7.XI.1939

A treia zi după atentat am primit vizita noilor ataşaţi militari sovietici, şeful, general-colonel Purkaiev[198] a venit flancat de ajutoarele sale, doi generali-maiori[199]. Ei aveau bune referințe de la predecesorul lor, colonelul Gherassimov, de care am mai vorbit.

Îi cunoscusem cu câteva zile mai înainte când am fost invitat la marea recepție dată la 7 Noiembrie de ambasada sovietică, ziua – sărbătoarea națională a URSS, comemorând revoluția bolşevică şi data de înființare a Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice. A fost o sărbătoare cu totul deosebită, la care au participat mulți demnitari de partid şi de stat, copleşiți de mulți militari (comme à la guerre) şi membrii corpului diplomatic. Marele portal – paradnaja (în ruseşte) era larg deschis, împodobit, iar pe scara largă, acoperită toată de covoare roşii, urcau în şiruri oaspeții, mulți cu soțiile, care erau primiți curtenitori în capul scării, de ambasadorul Merekalov cu soția sa, înconjurat de ataşații militari şi de colaboratorii săi. După saluturile de rigoare, oaspeții erau conduşi, de unul din anturajul ambasadorului, în marile saloane. A participat mareşalul Göring în numele cancelarului, Reichsminister Ribbentrop, generalii (atunci) Keitel, von Brauchitsch, Milch[200] (adjunctul lui Göring) ş.a.

În societatea sovietică se vorbea puțin alte limbi şi mai ales germane. Puținii translatori se păstrau pentru vârfurile oaspeților, astfel că restul făcea cercuri cu diplomații dintre care unii, cu sediul de ani la Berlin, cunoşteau bine pe aceşti demnitari şi oaspeți. Printre aceştia mă prenumăram, astfel că am salutat pe marii generali pe care i-am avut oaspeți la noi acasă, ca şi pe ceilalți. Dintre demnitari am salutat şi m-am întreținut cu apropiatul colaborator ce conduce oficiul de presă cu rangul de Reichsminister Dr. Otto Dietrich. El nu a putut fără a exclama strălucitoarea saloanelor şi a mobilierului, precum şi belşugul uriaşelor mese întinse pline cu delicatese, printre care excelau vestitele icre negre, a variației necunoscută de pescărie, băuturi scăzute, toate aduse din Rusia cu această ocazie. Oaspeții germani au prețuit aceste bunătăți şi mai ales rafinata votcă, poate şi pentru a face plăcere amfitrionilor care, printre noi, fără odihnă, prin gestică, ne îmbiau să ne înfruptăm. Ataşații militari sovietici pe care i-am abordat s-au arătat prietenoşi şi doritori de a mă vizita.

198 Maksim Alekseyevich Purkaiev (1894-1953), militar sovietic cu un rol însemnat în cadrul Armatei Roşii în timpul celui de-al doilea război mondial. În calitate de ofițer comandant, acesta a participat la invadarea Poloniei şi la apărarea sovietică împotriva atacului nazist.

199 **(n. T.G.)** Generalii M. Beliakov şi Skorniakov.

200 Erhard Milch (1892-1972), german provenit dintr-un tată evreu şi o mamă germană, a luptat în ambele războaie mondiale, a fost director fondator al Lufthansa, devenind ulterior Inspector General al Aviației.

Recepția a durat până târziu în acea noapte geroasă care anunța căderea iernii. Am vorbit mai mult cu doi dintre consilierii de ambasadă care în picioare continuau să supravegheze serviciul, ca bune gazde. Cunoşteam din anul trecut pe consilierul M. Nikolaiev care vorbea puțin franceza şi alături de el era un consilier, nou sosit la Berlin, care vorbea puțin germana cu accent caracteristic. Era degajat şi cred că avea un rol major în ambasadă. Era mic de statură, dar bine legat, ca un trunchi, cu figura şi cu privirea foarte semită. Avea o mare asemănare cu renumitul tenor de origină galițiană de la Cernăuți şi de bună şcoală muzicală vieneză, Schmidt. El însăşi făcea caz de această asemănare pe care i-o remarcasem. Cu privirea atentă pretutindeni se informa de oaspeții proeminenți şi i-am dat toate datele. Aceasta mi-a permis să vorbim îndelungat în partea a doua a recepției. Era originar din Polonia de nord, cunoştea bine prolemele baltice. Mi-am exprimat frumusețea acestor țări unde se cunoştea cultura germano-rusească şi i-am recomandat pe colegii mei baltici şi nordici, cu mențiune deosebită, pentru colonelul lituanian Grinius şi pentru cei nordici. Am vorbit câteva vorbe şi ruseşte ceea ce i-a mirat şi le-am explicat că am fost ani în Basarabia, dar mai ales am lucrat în primul război mondial în preajma unui vestit general şi ministru moldovean din Basarabia. Nu cunoştea, sau se prefăcea că nu cunoaşte istoricul problemei basarabene, dar a vorbit de Republica S.S. Moldovenească. Am subliniat că principalul teritoriu ca şi majoritatea populației moldoveneşti se află la vest de Nistru unde constituie populația băştinaşă în acest teritoriu basarabean. Celălalt consilier, Nikolaiev, argumentează că tocmai pentru acest lucru s-a creat republica moldovenească care recunoaşte implicit această populație creştină pe care Rusia țaristă a liberat-o şi a anexat-o cu peste un secol în urmă. El vorbea de preferat franceza şi făceam haz de amestecul celor trei limbi ce foloseam; aşa se întâmplă între reprezentanții diferitelor țări. M-au îndemnat la o votcă, dar am preferat excelentul coniac de Tbilisi (Tiflis) din R.S.S. Gruzină (Georgia), spunându-i că aşa m-a răsfățat predecesorul coleg sovietic. Consilierul Nikolaiev confirmă că fostul coleg cehoslovac colonelul Hron şi cu mine i-am fost cei mai buni statornici colaboratori colonelului Gherassimov. I-am mai revăzut pe aceşti diplomați sovietici, dar numai la ambasada lor, şi m-am despărțit mulțumindu-le călduros pentru amabila lor invitație care mi-a dat prilejul să revăd atâtea personaje şi demnitari. Ambasadorul Merekalov, masiv cu fața jovială, râdea când i-am exprimat mulțumirile în rusească mea foarte aproximativă.

5.8. Părerea unui sovietic

Vizita generalului Purkaiev a fost scurtă dar semnificativă. El vorbea foarte puțin germana pe care am ajutat-o cu rusească mea şchiopătândă. I-am mulțumit pentru invitația de la recepție fiindcă el dispăruse în acea seară. Mai

apoi, am aflat că nu era prieten al germanilor. Am vorbit despre război şi „aşteptarea" prelungită a adversarilor. La un moment dat adjuncții săi se ridică să plece, având a face mai multe vizite. Am reluat firul conversației apreciind că „aşteptările strategice" cunoscute în istoria războaielor nu se mai potrivesc cu mijloacele moderne care pot înfrânge intemperiile, ca şi anotimpul iernii. Dar el adaugă că poate „beligeranții nu sunt gata". Generalul era foarte tânăr pentru gradul ce purta, avea o siluetă sprintenă de cazac şi fața smeadă, cu un păr bălai lipit de cap. Cu palma stângă întinsă şi cu degetele deschise arată în mijlocul ei, bătând cu arătătorul de mai multe ori zicând repetat: „Ghitler"!... „începe războiul cu un atentat în casa lui, în oraşul lui"!! şi clatină din cap a îndoială!... Apoi, privind palma unde aşezase pe Hitler, pronunțând pe „H" după felul rusesc, „Gh", şi iar repetând: „Ghitler!"..., numeşte în ruseşte pe rând degetele mâinii sale; pe prezenții şi prezumtivii – după părerea sa – duşmani ai Germaniei: „francezul,... englezul... americanul, iar după o pauză mai lungă arată şi degetul mare de la stânga, mai la o parte... exclamând: „ruski". Apoi, încet, îndoind degetele, închide palma pumn, cuprinzând la mijloc pe „Ghitler". Părerea sa am înțeles-o, el socotea că Hitler, cu războiul său ce l-a vrut, a intrat într-o capcană, a pumnului strâns. Era temerar! El era unul din marea lume rusă care nu credea în trăinicia prieteniei germano-sovietică, venită după o noapte ca un hocus-pocus după ani de duşmănie declarată şi întreținută.

Ideea generalului era gravă. Am surâs, a zâmbit şi el; cu aceasta el a plecat şi nu l-am mai văzut. Când i-am întors vizita nu l-am mai găsit la ambasadă şi mai târziu consilierul de ambasadă mi-a spus că a plecat în Rusia la comandă fiindcă nu era mulțumit cu sarcina din Germania. Un alt zvon glăsuia că s-a certat cu adjuncții săi, sau cu alții, pe o temă de precădere = preseance!! Cred că era un om căruia sinceritatea i-a făcut necazuri. Gestul său simplu a fost grăitor pentru sentimentele ce le avea pentru nazism.

Am comentat cu ministrul nostru acest gest care putea să fie accentul unui singular, ca şi exponentul mulțimii. Discernământul lui Purkaiev a putut fi exprimat prematur şi îndrăzneț în acea decadă de noiembrie 1939 dar s-a adeverit o proorocire. Am întrebat de acest „prooroc" în țările nordice şi baltice, ca şi prin colegul meu turc, colonelul Behçet Türkmen[201] de la Stockholm, care era rezident la Moscova, dar era greu ca în oceanul militar, ce era Armata Roşie, să-i dau de urmă.

201 Behçet Türkmen (1899-1972) va avea o carieră militară însemnată, încununată cu desemnarea sa în calitate de Comandant Adjunct al Trupelor Terestre Sud-Est Europene ale NATO.

5.9. „Aşteptare strategică" în continuare la Berlin, Haga, Berna

Atmosfera de la Berlin şi faimoasa „aşteptare" erau considerate tot atât de apăsătoare şi curioasă, dar diferită de cea din primul război mondial: apăsătoare ca orice stare de război şi curioasă fiindcă după iureşul din Polonia, operațiunile au stagnat. Aceasta a permis retragerea conaționalilor români în țară, simplificarea şi reducerea reprezentanțelor tehnice.

Un moment ne-am gândit cu soția mea ca, împreună cu copiii, să se reîntoarcă în țară, dar temporar am renunțat pentru mai multe cauze: bombardamentele aeriene aliate nu erau cu nimic periculoase; apoi copiii urmau cursurile la şcoli germane care încheiau anul şcolar la 1 aprilie; ar fi fost cu totul neprielnic să întrerupă la mijlocul anului de studiu; deci am amânat întoarcerea în țară pentru primăvara lui 1940; unul din copii încheia chiar primul ciclu după care ar fi continuat în cursul zis mediu = liceu. Până în primăvară aşteptam hotărâri şi evenimente care să rupă vălul nepătruns al apropiatelor necunoscute. În cazul favorabil, am fi rămas cu toții în Berlin şi copiii ar fi continuat studiile pentru anul următor care începea după 20 aprilie 1940.

În afară de cele arătate prin activitatea de continue contracte privind războiul, activitatea curentă la oficiul ataşatului militar îşi mărise volumul prin acordul economic din martie, prin contractele anterioare ce se executau normal dar fără posibilă urgentare (fiindcă cele germane aveau precădere), cum şi prin contractele vechi cu cehii pentru care se dăduse licența în noile organe statale. Eram ajutat cu folos şi cu succes de ofițerii acreditați ca adjuncții mei. Atmosfera şi relațiile în legația română şi cu consulatul general erau cum nu se poate mai bune, până la prietenie, care includeau şi familiile noastre. Şeful misiunii române a înlăturat amestecul insolit al unor elemente legionare care n-au putut să conteze de nicio manieră, nici pe oficiile de stat germane şi nici pe cele de partid.

Un telefon şi o telegramă a ministrului Vespasian Pella[202] mă solicită să vin la Haga. Am plecat repede pentru a nu sta decât două zile. Îmi cere situația din România după asasinatul din 21 septembrie care, la Paris şi mai ales la Londra, era considerată ca alarmantă. Îl liniştesc şi-mi spun părerea că noi nu vom fi în primul plan fiindcă naziştii au nevoie de linişte la noi. Sunt mai virulenți maghiarii care uneltesc la Berlin şi la Roma. Apoi îl fac atent să-şi facă pregătirile pentru o invazie în Olanda care va bloca orice trafic. Ministrul îmi vorbeşte de încercarea de mediere pentru pace din partea reginei Olandei şi a regelui Belgiei. El nu crede că va putea avea urmări. Nici la Paris nu se fac

[202] **(n. T.G.)** Vespasian Pella rămâne delegatul la Curtea Internațională de la Haga şi fusese înlocuit cu ministrul Nicolae Dianu, care era absent.

iluzii. Îmi detaliază pregătirile uriaşe din Anglia şi din Franța unde se constată întârzieri şi neglijențe mari. Dacă „aşteptarea" se va prelungi încă un an, aliații tot nu vor fi gata. Completez că nici germanii nu sunt gata şi Hitler este furios fiindcă este frânat de „veşnicul stat major german". Totuşi, aliații nu vor putea să-i ajungă nici în 1940 când Hitler va avea toată libertatea de acțiune.

În Marea Baltică şi pe coastele ei vor acționa ruşii care sunt în pregătiri şi în transporturi de trupe. Noi vom avea un respiro, dar la Berlin încrederea în noi este scăzută fiindcă aliații uneltesc, mergând până la sabotaje care-i supără pe germani.[203] Convin cu ministrul să-i comunic un indicativ în caz de iminența invaziei. Repet că eu nu cred că se va produce ceva înainte de căderea zăpezilor de iarnă. La Haga era ploaie şi lapoviță în 15 noiembrie 1939.

La trecerea frontierei pentru înapoiere mi s-au cercetat cu mare atenție actele; deşi era noapte, am fost sculat pentru că Grenze Empfehlungen[204] era vechi. Dar mica valiză nu mi-a fost cercetată, deşi am oferit-o la control. Un agent a fost instalat în vagon pentru supraveghere. Nu m-a jenat cu nimic, am stat tot timpul în cabina mea. Discret, am fost supravegheat până acasă unde s-a verificat veracitatea celor spuse la frontieră. Când am coborât în stradă cu unul din copiii mei, portarul nostru era în conversație cu un alt agent. Orice mişcare şi vizită era înregistrată la majoritatea diplomaților.

Chiar a doua zi de la sosirea de la Haga am convorbiri cu colegii belgian – olandez care îmi confirmă tensiunea dintre Führer şi mari comandanți, printre aceştia ar fi şi specialistul armei blindate, general Guderian. Le răspund că recent dialogul [dintre] Führer şi general Thomas a fost violent pe chestia unităților de blindate. Aceşti doi generali au susținut că programul marilor unități blindate nu va putea fi împlinit nici ca armament – tancuri (Guderian) şi nici ca înzestrare (Thomas) mai înainte de 4-5 luni lucrându-se zi şi noapte. Reamintesc colegilor că imediat după 15.III.1939 şi capturarea întregului armament ceh, am întâlnit la Brno (Brün) pe generalul Guderian cu care am vorbit. Eu căutam să se respecte contractele noastre de armament, iar el făcea o anchetă asupra tancurilor cehe, pe care le prețuia şi pe care comisii germane le luau în primire. Guderian îmi spunea atunci că în toamnă se vor face manevre în Cehia, cu tancurile ce se capturaseră; deci cu 6-7 luni înainte se începuse probabila organizare de mari unități blindate, folosindu-se şi tancurile cehe la care se puteau adăuga ca întărire tancurile poloneze capturate apte pentru operațiuni.

Stagnarea operațiunilor militare ne face să comentăm „războiul presei şi al undelor" la care şi Churchill participă, declarând că Germania va fi constrânsă

203 Pentru planurile Aliaților în acest sens, vezi William Mackenzie, *The secret history of S.O.E. (1940-1945)*, Saint Ermis's Press, 2000, pp. 23-30; vezi şi Gavriil Preda, *Importanța strategică a petrolului românesc 1939-1947*, Ed. PrintEuro, Ploieşti, 2001, pp. 82-83 şi urm.

204 **(n. T.G.)** Recomandarea germană la trecerea graniței.

la pace de „compromis" (?) prin blocada care a silit-o la pace şi în 1918. Propaganda germană răspunde că cea mai vulnerabilă la blocada submarină şi aeriană va fi Anglia care va sucomba.

Ei mă informează de mari presiuni sovietice în Polonia prin sovietizarea care a început. De asemenea, în Țările Baltice, şi chiar spre Finlanda, presiunea se menține.

Colegul nostru finlandez este demoralizat fiindcă nu se poate conta pe nici un ajutor german şi nu se cunosc obiectivele acestei presiuni asupra Finlandei.

Toți sperăm că iarna care a venit va potoli tensiunea la vest şi va prelungi aşteptarea nu mai puțin enervantă.

Această speranță o împărtăşesc ministrului, cum şi confirmarea ştirilor că forțele ruseşti au devenit amenințătoare la frontierele Finlandei şi ale Țărilor Baltice. Este deci de dedus că pentru anotimpul de iarnă Rusia Sovietică se va angaja în nordul Europei. Această deducție mă îndreptățeşte să o comunic la Bucureşti cu sursele de informare şi dau sugestia ca şi ministrul să facă la fel.

Speranța că nimic nu ar putea să se întâmple pe frontul de vest îmi dă îndemnul că voi călători repede în Elveția unde nu voi sta decât trei zile putând să-mi fie de folos atât pentru ceea ce vecinii noştri uneltesc la Roma, cum şi asupra situației războiului văzută din țara neutră. Ministrul nu este prea vesel în scurtele mele absențe, dar recunoaşte folosul lor informativ.

Elveția nu o mai vizitasem de patru luni şi am găsit la 27-28 noiembrie o mare schimbare; ea era pe picior de război: unitățile îşi mobilizau (concentrau) luptătorii pe serii pentru trageri repetate de tot felul, pentru instrucție, pentru apărarea cu armele noi, pentru lupta în fortificații şi înapoia barajelor – obstacole de tot felul; echipamentul şi armamentul portativ erau date asupra cetățenilor–luptători, comandamentele erau la posturile lor în zonele limitrofe ale beligeranților. O hotărâre unanimă însufleția întreaga națiune de a-şi apăra neutralitatea cu arma în mână. Această dârză hotărâre am întâmpinat-o la statul major general elvețian, cum şi la generalisimul H. Guisan[205], şef al Statului Major General, la care am fost primit în audiență. Cu acesta am avut o lungă întrevedere. Îl cunoşteam din anul trecut, de la manevrele de iarnă şi mi-a vorbit cu amănunte despre artileria noastră ca armament şi ca doctrină de tragere, manevra focului.,

I-am relatat operațiunile germane din Polonia şi ocupația de către Armata Roşie; despre situația din România şi din sud-estul continentului; despre posibila extindere a războiului, demonstrându-i că aceasta se va face foarte

205 Henri Guisan (1874-1960) s-a aflat în fruntea Statului Major elvețian în timpul celui de-al doilea război mondial, poziție de pe care a apărat cu străşnicie neutralitatea țării sale şi a încercat să demonstreze că ocuparea Elveției va fi plătită scump de un eventual agresor. În 1940 a mobilizat armata elvețiană pentru a fi pregătită să opună rezistență unei încercări germane de ocupație. A fost al patrulea militar elvețian ajuns la rangul de general şi unul dintre cei mai cunoscuți militari din țara cantoanelor.

probabil spre nordul continentului; am mai vorbit despre „aşteptarea strategică" plină de necunoscute ca şi de pericole. În această mică țară neutră, unde democrația era o realitate şi unde înțelepciunea era o virtute a şefilor politici, dictatura nazistă nu era onorată. Mulți refugiați politici şi evrei au găsit aici un prim refugiu în goana lor din Germania, din Austria şi din Cehoslovacia. Un naționalism viguros însuflețea pe urmaşii eroului național Wilhelm Tell ca să-l urmeze acum neclintit în lupta contra tiraniei ca odinioară, oricând şi de oriunde ar veni agresiunea ei. Am comunicat la Bucureşti impresiile culese din această țară aşezată la încrucişarea vânturilor rele.

Colegul meu englez plecase la comandă în Anglia şi numeroşii săi urmaşi erau civili şi abia mobilizați şi îmbrăcați în uniforme, având roluri diferite. Colegul meu francez se schimbase cu un nou venit, foarte suspicios față de un venit de „dincolo de barieră", cum mă considera el.

Ministrul României[206] era acelaşi peremptoriu şi iremediabil optimist, mizând cu certitudine pe cartea aliaților, mai ales cea franceză. El invoca cu elocvență oferta de pace a dictatorului de la Berlin. Mă întreb dacă el a fost realmente dezamăgit în jocul lui după armistițiul cerut de Franța, şase luni mai târziu. Din acest sfârşit de noiembrie nu l-am mai văzut. Despre stările şi despre îngrijorările din țară nu era orientat sau refuza să se lase orientat.

5.10. Agresiunea Rusiei Sovietice în Finlanda, 30.XI.1939

Abia întors din Elveția, prietenul şi colegul meu ataşatul militar turc Akman Kâmi mă vizitează alarmat şi confidențial îmi spune că în Curlanda sau în Finlanda Rusia va ataca în curând, foarte curând. Colegul meu finlandez nu este de găsit decât seara când nu-mi infirmă pericolul la Marea Baltică. Dimineața am împărtăşit informația ministrului, [informație] pe care, cu forma senzațională, o comunicasem dimineața la Bucureşti (29.XI). În lipsa unei infirmări sigure cum şi pentru că cei trei colegi baltici-curlandezi se arătau mai mult liniştiți decât alarmați, în telegrama adresată la Bucureşti am arătat că efortul sovietic este iminent în Golful Finic şi spre Finlanda, deşi iarna a început în această parte a Europei.

Gândurile mă duceau cu luni în urmă şi în anul trecut când pentru prima oară s-a pus cu totul neaşteptat o probabilă extindere a războiului de către Germania nazistă în nordul Europei. Mă întrebam cu ministru Radu Cruțescu dacă acțiunea Rusiei în Marea Baltică este de acord cu Germania, sau o precede, sau vor acționa în comun, sau separat dar în acelaşi timp împărțindu-şi acest nord. Despre o inexactitate a acestei informații nu am insistat fiindcă ea încorona un ansamblu de informații care de două luni se cumulau şi se

206 Alexandru Gurănescu.

verificau. Agresiunea posibilă, aşteptată, putea să facă parte dintr-un sistem aranjat prin faimosul pact germano-sovietic sau putea să fie şi o acțiune proprie a Rusiei profitând de încleştarea Germaniei în războiul de la vest. În ambele cazuri dorința şi pofta marilor puteri se dezlănțuiau neaşteptat şi nu se ştia ce limită vor avea aceste dorințe şi pofte.

La 30 noiembrie 1939, uriaşa Uniune Sovietică, Marea Rusie atacă mica Finlandă cu de numai 3 milioane de locuitori. Atacul neaşteptat s-a făcut fără vreun preaviz sau declarație de război.[207] Un diplomat cu mare răsunet a spus câteva luni mai târziu: „Finlanda a iritat URSS". Aceasta a fost cauza agresiunii la mijlocul secolului al XX-lea, din partea celei mai mari puteri din Europa şi din lume, după mai bine de două decenii de la revoluția socială rusă, care a proclamat toate libertățile şi drepturile omului şi ale popoarelor. Consternarea în Germania, în poporul german, cel mai statornic tovarăş al poporului finlandez, în corpul diplomatic din Berlin, chiar la masa partidului nazist a fost uluitoare. Marii naziști, parcă jurați, ar fi vrut să-şi acopere fața cu pulpana uneia dintre ruşinile lor. Presa nazistă, cea vestită să se dezlănțuie în țimbale şi răsunete de armă, a înregistrat laconic faptul şi... atât.

S-a găsit şi un pretext care s-a publicat: armata finlandeză, prin artileria ei, a bombardat teritoriul URSS şi Istmul Carelian (între Golful Finic şi Lacul Ladoga).

Corpul diplomatic din Berlin aproape în unanimitate şi-a exprimat revolta la legația Finlandei contra agresiunii sovietice şi toată simpatia pentru democratul, pacinicul popor finlandez. Un vuiet de revoltă pe calea undelor şi a presei mondiale s-a stârnit ca o furtună contra Rusiei Sovietice pe toată fața planetei. Cu o lovitură sinistră şi brutală, un dictator cinic a dat cu piciorul principiilor revoluției pe care a condus-o şi, cu cruzime, a lovit de moarte un mic popor ce voia să trăiască liber deplin suveran pe soarta şi casa lui.

În parlamentul şi în presa engleză, revolta este dublă, vârfurile politice fac o legătură strânsă între atacul perfid contra Finlandei şi cel contra Poloniei, ambele dezlănțuite după aceeaşi rețetă şi pregătite după aceleaşi tipice.[208]

---

207 Una dintre cele mai timpurii analize ştiințifice asupra diplomației Războiului de Iarnă, la Max Jakobson, *The Diplomacy of the Winter War: An Account of the Russian-Finnish War, 1939-1940*, Harvard University Press, Cambridge, 1961. Altă lucrare fundamentală este cea a istoricului Jukka Nevakivi, *The Appeal that was never made. The Allies, Scandinavia and the Finnish Winter War 1939-1940*, C. Hurst & Company, London, 1976. S-au publicat şi lucrări memorialistice din partea unor personalități implicate în evenimente, precum J.K. Paasikivi, *Toimintani Moskovassa ja Suomessa 1939-1941, I, Talvisota*, Werner Söderström Osakeyhtiö, Juva, 1986, pp. 37-97; Väinö Tanner, *The Winter War. Finland against Russia 1939-1940*, Stanford University Press 1956, pp. 25-73.

208 Patrick Salmon, *Great Britain, the Soviet Union and Finland at the beginning of the Second World War*, în John Hiden, Thomas Lane (editori), *The Baltic and the Outbreak of the Second World War*, Cambridge University Press, 1992; Paul W. Doerr, *'Frigid but Unprovocative':*

Preşedintele SUA Roosevelt, în congres, exprimă aceiaşi revoltă şi declară „embargoul moral" contra URSS, iar senatori, foşti preşedinți ai Americii ca Hoover, cer retragerea ambasadorului american de la Moscova.[209] La fel se cere şi în Anglia. În consiliul superior aliat, Franța cere ruperea relațiilor cu URSS. Anglia ezită dar îşi retrage ambasadorul ceea ce face să se pună întrebarea dacă ambasadorul Maiski al URSS nu este cazul să plece de la Londra.

Un ansamblu de ajutoare, ambulanțe sanitare, voluntari se anunță din toată lumea pentru Finlanda şi se pornesc în sprijinul micului popor, dar comunicațiile şi legăturile sunt cele mai grele. Ajutoarele întârzie.

Pentru marea lume, războiul s-a extins mai repede şi mai neaşteptat decât se credea. Şi extinderea va continua ca o molimă spre generalizarea războiului.

5.11. Planul german de invazie în Norvegia „Weserübung" – Raport la Bucureşti mai 1939

În acest memorial s-a enunțat de mai multe ori această extindere a războiului în nordul Europei, de către Germania nazistă în concepția mai largă de agresiuni a lui Hitler.

Este momentul să se dea detalii asupra acestei operațiuni politico-strategică în Țările Nordice ce a fost pregătită cu mult înainte de Germania nazistă şi despre care am început să iau cunoştință încă din 1938.

Chiar mai înainte ca Hitler să dea formă definitivă în organizarea comandamentului armatei germane, el a dispus pregătirea unor planuri de apărarea Germaniei şi odată cu organizarea definitivă a OKW = Oberkommando der Wehrmacht, el lucra direct, ca comandant (sic!) suprem, cu statul major operativ pe care-l comanda mai târziu general Alfred Jodl[210]. S-a presupus şi era obişnuit şi verosimil că OKW a lucrat sârguitor la întocmirea a multor planuri sau ipoteze de război. Ele au fost denumite de naziști „Caz", cazul alb (invazia în Polonia), cazul verde (invazia în Cehoslovacia), cazul Margareta II (ocuparea României), cazul Margareta I (ocuparea Ungariei) etc. Când operațiunea era de mai mică importanță se da denumirea Übung = exercițiu sau operațiunea.

Asemenea planuri se elaborau pe baza unei directive semnată de Hitler care stabilea scopul politic şi strategic. Când planul era gata, se păstra şi când

---

British Policy towards the USSR from the Nazi-Soviet Pact to the Winter War, 1939, în *Journal of Contemporary History*, Vol. 36, No. 3 (Jul., 2001), pp. 438-439.

209 Harry S. Truman, *1946-1952. Years of Trial and Hope. Memoirs by Harry S. Truman*, vol. II, The New American Library, New York, 1965, p. 316.

210 Alfred Josef Ferdinand Jodl (1890-1946) a fost un general german apropiat de Hitler şi şef al Statului Major al OKW. Condamnat şi executat la Nürnberg pentru crime de război şi crime împotriva umanității, a fost ulterior reabilitat.

momentul politic venea se dădea o instrucțiune operativă semnată de Hitler pe care o întocmea secția de operații (ca şi directiva), în mai multe exemplare numerotate pentru Grupuri de Armate şi pentru Armate, apoi se completa cu ordine şi instrucțiuni tehnice pentru comandamentele executante, care le primeau din timp. Dezlănțuirea operațiunilor se făcea pe baza unui indicativ prestabilit cu ziua „Z", ora „H", care se hotărau de Hitler şi le comunica OKW. Procedeul a funcționat normal, dar au fost şi cazuri când s-au produs indiscreții sau pierderi care au oprit sau au schimbat parțial „cazul" sau l-au suspendat.

În iarna 1938/39, colegul meu englez colonel F.N. Mason-MacFarlane[211], cu care eram în bune relații de serviciu şi de prietenie, mă vizitează la birou şi-mi prezintă un „studiu" al lui OKW/I.[212] Se liniştise criza cehoslovacă, în timpul căreia acest coleg s-a întrebuințat mult. Obişnuia să-mi aducă unele ştiri şi informații cerându-mi părerea, completarea şi de cele mai multe ori, interpretarea politică sau militară.

Studiul m-a surprins şi cuprindea în esență următoarele:

„Germania este pe punctul de a trece în stare de război cu țările occidentale europene. Ea este asigurată la est şi la sud;

- Este necesar pentru desfăşurarea operațiunilor la vest şi în nord ca să se ocupe țările nordice (Danemarca şi Norvegia) cu forțe de toate armele cu scopul de a avea baze aeronavale contra Angliei – de unde să fie lovită concentric pe liniile ei de comunicații – cum şi de a-i interzice debarcarea pe coastele acestor țări;

- Puterile occidentale nu sunt pregătite de război. Forțele lor la mobilizare pe continent şi în metropolă sunt arătate în documentul (urmează un număr şi un nume), iar forțele disponibile pentru operațiuni exterioare sunt neînsemnate şi la distanțe mari în colonii.

Se va stabili de acord cu OKH, OKW şi OKL:

- Forțele necesare; modul lor de a acționa
- Durata operațiunii
- Anotimpul
- Măsuri pregătitoare".

Totul era scris la maşină, pe o pagină, clar şi lapidar, documentul părea o copie dintr-o serie numerotată, cum era şi copia prezentată. Nu exista nicio

---

211 Sir Frank Noel Mason-Macfarlane (1889-1953) a fost un general şi politician britanic. S-a alăturat forțelor militare britanice în 1908, a fost ataşat militar la Berlin (şi a propus fără succes asasinarea lui Hitler) şi în alte capitale europene, a condus informațiile militare ale Corpului Expediționar Britanic din Franța (1939-1940), a condus Misiunea Militară Britanică de la Moscova (1941-1942), a fost guvernator al Gibraltarului (1942-1944) şi a fost şeful Comisiei de Control Aliate din Italia (1944-1945). Din 1945 a intrat în politică în cadrul Partidului Laburist.

212 **(n. T.G.)** Documentul avea numai antetul cu un număr de ordine din seria de exemplare. Antetul era OKW şi cu ştampila secret = Geheimsache.

iscălitură. Nu am întrebat pe colegul meu cum a obținut acest document şi nici sursa lui. După ce îl recitesc, mă întreabă ce părere am, adică dacă este cu putință să se execute asemenea operațiuni. Îi răspund tot cu o întrebare şi anume dacă colegul său, ataşatul naval, comandorul Thomas Hope Troubridge[213], a văzut-o şi ce părere are el. El îmi răspunde că nu se poate înțelege cu el, că a luat-o în derâdere şi că i-a restituit-o cu dispreț, „nu pot să dau atenție la asemenea prostii". El adaugă să vorbesc şi eu cu el, fiind eu şi ataşat naval.

Vorbeam cu el franceza pe care o stăpânea bine şi-i răspund că „studiul" este de cea mai mare importanță şi-i voi da tot concursul, adăugând de data aceasta în limba germană: „darüber kann man ruhig und schwer arbeiten", adică este mult şi greu de lucru pentru acest studiu, şi i-am cerut voie să fac o copie după document, scriind-o personal. El era mulțumit că am dat importanță informației care nu mă privea direct, dar care pentru el era de interes major. I-am promis că în curând voi face o vizită colegului său naval ceea ce nu am întârziat să împlinesc.

Colonelul MacFarlane era mai în vârstă ca mine, ne cunoşteam de doi ani şi am colaborat mai bine, mai deschis şi mai curgător decât cu prima echipă franceză[214] de la Berlin. El avea înfățişarea şi firea acelor personaje de veche viță engleză, dârzi, conservatori, patrioți; soția sa era înaltă, distinsă, mai mult tăcută iar soțul o tachina pentru că vorbea puțin, iar fiica lor tânără, parcă străvezie, era un strălucit model de maniere ales şi de politețe, cu nimic exagerat. Ne vedeam deseori la masă ca oaspeți şi tânăra domnişoară nu se sfia să coboare la băieții mei cu 7-8 ani mai mici.

Înțelegerea noastră la lucru mi-a fost de mare folos mai ales în criza austriacă şi cehoslovacă care era pentru noi de cel mai mare interes. El colabora foarte bine cu vestitul ambasador englez la Berlin, Neville Henderson[215], de care s-a deosebit la început când ambasadorul era foarte pro-nazist. Această înclinare l-a făcut să-l creadă pe Hitler de bună-credință, adică gentelman. MacFarlane, mai critic şi mai avizat, nu împărtăşea optimismul şefului de misiune şi au rezultat între ei oarecare fricțiuni ce s-au terminat când evenimentele au dovedit lipsa de onestitate şi de scrupule ale lui Hitler. Am primit noutăți de la el când eu am trecut în 1940 la Stockholm, apoi am

213 Viceamiralul Sir Thomas Hope Troubridge (1895-1949) provenea dintr-o familie de ofițeri de marină, a luptat în ambele războaie mondiale, în 1936 a fost numit ataşat naval la Berlin şi ulterior, printr-o ironie a destinului, a ajuns să desfăşoare acțiuni de luptă pe coasta norvegiană (la Tromsø). În iunie 1941 a primit comanda vasului de război HMS Nelson şi din iunie 1941 al portavionului HMS Indomitable. A fost implicat în redeschiderea Frontului de Vest şi în ocuparea Elbei.

214 Posibil să fie o greşeală iar memorialistul să fi vrut să scrie „engleză".

215 Sir Nevile Meyrick Henderson (1882-1942) a fost ambasadorul Marii Britanii la Belgrad (1929-1935) şi Berlin (1937-1939) şi s-a declarat inițial convins că Hitler poate fi ponderat printr-o politică de conciliere. Printr-o ironie a sorții va fi tocmai el cea ce va declara război Germaniei.

aflat că după iunie 1941 el a fost numit şeful misiunii militare engleze la Moscova cu gradul de general.

Înainte de a detalia narațiunea acestui „caz-studiu" trebuie să precizez că guvernul român a interzis în orice manieră oricărui diplomat şi, cu atât mai mult ataşaților militari, spionajul, adică captarea secretelor de stat ale străinilor pe cale frauduloasă, adică care calcă uzanțele internaționale. Era permisă şi liberă cercetarea publicațiilor – de orice fel – presa, studiile, participarea la exerciții, manevre, parade, sărbători, spectacole, consultări cu organele statului respectiv, cu ceilalți membri ai corpului diplomatic, ai corpului consular, ai reprezentanțelor tehnice proprii, ai conaționalilor, vizite şi întruniri permise de statul unde respectivul este acreditat şi deci face parte din lista corpului diplomatic-consular, de asemenea erau permise deducții şi interpretări din aceste contacte curente, cum şi comunicarea lor. Se întâmplă deseori ca publicațiile, ordonanțele etc. făcute imprudent sau fără discernământ de unele autorități statale, să ofere agenților diplomatici informații pe care aceştia să le exploateze; exemplu, amestecul tot mai fățiş, imprudent al Reichului în Austria în 1934 când cancelarul Dolfuss[216] a fost ucis sau în 1937-38 când a pregătit Anschluss-ul, sau în Norvegia, 1939-1940, pregătind coloana 5-a[217], au fost fapte şi documente care au fost exploatate de agenții diplomatici. Din contră, pregătirea pentru mobilizare prin chemări sau publicații, prin echiparea luptătorilor, prin vopsirea vehiculelor cu culori de camuflaj sau a vapoarelor, sau prin transformarea lor vizibilă, nu poate să constituie spionaj fiindcă cunoaşterea nu se face fraudulos şi nici pe ascuns; în caz când agentul diplomatic nu face investigații ascunse, nici deghizat, nici sub pretexte şi face interpretări logice sau juste, nu se cheamă că face spionaj. Statul respectiv ştie cel mai bine care îi sunt secretele şi trebuie să şi le ferească de divulgarea lor ca şi de perspicacitatea agenților diplomatici acreditați. Aceştia au în sarcina lor să observe şi să se informeze de toate manifestările statului pe lângă care sunt acreditați. Deseori, şi mai ales în timp de război, unele state interzic anumite comunicații, zone, posturi, spații, fotografierea de obiective, pictarea unor peisaje. Asemenea dispoziții trebuie strict respectate.

Secrete au fost şi vor mai fi. Cine le are trebuie să le păstreze. Orice idee odată glăsuită, orice document, cu atât mai mult o operațiune, odată pusă în studiu sau pregătire, toate acestea sunt susceptibile de a se dezvălui. Să ne reamintim de acel aheu mitologic care a aflat un secret teribil pentru care viața

216 Engelbert Dollfuss (1892-1934) a fost un politician austriac creştin-social şi cancelar al Austriei din 1932. Un an mai târziu acesta închidea parlamentul şi scotea Partidul Nazist în afara legii, devenind dictator al unul regim denumit „austro-fascism". A fost asasinat de naziști în iulie 1934 într-o încercare de puci ordonată din Germania.

217 **(n. T.G.)** Agitațiile oficiului NSDAP al lui Rosenberg precedaseră în Norvegia mult înaintea războiului şi au avut succes.

şi-ar fi pierdut-o, dacă l-ar fi dezvăluit-o. Dar fiindcă nu mai putea trăi dacă nu-l dezvăluia, după zile şi săptămâni de turmentare, el s-a dus pe malul unei lagune pustii şi făcând acolo o gaură în mâlul lipicios, a şoptit în ea secretul său, şi aheul nostru s-a uşurat, s-a liniştit. Dar ciutul de stuf, cu care a făcut gaura şi cu care a astupat-o, închizând secretul lui, era o rădăcină din care a crescut o trestie care în spicul ei vântul foşnea şi celelalte trestii se luau după ea foşnind şi dezvăluind secretul pe care l-a aflat poporul, dregătorii şi însuşi regele Midas, cel care avea urechi de măgar. Acesta era secretul pe care numai aheul-bărbier al regelui îl cunoştea, dar n-a ştiut să-l păstreze. Regele s-a răzbunat crunt, băgându-l într-un taur de aramă pe care l-a încălzit până la roşu. Nenorocitul guraliv a început să urle; dar în gâtlejul taurului regele ordonase să se anine o placă care vibra, mărind urletele osânditului. Regele Midas nu avea mintea nici măcar pe lungimea urechilor sale. Aheul a urlat până şi-a dat duhul, glăsuind că regele are urechi de măgar. Astfel, secretul, numai odată şoptit într-o gaură de mâl, s-a dezvăluit tuturor generațiilor următoare, cum şi celor ce citesc aceste rânduri; deci cine are secrete să şi le păzească!

Revenind la „cazul-studiu" arătat mai înainte – după digresiunea aceasta foarte lungă, dar care poate să aibă învățământul ei folositor – nu am pregetat să văd pe colegul meu, ataşat naval englez, comandorul Troubridge. La englezi, această veche mare putere navală, marinarii aveau precădere = preseance şi pe cartea diplomatică, el era primul înregistrat, deşi era mai tânăr.

Era de făptură înaltă, masivă şi figura îmi reamintea pe acel marinar şi corsar Drake făcut „sir" de regina Elisabeta ce-i acorda considerație (1540-1596). Comandorul Troubrdige era fiul amiralului englez care în 1914, venind cu o flotilă de la Constantinopol, a urcat pe Dunăre pentru a lua în ocrotire pe învinşii, vecinii noştri de la Budapesta. Mă vedeam mai rar cu el şi era o fire redutabilă prin replicile şi apostrofele sale. Împreună, am asistat la campionatul internațional de iole[218] la care au concurat şi echipaje române sub conducerea comandorului (atunci în 1938) Bardescu[219] cu succes meritoriu. Întrecerea s-a făcut în rada portului militar Kiel pe o vreme furioasă, vântoasă. A asistat comandorul suprem al marinei germane, grossadmiral Dr. Erich Raeder[220], care a prezidat şi cina de încheiere. Ca cel mai vechi între noi ataşații a luat cuvântul comandorul Troubridge, răspunzând acestui suprem comandant; răspunsul lui Troubridge a fost cu o trufie care a mers până la aroganță. Amiralul, cu înțelepciune şi cu filozofie, a lăsat să cadă vorbele fără a

218 Ambarcațiune cu vâsle sau cu pânze, strâmtă, lungă şi uşoară, utilizată în concursurile de iahting.

219 Referire la Comandor Alexandru Bardescu, personalitate a marinei militare române.

220 Erich Johann Albert Raeder (1876-1960) a fost numit de Hitler în fruntea marinei militare germane (Kriegsmarine) din anul 1936 până în 1943, devenind din 1939 Generaladmiral. A condus operațiunile navale germane împotriva Aliaților, inițial cu succes, până în anul 1943.

releva tonul. Ba, chiar l-a scuzat că nu are practica diplomatică pentru a fi un bun marinar.

Dialogul meu a fost scurt cu acest peremptoriu specialist naval care a decretat că operațiunea din „studiul" arătat este o nebunie sau o fanfaronadă nazistă, fiindcă este improbabilă fără o puternică flotă de suprafață care să treacă peste flota engleză. Când i-am vorbit şi de alte mijloace, de aviație, la care s-ar fi adăugat şi în sprijin submarinele germane, aproape iritat mi-a afirmat că aviația singură nu poate lupta contra flotelor. Când i-am subliniat că vor apare mari unități de paraşutişti pe care germanii le au şi care pot opera ocupând oraşe, porturi, chiar şi în Anglia, a râs ca de o naivitate a unui neinițiat. Apoi, cu violență, afirmă că procedeele noi insidioase şi perfide n-au de-a face cu bătălia navală unde manevra, cuirasa şi tunurile în luptă deschisă îşi spun cuvântul. I-am replicat că cu patru secole în urmă marinarul-corsar sir Drake a luptat cu succes contra spaniolilor folosind mijloacele noi de viclenie şi perfidie a vaselor de corsari nemaifolosite. Troubridge a fost avansat contraamiral, grad cu care a intrat în război; în carieră nu am mai auzit vorbindu-se de el.

Am pus în legătură acest studiu cu informațiile repetate ale consulului general român Galin, de care s-a vorbit mai înainte. El a insistat asupra vopsirii vapoarelor-cargobot, chiar şi a celor destinate pentru cărbuni, în culori pestrițe pentru camuflaj. El sesiza [aceasta] în marele port Hamburg şi am dedus că vapoarelor li se dădea acest aspect pentru navigația amenințată care se redusese foarte mult. Deci aceste vapoare erau în activitatea ce se continua fiindcă la ancoră, în porturi, parcate, asemenea camuflaj era slab, din contră ceața artificială era mult mai eficace. Mă gândeam să fac o scurtă vizită acestui vechi prieten, ofițer de artilerie din primul război mondial de când ne-am cunoscut. El era originar din Bucovina, de veche viță moldovenească şi toți cei trei frați au fugit în România unde s-au înrolat ca voluntari luptători (1914-1915).

În călătoria ce i-am făcut în 1939, am văzut aceste vase bariolate, cutreierând cu el uriaşul port pe care el îl cunoştea foarte bine. Noi am avut acolo comenzi navale şi deseori am vizitat comisiile noastre, pe marinari. Cu el am fost la Bremen ca şi la Kiel unde am făcut chiar şi călătorii cu vedetele rapide germane şi chiar cu submarine. La una dintre acestea era chiar comandantul armei submarine, comandor vechi (în 1938) Dönitz, care în 1943 era deja grossadmiral şi l-a urmat la comanda supremă a marinei de război germane pe grossadmiral Dr. Raeder, în dizgrație; în 1945 a urmat vremelnic pe Hitler.

Toată această cercetare nu a adus nimic nou decât, în primăvară, informația, că pe aceste vase se construiesc locaşuri, gherete pentru

„Wasserbomben"!!![221] Am presupus că este pregătirea aşa ziselor crucişătoare-auxiliare, pe care naziştii să le lanseze pe mări ca şi în primul război mondial; pregătirea ar purta şi asupra acestor cargouri; dar viteza lor redusă a înlăturat o asemenea presupunere. Din când în când mă revedeam cu MacFarlane şi ne confruntam deducțiile.

Dar cea mai interesantă supoziție era folosirea paraşutiştilor, misterioasa forță de care ştiam, mi se comunicase oficial sub formă de conferințe, dar nimic nu era mai nebulos. Ştiam de un general Student[222] ce comanda o divizie de paraşutişti. Totul era prea puțin. Restul era necunoscut: organizarea, armamentul, întrebuințarea acestor forțe de elită, în care fiecare este un tehnician şi un brav luptător, câte mari unități vor fi, este o forță tactică sau se va folosi şi la mari distanțe, înapoia frontului??

În cercurile americane, printre numeroşii ataşați de tot felul, la colegul meu, comandor Paul Edward Phil şi soția sa, am cunoscut încă din toamna târzie (1938), printre invitați, o tânără femeie, W.W., germană, veselă, avizată, doritoare de petreceri, bine îmbrăcată. O cunoscuse mai înainte colegul şi prietenul meu (în 1938), colonelul cehoslovac Hron cu soția sa, care apăreau ca invitați, ca şi noi. Am văzut-o de mai multe ori pe doamna W.W. şi am cunoscut-o mai bine când s-a dezvăluit cu trăsături de vanitate şi dorința de a excela. Prietenul meu ceh îmi adaugă că are şi trăsături fanteziste şi presupunea că frecventarea cercurilor diplomatice putea să se explice şi prin aceste trăsături caracteristice. Îi plăcea să se lase invitată acasă, la operă, la o plimbare auto, la curse. Ar fi vrut să călătorească chiar şi în România de care se inițiase ştiind că are petrol şi produse agricole. O unanimă dorință în corpul diplomatic era „o călătorie vara prin fiordurile de nord ale Norvegiei". Aceste excursii erau organizate comod şi ieftin de companii germane pentru a arăta feeriile nordice. Îmi propusesem o asemenea călătorie cu avioane şi vapoare germane, dar criza cehoslovacă nu ne-a îngăduit. Studiasem prospecte şi mai ales harta Norvegiei, lungă, în lungul coastei scandinave de peste 2500 km. Ca vechi profesor de geografie militară, am fost izbit de lipsa măcar a unei şosele sau o cale ferată care să lege țara aceasta de la sud la nord. Traficul se făcea numai pe mare şi prin cele şase porturi. Această țară era a patra din lume după SUA, Anglia şi Japonia ca putere de transport tonaj maritim; norvegienii erau cărăuşii mărilor.

Tânăra doamnă W.W. ne-a vorbit şi ea despre o călătorie la fiorduri unde trebuia să o conducă un prieten al său în august (1938); mai apoi era dezamăgită fiindcă prietenul său nu a mai plecat decât în octombrie însoțit cu alții şi nu a mai invitat-o; de altfel, sezonul frumos trecuse demult. Prietenul

221 Bombă de apă.
222 Referire la Kurt Student (1890-1978), generalul care a condus trupele de paraşutişti în timpul celui de-al doilea război mondial.

Hron, cu care locuiam la Berlin în aceiaşi casă la un etaj superior, îmi dă o veste senzațională, că numita W.W. era prietena unui colonel german mai în vârstă, care lucrează la Statul Major General – Secția Operații (hărți). Informația aceasta căzută în iarna lui 1939 mi-a fost de mare folos. În adevăr, însăşi doamna W.W. s-a mângâiat de o călătorie eşuată fiindcă, în fapt – spunea ea – aceasta, întârziată, s-a prelungit mai multe luni iar prietenul ei topograf inginer a vizitat numai porturile principale ale Norvegiei; aceasta – spunea ea – n-ar fi amuzat-o pe vremea de iarnă.

O primă deducție logică care s-a dovedit întemeiată a fost că, Statul Major General german şi-a trimis, în 1938/39, după ce a trecut criza cunoscută, un specialist topograf care a fost şi însoțit de ajutoare, care ar fi putut să cerceteze, în toamnă târzie, cele 5-6 porturi principale norvegiene, cu scopul probabil de a se verifica micile comunicațiuni, poate reambulări[223] de hartă etc pentru punere la punct a stocurilor de hărți. A fost o deducție valoroasă pe care i-am făcut-o colegului MacFarlane.

Mă împrietenisem mai bine cu doamna W.W., putând vorbi cu ea mai deschis. Mi-a mărturisit că deşi germană, după mamă are şi sânge polonez; că, după tată, o interesează călătoriile, chestiunile economice, problema petrolului care pentru Germania este capitală, despre greutățile ce a avut când în 1916 noi am incendiat puțurile de petrol şi am distrus instalațiile. În discuții se putea însufleți şi chiar mi-a afirmat cu tărie că la un viitor război „voi românii nu veți mai avea nici timpul de a aprinde un chibrit şi zonele petrolifere vor fi ocupate de germani".

Vorbăreața femeie ne-a întreținut îndelung despre spiritul născocitor, cercetător, sârguitor al germanilor; ea lua de model pe tatăl său german care, între altele, imaginase că multe grăsimi din deşeuri şi chiar din minerale pot fi recuperate şi, prin rafinări multiple, pot fi refăcute comestibile. Cu haz povestea că şi aromele de cafea, de la bucate şi de la fripturi pot fi captate şi sub formă de pulbere sau pastile pot servi ca auxiliare la alimentele germane prea serbede. Ea pretindea cu umor că multiplele alimente ale României agrare au făcut din noi privilegiați de soartă, într-o „Schlaraffenland" = țara belşugului din poveştile fabuloase. Încă din primul război mondial, spunea ea, germanii povesteau despre acest belşug. Iar asemenea comentarii, ea le presăra cu apostrofe, uneori ironice, ca cea privind petrolul, alteori chiar le adresa conaționalilor săi, sau la originea ei poloneză, după mamă. Ea susține că de la ea are exuberanța, fantezia şi uşurința care exasperau pe bunul ei părinte german. Multe din cele aflate oglindeau caracteristicile lumii germane care sub biciuirea nevoilor devenise atât de născocitoare, adăugându-se

223 Conform Dicționarului Explicativ, ediția 1998: „Operație de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren şi plan, cu toate modificările care au intervenit față de întocmirea inițială a planului".

trăsături pozitive la geniul german. Aceste dizertații mi-au fost de folos, între altele am ajuns să gust untul recuperat sau mineral, cum şi icre negre colorate = gefärbter kaviar!![224]

Am dedus că invitata noastră cunoaşte multe, poate chiar mai multe decât debita. Am rămas pe gânduri după apostrofa ei cu ocuparea instantanee a zonelor petrolifere româneşti, dar pentru a masca am râs, motivând că distanțele sunt atât de mari din Germania!! Ea a motivat că asta se poate face şi din cer, şi din ape ca în poveşti, făcând haz de îndoiala, de neîncrederea mea.

Reflectam că în materia aceasta chiar vagi aluzii şi crâmpeie aruncate sau scăpate, puteau să aibă o semnificație, puteau să completeze o judecată şi să ajute o concluzie. Elementele disparate nu trebuiau lăsate să zboare, să se dea uitării, ci trebuiau adunate, notate şi studiate, puse în corelație şi exploatate. Multe abundau în contactele zilnice cu diverşi interlocutori, dar ocaziile cu vorbăreți inteligenți, avizați şi cu cunoştințe erau destul de rare.

I-am propus colonelului MacFarlane ca să vorbească şi colegului nostru belgian, colonel Goethals, care era şi ataşat aerian, putând fi de folos în dezlegarea enigmei cu „cazul-studiu". M-a ascultat şi curând ne întâlneam şi comentam mai ales despre aviație, avioane de asalt, de transport şi despre paraşutişti, unde simțeam un ermetic şi cu atât mai misterios mijloc nou de luptă. Acest bun prieten belgian, inteligent şi cu râvnă pentru oficiul său era tare preocupat de concepția mai largă şi mai îndrăzneață în conducerea războiului a lui Hitler. De aceea el ni s-a lăturat cu sârguință. Trec peste multe detalii legate de dezvăluirea acestui caz. Menționez totuşi un detaliu de importanță foarte minoră în aparență.

Reamintesc că vapoarele cărăuşe de cărbuni fuseseră vopsite în culori-camuflaj şi exclusesem ipoteza că ar putea fi pregătite ca vase auxiliare-corsare de război fiindcă ele avea o viteză foarte mică. Eram în decembrie când aflu că faimoasele gherete, nou construite la pupă pe aceste cargoboturi, şi camuflate, nu erau locaşuri pentru teribile „Wasserbomben", ci nişte banale closete şi când am vorbit cu colegii englezi, comandorul Troubridge a râs cu hohote de această nouă „descoperire". Dar maiorul Strong, ajutorul lui MacFarlane, remarcă cu mult bun simț că un asemenea cargobot are prin construcție necesarele dependințe pentru echipajul care să conducă cele 8-9-12.000 tone de cărbuni. Am conchis deci că încărcătura cargoboturilor sunt oameni pentru care este absolut necesare plusul de 6-8-12 gherete WC improvizate la pupa lor. Intrasem în 1939 dar investigațiile şi deducțiile noastre, deşi promițătoare, nu mă puteau lămuri pe multe fețe în „cazul" ce studiam. Personal eram preocupat mai mult asupra mijloacelor aviatice şi motomecanizate care ne

[224] **(n. T.G.)** Cu haz, doamna W.W. ne-a povestit la un ceai, când la noi s-a servit icre negre, că germanii neavând această delicatesă, au colorat icre mari ale unui peşte indigen, ce se vindeau.

puteau atinge pe noi care eram mai departe, dar care puteau ajunge „fulgerător în zonele petrolifere pe ape şi chiar din cer”!!

Iarna trecuse aducând speranțe după acordul de la München (septembrie 1938), după declarația franco-germană (decembrie 1938) şi dialogul în continuare anglo-german. Dar totul a fost numai aparent, Cehoslovacia era împinsă către surpare şi transformată în protectoratul (15.III.1939), care era formula servită celor slabi sau mai ales mult înapoiaților de peste mări din colonii.

O nouă criză şi soluția protectoratului ceh au adus un nou motiv de groază din partea nazismului pentru toți europenii mari şi mici. Dar a trecut şi asta. Aprilie vine cu terminarea anului şcolar, cu vacanțele, cu aniversarea lui Hitler (împlinea 50 de ani) şi cu marea paradă de la 20 aprilie când s-au desfăşurat noi arme puternice, noi avioane, care ascundeau noi pretenții şi noi pofte.

5.12. Misterioasa armă a paraşutiştilor; raport la Bucureşti, 30.IV.1939

Soția mea pleacă în România din cauza unui deces în familie. Pentru vacanța şi sărbătorile de Paşti, mă hotărăsc să duc restul familiei undeva cât mai aproape de Berlin, la odihnă şi aer curat. Atotştiutorul şi descurcărețul secretar al oficiului meu Iulian Anuşca îmi propune la circa 100 km, în Lychen, la una din pensiunile acestei localități. Era aşezată în Pomerania nisipoasă în mijlocul unor lacuri, o câmpie netedă presărată cu păduri, cu ogoare lucrate, cu păşuni şi cu aer curat. Pensiunea era condusă de proprietari, un westfalian vioi, sprinten, vorbăreț, amabil, cu soția sa, o pomeraniană înaltă, mai grasă, tăcută, dar amabilă. Am fost bine primiți, cazați, cu masă bună. Mai erau şi alți berlinezi modeşti, doritori şi ei să meargă: „ins Grüne” = la iarbă verde şi la cer curat. Cum ne-am instalat, am pornit-o în plimbare şi ne amuzau avioanele care conturau şi vâjâiau văzduhul până la saturație.

Amfitrionul nostru westfalian, îmi explică că pe aceste locuri netede, nisipoase este un centru de instrucție aviatic unde se vedeau multe avioane mari Junkers 52 de transport, „măgarii” cum erau numiți aceşti cărăuşi ai aerului. El făcuse armata la aviație către sfârşitul primului război mondial, era foarte mândru şi mă îndemna să mă duc să văd „unsere Flieger” = pe aviatorii săi şi pe numeroşii paraşutişti; al adaugă că asta distrează şi pe posomorâții pomeranieni băştinaşi în aceste întinderi izolate şi golaşe. El ne-a dat şi explicații asupra itinerariilor pe care se găseau spectatori din pensiunile micului orăşel.

Am plecat cu copiii, mari amatori de avioane şi cu o minge de fotbal de care erau tot aşa de amatori. Am găsit şi un mic birt unde se făceau petreceri duminica dar unde noi luam câte o gustare, dar mai ales adăposteau turismul;

apoi, în joacă, ne depărtam pe sub perdele şi crânguri de pădure. Distracția aceasta de tot interesul a durat aproape trei săptămâni şi numai din când în când, pentru 1-2 zile, plecam la Berlin. Aici mi s-a desprins vălul ce ascundea misterioasa armă nouă a paraşutiştilor. Aceştia se lansau – la acest centru – în unități constituite ce mergeau până la sute de luptători care atacau şi ocupau anumite zone, comunicații, pâlcuri de păduri; am văzut şi multe avioane „Fieseler Storch", vestitele zburătoare capabile să aterizeze pe suprafețe reduse; am văzut lansări de materiale diferite: armamente, hrană, medicamente, chiar canistre cu benzină; am văzut desfăşurarea şi atacurile acestor unități de vânători-paraşutişti, cum îşi lărgeau zona astfel încât, pe neteda câmpie între boschete sau perdele de păduri, au aterizat avioane grele Junkers 52 din care se revărsau 15-20 de alți luptători care în fugă luau formații de luptă pentru a întări pe primii sau a ocupa solid obiectivele; s-a debarcat şi armament uşor: tancuri, aruncătoare de flăcări pentru cazematele adversare. Exercițiile durau câte 5-6 şi chiar 8 ore cu efective pe care le puteam presupune mai mari după avioanele care lansau mai departe. La unul din aceste exerciții am văzut după 6-7 ore apărând unități motorizate ce goneau în viteză mare în ajutorul centrelor de rezistență care căzuseră din cer, se extinseseră şi se cramponaseră la teren. La un asemenea exercițiu pe o zi luminoasă, călduță, pe unul din itinerariile ce cutreieram, înaintea noastră două autoturisme au fost oprite de un jandarm de campanie. Mi se mai întâmplase asemenea opriri temporare. Am tras imediat la birtul nostru din apropiere, apoi cu mingea şi cu copiii m-am lansat către plaja întinsă cu stuf a unuia din cele 5-6 lacuri care înconjura localitatea noastră Lychen. În aşteptare, ne apropiam şi băteam mingea. De mai multe ori paraşutiştii coborâseră şi luptau, răpăiturile de arme (cartuşe oarbe) se continuau intermitent, valuri de avioane se succedau fără a mai impresiona, erau exerciții repetate, peste bălți care avea o lățime de 2-3 km. Alte arme răpăiau în depărtare. Scurtam orizontul, ca şi călătorii opriți pe şosea mai nerăbdători decât mine, iar copiii băteau mingea alergând şi eu încurajându-i. Deodată din pădurea ce domina şoseaua apar 7-8-10 autoturisme cu câte 4 militari armați, în formație la 20-30 m interval; şi în viteză coboară, traversează şoseaua şi fără a micşora se apropie de malul lacului, îşi aleg locul cel mai potrivit şi intră în apă pe care se mişcă tot în formație cu viteza unor şalupe. În urmă şi la distanță mai mare alte două valuri de auto-amfibii de două, trei ori mai numeroase, se lansează în aceeaşi baltă şi dispar către malul celălalt după perdele de stuf. Împuşcăturile trase de dincolo de lac se întețesc, exercițiul se continuă. Şoseaua se deschide şi jandarmul de campanie cu ajutorul său pe motocicletă, dispare urmând pe drum ocolit exercițiul. Ne-am întors, ne-am luat şi noi grăbiți gustarea, apoi urmând itinerarul prezumat, după 7-10 km am revăzut unele autoamfibii parcate în aşteptare ascunse pe margini de

păduri. Erau de forma unor turisme decapotate, ca nişte mici bărci, de culoare galben-nisipie cum sunt toate plajele, ca şi stuful ce abia înmugurise. Auzisem de aceste autoamfibii dar nu le văzusem.

Era materie de reflectat asupra a tot ce văzusem de două-trei săptămâni. Apostrofa doamnei W.W. nu mai era o butadă. Dunărea lată de 800-1000 m era mult mai mică decât lacul ce văzusem că a fost trecut de formațiile pomenite cât ai face o țigară. Deci de pe baze din Bulgaria protestatară, aliata Germaniei, o asemenea operațiune ar fi putut traversa fluviul şi a parcurge distanțele de 100-150 km până la linia Titu-Ploieşti-Mizil, în maximum 2-3 ore; în acelaşi timp trupe paraşutate, lansate cu 4-5 grupe operative, ar fi căzut din cer la Titu, la sud de Ploieşti, la Mizil şi la Breaza-Câmpina, închizând zona petroliferă; acestea ar fi putut ține cu siguranță cele 2-3 ore, ajutate de bombardamente aeriene uluitoare, până când moto-amfibiile ar fi venit în ajutor, purtând importante forțe de întărire.

Apostrofa malițioasă a doamnei W.W. luase forme aievea şi nu mai putea fi socotită ca o butadă sau ca o fanfaronadă.

Cine s-ar mai fi gândit în 1939 sau 1940, ca la un asemenea atac, sub urgia de bombardament aerian, cu rețeaua noastră de transmisiuni, să mai aprindă un chibrit ca să incendieze sondele şi rafinăriile. La aceste mijloace noi, puternice, necunoscute şi rafinate trebuie să avem un ansamblu de mijloace şi procedee noi de apărare. Ignoranța ne era cel mai mare duşman şi de aceea, după luni de investigații şi după scurta vacanță de la Lychen, am raportat urgența Statului Major Regal şi la Marele Stat Major cele aflate şi cu concluziile mele pe care le socoteam valabile. Era la sfârşitul lui aprilie 1939.

Aceste deducții şi concluzii m-au purtat asupra cazului-studiu de invazie în Țările Nordice cunoscut azi sub denumirea indicativ: „Weserübung" care de şapte luni era pe agenda mea şi unde se făcuseră progrese mulțumitoare.

În prezentul memorial am formulat întrebarea ce mi-am pus în iarna 1938/39, privind eventuala expansiune a războiului de naziști în nordul continentului: cum este cu putință ca Hitler, fără forțe navale corespunzătoare, să întreprindă pe mări la 1500-2000 km operațiuni de amploarea şi importanța aceasta? După cunoştințele căpătate şi informațiile arătate, se putea răspunde afirmativ la această întrebare.

Cargoboturile pentru cărbuni puteau transporta şi luptători care împreună cu alte cargoboturi încărcate cu cărbuni (pentru a se masca), puternic escortate de aviație, distrugătoare şi submarine, se puteau strecura pe apele teritoriale norvegiene în cele 5-6 porturi; sosite în porturi aşteptau la ancoră în rada lor, ziua „Z", ora H" când pe calea aerului cu alte forțe paraşutate vor ocupa aceste

porturi.[225] În fiecare port aceste cargoboturi jucau rolul viclean al calului troian care a adus pieirea vestitei cetăți slăvită de Homer. Colegii mei nordici nu prea cunoşteau mitologia greacă, dar nu le-a fost greu să înțeleagă. Aşa mi-am precizat concluzia că vor fi ocupate posturile norvegiene şi odată cu ele întreaga țară fiindcă drumuri şi căi ferate între aceste porturi ca să se aducă forțe de apărare, nu existau.[226] O puternică coloană a 5-a care se cunoştea a ajutat operațiunea.[227]

Odată cu celălalt raport, am comunicat (30 aprilie 1939) cum au pregătit naziştii extinderea războiului în nordul Europei pentru a realiza concepția strategică a lui Hitler de a izola Anglia, a o izbi cu toate mijloacele dintr-un dispozitiv dublu învăluitor. Aceste rapoarte au fost ilustrate cu schițe.

Pe ultimul raport privitor la „Weserubüng" am pus un crochiu explicativ în 30.IV.1939 (ca cel alăturat), prevestind ocuparea Franței de nord aşa cum o pregătiseră naziştii. El materializa concepția strategică a lui Hitler. La 19 iulie

---

225 **(n. T.G.)** Trondhjem – Trondheim a fost singurul port pe care germanii nu l-au ocupat instantaneu. Celelalte patru porturi principale era: Oslo, Stavanger, Bergen, Bodø (nu avea cale ferată) cu Narvik.

226 Istoriografia a reținut această campanie lansată de Germania la 9 aprilie 1940 ca fiind cea dintâi operațiune combinată a forțelor aeriene, maritime şi de uscat, iar elementul surpriză al Germaniei a jucat un rol important în victoria finală. Cu privire la ineditul campaniei norvegiene ca prima campanie cu adevărat combinată a forțelor terestre, navale şi aeriene, vezi şi Michael A. Boden, *Inter-service cooperation and use of combined arms led to German success in Norway*, în *Armor*, vol. 110, no. 6, Nov/Dec 2001, pp. 29-32.

Despre rolul jucat de informație şi surpriza strategică în acest război, vezi James S. Corum, *Uncharted Waters: Information in the First Modern Joint Campaign – Norway 1940*, în *The Journal of Strategic Studies*, Vol.27, No.2, June 2004, pp. 345-369.

227 Referire la rolul jucat de Vidkun Quisling şi de suporterii săi. Acesta era născut la 18 iulie 1887 într-o familie de emigranți danezi care s-a stabilit la Telemark, în sudul Norvegiei. Era fiu al unui pastor înrudit pe linie colaterală cu dramaturgul Henrik Ibsen. În 1905 a fost admis la Academia Militară norvegiană, pe care a terminat-o ca şef de promoție în 1908. Vorbea fluent limbile engleză, germană, rusă şi chineză. A fost instructor în armata imperială chineză. În 1918 l-a vizitat pe Troțki, iar câțiva ani mai târziu se va oferi să fie organizator al Gărzilor Roşii ale Partidului Laburist norvegian. La 8 octombrie 1920 i s-a ordonat să meargă în calitatea de ataşat militar şi secretar de legație la Helsinki pentru a-l ajuta pe Nansen la repatrierea victimelor exilate ale revoluției ruse. În 1923 a lucrat în Bulgaria pentru a ajuta la repatrierea refugiaților ruşi. În 1929 a devenit secretar la Legația din Moscova unde a petrecut doi ani şi jumătate până la restabilirea relațiilor diplomatice dintre Anglia şi Rusia. Ca urmare a experienței sale ruseşti, a scris o carte intitulată "Rusia şi noi înşine". S-a alăturat Ligii Patriotice. La moartea lui Nansen, în mai 1930, a publicat un scurt articol în *Tidens Tegn* în care aborda chestiunea eliberării Norvegiei din războiul de clasă şi politicile de partid, propunând ca idealuri renaşterea şi unificarea națională. Ca ministru al apărării, Quisling şi-a concentrat eforturile asupra promovării unei forțe care să poată fi folosită împotriva adversarilor interni: Leidangen. Ca ministru al apărării, Quisling şi-a concentrat eforturile asupra promovării unei forțe care să poată fi folosită împotriva adversarilor interni: Leidangen. Quisling a acuzat opoziția laburistă din Storting de trădare. La 16 mai 1933 Quisling şi-a lansat propriul partid politic, intitulat *Nasjonal Samling* (Partidul Unității Naționale), fără prea mult succes însă. A sprijinit ulterior ocuparea Norvegiei şi a fost în fruntea guvernului acestei țări din ianuarie 1942 până în mai 1945, iar câteva luni mai târziu era judecat, condamnat la moarte şi executat pentru trădare națională.

1940, Führerul ține un mare discurs în Reichstag care [se] încheie cu fraza finală din „Comunicatul Operativ" final dat de OKW asupra încheierii operațiilor din Franța (25.VI.1940):

„După aceasta cea mai puternică victorie a istoriei poporului german asupra celei mai puternice armate de uscat din lume, cel mai important adversar al Germaniei, care a luptat tot atât de iscusit pe cât de brav, nu mai este nici un aliat.

Mai rămâne numai încă un duşman: Anglia!"[228]

A doua zi după acest discurs, Dr. Goebbels, într-un articol publicat în „Völkischer Beobachter"[229], profetizează (propagandistic) distrugerea Angliei, inserând în cuprinsul articolului un crochiu aidoma cu cel raportat de mine în mai 1939 şi redat în memorial. Aşadar, un secret de valoarea acestor operațiuni, a putut fi aflat şi raportat la Bucureşti cu 12-14 luni înainte.

După ce expediasem urgent rapoartele mele la Bucureşti şi le-am explicat ministrului nostru Radu Cruțescu, am avut o lungă întrevedere secretă la începutul lunii mai 1939 cu MacFarlane şi cu belgianul colonel Goethals. Le-am făcut o sinteză a informațiilor privind „pregătirea invaziei germane în Norvegia[230] şi extinderea războiului în nordul Europei". Apoi le-am detaliat pregătirile cu forțe terestre, aviația, paraşutişti şi forțe navale, la care am adăugat „coloana a 5-a" în creştere, ca forță auxiliară foarte importantă.

Pe când mă aflam în Suedia ca ataşat militar de la 1.I.1940 am primit pe la sfârşitul lui aprilie 1940, după ce invazia în Norvegia se terminase, o scrisoare aero de la prietenul colonel Goethals unde subliniază cum s-a făcut „punct cu punct" invazia pe care o prevăzusem cu un an înainte. La numai câteva zile patria sa, Belgia, avea să sufere aceeaşi soartă în 10.V.1940. Prietenul colonel MacFarlane mi-a trimis tot pe calea aerului, prin ataşatul englez la Stockholm, colonelul Sutton-Pratt[231], o carte ilustrată unde se vede un oriental (acela eram eu) în şalvari pe un covor miraculos privind un cristal şi făcând proroci. Era umorul englezesc.

Cum s-a putut vedea în acest memorial, nu a fost nicio prorocire. Nu a fost nici măcar o intuiție. A fost un studiu în suită, cu perseverență, de practică în discernământ la care detaliile ca şi liniile mari nu trebuiau nesocotite, la care fantasticul ca şi norocul trebuia prins pentru a fi judecat, pe cât se putea, la

---

228 **(n. T.G.)** Am redat în traducere acest final cu dispoziția rândurilor cum a fost publicat în lucrarea lui OKW: „Feldzüg im Westen" (p. 84) ce mi-a fost înmânată în numele OKW – numele complet al cărții a fost *Der Feldzug im Westen : 10. Mai - 25. Juni 1940*, Wiking Verlag, Berlin, 1940 (nota editorului).

229 Organul de presă al N.S.D.A.P. pentru 25 de ani, acesta fiind instituit încă din anul 1920.

230 **(n. T.G.)** Interlocutorilor le-am precizat, după vorbele consulului general Galin, că ocuparea Danemarcei se va face întocmai cu Cehoslovacia.

231 Reginald Sutton-Pratt (1898-1962) a fost ataşat militar al Marii Britanii la Stockholm (1939-1947), Oslo şi Copenhaga (1939-1940).

justa valoare. Îmi reamintesc că în liceu am avut un foarte bun profesor de geologie. El ne-a vorbit şi de savantul paleontolog Georges Cuvier, care urmând o lege pe care el o enunțase: „corelația formelor şi fenomenelor", a reuşit cu măseaua şi câteva resturi, disparate şi fosilifere, să reconstituie un uriaş mastodont ca şi alte mamifere preistorice. Profesorul universitar Popescu-Voiteşti[232], ce profesa şi la liceul meu, a fost primul meu îndrumător care m-a lămurit asupra acelei legi, de a pune în corelație crâmpeie de fapte, publicații, ştiri, etc pentru a reconstitui şi a pune o concluzie valabilă asupra faptelor. Lui îi rămân şi acum dator, după vreme de mai multe decenii de la acea învățătură, deci desigur nu unui dar şi nu unei puteri de proroc.

În amintirile din Norvegia şi Suedia voi reveni asupra acestei invazii la vremea când se va executa „punct cu punct" cum ea a fost pregătită (a fost vorba belgianului colonel Goethals).

Rapoartele mele au făcut senzație la Bucureşti. Mi s-au cerut explicații, am mai făcut o scurtă călătorie în țară unde am fost chemat şi, cum se va vedea, au avut o înrâurire asupra întrebuințării mele ulterioare ca ataşat militar.

Episodul acesta dă o imagină a modului de lucru al ataşatului militar la Berlin, care era îndeobşte asemănător al întregului corp diplomatic, din această capitală ca şi de pretutindeni.

6. Ataşatul militar român în Germania, *„persona non grata"?*[233]

6.1. Mutarea în Țările Nordice şi în Țările Baltice

Lumea la Berlin era încă sub impresia agresiunii contra Finlandei care a hotărât să reziste. În cele câtea zile ştirile erau confuze, dar rezulta clar că mica Finlandă curajoasă rezistă atacurilor din Istmul Carelian şi pe frontiera de est. Aviația Roşie a bombardat capitala şi porturile Finlandei. Iarna geroasă şi zăpada îngreunează operațiunile care nu merg în ritmul celor din Polonia. O satisfacție maximă se observă în lumea germană, ca şi în cercurile diplomatice. Nici în cercurile naziste nu se poate afirma că nu este bucurie ascunsă. Toți sunt de acord că mica republică trebuie cât mai repede ajutată ca să reziste atacurilor care au devenit înverşunate. Pe calea undelor se anunță că forțe franco-engleze vor fi trimise „peste Norvegia şi Suedia" ca să ajute pe finlandezi. Vestea persistă şi aceasta ar complica lucrurile în nordul Europei.

232 Ion Popescu-Voitesti (1876-1944) este autor a peste 120 de lucrări în domenii precum geologia, stratigrafia şi paleontologia. A lucrat la universitățile din Bucureşti şi Cluj-Napoca, a fost cercetător ştiințific şi director la Institutul Geologic al României şi la Muzeul de Geologie si Paleontologie.

233 **(n. T.G.)** „Persona non grata" este diplomatul căruia statul de reşedință al misiunii i-a cerut să părăsească teritoriul său pentru motive pe care nu este obligat să le arate. (Definiție din „Dicționar diplomatic român", Ed. Politică, Bucureşti, 1967).

Cei mai îngrijorați sunt diplomații suedezi fiindcă după revolta furibundă dar tăcută contra URSS, tendința de extindere ar putea îngloba şi Suedia care de peste un an secol s-a ținut în afara conflictelor şi a războaielor.[234]

„Aşteptarea strategică" a fost întreruptă, diplomații micilor Țări de Jos (Olanda+Belgia+Luxemburg), atât de îngrijorați până acum, cred că pericolul contra lor a fost amânat; ei bănuiesc că şi germanii se vor angaja la nord pentru a respinge ajutoarele trimise Finlandei. Îşi fac drum în corpul diplomatic două păreri:

- prima, că Rusia s-a grăbit după Polonia să opereze contra Finlandei ca să iasă cât mai repede la Marea Baltică pentru a se asigura, în primul rând, contra Germaniei; este şi părerea Suediei care nu are nici un entuziasm ca să trimită un corp expediționar pentru a ajuta Finlanda;

- a doua, că Rusia operează conform pactului germano-sovietic; aceasta ar fi şi părerea cercurilor italiene.

6.2. S-a creat o stare de *„persona non grata"*?

În această surescitare de zile, ministrul nostru alarmat şi întristat îmi citeşte la 4 decembrie o telegramă trimisă de ministrul afacerilor externe Gafencu care mă priveşte personal. În această telegramă se spune că ministrul Germaniei la Bucureşti, Fabricius[235], a atras atenția că „am făcut comentarii dușmănoase privind războiul şi operațiunile Germaniei; face invitația ca ele să înceteze"; pentru aceasta mi se atrage atenția să fiu în gardă. Ministrul Radu Cruțescu se teme că s-au produs indiscreții asupra rapoartelor mele fie la Berlin sau la București. Este îngrijorat că avertismentul ar putea să aibă urmări asupra colaborării la lucru care a mers atât de bine până atunci.

La numai şase zile sunt chemat la Bucureşti pentru a primi ordine. Ordinul semnat de [şeful] Marelui Stat Major Țenescu nu dă nici un cuvânt în plus. Am întrebat telefonic atât la Ministerul de Război cât şi la Marele Stat Major; mi s-a răspuns cu surprindere că nu se ştie de nimeni, nimic despre această telegramă. M-am hotărât să plec cu trenul, dar din cauza înzăpezirilor plecarea s-a amânat până la 15.XII când am luat avionul. Sosit târziu la Bucureşti, nu

234 Suedia s-a aflat într-o situație diplomatică foarte dificilă în timpul războiului, căutând, pe de o parte, să se mențină neutră în condițiile presiunilor la care era supusă din partea celor două tabere şi a opiniei publice interne, iar pe de altă parte, conştientă că Finlanda era şi un scut de securitate al său în răsărit, să ajute această țară să reziste prin permisiunea ca voluntari suedezi să se alăture trupelor finlandeze, prin menținerea liniei de aprovizionare a Finlandei pe teritoriul său, prin acceptul de a fi unul dintre arsenalele militare ale statului vecin, prin găzduirea a circa 9000 de copii finlandezi, prin facilitarea reluării contactelor sovieto-finlandeze etc., Jari Leskinen, Antti Juutilainen (tomittaneet), *Talvisodan pikkujättiläinen*, WSOY, Helsinki, 2006, pp. 222-230.

235 Wilhelm Fabricius, diplomat de carieră, a fost ministrul Germaniei la Bucureşti între 29 aprilie 1936 şi 30 ianuarie 1941.

am putut afla nimic, iar generalul Țenescu îmi spune confidențial că „regele îți va da o nouă însărcinare şi a doua zi să mă prezint la audiență ora 9.30".

La această scurtă audiență regele îmi vorbeşte repede, mulțumit că presupunerile raportate privitor la extinderea războiului în nord s-au împlinit. „Aici trebuie să urmărim cu atenție, spune regele, evenimentele care au devenit surprinzătoare". Apoi continuă în esență: „Noi avem putințe foarte reduse de a le judeca, iar la Moscova personalul legației este puțin, nu avem nici ataşat militar. Tot aşa, în Țările Nordice şi în Țările Baltice, care odată cu extinderea războiului au căpătat tot interesul, nu avem niciun ataşat militar."

„La Berlin activitatea Dumitale a fost bună, dar producându-se indiscreții, ei te privesc cu suspiciune fiindcă ai înțeles multe din rosturile desfăşurate. Pentru a preîntâmpina o situație neplăcută, să o luăm din vreme. De aceea am hotărât să treci ataşat militar la Stockholm, acum în iarnă, curând; te vei ocupa în acelaşi timp de Țările Nordice şi Țările Baltice; sunt multe dar tot atâtea surse de unde poți culege şi interpreta multe ştiri care ne vor interesa şi anume:

- extinderea în continuare a războiului în nord;
- operațiunile Armatei Roşii în Finlanda, eventual în alte țări de nord;
- neutralitatea dorită şi urmărită de aceste țări.

„Detalii vei primi de la şeful Marelui Stat Major.

„S-a cerut telegrafic agrementul; ai ceva de obiectat?

„Apoi (îmi reaminteşte) rapoartele din mai 1939, de care ne-am mirat atunci, acum tind spre împliniri concrete. Vei avea ocazia să te verifici şi să ne informezi ca şi până acum. Am încredere că vei face treabă bună". Încheie întrebându-mă dacă cunosc pe miniştrii noştri din aceste țări, pe care îi indică şi adaugă, „până acum am văzut că ai avut cele mai bune relații cu şefii de misiuni. De când eşti la Berlin s-au schimbat trei miniştri şi se mai poate schimba curând; este un post dificil". Regele era preocupat. Îmi cere să nu întârzii la Bucureşti. Încheie subliniind că a trimis un mesaj regelui Suediei, care mă privea.

Eram cu totul surprins de hotărârea ce s-a luat. Mă duceam curând la un post nou, cu atâtea posturi adiacente unde putea surveni şi lăți starea de război. Era o veche dorință de a vedea acest nord, Suedia, Stockholm, această Veneție nordică, vechea mare putere nordică; şi în minte mi-a venit lectura splendidă a lui Voltaire[236], despre istoria lui Carol al XII-lea, ce-o citisem ca adolescent mai înainte de a alege cariera de soldat. Cu impresia aceasta am ajuns la bunul mare şef general Țenescu căruia i-am rezumat audiența.

236 Istoria vieții şi luptelor regelui suedez Carol al XII-lea (1697-1718) scrisă de Voltaire a cunoscut numeroase ediții în franceză, suedeză, engleză etc.

Cu firea lui deschisă îmi spune că „ai privit bine în jocul nazist şi te-au luat la ochi”!!

„Nu-i nimic, îi vei putea privi şi judeca în continuare de la Stockholm”... apoi râzând: „poate vor veni după Dumneata”!!

„Dar principalul în nord este ceea ce ți-a dat regele şi fiindcă nu-ți pot da o instrucțiune decât verbal, poți să-ți notezi”. Apoi îmi enunță cele ordonate de capul statului, subliniind: „nu avem nimic şi pe nimeni care să vadă şi să judece manifestările Armatei Roşii, aceasta este misiunea principală”. „Misiunea începe de la 1 ianuarie 1940”.

Îmi indică succesorul care avea calitatea de a fi simpatizant legionar, după care îmi urează succes şi mă trimite la şeful Secției a 2-a căruia i-a dat ordin să-mi aranjeze chestiunea cheltuielilor pentru misiunea complexă care va începe în curând. Încă o zi am mai zăbovit la Bucureşti şi tot cu avionul m-am întors la Berlin.

Am avut în ziua sosirii o lungă întrevedere cu ministrul Radu Cruțescu. Era amărât şi mă fericea că schimb capitala unui regim dictatorial sub povara războiului ca şi a lipsurilor, cu o capitală mare, într-o lume de înaltă civilizație şi de reală libertate democratică. Mă fericeşte că fortuita varietate în atâtea capitale îmi oferă un câmp larg deschis care nu se va rezuma ca la Berlin: comunicate serbede, camuflaj şi beznă, lipsuri de orice. Se punea punct unei colaborări strânse între noi şi cu mult folos, în postul cel mai greu pentru țara noastră, dar rămânea prietenia care se continuă şi azi, cu familia sa, după mai mult de trei decenii. Ca o mângâiere i-am spus confidențial intenția regelui de a-l retrage de la Berlin pentru a fi trimis ambasador. Aceasta s-a întâmplat chiar în cursul anului 1940. Despre succesorul meu i-am dat referințele pe care le primisem, dar el a fost dezamăgit şi acest succesor a părăsit misiunea mai înainte ca ministrul să plece de la Berlin la Ankara unde fusese numit ambasador.

În timpul scurt ce mi-a rămas am început pregătirile ce mi s-au recomandat la Bucureşti. Bunii colegi de care mă despărțeam după mai bine de doi ani au fost surprinşi, ba chiar consternați, ca prietenii Goethals belgianul, colonel Wladimir Vauhnik[237] iugoslavul, locotenent colonel Akman turcul şi locotenent colonel Sas olandezul.

237 Acesta a transmit informații foarte valoroase guvernului de la Belgrad din misiunea sa la Berlin. După intervenția trupelor germane în Balcani acesta va fi arestat şi anchetat de Gestapo, fiind ulterior eliberat în calitatea sa de cetățean al acelei părți din Slovenia anexată de germani. S-a stabilit apoi la Zagreb unde avea misiunea de a menține legătura cu ataşații militari străini ai regimului ustaş, pentru ca în cele din urmă să se refugieze la Ljubljana unde a constituit un centru de informații şi legătură cu Aliații, vezi Stevan K. Pavlowitch, *Hitler's new disorder. The Second World War in Yugloslavia*, Columbia University Press, 2008, pp. 30-31.

La 20 decembrie primesc telegrama care precizează data de 1 ianuarie 1940 când se face schimbarea şi tot atunci a sosit succesorul. El nu cunoştea limba germană, dar vorbea bine franceza.

Au început prezentările. Cele mai grele au fost la comandamentele supreme OKH, OKM, OKL. La colegi a mers mai bine şi destul de repede pentru un corp diplomatic atât de mare.

Timpul scurt, vremea de iarnă şi sărbătorile nu mi-au mai permis vizite de plecare în Olanda, în Elveția şi la consulii noştri. Am recurs la scrisori, dar amintirea plăcută ne-a rămas cum au dovedit-o revederile cu aceştia.

Familia mi-a rămas la Berlin, în marele apartament ce era angajat până în primăvară, când şi copiii terminau anul şcolar (1.IV.1940). Aceasta m-a silit să vin din când în când la Berlin.

Despărțirea de autoritățile militare germane a fost foarte corectă. A fost numai o aparență??? Am reflectat uneori la convorbirile deschise ce-am avut cu unii şefi germani; au putut acestea, în forma care s-au purtat, să fie considerate „comentarii duşmănoase”??

Trebuie precizat că o formă scrisă sau verbală care să invite pe ataşatul militar să părăsească Germania, un document care să fi considerat pe ataşatul militar român „persona non grata” nu s-a produs niciodată, nici la Bucureşti şi nici la Berlin. La plecare mi s-a conferit ordinul german „Vulturul Alb” în gradul de comandor (cravată) cu decret semnat „manu propria” de cancelarul Hitler.

Evenimentele care s-au succedat doi ani mai târziu confirmă că nu a fost vorba de „persona non grata”, ci de o „indispoziție”. Iar capul statului a prevenit orice urmare neplăcută dând o soluție care atunci a fost şi foarte folositoare, fiind transferat în Țările Nordice şi Baltice cu reşedința la Stockholm.

La OKL şi la OKM mi s-au exprimat regrete pentru plecare, iar la OKH am fost primit prietenos când reveneam de la Stockholm la Berlin. Aici îmi lăsasem familia. În plus, când am trecut prin Berlin în 1942 cu auto, am fost aprovizionat foarte curtenitor cu benzină, deşi în timp de război raționarea pentru membrii corpului diplomatic era severă.

Câteva luni mai târziu, după strălucita campanie din Franța, mi se înmânează la Stockholm oficial de legația germană, de către generalul Brüno von Uthmann, în numele lui OKW, lucrarea, ediția de lux, „Der Feldzüg im Westen” = Im Auftrage des Oberkommandos des Wehrmacht dem Herrn Oberst Gârbea Titus überreicht.

Am părăsit Berlinul cu avionul din cauza iernii grele care blocase transporturile şi înghețase Marea Baltică. La aeroportul Tempelhof, locotenent colonel Albedyll mă salută şi mă conduce în numele OKH – Attache Gruppe. Acest ofițer superior revenit curând din armată era de cultură superioară, cu

multă personalitate şi nu avea exteriorul rigid caracteristic. În aşteptarea avionului am vorbit îndelung; îl cunoscusem cu doi ani înainte şi l-am revăzut după alți doi ani tot pe o iarnă geroasă pe frontul arctic din Norvegia-Finlanda. Atunci mi-am dat seama mai bine de personalitatea lui când a ținut piept într-o confruntare cu un mare comandant care a ajuns pe frontul nostru comandantul şef cu misiune represivă în preajma lui 23 august 1944.

Despre acest ofițer va mai fi vorba, în acest memorial, ca şi despre acest mare comandant.

7. Ataşat militar în Nord cu reşedința Stockholm

7.1. Cauzele numirii ca ataşat militar în nordul Europei. Precizări.

După peste trei ore de zbor greu, având ceață şi apoi furtună, am ajuns la Stockholm în primele zile ale lui ianuarie 1940. Capitala întinsă sub pătura groasă de zăpadă nu se distingea bine în arhipelagul cu mii de insule colțuroase de granit, toate deopotrivă de albite sub troiene. Sub noi la aterizare pluguri mecanice curățau fără odihnă pistele de aterizare de pe aeroportul Bromma.[238] Aceeaşi activitate se vedea şi pe şosele sub zăpada care cădea neîncetat.

Din partea legației m-a aşteptat şi m-a salutat la sosire ataşatul de presă Octav Georgescu-Saidac. Era un vechi ofițer de cavalerie pe care îl cunoscusem cu ani înainte şi care demisionase din armată. Era căsătorit cu o tânără suedeză, urmaşa unei mari familii de industriaşi, şi astfel se explică ocupația sa la legația noastră din Suedia. Era de fel din Oltenia, de pe valea Motrului, de o statură înaltă, o înfățişare impunătoare, brun, trăsături regulate, cu mersul mai mult lent. Era din acei olteni, care excepțional, nu se grăbesc, nu par vioi, dar la care umorul predomină; şi ataşatul nostru de presă a reuşit să se aşeze în viață pe linia de minim efort. Familiile noastre s-au împrietenit şi am rămas prieteni; el avea mulți copii, foarte vioi, prea vioi pentru copiii suedezi.

La Berlin ministrul nostru şi prietenul distins îmi făcuse câte un sumar-medalion al şefilor de misiune acreditați în Țările Nordice şi în Țările Baltice. Dintre aceştia cel mai vechi în post cum şi cel mai în vârstă era Barbu Constantinescu, cu titlul de „trimis extraordinar şi ministru plenipotențiar". Era în post de aproape şapte ani (iulie 1933) ceea ce era o raritate. Barbu Constantinescu era de fel craiovean, căsătorit cu o moldoveancă, având o fiică care împodobea casa deschisă ce țineau pentru relații cu corpul diplomatic şi cu marii demnitari din Stockholm. Avea înfățişarea omului atent pe care

[238] **(n. T.G.)** La circa 8 km vest de Stockholm; se pronunță Brumma.

profesiunea i-o ascuțise. Statura sa potrivită, cu alură vioaie, cu fața oacheşe şi cu privirea pătrunzătoare, purtând ochelari cu rame de bagă foarte late, impunea. Seriozitatea şi atenția puteau dezvălui un surâs din care transpărea o şiretenie sau o iscusință cu o prudență față de interlocutor. Era un diplomat de modă veche la care vorba exprimată putea să aibă mai multe înțelesuri. Nu era la punct cu stările din România. Îi plăcea să şi asculte, poate din politețe, dar părerea sa era fixată. Considera critic ascensiunea, manifestările şi războiul lui Hitler. Nu le acorda durată şi era optimist pentru victoria Aliaților; a fost surprins de marile victorii germane în Polonia şi va fi dureros dezamăgit de prăbuşirea Franței. Agresiunea Rusiei în Polonia şi Finlanda l-a înspăimântat. El făcea cor în revolta unanimă din lumea nordică şi din corpul diplomatic de la Stockholm. Era exagerat chiar, în dorința de a fi cât mai în nota guvernului şi a Suediei, pentru a nu leza nici măcar cu o presupusă aluzie. Aşa socotea el pentru reuşita misiunii sale. Dar aşa cum se va vedea nu era totdeauna nici politic şi nici diplomatic fiindcă situația României era pe multe linii diferită de a Suediei. În argumentarea sa se sprijinea pe o omnipotență a aliaților occidentali, cum şi pe o consacrată evitare a războiului în nordul continentului care, de peste un secol, a fost ferit. I-am arătat că după doi ani împliniți cât am stat la Berlin cu posturi adiacente la Berna şi la Haga, cu posturi suplimentare ce am preluat la Viena, la Praga şi la Varşovia, unde m-am perindat mereu, sunt convins că continentul este tare zbuciumat iar stările se schimbă caleidoscopic. Desigur că odată cu războiul, cu apariția Rusiei Sovietice în Polonia, cu pătrunderea influenței sale în Țările Baltice, cu mai ales, agresiunea în Finlanda, schimbările caleidoscopice vor cuprinde şi nordul unde ne aflăm. Ministrul cade pe gânduri, apoi întreabă: „Cum??!! Crezi colonele, că războiul se va extinde în nord??" Îi răspund că de o lună s-a şi extins în Finlanda; şi se va mai extinde.

I-am vorbit de situația noastră. Nu mai fusese de ani în țară. Este drept că niciun ministru, şi mai ales cei nordici, nu fuseseră cu nimic orientați. I-am adăugat că după 15.III.1938 sistemul tratatelor care aşezaseră România s-a dărâmat, iar acum între cele două mari covârşitoare dictaturi, nazistă şi sovietică, legăturile noastre cu puterile occidentale neprevăzătoare, indolente şi nepregătite s-au rupt fortuit şi suntem fără sprijin pe o mare furtunoasă plină de primejdii.

I-am adăugat că postul său a căpătat o importanță crescută prin evenimentele în curs. În această capitală mare de veche tradiție prin neutralitatea ei se vor încrucişa interese tot mai mari, se va mări covârşitor corpul diplomatic, vor aflui fel de fel de oficine până la activele acțiuni de presiuni oculte şi de spionaj, pe durată lungă, fiindcă războiul va fi complicat şi lung. Ministrul admite raționamentul, dar concretizează că: nazismul este detestat în Suedia democrată, ca şi Rusia, fiindcă Suedia are socialismul său de

stat la conducerea țării de peste două decenii, deci s-a dovedit convenabil pentru popor. Simpatiile poporului sunt pentru Anglia şi Franța dar interesul şi toată inima este pentru Finlanda. Agresiunea Rusiei în Finlanda i-a umplut pe toți de oroare şi dezgust. Țara îşi va păstra neutralitatea, dar tot ajutorul, de orice fel posibil, va fi acordat Finlandei cu care are în plus şi mari afinități. Cu tot interesul şi cu îngrijorare urmăreşte în Suedia amestecul şi pătrunderea Rusiei în republicile baltice. Norvegia este o țară soră şi deci interesul ca şi îngrijorarea sunt majore pentru guvernul şi națiunea suedeză. Lunga convorbire s-a terminat cu relatarea sa asupra mesajului regal pe care l-a primit şi pe care l-a înmânat suveranului între Crăciun şi Anul Nou.

Ministrul îşi notase conținutul din care rezulta importanța mărită ce căpătase această parte a Europei, pentru care trimite un ataşat militar pentru a urmări extinderea războiului şi operațiunile militare din Finlanda. Bătrânul monarh[239] era îngrijorat şi a dat toată atenția mesajului. Ministrul nostru a completat că noul ataşat militar român are o practică de peste doi ani în Germania, la care regele încheie cu dorința de a ne primi în audiență de prezentare.

Ministrul mai spune că a anunțat ministerele afacerilor externe, al apărării şi Statul Major General, după care mi-a arătat programul de prezentare. Am fost în totul de acord cu cele aranjate, apoi i-am subliniat din nou importanța crescândă a postului ce ocupă şi am arătat că misiunea este completată cu un obiectiv care nu putea fi arătat în mesaj, dar pe care l-am primit la Bucureşti de la rege, ca şi de la şeful Marelui Stat Major. **Acest obiectiv este mai ales politic, acela de a urmări şi comunica la Bucureşti urgent, cum aceste Ţări Nordice procedează ca să-şi păstreze neutralitatea.** Este probabil, am adăugat, că va primi o instrucțiune specială pentru acest obiectiv.

După aceea m-a prezentat personalului din legație. Din acesta am remarcat pe consilierul tehnic, Dr. Rudolf Uhrynowski, moldovean din Bucovina, probabil cu ceva afinități poloneze, dar care vorbea bine limba suedeză. El avea un ajutor care şi el vorbea suedeza; ei erau stâlpii de nădejde ai legației la nivel mediu şi în activitatea curentă.

Aveam pentru oficiul meu un secretar-dactilograf trimis de la Bucureşti, pregătit pentru acest serviciu şi o dactilografă-secretară pentru corespondența străină şi mai ales cea suedeză.

Problema grea a locuinței am rezolvat-o repede cu ajutorul ministrului. Un diplomat polonez pleca la Londra şi mi-a cedat un frumos apartament mobilat. Era de cea mai mare nevoie pentru că urma să-mi aduc familia.

239 Gustaf al V-lea, născut Oscar Gustaf Adolf (16 iunie 1858-29 octombrie 1950) a fost regele Suediei în perioada 1907-1950.

După lunga întrevedere cu ministrul, i-am mulțumit şi l-am asigurat că-l voi ajuta în misiunea sa cu aceiaşi râvnă ca şi la Berlin cu cei trei miniştrii titulari din 1937 până în 1940. Am menționat multiplele posturi, mai ales cele din Finlanda şi din Norvegia care mă vor răpi multe zile de la Stockholm.

7.2. Caracteristicile teatrului de război în nord ale postului de ataşat militar

Cu ani în urmă mă preocupau Țările Nordice şi cum am sosit la Berlin mă gândeam să fac o călătorie în aceste țări şi să vizitez coasta Norvegiei. Prin lecturi şi studii pregăteam acest vag proiect. Ce ştiam de mult despre goți şi ostrogoți „ce veneau potop cu toții" cu peste un mileniu înainte, apoi lectura pe timpul adolescenței a strălucitei lucrări de Voltaire „L'Histoire de Charles XII", nu erau decât un preludiu presărat cu amintirile şi urmele lăsate în capitala vechii Valahii ale acestui vijelios căpitan şi resturile armatei sale. Această inofensivă, turistică pregătire m-a ajutat în dezvăluirea secretei operațiuni „Weser", despre invazia nazistă în Țările Nordice şi folosirea neştiută a misterioasei „arma paraşutiştilor". Informarea la timp a comandamentului nostru suprem despre aceasta a cântărit desigur greu în hotărârea ce s-a luat de a fi transferat la Stockholm.

Ca vechi profesor de geografie militară am putut desprinde caracteristicile acestui teatru nordic, care s-ar putea rezuma:

- un climat foarte aspru,
- un teritoriu sărac, păduros, neproductiv,
- o populație rară, risipită pe mari suprafețe, despicate,
- comunicații rare şi fortuit concentrate pe apă, pe mări.

Aceste caracteristici, cum şi istoria contemporană, au ținut ferită şi scutită această regiune de convulsiile europene, astfel că mai bine de un secol popoarele şi statele au dus o viață tihnită.

Scandinavia[240] s-a desăvârşit în patru state după primul război mondial (1919[241]), dar ele se cristalizează în patru entități încă după epoca napoleoniană prin congresul de la Viena - 1815. Toate sunt legate strâns de Marea Baltică, aproape închisă şi de Marea Nordului ce le lansează pe căile multiple vitale ale apei.

Suedia = Sverige, în poziție centrală, puternică, unită în confederația scandinavă cu Danemarca şi Norvegia (1397)[242], a ajuns o mare putere cu două

240 Memorialistul a avut probabil acces la Stockholm la lucrarea elaborată de Nicolae Iorga, *Țeri Scandinave: Suedia şi Norvegia. Note de drum şi conferințe*, Ed. Casei Şcoalelor, Bucureşti, 1929, sursă românească importantă pentru cunoaşterea statelor nordice.
241 Finlanda şi-a declarat independența cu doi ani înainte, în 1917.
242 Referire la Uniunea de la Kalmar (1397-1523).

secole mai înainte şi a păstrat primatul multă vreme putând debarca în Germania (războiul de 30 de ani) şi mai ales în tot hinterlandul larg spre est al Balticii (Finlanda, Ingria, Estonia, Letonia = Livonia). Ea a combătut catolicismul şi mai ales slavismul ce împingea spre mare. Au fost lungi lupte grele. Suedia s-a desprins de regatul (puternic odată) al Danemarcei, s-a desprins de marele ducat al Finlandei (1809) trecut la Rusia şi s-a desprins de regatul Norvegiei (1905). A mai rămas din vechea mare putere Suedia de azi, care este aceeaşi după primul ca şi în al doilea război mondial, care este o uriaşă pană lungă de aproape 2000 km care despică continentul la nord şi desparte lumea slavă de lumea occidentală. Vom vedea ce mare influență va avea această aşezare geografică asupra extinderii războiului care ne preocupă. Dar ea n-avea decât 7 milioane locuitori.

Şi a mai rămas ceva din secolele trecute, o solidaritate a acestor țări nordice cu o influență culturală şi o înțelepciune politică pe care o vedem şi astăzi manifestându-se în treburile internaționale.

Danemarca = Danmark este o peninsulă legată de Germania şi un arhipelag care sugrumă apele Balticei în Marea Nordului, în strâmtori mai largi către nord (Skargerak şi Kattegat) şi mai strâmte către sud (numite Belt-uri). A fost odată puternică într-atât că stăpânea o parte din Anglia şi toată Scandinavia, Islanda şi Groenlanda, Regele Knut cel Mare[243] a reuşit să facă confederația scandinavă de la Kalmar (1397) care a durat până la 1523 când a desfăcut-o Gustav Vasa, regele Suediei. Puterea a decăzut şi a îndreptățit pe Shakespeare să spună, că pe vremea chinuitului prinț danez Hamlet, „este ceva putred în Danemarca"!!

Legătura Danemarcei cu Germania este o caracteristică slabă fiindcă Bismarck a lansat invazia din 1864 când i-a răpit provinciile Schleswig, Holstein şi Lauenburg. După războiul prim mondial Germania a fost silită să consimtă la o rectificare de frontieră în favoarea ei. În aprilie 1940 este din nou invadată de forțele naziste. Danezii nu au mai încercat dârza, curajoasa rezistență inutilă din 1864 contra prusienilor conduşi cotropitor de danezul! (prusianizat) von Moltke.

De mult Danemarca este o țară agricolă cu producții mari de calitate, datorită hărniciei şi culturilor ştiințifice. Industria fină şi navigația asigură un superior standard populației de aproape cinci milioane.[244]

Norvegia = Norge a cunoscut regalitatea de pe timpul când fiecare ținut legat de o vale ducea o viață separată sub un şef care se chema rege. Teritoriul muntos este despicat adânc de torenți care se deschid toți spre Marea

243 Knut cel Mare (circa 985/995-1035) a fost rege al Danemarcei, Angliei, Norvegiei şi al unei părți a Suediei, dar nu poate fi considerat decât cel mult un precursor al Uniunii de la Kalmar.
244 Vezi, pentru amănunte, Bogdan Murgescu, *România şi Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Ed. Polirom, Iaşi, 2010.

Nordului. A făcut trup cu regatul Danemarcei (până la 1814), apoi cu Suedia (1905). Terenul sărac, despicat şi stâncos nu îngăduie nici măcar o şosea care să lege provinciile de la sud spre nord. Comunicațiile se fac ieftin pe mare între porturi, din care cele mai importante comandă legăturile şi viața în această țară lungă de aproape două mii de kilometri. Ele sunt: Oslo (capitala, fostă înainte Christiania), apoi Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondjhem şi Bodø – Narvik. Caracteristica aceasta a ajutat ocuparea aproape instantanee a Norvegiei în aprilie 1940. De atunci, situația aceasta precară s-a remediat prin şoseaua şi calea ferată care străbate în lung țara de la Oslo prin Trondjhem până la nord: Fauske – Bodø, în apropiere de Narvik. Transporturile se făceau pe mare şi Norvegia avea una dintre cele mai mari bogății, fiind în 1939 a patra putere navală din lume. Pentru păstrarea acestei avuții era nevoie pentru pază „la casa Norvegiei zăvozi puternici", într-un continent unde erau mulți cotropitori hrăpăreți. Dar țara cu numai trei milioane de locuitori nu a înțeles să-şi facă forța de uscat, navală şi aeriană pentru paza bogățiilor. Norvegienii sunt urmaşii vechilor normanzi, buni corăbieri şi îndeletnicirea cea mai bănoasă este cărăuşia mărilor, înaintea pescuitului şi a pădurilor.

Finlanda = Suomi în sfârşit, a făcut parte ca mare ducat, din confederația scandinavă. Ea a făcut parte din Suedia până la 1809 când a fost ataşată Rusiei după o Constituție perfectată de țarul Alexandru II[245] care a făcut să fie respectată cu sfințenie. Poporul recunoscător a ridicat un monument acestui autocrat luminat şi onest. Dar după el a venit un regim de rusificare şi de prigonire care i-a exasperat pe finlandezi. La izbucnirea revoluției ruse, Finlanda s-a declarat independentă (1917) şi a urmat o viață liniştită, prosperă. Dar fruntaria ei în istmul carelian, până aproape de Leningrad, ca şi ieşirea la Oceanul Artic, la portul Petsamo = Pecenga, erau de „natură să irite" pe colosul vecin de la est. Şi istoria a înregistrat cu înfiorare această confruntare între uriaşul slav-sovietic şi piticul vinovat! ugro-finic (1939). Țara cu frontieră deschisă la est şi la sud-est, poate să fie pradă uşoară forțelor superioare ce năvălesc fără piedică. Doar climatul aspru, cu întinsele păduri şi fără comunicații, fără centre populate, doar acestea au dat putința micului dar brav popor finlandez să se apere cu succes răsunător contra năvălitorilor. Cât aceste caracteristici ale teatrului de operații s-au menținut favorabile, rezistența dârză a avut succes. Odată cu topirea zăpezilor şi înmuierea gerului, brava Finlandă a trebuit să închine steagul (martie 1940).

Scurta rezumare istorică cum şi arătarea succintă a caracteristicilor geografice am făcut-o pentru două rațiuni:

245 Referire la Dieta de la Porvoo în cadrul căreia țarul Alexandru I (1801-1825) a promis că va respecta drepturile şi privilegiile Finlandei, drepturi întărite apoi de unul dintre urmaşii săi, Alexandru al II-lea (1855-1881).

- istoria acestor popoare nordice vădeşte interese care au determinat extinderea războiului ca şi altă dată;

- dificultățile teatrului de nord nu a împiedicat operațiunile militare, dar le-au imprimat particularități; s-a purtat operațiuni terestre, navale şi aeriene fără piedici geografice notorii, deci greşit s-a judecat sau s-a sperat că aceste țări vor fi ferite de război ca şi timp de un secol; operațiunile n-au putut avea alură vie, dar apărarea şi manevra ei au fost mult ajutate de aceste caracteristici şi mai ales în războiul de guerilă, de partizani; se vor ilustra cele expuse cu alte exemple şi războiul a durat aci cinci ani lungi.

Țările Baltice, ce intră în preocupările noastre, păstrau în 1940, urmele organizării teutonice (excepție Lituania) care a dezvoltat viața în ele, dar mai ales sunt vădite influențele binefăcătoare ale organizației hanseatice. Deschiderea şi dezvoltarea căilor de navigație hanseatice din sec. al XIV-lea[246] au adus şi întronat la aceste popoare o stare prosperă şi de înțelegere socială care dăinuia şi care era de admirat la începutul anului 1940 când le-am văzut.[247] După repetatele înfrângeri suedeze şi mai ales după congresul de la Viena 1814, regimul autocrat absolut țarist ocupă toată coasta Baltică până la fluviul Niemen şi mai bine de un secol ele trăiesc aservirea cunoscută.

Lituania = Lietuva cu Vilnius – Wilna are o veche istorie şi o tradiție care începe cu primele aşezări de mai multe ori milenare ale arienilor; limba vorbită de lituanieni este cea mai apropiată de cea veche ariană = sanscrită.[248] Iar în sec. al XIV-lea principele domnitor al marelui ducat, Ladislau V Jagellon[249], face unirea cu Polonia şi se urcă pe tronul ei, dând vestita dinastie a Jagellonilor. Deci cu milenii înaintea ruşilor, ei erau stăpâni băştinaşi ai pământurilor deschise la est de Baltică şi pe Memel. Dar ea are abia trei milioane locuitori.

---

246 Istoricii sunt încă în dezacord cu privire la momentul în care putem vorbi de Liga Hanseatică, mulți vorbind de mijlocul sec. al XII-lea. Oricum, termenul în sine a fost folosit pentru prima dată într-un document din 1267.

247 Este limpede că aprecierile ofițerului român sunt preluate din sursele germane, națiunile baltice acuzând puternic încă din sec. al XIX-lea dominația germană pentru perpetuarea inegalităților sociale, economice şi culturale.

248 Similitudinile semnificative dintre limba lituaniană şi limba sanscrită au fost de mult demonstrate, chiar uneori exagerate de către lingviştii germani ai secolului al XVIII-lea. Ele au stat, de altfel, la baza mişcării de renaştere națională lituaniană din secolul al XIX-lea. Abia în anii 1920, beneficiind şi de sprijinul statului lituanian, lingvistul Jonas Jablonskis (1860-1930) a reuşit standardizarea limbii lituaniene, vezi Alfonsas Eidintas, Vytautas Žalis, Alfred Erich Senn, *Lithuania in European Politics. The Years of First Republic, 1918-1940*, St. Martin's Press, New York, 1999, p. 2.

249 Jogaila a fost marele duce al Lituaniei (1377-1381, 1382-1392) care la 1386 s-a încoronat ca rege al Poloniei sub numele de Władysław II Jagiełło (1386-1434) şi a început procesul de unificare a tronurilor Poloniei şi Lituaniei. Un an mai târziu, acesta a realizat convertirea la creştinism a ultimului popor păgân al Europei, lituanienii, Silviu Miloiu, Florin Anghel, Veniamin Ciobanu, Zigmantas Kiaupa, *Istoria Lituaniei*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2011, pp. 59-70.

Letonia = Latvija cu Riga la Marea Baltică, după ce a fost creştinată şi supusă de cavaleri teutoni (1100), a fost ocupată de polonezi (1561), apoi de suedezi (1620), apoi de ruşi (1710), suferind ca şi celelalte popoare vecine ocupate de regimul tiranic autocrat de rusificare.[250] Ea are abia 2.200.000 locuitori şi era denumită odată Curlanda.[251]

Estonia = Eesti cu Tallinn, vechiul Reval, cuprinde vechi populații înrudite cu finezii venite peste Golful Finic, ce abia numără 1.300.000 locuitori. Ele au fost creştinate de Teutoni (1100), apoi ocupate de suedezi (1650) şi de ruşi (1721).

Aceste trei republici s-au declarat independente (1917[252]), odată cu revoluția rusă şi li s-a recunoscut după primul război mondial. Prin aşezarea lor ele au ocupat un larg hinterland la Marea Baltică, la sud de Leningrad, până în Prusia Orientală. Politica rusă care de la Petru cel Mare a tins şi a reuşit ieşirea la mare este zădărnicită în 1917. Uriaşul slav nu mai respiră la Marea Baltică decât pe un litoral îngust în preajma fostei capitale. Puterile europene care au statuat această aşezare nu mai sunt în stare să o facă respectată şi URSS va căuta să profite de această conjunctură (1939) neaşteptată pentru a înlătura cu forța micile republici baltice, ca şi Finlanda, „iritante" prin simpla lor prezență şi dorința lor de libertate. Prin agresiunea asupra Finlandei, prin obiectivele declarate în Marea Baltică, ca şi prin pretențiile sale asupra coastei spre Capul Nord se pune cu teamă întrebarea până unde se va întinde URSS?? Vrea să ajungă la Oceanul Atlantic?? Gândul acesta era exprimat cu grijă şi chiar cu groază de toți bărbații de stat şi [de] diplomați aici în nord. Lor le plăcea să creadă că invazia în Finlanda nu va avea adâncime. Cei ce mă ştiau venit de la Berlin îmi puneau stereotip întrebarea dacă războiul se va extinde în nord. Răspundeam că este deja extins, apoi adăugam că el se va extinde încă.

7.3. Primele contacte la Stockholm. Ianuarie 1940. Relațiile cu autoritățile nordice şi baltice

Sarcinile primite în Țările Nordice şi Baltice îmi impuneau fortuit deplasări dese, contacte numeroase, o lipsă de continuitate într-o capitală, un volum mare de chestiuni, dar şi putința de orientare şi de concluzii mai exacte asupra

250 Diversele provincii ale Letonii au cunoscut mult mai dese schimbări de apartenență politică, mai pe larg la Silviu Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice. De la epoca naționalismului la Războiul Rece*, Editura Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2004.

251 Curlanda (Kurzeme în limba letonă sau Curonia în limba latină) reprezintă numai una dintre provinciile care formează de la 1918 Letonia. Locuită în timpurile străvechi de tribul curonienilor, aceasta formează partea de sud – sud-vest a Golfului Rigăi, fiind constituită din județele Kuldīga, Liepāja, Saldus, Talsi, Tukums şi Ventspils.

252 Anul exact este 1918.

situațiilor care se schimbau cu rapiditate. Iarna grea împiedica deplasările şi de aceea am zorit ca să termin prezentările la Stockholm pentru a putea pleca neîntârziat în Finlanda. Deplasările peste Baltica înghețată se făceau aerian.

Prezentarea la comandamentele militare am căutat să fie cât mai repede făcută pentru a mă prezenta la Ministerul Afacerilor Externe marți, 9.I. Aceasta a fost cea mai importantă. A fost ziua de audiențe, la care lipseau diplomații germani. Ministrul Barbu Constantinescu m-a convins mai timpuriu ca până la audiență să pot cunoaşte pe cât mai mulți diplomați. În palatul de veche clădire, unde era ministerul, am fost primiți într-un mare salon de aşteptare cu mobilier redus dar cu impunătoare fresce murale. Prin ferestrele înzăpezite se putea vedea peste podul larg, măreț, sobru şi masiv, palatul regal de veche arhitectonică roşcată şi sumbră, italiană. El este ridicat pe stânci şi este înconjurat pe trei părți de apele arhipelagului Mälaren. Față în față era frumoasa clădire a teatrului de operă, stil clasic. Am cunoscut la această zi de audiență pe o bună parte a şefilor de misiuni diplomatice. În ultima lună acest corp se dublase prin interesul ce nordul Europei căpătase; fiecare şef de misiune avea de prezentat un consilier, un ataşat, dar eu eram singurul ataşat militar. Numeroşi diplomați făceau cercuri pe la care am trecut prezentându-mă.[253] I-am sugerat ministrului să frâneze convorbirile lungi şi mai ales cele iscoditoare. Am precizat că serviciile germane sunt, desigur, alarmate şi prezente pretutindeni ca să înregistreze manifestările diplomaților. La Stockholm până atunci nu s-a dat prea mare importanță asupra acestei ascunse activități, dar odată cu războiul şi cu tendințele lui, atât naziştii cât şi sovieticii erau desigur cei mai atenți. Noi care venisem mai devreme puteam aştepta până ne venea rândul care se făcea în ordine alfabetică, cu excepțiile normale. Secretarul general al ministerului, E.C. Boheman[254], foarte vivace, întreținea pe oaspeți cu vervă ca un excelent amfitrion. Era asistat de şeful protocolului, baron Ramel, şi [de] un alt funcționar superior.

7.4. Lungă convorbire cu ambasadoarea sovietică de la Stockholm, 9.I.1940

Într-un colț al marelui salon, stătea stingheră într-o sobră neagră ținută, o doamnă în vârstă, aproape corpolentă. Nimeni nu-i dădea atenție. Secretarul

---

253 **(n. T.G.)** Am cunoscut pe miniştrii Turciei, Greciei, Franței, Braziliei, Letoniei, Chile, Argentinei, Chinei, Italiei, Iranului, URSS, şeful Personalului Z.S.P. Westrup şi al presei O. Thorsing, pentru a nota pe cei mai remarcabili.

254 Erik C. Boheman (1895–1979) a fost un diplomat suedez care a îndeplinit misiuni diplomatice în anii 1930 la Istanbul, Atena, Varşovia şi Bucureşti, apoi a preluat funcția de secretar generalal Ministerului Afacerilor Externe în timpul celui de-al doilea război mondial (1938-1945), ulterior fiind ambasador la Paris, Londra şi Washington (1945-1958). A fost membru al Riksdag-ului suedez (1959-1970).

general îi şopteşte ministrului nostru că a cerut audienţă şi va fi primită la rând, deşi a venit printre cei dintâi. Am înţeles un fel de ostracism la adresa acestui personaj feminin. Întreb pe ministrul nostru cine este şi, cu o vorbă aspră la adresa ei, îmi spune că este Doamna Alexandra Kollontay, trimis extraordinar şi ministru plenipotenţiar al Uniunii Sovietice. O găsisem aşteptând în salon când noi am intrat; audienţele nu începuseră.

Am rugat pe ministru să mă prezinte, dar acesta nici nu a vrut să audă. Agresiunea Sovietelor contra Finlandei a produs în Suedia şi în capitala ei o înfiorare şi un oprobiu atât de mare încât reprezentanţii acreditaţi sovietici erau ţinuţi la index şi boicotaţi chiar în minister. Aceiaşi atitudine rece aveau diplomaţii, iar B. Constantinescu făcea cor cu ei, şi cu mult zel. Nu era cu nimic justificat acest zel exagerat, dar ministrul îmi spune că nu vrea să se „compromită" faţă de suedezi, deci nu vrea să mă prezinte Doamnei Kollontay. Repetata mea cerere nu are efect şi atunci îi spun că noi militarii suntem obişnuiţi să ne prezentăm singuri şi chiar aşa voi face, dar i-am subliniat că ea a văzut de mai bine de o jumătate de oră cum el m-a prezentat tuturor şi nu-i va fi greu să înţeleagă reaua lui voinţă.

Atunci, festiv, mă prezintă şi repede se retrage, lăsându-mă în convorbire cu reprezentanta sovietică. I-am oferit repede un scaun, am mai cerut unul pentru mine şi la o masă am vorbit îndelung. Nu o cunoscusem, dar din presă încă cu două decenii mai înainte ştiam cine este, că a făcut parte din pleiada lui Lenin în preajma căruia a activat în anii cei mai grei ai revoluţiei. Am abordat tema lucrărilor sale literare pe care le scrisese la acele grele începuturi şi care fuseseră traduse în româneşte de editura Alkalai Bucureşti. Le citisem şi mai reţineam conţinutul care arăta contribuţia femeii în revoluţia bolşevică, luptele ei, abnegaţia şi sacrificiile ei. Am relevat stilul curgător, simplu, pe înţelesul lectorilor, potrivit pentru asemenea lucrări. Vorbeam în franceză şi ambasadoarea era mirată şi apoi amuzată de cele ce-i spuneam. Nu ştia că lucrările ei fuseseră traduse cu succes în limba română şi că activitatea ei era binecunoscută la noi. Conversaţia noastră în atmosfera grea ce o simţea la tot pasul, într-o răceală ce putea merge până la duşmănie a fost de natură să o rupă de la reflecţiile apăsătoare ce putea să facă. Conversaţia a alunecat asupra constituţiei sovietice şi asupra altor lucrări care tratau despre revoluţia sovietică. Am întrebat-o dacă a mai scris ceva, dacă s-a gândit să scrie ceva despre nordul unde spunea că s-a născut şi a trăit. Nu am atins nicio chestiune politică şi la început nici ea nu a făcut vreo aluzie. Mi-a spus că este la Stockholm de aproape zece ani, că ea cunoaşte foarte bine poporul şi firea suedezilor, că sunt destul de susceptibili pe cât de serioşi. Că ea se ocupă de chestiunile corpului diplomatic deoarece decanul, norvegian vechi în post de două decenii, era suferind. Adaugă că, dacă o voi ajuta, va fi fericită fiindcă vorbesc mai multe limbi. Mă auzise că vorbeam italieneşte cu diplomaţi

italieni. La întrebarea sa, i-am spus că am fost transferat în nord unde am mai multe posturi. I-am promis că o voi ajuta în sarcina de decan. Ea mi s-a plâns că ataşaţii săi militari sunt proaspeţi veniţi şi nu vorbesc decât ruseşte şi deci nu-i poate folosi în sarcinile de decanat şi în relaţii cu celelalte legaţii. Dar am precizat că ajutorul meu va fi discontinuu, trebuind să călătoresc în diferitele capitale, cum şi la Berlin unde mi-a rămas familia. Lunga convorbire, animată şi cu interes, a intrigat pe cei ce ne priveau cu atenţie şi care încet, încet se răriseră. Ministrul mă avertizează că ne-a venit rândul, de aceea mi-am luat rămas bun de la Doamna Kollontay. Mi-a mulţumit pentru că i-am ţinut companie şi pentru că i-am ajutat „pour faire bonne contenance" în situaţia care devenise penibilă. Ea subliniază că nu va uita amabilitatea mea şi mă invită la legaţie să-i cunosc ataşaţii săi militari, rugându-mă să o anunţ telefonic pentru a mă primi. Ea urma la audienţă curând după noi. Ministrul era intrigat de ce am putut vorbi atât de multe.

7.5. Audienţă la Ministrul Afacerilor Externe

Ministrul Afacerilor Externe Chr. Günther[255] ne-a primit cu mare interes şi ne-a ţinut aproape o jumătate de oră. Tema cea mai importantă a fost extinderea războiului în nordul continentului, ascultând cu mult interes părerea mea. Nu am dat prea multe detalii. O expunere mai largă şi mai detaliată am făcut-o suveranului la o audienţă specială după ce în prealabil expusesem generalisimului general O.G. Thornell, cum se arată în paginile următoare.

Curând am fost invitat la un dejun de ministrul Günther şi doamna Günther la care a participat generalisimul Thornell, cum şi şeful statului major general al armatei, un personaj remarcabil, general H.V. Jung[256]. După alte 2-3 săptămâni am fost invitat la un ceai unde am revăzut pe doamna Kollontay.

După audienţă ministrul B. Constantinescu îmi spune cât de intrigaţi au fost ceilalţi diplomaţi de lunga mea convorbire cu reprezentanta sovietică şi subliniază că poate „mi-am redus" sufragiile la suedezi. I-am răspuns că nu-i cred atât de proşti apoi i-am narat ce-am vorbit, ceea ce l-a surprins şi pe el. O întâmplare că i-am citit lucrările literare cum şi constituţia ce studiasem a fost de cel mai bun augur ceea ce nouă nu ne putea fi decât de cel mai real folos.

---

255 Christian Ernst Günther (1886-1966) a fost ministrul de externe al Suediei (1939-1945), după ce anterior deţinuse poziţiile de subsecretar de stat la Ministerul de Externe şi ambasador la Oslo. El i-a succedat în poziţia de şef al diplomaţiei lui Rickard Sandler (1884-1964) a cărui dorinţă de a susţine cât mai puternic Finlanda în conflictul cu Uniunea Sovietică a dat naştere unei crize politice în Suedia şi în cele din urmă a condus la demisia sa.

256 Helge Victor Jung (1886-1978) a fost Comandantul Suprem al Forţelor Armate suedeze (1944-1951).

Am accentuat că aceasta mi-a fost şi misiunea ce mi s-a dat de la locul înalt aici la Stockholm şi pe care el trebuia să şi-o apropie dacă instrucțiuni nu vor fi venit.

Era pe gânduri şi parcă tot nu era convins de justețea punctului meu de vedere. El s-a dovedit mai apoi ca atare. Cât a durat aceasta şi până ne-am îmbrăcat, scurta audiență a ambasadoarei Kollontay se terminase şi, coborând, am salutat-o din nou.

I-am spus ministrului B. Constantinescu că aceasta m-a invitat la legația sa şi i-am subliniat că va fi prima mea vizită ce voi face şefilor de misiune, nu numai fiindcă ea ține locul decanului nostru, nu numai pentru a răspunde invitației sale, dar mai ales fiindcă este pentru noi de cel mai mare interes a avea cele mai bune relații cu reprezentanții sovietici. Numai prin aceste relații, convorbiri şi reciprocă colegialitate se poate afla o veste, o dispoziție, o înclinare sau orice altă manifestare. El mi-a spus că nu i-a făcut niciodată o vizită, nici nu a avut convorbiri cu această ambasadoare (timp de şapte ani!?).

A doua zi am trimis reprezentantei sovietice un buchet de garoafe roşii cu salutul şi respectul meu omagial.

Enumer mai jos prezentările la marii comandanți suedezi care n-au avut o importanță deosebită. Cu acestea arăt organizarea comandamentului în această țară care luase ființă după o mobilizare larvată, după ce izbucnise războiul şi se extinsese în Marea Baltică.

Comanda supremă o avea regele Suediei, Gustav V Oscar, care era a cincea generație din dinastia Bernadotte.

Ministru al apărării: Per. E. Sköld.

Comandant şef, cu titlu de generalisim, Oscar G. Thornell. El trăieşte încă în vârstă de peste 90 de ani, călătoreşte mult în Spania (insulele Mallorca) de unde mi-a scris ultima oară în 1971.

Comandantul armatei (uscat): general Per G. Sylvan, cu şef al statului major general: general H.V. Jung.

Şef al chestiunilor de comandament: colonel P.H.T. Kellgren.

Comandant al marinei: viceamiral C.F. Tamm, cu şef al satului major al marinei: comandor S.Y. Ekstrand.

Şef al chestiunilor de comandament: comandor M.E. Giron.

Comandantul aviației: general Torsten Friis, cu şef de stat major al aviației: colonel B.G. Nordenskiöld.

Şef al chestiunilor de comandament: colonel P.A. af Uhr.

În scurt timp generalul Friis a fost pensionat şi urmaşul său a fost general (recent avansat) B.G. Nordenskiöld ce fusese şef în stat major.[257]

[257] Sfârşitul caietului III B.

7.6. Audiență la generalisim, lungă convorbire[258]

După audiența la ministrul afacerilor externe Günther, care nu a fost numai protocolară, a urmat să fim primiți în audiență la rege şi în acest sens ne spune că baronul Ramel ne va anunța în curând. Rezumatul ce i-am făcut asupra celor aflate la Berlin privind războiul şi extinderea lui în nord l-a mulțumit. A trebuit să fiu circumspect şi nu am dat nici nume, nici detalii fiindcă s-ar fi putut afla la Berlin.

Deci în afară de secretul ce l-am recomandat am redus la maximum rezumatul, motivând ministrului că sunt chestiuni operative militare de competența comandamentului suprem, recte regelui şi generalisimului.

Cu această prudență efectuată, a doua zi am avut audiență la generalisim, general Thornell. După procedeul suedez, un ofițer a venit cu autoturism şi m-a condus; era necesar în marea capitală unde nu te poți înțelege la tot pasul chiar cu germana sau cu franceza.

Generalisimul era în vârstă. În armata suedeză cadrele erau mai mature decât în armata germană. Avea sigur peste şaizeci de ani, dar era sprinten la fizic şi mai ales la spirit, cu mare autoritate asupra celorlalți comandanți. Era apreciat la curtea regală. Statura sa era mijlocie (în genere şefii militari sunt înalți), era blond, vorbea bine franceza şi germana. M-a primit camaradereşte ceea ce m-a ajutat să vorbesc deschis. Îşi exprimă bucuria de a vorbi cu un român, citise mult despre România, regele îi vorbise de țara noastră pe care o vizitase de două ori[259]; cunoştea rodnicia pământului şi „misterul" acestui popor romanic care a putut să-şi păstreze ființa între marile invazii cotropitoare ce s-au perindat peste noi. Cunoştea aventuroasa activitate cu două secole mai înainte în țările noastre a regelui suedez refugiat Carol al XII-lea.[260] Conchide, după acest preambul, că noile stări survenite surprinzător pune în vedetă nordul continentului şi le dă o legitimă îngrijorare. Suntem în situația când politica şi strategia militară s-au strâns şi merg mână în mână. Nu mai poți vorbi de una fără a ține seama de cealaltă. I-am răspuns că noi, care suntem mai aproape de centrul Europei, unde criza s-a dezlănțuit numai de 2-3 ani, am fost şi mai surprinşi. Gânditor, adaugă că împărțirea Poloniei, tendința agresivă a Rusiei la Baltică şi invazia ei în Finlanda sunt surprize uluitoare.

El precizează că situația Suediei față de Germania nouă este corectă, ca şi față de Rusia, dar dictaturile sunt detestate de poporul suedez. Acesta şi-a ales

---

[258] Începutul caietului III C, ANIC, fond Manuscrise 2089.

[259] Prezențele capetelor încoronate suedeze în România au fost constante după venirea la tron a dinastiei Hohenzollern-Sigmaringen, familie înrudită cu familia regală suedeză, pe larg la George Cristea, *Regi şi diplomați suedezi în spațiul românesc (secolele XVII-XX)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj Napoca, 2007.

[260] Veniamin Ciobanu, *Les Pays Roumains au seuil du 18e siècle. Charles XII et des Roumains*, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucarest 1984.

şi urmează de peste două decenii socialismul de stat care i-a dat satisfacție şi i-a asigurat un trai bun, ridicat, într-o țară care totuşi este săracă; dar poporul are simpatie pentru democrațiile occidentale, iar cel mai mare interes este pentru „vecinii noştri scandinavi şi baltici; de care nu ne putem cu nimic desprinde aşa cum istoria şi viața noastră o demonstrează". Generalisimul vorbea cu convingere şi apăsat şi, la acest punct, mă întreabă ce vor cele două mari dictaturi? „Vor ele să se extindă peste noi şi vecinii noştri"?? Îmi cere părerea şi-i răspund cu totul confidențial şi rezumând părerea mea:

Germania hitleristă are planuri mari, de hegemonie în Europa, înlăturând tot ce s-a statuat după primul război mondial. Extinderea ei în nord face parte din acest plan cu dublu scop, mai întâi defensiv şi apoi ofensiv, de înfrângere a Angliei. Am înțeles că generalisimul fusese orientat de ataşatul său militar, prietenul meu colonel Dannfelt.

I-am precizat scopul politic-strategic german al extinderii pe care a pregătit-o şi i-am precizat că operațiunea se va face cu toate armele şi cu procedee inedite, repezi, surprinzătoare. La o conferință în 1939, cu 10 luni înainte la Berlin, în cadru restrâns privind planul de hegemonie, grossadmiral dr. h.c. Raeder a susținut şi demonstrat că acest scop politic nu va putea fi atins decât dacă:

- Franța şi Anglia vor fi învinse iar,
- Nordul continentului şi Marea Mediterană vor fi în mâini germane.

Invazia Norvegiei şi Danemarcei a fost un plan pus la punct de acest mare amiral. Deşi acesta nu are aparența rigidă germană, are o perseverență ajutată de o iscusință fertilă, cu soluții proprii în afară de rețetele obişnuite.[261] Vom asista la aspecte noi operative şi politice.

La întrebarea sa când se va produce această operațiune de extindere în Nord, Danemarca şi Norvegia, nu-i răspund imediat decât după explicații asupra „aşteptării strategice" germane. Vreau să-i precizez că anotimpul, gerul iernii vor putea influența operațiunile şi vor putea avea o mare putere, dar, subliniez, acestea nu vor putea să oprească războiul şi să asigure o neutralitate a Țărilor Nordice cum s-a petrecut odată şi mai ales cum o doresc nordicii. Interesele pot fi mai mari şi mijloacele de azi sunt covârşitoare în eficiență. Apoi îi răspund la întrebare:

- dacă aliații vor încerca să debarce pe coastele nordice fie ca să trimită un corp expediționar în ajutorul Finlandei fie cu alt scop, invazia germană în Norvegia se va face instantaneu, ordonându-se indicativul ziua „Z", ora „H"; va fi o prevenire defensivă fulger, apăsând ca pe un buton electric;

- dacă aceasta nu se va întâmpla, ofensiva germană aşteptată se va conjuga cu extinderea operațiunilor la nord; operațiunea de invazie va fi de natură să

[261] Asupra acestei campanii, vezi şi Liddell Hart, *op.cit.*, pp. 75-93.

alarmeze Anglia şi deci să fixeze în țară forțe cât mai mari pentru a uşura ofensiva generală în vest, pe continent: în Olanda, în Belgia şi în Franța.

Conchid deci că extinderea germană în nord va preceda, în ambele ipoteze, ofensiva generală contra aliaților.

Generalisimul mă întreabă dacă agresiunea rusă este în legătură cu cea germană. Răspund că opinia publică germană este revoltată contra agresiunii sovietice, dar în regimul dictatorial este neputincioasă. Naziştii cei mari sunt jenați şi consideră că Rusia îşi urmăreşte interesele, dar nu cred într-o depăşire a celor stipulate prin vestitul „pact de neagresiune şi consultare". Opiniez – după convingerile naziste de la Berlin – că Rusia nu poate face marele război; este încă slăbită de marea ei revoluție şi de multiplele rețete economico-sociale ce a încercat. Obiectivele sale sunt capitale, revoluția universală, dar pentru aceasta nu are forța gata organizată; până atunci contează pe zdruncinări interne la vecini, prin disocierea corpului social, mişcări muncitoreşti, comunişti, coloana a 5-a, şi numai apoi ar interveni „Armata Roşie liberatoare"; pentru războiul mare nu este gata şi de aceea a şi semnat pactul din august '39; tot ce face la Baltică ca şi în Finlanda este „apărare" contra Germaniei de care s-a temut şi se teme; campania din Polonia a adeverit pentru URSS oportunitatea pactului; dacă Germania va avea eşecuri sau dacă un război lung o va slăbi, atunci va acționa Armata Roşie ofensiv şi până atunci se pregăteşte. „Apărarea" pe care o tinde la Marea Baltică este o tendință veche, de la Petru cel Mare, şi necesară ca să respire la marea liberă; mai este o explicație: până la obiectivul măreț, al revoluției universale, Rusia sovietică caută să restabilească fruntariile Rusiei țariste. Finlanda ca şi Țările Baltice o irită prin simpla lor prezență, dar mai ales fiindcă îi închid căile la marea liberă. Finlanda a răspuns, „nu" la pretențiile sovietice şi - spun vârfurile naziste la Berlin – a iritat şi mai mult pe colosul vecin, iar acum suferă consecințele.

Generalisimul îmi pune întrebarea care-l interesează cel mai mult: dacă Suedia intră în acest joc al dictaturilor vecine şi dacă o va cuprinde extinderea războiului la nord.

Îi răspund că nu am nici o informație pozitivă în acest sens. Spun convins că minereul de fier suedez atât de important ca o armă de război pentru Germania va fi ocrotit de aceasta cu arma în mână ca şi petrolul românesc, altă armă. Dacă Suedia va livra cu docilitate, regulat, acest minereu de fier care reprezintă în 1939 circa 2/3 din necesarul ei, nu văd cauză de nelinişte. Mai important decât aceasta, precizez generalisimului părerea nazistă, pe care o împărtăşeşte Göring, că Suedia neutră este o barieră de circa 2000 km care de la Capul Nord desparte puterile occidentale de puterea sovietică; această barieră despică continentul de la nord la sud pe o lungime aproape dublă ca de la Baltică la Adriatică. Este pentru Germania o garanție, dacă nu se va atinge

de Suedia neutră, că va putea ține cele două părți separate, putând să-şi impună hegemonia pe rând. Adaug că Göring nu se are bine cu Ribbentrop şi poate a fost o confruntare între aceste vârfuri naziste şi pe această temă; este ştiut, mai adaug, că Göring are toate simpatiile pentru Suedia prin amintirile că după prăbuşirea Germaniei în 1918, el şi-a găsit refugiul în această țară; aici s-a căsătorit transfug cu o tânără suedeză.[262] Cele narate generalisimului despre poziția strategică a Suediei sunt la înțelesul oricui, iar sursa despre considerația arătată îi dă greutate, dar, subliniez, câtă lumină îndoielnică aruncă asupra pactului de amiciție dintre cei doi mari dictatori. Învățământul ce se trage, am subliniat, este prudența ce trebuie păstrată mai ales de Suedia în păstrarea neutralității în jocul schimbărilor rapide ce pot surveni în starea de război ce a cuprins continentul.

Mi-am permis să asigur pe generalisim că cele expuse sunt convingerea mea întemeiată pe informațiile arătate şi să nu mă considere un optimist de complezență pentru Suedia.

Neutralitatea veche, cunoscută în Suedia este dorită bun înțeles de toți.[263] Dar îmi exprim din nou gândul că ea nu s-ar putea baza pe considerațiuni climatologice şi geografice potrivnice operațiunilor militare. Apoi îmi arăt părerea că neutralitatea nu poate fi decât o manifestare politică de viață, deci în practică socotesc, nu trebuie să fie rigidă, ci vitală, suportabilă şi viabilă. Când Churchill, lord al amiralității, am exemplificat, a dispus minarea recentă a apelor teritoriale norvegiene ca să oprească navigația vaselor germane cu fierul suedez, când bărbați politici englezi mai pe față, dar mai ales pe ascuns după campania 1939, militau pentru o pace de compromis este legitim să nu i se ceară Suediei şi oricărei alte țări păstrarea rigidă a neutralității. În privința aceasta fiecare guvern îşi va alege felul său de conduită pentru neutralitate şi, dacă are mijloace, o armată şi flotă şi aviație, şi-o va păstra cu arma în mână; iar dacă va fi mai slab, va căuta prin abilitate şi după caz să găsească soluția care va putea merge până la proverbul: „on bouge l'oeil, on fermer l'autre"... dacă viața națiunii o cere astfel; de aceea am spus mai înainte, soluția neutralității trebuie să țină seama de viața națiunii – am numit-o vitală –, să nu fie rigidă (față de dictaturile fără scrupule, fiindcă acestea se irită exploziv)

---

[262] **(n. T.G.)** Göring a păstrat o vie memorie acestei prime soții decedată, iar măreața vilă ce şi-a construit în Germania se numea „Karinhall" după numele primei sale soții, Karin.

[263] O discuție asupra aporiilor ce au marcat neutralitatea Suediei în al doilea război mondial, la M. Gunnar Hagglof, *A Test of Neutrality: Sweden in the Second World War*, în *International Affairs (Royal Institute of International Affairs)*, Vol. 36, No. 2 (April 1960), pp. 153-167. Autorul recunoaşte dificultatea poziției neutrale a Suediei, dar conchide că „neutralitate a fost precară, fără îndoială, dar chiar şi cele mai mari puteri din lume s-au dovedit a fi la un moment dat în cea mai precară poziție". Vezi şi contribuțiile mai recente: Efraim Karsh, *Neutrality and small states*, Routledge, London and New York, 1988, pp. 40-56 şi lucrarea teoretică fundamental a lui K.J. Holsti, *The state, war and the state of war*, Cambridge University Press 1996.

şi să fie o neutralitate suportabilă (este o noțiune foarte largă, elastică).[264] La noi, în România va trebui ca neutralitatea ce-o dorim să fie la fel în confruntarea cu marile dictaturi. În Suedia unde trebuie să se importe mult de peste țări, cu atât mai mult, neutralitatea trebuie să fie suportabilă față de puterile beligerante pentru a feri țara şi poporul de un blocus.

Generalisimul lua unele note. Dialogul a fost deschis, cu interes şi folositor. Relațiile oficiale au ajuns curând cordiale, deseori venerabilul şef împreună cu soția sa au fost oaspeții noştri la masă, la ceai, la recepții şi am fost onorați cu invitațiile lor, ca şi de aleasa lor considerație. În 1970, fostul generalisim cu soția sa, ambii nonagenari, călătorind în Spania – Palma (insula Mallorca), au întâlnit pe colonelul (r.) D. Mavrichi[265] cu care au vorbit despre noi şi ne-au trimis salutările lor.

7.7. Audiențele la comandanții de arme

Comandamentul nostru nu avea un interes deosebit pentru forțele armate suedeze, dar modul cum această putere mică (cu circa şapte milioane locuitori), cu o armată redusă şi surprinsă de evenimente, îşi va organiza apărarea era de tot interesul.

Forțele militare. Legea militară stabilea serviciu obligatoriu de la 20-45 ani, dar nu se recrutau decât 33.000 anual iar ceilalți erau trecuți la serviciul auxiliar. Serviciul militar cuprinde 15 ani în armată activă şi 11 ani la miliții (landstorm). Sub drapel serviciul era de 180 zile pentru infanterie, tren şi intendență, 200 zile pentru cavalerie, artilerie, geniu, marină şi aviație. Studenții fac numai 260 zile.

Armata de uscat se compune din 4 divizii (grele), fiecare cu 4-5 regimente infanterie, 1 regiment de cavalerie, 1 regiment artilerie şi serviciu (tren) divizionar; apoi corpul de Nord cu 2 regimente infanterie, 1 regiment cavalerie, 1 regiment artilerie; apoi în insula uriaşă (lungă 150 km) Gotland era 1 regiment infanterie şi 1 corp de artilerie. La toate acestea se adaugă trupe neîndivizionate: 2 regimente artilerie antiaeriană, 1 regiment artilerie de armată, 3 corpuri de geniu, 1 regiment transmisiuni etc.

Comandamentul era amestecat: arma Mauser, puşca mitralieră Browning, şi mitraliere amestecat, artileria de câmp Krupp şi Bofors, artileria grea 105, 150 şi 210 m/m din care multe obuziere.

---

[264] Considerații extrem de interesante ale memorialistului, vezi şi Efraim Karsh, *op.cit.*

[265] Acesta era căsătorit cu o suedeză, *Jurnalul Național*, 27 aprilie 2008, http://www.jurnalul.ro/interviuri/o-viata-surprinzatoare-printesa-greta-sturdza-505711.htm (accesat la 12.11.2011).

Marina are 8 vase de linie, 1 crucişător, 1 portavion, 1 crucişător de mine, 14 distrugătoare, 16 submarine şi 68 alte vase: vedete, dragoare etc. Artileria de coastă are 2 regimente şi 1 corp separat.

Aviația: 8 flotile (260 avioane) şi 80 avioane instrucție.

Armata de uscat s-a triplat în 1940; cele patru divizii au devenit patru corpuri de armată. Creşterea aceasta a început chiar din 1939. De asemenea aviația s-a mărit în acelaşi timp.

La comandamentul armatei generalul locotenent Per G. Sylvan m-a condus colonelul Kellgren care avea sarcina „chestiunilor de comandament". De față era şeful Statului Major General, general Jung. Fără introducere, comandantul, după ce aminteşte dispariția statelor din ultimul an, se întreabă cu scepticism cum mai putem supraviețui în fața forțelor covârşitoare ale marilor dictaturi şi agresori. Țările mici cu armatele lor slabe şi cu redusele lor industrii nu pot să reziste nici câteva zile mijloacelor moderne. România are o populație de trei ori mare ca a noastră, continuă comandantul şef, dar tot nu va putea rezista agresiunii vecinului său. Cum veți proceda?? La acest dialog sunt surprins şi la întrebare răspund că este o chestiune politică în primul rând şi apoi militară. Politiceşte, noi vom căuta să evităm orice conflict, iar dacă nu se va putea, vom fi siliți să ne apropiem de un mare aliat sau aliați cum am făcut în timpul şi după primul război mondial. Din punct de vedere militar, va trebui să ne pregătim forțe cu care să ne apărăm. Repet din istoria noastră care ne învață să luptăm ca să ne păstrăm ființa neamului. Tot aşa se pune şi pentru poporul suedez. Deşi Suedia nu are decât şapte milioane (1940), a avut o armată ale cărei virtuți sunt virtuțile neamului şi oricine ar veni se va izbi de rezistența acestei armate şi a acestui popor, deci nu va putea trece atât de uşor. Am adăugat că noi a trebuit să facem pregătirea în grabă şi se continuă.

Noi facem la fel, spune comandantul şef, dar timpul este scurt, avem teritoriu întins, coaste lungi şi mijloace puține. Discutăm despre situația în sud-est şi ne fericeşte că suntem încă scutiți, la care adaug că vecinii Suediei nu sunt agresivi ca cei ai României şi sub acest aspect situația noastră este mai grea.

Venind de la Berlin, comandantul şef mă întreabă dacă Germania va continua operațiunile în vest. Îi răspund că în vest iarna nu este atât de grea, deci dacă Rusia a atacat Finlanda fără a ține seama de anotimpul atât de neprielnic, cu atât mai mult nazismul va putea opera ofensiv în vest. Îmi exprim părerea că războiul fulger, ce este urmărit de armata germană, impune pregătirea în curs a armei principale blindată. Dar condițiile pentru ea şi pentru aviație nu sunt acum cele mai favorabile, de aceea conchid că ofensiva nazistă va mai întârzia şi că „aşteptarea strategică" se va continua. La discuții a luat parte generalul Jung şi am fost surprins de discernământul său, ca şi de robusta sa încredere. Aceşti şefi mari erau aglomerați de sarcini şi eu nu am

adăugat nimic care să prelungească audiența. Mai târziu am avut dese ocazii să revenim asupra organizării şi mai ales asupra operațiilor privind Suedia.

La comandantul şef al marinei, viceamiralul Tamm, mă conduce comandant Giron. Marina suedeză, şi mai ales luptătorii marinari, dau un instrument bun pentru paza coastelor întinse dar care se pretează pentru apărare eficace prin brâul de insule şi insulițe care dublează şi adânceşte paza coastelor.

Viceamiralul recunoaşte că situația navală a Suediei permite apărarea prezentă contra Rusiei care nu are o flotă puternică, dar nu va putea face față unui atac naval german. Îmi exprim părerea că naziştii nici nu au interes pentru asemenea atac în Marea Baltică. Amiralul spune că artileria de coastă dar mai ales minarea coastelor este cea mai eficace pentru apărarea pe apă. Nici în trecut adversarii nu s-au aventurat cu succes. Noi ne temem mai mult de atacurile aeriene decât de cele navale. Audiența s-a încheiat cu tema adusă de mine asupra scopului urmărit de Rusia cu bazele navale pretinse balticilor şi Finlandei. Comandantul marinei este de acord că este o dispoziție defensivă în Baltică şi nu poate viza decât pe Germania. Acest comandant de marină era mult mai liniştit decât cel al armatei de uscat.

La comandantul şef al aviației, generalul Friis, am fost condus de colonelul Af. Uhr. El era tot atât de sceptic pentru armarea unei armate cu această armă foarte costisitoare, foarte fragilă şi o armă ofensivă care este aviația. Acest comandant urma să treacă curând la pensie şi urma să-l înlocuiască şeful de stat major general care era de față, general B.G. Nordenskiöld. Acesta a purtat discuția şi era cel mai interesat, era un aviator, era mai pregătit. Convorbirea s-a prelungit cu tema paraşutiştilor care este pentru Suedia, cu întinse teritorii, partea cea mai nevralgică, la care se adaugă pădurile şi numeroasele lacuri care dau priză uşoară acestor trupe de desant inamice. Am replicat că şi aici Suedia este avantajată fiindcă terenurile (pe teritoriu atât de acoperit şi despicat) pentru aviație sunt rare. În plus populația omogenă, cu virtuți civice şi militare recunoscute, dacă are o organizare teritorială şi cu mijloace rapide, este o armă redutabilă şi cea mai eficace contra paraşutiştilor, în genere cu efective puține, izolați şi la mari distanțe. Apoi lipsa unei coloane a 5-a în Suedia, fie pentru nazism fie pentru comunism, contează foarte mult la apărare, în cazul unei invazii pe cale aeriană.

Nevoia acută ce se punea conducerii superioare suedeze de a aduna, organiza şi constitui în arme şi în mari unități forțele de luptă a impus din 1939 măsuri energice şi urgente. Poporul omogen, unitar, cu strălucite virtuți a urmat conducerea într-un spirit de comunitate şi de patriotism, organizându-se în unități patriotice pentru apărarea instantanee; într-un an armata s-a triplat. Problema armamentului a fost mai grea, dar industria, deja în mare dezvoltare şi cu comenzi de armament pentru armate străine, a putut face față. Chiar şi România avea comandă de artilerie anticar. Pentru livrări s-a dat precădere

armatei suedeze şi s-a trecut la o producție intensă pentru a onora contractele. Instrucția contingentelor a început intens din toamna 1939 şi pe perioade scurte s-au făcut concentrări pentru a nu se turbura viața publică şi economia națională. Instrucția tragerilor se făcea zi şi noapte în centrele şi oraşele mai importante, la ore care să nu turbure programul de lucru la oraşe ca şi la țară. Cetățenii urmau un program uşor, dar care era urmat cu strictețe de cetățenii pe care i-am prețuit ca cei mai conştienți şi disciplinați. La sfârşitul misiunii mele în Suedia, care a durat doi ani şi jumătate, amintirile mele sunt încă vii şi pot să afirm că opera comandamentului suedez a fost ajutată unanim de poporul său în cea mai mare măsură. Bărbații alergau pe biciclete după serviciu la numeroasele centre de tragere organizate aproape de oraş unde făceau instrucția de tragere cu seriozitate şi cu râvnă. Mulți cereau şedințe suplimentare pentru desăvârşirea acestei instrucții de tragere cu orice fel de armament. Am vizitat asemenea centre de tragere în oraşe, ca şi la sate. Spiritul şi înclinarea sportivă a acestui popor au ajutat această instruire rapidă a luptătorilor suedezi. Toate serviciile auxiliare erau preluate şi conduse cu o corectitudine şi o eficiență exemplară de femei. Bărbații erau în marea majoritate (peste 90%) combatanți. Instrucția de nivel superior a făcut din peste 50% din efectivul armatei luptători-tehnicieni în toate armele. Nivelul acestora era acela al subofițerilor din armatele mari cunoscute, ori se ştie ce importanță mare are acest lucru în războiul modern cu armamentul atât de divers şi la ce mare eficacitate poate ajunge folosirea în mâini luptătoare tehnice. De asemenea, pierderile se reduc covârşitor la aceşti luptători iscusiți, tehnicieni. Mi-am dat seama despre acest lucru la aviație şi la artilerie, precum şi la marină; măsurătorile şi calculele, precum şi mânuirea aparatelor se făceau de soldați şi gradați tehnicieni care descărcau pe puținii ofițeri de o povară, uşurându-le sarcina de conducere. Acest procedeu era şi foarte economic. Ca artilerist, cunoscând bine tehnica tragerii, la diferitele vizite, exerciții şi manevre la care am participat în corpul ataşaților militari, am căutat să văd eficacitatea şi corectitudinea acestui serviciu tehnic. Ne-am înțeles repede şi am putut verifica rezultatele pozitive în tehnica pe care aceste cadre superioare o posedau foarte bine grație şi activității lor în viața civilă. Un alt exemplu îl dă climatul geros cu ierni grele şi zăpezi mari. Armata se mişcă pe sănii şi pe schiuri. În Suedia este în obişnuința curentă ca zăpada să fie înlăturată de cum cade. Cel mai simplu țăran suedez ştie şi are în sânge datoria să scoată simplul dar eficacele său plug de zăpadă cu care deschide pârtia în zăpada care nu este lăsată să se troienească. Satele şi comunele au toate mijloace asemănătoare. Artileria este pusă pe sănii uşoare, dar robuste şi unitățile aveau pluguri uşoare ce deschideau pârtii de câmp la pozițiile alese. Luptătorii sunt toți pe schi fiindcă cel din urmă soldat ştie să folosească aceşti „papuci de lemn" care la noi sunt apanajul unei elite sportive. Am participat la diferite exerciții şi manevre de iarnă. Ataşații militari erau transportați auto şi

urmăreau mai greu operațiunile. Eram singurul ataşat care puteam schia şi am urmat în campanie posturile de comandă şi statele majore care se deplasau toate în viteză pe întinsele sectoare de luptă. Procedeele şi mijloacele erau acelea curente ale populației, pe care armata le-a apropiat pentru marşuri şi mişcare, deci trupa nu avea nevie de o instrucție deosebită.

Între altele, vreau să dau următorul exemplu de cunoştință şi virtute a cetățeanului suedez. Eram împreună cu locotenent colonel Guido Lombardi, colegul meu italian, în simplă plimbare – excursie auto la circa 40-50 km de Stockholm. Se petrecuse invazia din Danemarca şi din Norvegia care îngrozise populația ca şi guvernul suedez. Pregătirea pentru apărarea țării era în toi în vara aprigă din 1940 şi orice străin era suspectat. Suedia are comunele sau aşezările aglomerate foarte rari fiindcă terenul nu este fertil. Mici ferme, gospodării, „odăi"[266], sunt risipite în lungul drumurilor rare şi în lungul coastelor; ca urmare, staționarea trupelor se face în bivuac, chiar şi iarna, cum se va arăta ulterior.

Împreună cu prietenul meu italian am observat cum în lungul coastei la micile debarcadere, ca şi în lungul drumului respectivul, locuitorii îşi făcuse o cutie pe un stâlp şi o bancă. Poştaşul ce trecea pe drumul principal lăsa în cutii scrisoarea, sau coletul sau alt mesaj. Dacă poştaşul se mişca cu barca proceda la fel. La aceste puncte gospodarul destinatar venea de la ferma lui ce putea fi la 4-8-15 km şi-şi lua obiectul sau mesajul. La fel se proceda cu laptele produs de aceşti mici gospodari ce-l lăsau în acelaşi loc iar vehiculul colector trecea zilnic să-l adune, iar la întoarcere lăsau respectivului gospodar vasul metalic gol. Prețul laptelui se depunea cinstit la bancă pe numele respectivului. Totul era bazat pe onestitate fără de care viața în teritoriul întins ar fi fost imposibilă.

La o asemenea oprire a noastră un cetățean[267] ne-a văzut şi i-am părut suspecți. Ne-a cercetat – vorbea puțin germana –, ne-a luat numărul autovehiculului şi ne-a impus să părăsim urgent locul. Când am intrat în orăşelul apropiat un polițist cu doi membri din garda civică ne-au oprit şi ne-au cercetat legitimațiile. Polițistul era licențiat în drept (aşa sunt toți), după control a zâmbit şi ne-a spus că Suedia nu se teme nici de Italia, nici de România şi a cerut scuze. Lombardi şi cu mine am admirat spiritul cetățeanului gospodar izolat, ca şi promptitudinea controlului. I-am povestit cu haz, dar şi cu admirație acest caz colonelului suedez Kellgren, despre care am vorbit câteva pagini mai înainte. Principiul vechi, „cum este poporul aşa şi armata", se aplica mai bine ca oriunde aci, pentru apărarea patriei. Cu asemenea virtuți ale națiunii – aşa cum a descris Voltaire – este uşor să înțelegi marşul micii armate a lui Carol al XII-lea pe grelele şi marile distanțe

---

[266] **(n. T.G.)** Aşezări izolate, gospodării asemănătoare cu acele „odăi" de la munte care sunt locuințe cu grajduri, şure, țarcuri, grădini din țara noastră.

[267] **(n. T.G.)** Acesta făcea parte din „unități patriotice teritoriale" = garda civică.

până la Poltava. Acest tânăr monarh, judecând după moravurile şi după onestitatea nordică, căuta în stepă pe aliatul ucrainean, hatmanul Mazeppa[268], care nu va apare niciodată pentru lupta contra lui Petru cel Mare al Rusiei.

Presupunerile mele despre greutățile ce întâmpină armata suedeză în acel aprig an 1940 al războiului şi despre care, la primul contact, comandanții şefi suedezi nu au făcut un secret, nu erau eronate; dar vechea rasă de războinici a dat urmaşi ai vestiților goți, varegi şi normanzi, care cu tradiția împrospătată de nenumărate ori, cu muncă stăruitoare, şi-au creat armata pe care beligeranții celui de al doilea război mondial au fost nevoiți să o considere. Suedia a putut să-şi apere neutralitatea.

7.8. Audienţă la regele Suediei

La 19 ianuarie, condus de ministrul Barbu Constantinescu, am fost primiți în audiența de prezentare la regele Suediei; ea a fost protocolară şi a fost aşa cum era obiceiul în Țările Nordice. Monarhul s-a referit la mesajul primit de la regele nostru şi a spus că a fost informat de generalisimul general Thornell. Era înalt, foarte liniştit, vioi şi atent (ştiam, şi apoi l-am văzut în vară jucând tenis). Şi-a exprimat dorința de a ne mai revedea, ministrul nostru era o mai veche cunoştință şi în lungul timp de şapte ani l-a avut oaspete deseori.

După scurta audiență şi după plecare am primit o invitație pentru a doua zi la ceai unde am expus regelui ceea ce am relatat generalisimului şi nu mai repet. Regele primise un raport şi a insistat mult asupra poziției strategice a Suediei care o ajută să-şi păstreze neutralitatea. Am detaliat această considerație care este apreciată de comandamentul suprem german. Regele vorbea în franceză pe care cred că o vorbea foarte bine şi o prefera față de germană. Pe cancelarul Germaniei îl numea numai „Domnul Hitler". Am subliniat că valoarea strategică a Suediei va fi mai mare dacă naziştii nu o vor invada şi dacă vor ține solid coasta Norvegiei, aşa cum au pregătit-o. Dacă astfel zăcămintele suedeze de la Kiruna nu vor mai fi amenințate, Germania nu va mai avea un alt interes major dacă livrările de minereuri, vitale pentru ea, se vor face nestânjenite. „Arma fierului" în războiul modern cu arma decisivă blindată îşi are soluția în Suedia, după cum manevra acestei arme decisive, alături de aviație, îşi are soluția în România prin „livrarea petrolului". Este o asemănare din acest punct de vedere economico-strategic între Suedia şi România. Regele era atent şi vorbea deschis. Am mai fost primit de rege şi, când după mai puțin de trei luni, invazia în Norvegia s-a produs aşa cum a fost pregătită şi cum o prevestisem, mi s-a făcut cinstea de a fi chemat, iar eu m-am

[268] **(n. T.G.)** Mazeppa, născut la Kiev (1644), a fost aliatul lui Carol XII cu care nu s-a unit decât în refugiul de la Tighina în Basarabia unde a murit (1709) după bătălia de la Pultava-Poltava (1709).

exprimat fericit că probabilitatea de a se mai atinge cineva de Suedia este aproape nulă. Regele nu împărtăşea optimismul meu, afirmând că mai sunt „nori negri", ba chiar făcând şi glume despre lucrurile pe care nu le ştiam. Se referea la cererile insistente germane pentru unele transporturi de medicamente, de bolnavi sau de convalescenți prin Suedia, pentru a se evita transportul foarte lung şi mai periculos pe apă în lungul coastei norvegiene. Aceste transporturi ar fi fost foarte supărătoare pentru opinia publică suedeză, foarte sensibilă după invazia în Norvegia. Regele îmi spunea zâmbind că eu fortuit le ignor. I-am narat una din neplăcerile mele care demonstrează că eram foarte la curent cu această stare sufletească. Pe una din străzile mai liniştite din capitală am parcat autoturismul, scurt după agresiunea nazistă în țara vecină. Maşina avea încă număr şi insigne germane, aşa cum venisem de la Berlin, şi nu avusesem timp să le schimb cu cele suedeze. Mai mulți lucrători zidari construiau pe această stradă şi doi dintre aceştia, văzându-mă cu maşina, şi-au trântit cărămizile pe pavaj şi vociferau ostentativ, crezând că sunt nazist venit în capitală. Am înțeles şi m-am îndreptat către ei şi după ce le-am arătat pavilionul românesc ce-l arborasem, cu slaba mea suedeză le-am spus cine sunt, ei au înțeles şi erau bucuroşi că nu eram unul din cei care puteau să cadă din cer cotropitori asupra lor aşa cum s-a întâmplat în Norvegia sau în Danemarca.

Am adăugat regelui că turiştii germani, bolnavi sau convalescenți, nu pot fi considerați (călătorind fugitiv prin Suedia) ca o călcare a neutralității. Acestea sunt bagatele umanitare față de mănările brutale engleze contra flotei franceze sau a apelor spaniole. În adevăr, astfel de transporturi s-au făcut în Suedia cu discreție şi nu au avut nicio urmare supărătoare; am precizat că din România au plecat în 1939 zeci de mii de refugiați polonezi, militari mai ales, care au îngroşat rândurile unităților poloneze care au luptat în Africa şi aiurea.

Am mai spus monarhului o rațiune pentru care Suedia nu va fi atinsă în războiul care se generaliza. Era la o clipă de destindere care alterna în convorbirea cu interes ce se desfăşura. Această rațiune o spusesem ca o glumă şi generalisimului şi anume: prezența mea în post la Stockholm. Apoi am explicat: când Austria a fost ocupată de naziști în 1938, am preluat sarcina de ataşat militar de la Viena; apoi pe aceea de la Praga după 15.III.1939, pe aceea de la Varşovia şi mă încărcam cu poveri pe măsură ce nazismul cotropea țară după țară: aşa s-a întâmplat şi la Oslo. Acum sunt la Stockholm unde m-am hotărât pentru stop şi naziştii nu vor mai veni pentru că: „j'y suis et j'y reste".

Regele râdea de moralul meu şi mă întreabă cum mă simt în Suedia, apoi îmi recomandă că, în spatele palatului regal pe o stradă a vechiului oraş, foarte liniştită, este un local-restaurant într-o pivniță bine amenajată; foarte discret, acolo se poate petrece bine în intimitate şi care se cheamă în suedeză „Den Gyldene Freden = pacea de aur"; apoi completează că niciun chelner şi niciun

oaspete nu s-au uitat la el când s-a dus în acest local unde pe vremuri a petrecut cu totul nestingherit.

I-am replicat majestății sale că am cunoscut localul unde m-a condus o tânără doamnă. Regele, cu zâmbet reținut spune: „pentru voi, ataşaţii militari nu sunt secrete". Poate voia să-mi facă o plăcere şi eu l-am dezamăgit, cunoscând localul.

7.9. Contacte cu legațiile din Stockholm, engleză

Până s-a fixat ziua de audiență la palatul regal, m-am prezentat la principalele legații care erau de cel mai mare interes pentru noi.

Am ales legația Angliei care a luat cea mai fermă poziție pentru Finlanda şi începuseră să sosească reprezentanți, ajutoare, aflasem de echipe de medici care trecuseră spre Finlanda. Alții se aşteptau; printre aceştia un general englez era aşteptat care să organizeze şi să coordoneze acțiunea de ajutorare.

M-am prezentat singur la legația a cărei clădire cu un etaj era izolată; era aşezată în partea de est a oraşului, unde gravitau toate legațiile. Cea engleză era în mijlocul unor parcuri cu străzi liniştite, uşor în pantă, cu pavele de granit frumos, vânăt-roşcat.

Colegul meu englez, colonel R. Sutton-Pratt, m-a primit foarte amabil pentru un englez. El primise de la Londra o notă-informativă de la fostul meu coleg şi prieten, colonel Mac Farlane de la Berlin, cu bune referințe. Eram aşteptat şi convorbirea noastră a intrat repede în miezul problemelor interesante.

Am fost mirat că prietenul englez MacFarlane, care părăsise Berlinul la 3.IX.1939, era atât de bine informat de plecarea mea din Germania, ba chiar mă şi anunțase la Stockholm, într-un răgaz de nicio lună. La convorbire a venit şi ministrul Angliei după ce mă prezentasem; era însoțit de un colonel Goodden[269], care era în drum spre Finlanda. Acest Goodden avea înfățişarea unui pastor, dar nu aceasta m-a surprins ci apariția şi revederea lui după mai bine de două decenii. El îmi era o veche cunoştință din primul război mondial şi de la Bucureşti.

La începutul anului 1919, la Bucureşti a venit de la Constantinopol o misiune militară engleză, condusă de un locotenent colonel Goodden, ajutat de un căpitan irlandez Hoston. Acesta avea misiunea de legătură de tot felul şi pentru livrarea de echipament, harnaşament şi cai ai armatei engleze ce a

[269] R.B. Goodden a avut o bogată carieră militară (1915-1945), a luptat în primul război mondial în Franța, în Corfu, în Macedonia, Salonic, a făcut parte din Misiunea Militară Britanică din România (decembrie 1918 - marte 1920) şi din cea din Țările Baltice (iunie 1920 – martie 1922), a fost ataşat militar la Riga, Kaunas, Tallinn şi Helsinki (1923-1924), Bucureşti (1926-1930) şi Helsinki (1939-1940).

operat în Balcani. Am avut ocazia să lucrez cu această misiune când eram numai locotenent de artilerie. După aceste două decenii nu mai m-a recunoscut. Eu i-am reamintit, s-a bucurat şi aceasta a ajutat convorbirea ce a urmat. Chiar de atunci el era poreclit „pastorul". Era ofițer de rezervă, era chiar pastor misionar, vorbea franceza şi era iscusit în chestiuni de reprezentare şi de legătură, propovăduire, etc.

Colegul Sutton-Pratt a atacat tema „aşteptării strategice". Am răspuns şi am dat explicațiuni reduse şi cu toată rezerva. Ministrul englez V.A.L. Mallet, care abia venise la Stockholm, cunoştea pe ministrul nostru; el a luat parte la convorbire, a pus chestiuni şi îşi da părerea. Dar tema cea mai importantă a fost extinderea războiului în nord din partea ruşilor şi, în perspectivă, din partea naziştilor. M-am rezervat la linii generale, dar am fost ferm pe părerile mele. Niciunul dintre britanici n-a vrut să accepte, nici ca o încercare sau ca o ipoteză, extinderea germană în nord.[270] La un moment dat a apărut şi ataşatul aerului, colonelul H.N. Thornton, o figură caracteristică, cu ochi măriți, figura muncită şi cu părul vulvoi. Dintre toți cel mai neîncrezător era colonelul Goodden care se părea că despre balcanici avea o idee bine fixată. Nici nu am insistat. M-am revăzut la Helsinki peste zece zile cu colonelul Goodden iar cu ceilalți la întoarcerea mea în Finlanda apoi la reîntoarcerea mea din Norvegia. Dar după acest prim contact cu britanicii, în care eu am fost înfăşurat în văluri de nepătrunsă îndoială, revederea cu aceştia, cea mai interesantă, a fost la 9 aprilie, exact când se produsese invazia cu mare succes a naziştilor în Norvegia. Despre aceasta va fi vorba mai târziu în acest memorial.

7.10. La legația sovietică

M-am anunțat telefonic la legația sovietică. Îmi răspunde chiar ambasadoarea Kollontay şi mă aşteaptă către amiază a doua zi. Legația se află într-o mare clădire în cartierul legațiilor. Era caracteristică prin masivitatea de block-house cu 6-7 etaje şi era proprietatea statului sovietic, de curând construită. Era o clădire modernă, fără patina vremii ca cea de la Berlin, dar de o capacitate mult mai mare şi toți se întrebau ce poate să adăpostească într-un

---

[270] Cabinetul de Război britanic lua în acea perioadă în calcul această ipoteză, dar nu realiza violența şi rapiditatea unui posibil atac german, gândindu-se mai degrabă la posibilitatea unui atac combinat germano-nazist. Winston Churchill era de părere că Marea Britania nu avea nimic de câştigat din neutralitatea scandinavă, dimpotrivă, aşadar susținea extinderea războiului în această regiune în condițiile în care Marea Britanie păstra comanda asupra mărilor, vezi PRO, (C) Crown Copyright 1989, War Cabinet Minutes 1939-1945, WM 109 (9.12.1939)-WM 117 (16.12.1939), Fiche 14, War Cabinet 111 (39). Neville Chamberlain in the chair, 11 December 1939, 11.30 A.M. şi Public Record Office, (C) Crown Copyright 1989, War Cabinet Minutes 1939-1945, WM 118 (18.12.1939)-WM 123 (27.12.1939), Fiche 15, War Cabinet 118 (39). John Simon in the chair, 18 December 1939, 10.30 P.M.

local atât de mare. Cu excepția ministrului care locuia în legație, restul personalului locuia în oraş.

Am fost primit de secretarul prim al legației, Andrei Graur, care era moldovean din Transnistria. În cartea diplomaților – reeditată în limba franceză – era tipărit numele său „Graour", pentru pronunția corectă. Am socotit că este o curtoazie ca să mă întâmpine acest moldovean, cetățean sovietic, care mi-a vorbit în româneşte, aşteptând să intru la şeful misiunii. Mi-a spus că este fiu de agricultor, că a făcut o şcoală specială de diplomație la care erau aleşi cei care mai vorbeau alte „graiuri". Îmi spunea că în comuna natală, nu departe de oraşul Balta, marea majoritate sunt moldoveni şi cei ce nu au făcut şcoală „grăiesc" numai moldoveneşte. Cei mai tineri vorbesc toți ruseşte. L-am întrebat cum se împacă plugarii dornici de pământ cu reformele agrare care le-au naționalizat pământul. Mi-a răspuns că a fost tare greu, dar acum a trecut şi au început să priceapă foloasele orânduirii sovietice.

Apoi mi-a vorbit de „tovarăşa Alexandra" – aşa o numea pe ambasadoarea Alexandra Kollontay care se bucura la Stockholm, unde a venit de aproape zece ani, de o mare faimă şi respect. Secretarul prim vorbea animat, se simțea bine în Suedia, iar gerul cu iernile nordice nu-l supărau. El era de statură potrivită, avea figura aproape brună, cu înfățişare moldovenească; această origine nu i-a făcut greutăți dar mi-a adăugat că primirea la şcoli se face mai greu pentru cei care nu vorbesc bine limba rusă, de aceea moldovenii sunt folosiți mai mult în economie şi la pământ.

Ambasadoarea sovietică m-a găsit în plină conversație şi i-am mulțumit pentru grațioasa amabilitate de a fi fost întâmpinat în palatul legației de un moldovean. Ea mi-a spus că le-a comunicat despre proaspăta mea venire în post la Stockholm, apoi a scuzat pe cei doi ataşați militari sovietici care lipseau din capitală. Apoi ea a precizat că ataşații sunt veniți de foarte curând, nu au practica serviciului şi nu vorbesc decât limba rusă. Abia acum învață suedeza care nu are nicio contingență cu limba rusă şi merge greu. Ambasadoarea o vorbea, după cum vorbea şi fineza. De altfel ea mi-a spus că în Rusia sovietică sunt mulți cetățeni de origină finică-careliană şi ea se trage dintr-o asemenea familie, de aceea numele său are rezonanța ugro-finică. Aflasem că ambasadoarea, prin căsătoria sa, făcuse parte din protipendada fostei capitale Petrograd, şi că după ce îmbrățişase doctrina comunistă la nivel superior ştiințific, a părăsit cu totul viața ce o dusese şi a activat cu toate pericolele, cu toate renunțările şi vicisitudinile pentru triumful doctrinei, dar mai ales pentru traducerea ei eficientă în viața de stat. A făcut parte din pleiada care l-a ajutat pe Lenin la începuturile grele ale revoluției şi a colaborat cu primul general al regimului bolşevic-sovietic.

Personal aflasem încă de atunci despre această activitate alături de Lenin şi în preajma comisarului poporului la Afaceri Externe Cicerin[271] (1918-1930), acest fost vechi diplomat încă înainte de 1904. Ambasadoarea nu renega aceste începuturi apuse ale vieții sale fiindcă în salonul unde am fost primit atârnau pe pereți fotografii cu imagini din acest trecut, din protipendadă şi chiar de la curtea imperială. Aceste renunțări pentru o formă nouă plină de pericole şi de riscuri în viața de stat dovedeau o fermă convingere şi un caracter statornic care impunea deopotrivă admirație ca şi respect.

Ambasadoarea avea mare autoritate în legația ce conducea, era cu mult deasupra nivelului colaboratorilor săi şi a condus cu mare succes misiunea pe care şi-o împlinea de aproape zece ani. A invitat şi pe primul secretar Andrei Graur să stea la audiență, dar acesta s-a scuzat foarte respectos că are de lucru. Doamna Kollontay nu a insistat.

Încăperea frumoasă ca şi înfățişarea ambasadoarei străvedeau un gust feminin care avea distincție şi făcea plăcere. Avea o vârstă înaintată, poate mai mare decât aparența. Era de statură potrivită, puțin planturoasă, dar care se potrivea rasei sale; era blondă, cu un ten facial proaspăt, caracteristic femeilor nordice; ochii albaştrii cu reflexe dure aveau privirea pătrunzătoare ce putea să fie şi prietenoasă. Agerimea spirituală putea să lase loc unei înțelepciuni din experiența bogată ce avea şi care putea atinge un tact desăvârşit. Nu a ascuns situația grea prin care a trecut reprezentanța sovietică după agresiunea din Finlanda care se continua. Ea a mărturisit că trebuie să fie atentă la orice şi supraveghează orice manifestare a colaboratorilor. Mă roagă să revin cât de curând ca să-mi prezinte ataşații militari cei fără experiență. Chiar menționează că putând să le vorbesc şi în ruseşte, le pot fi un model. I-am mulțumit pentru apreciere şi i-am promis că după întoarcerea din Finlanda şi din Norvegia ce nu vor întârzia, mă voi anunța pentru a-i împărtăşi veştile proaspete ce voi aduce. Audiența scurtă mi-a fost folositoare.

Audiențele pur protocolare la legația Franței, Belgiei şi Italiei nu mi-au lăsat în minte nimic deosebit. La legația turcă, ministrul Aksel Agâh era o veche cunoştință de pe vremea când a fost mulți ani consul la Constanța unde mă găseam cu serviciul la trupă în garnizoană. În continuare revederea cu acest diplomat prieten al României mi-a fost foarte folositoare. Interesul a fost mărit prin aceea că ataşatul militar, colonelul Behcet Türkmen, era rezident la Moscova de unde mi-a adus informațiuni interesante. Am cultivat contactul cu această legație şi cu abilul, vivacele său cap de misiune.

---

[271] Gheorghi Vasilievici Cicerin (Георгий Васильевич Чичерин) (1872-1936), diplomat născut într-o familie de aristocrați, personalitate a diplomației sovietice.

8. Călătoria pe teatrul de război finlandez

Oricât de interesantă începea să devină noua mea misiune la Stockholm, am suspendat totul pentru a pleca în Finlanda pentru prezentare. Iarna grea, mai grea ca în alți ani, înghețase Marea Baltică, întrerupând orice trafic naval, ceea ce era foarte greu pentru legăturile scurte, repezi şi de mare tonaj între Suedia şi mica țară atacată care cerea ajutor. Traficul pe calea ferată, pe la coasta de nord a Balticii, se făcea pe o lungime de 7-8 ori mai lungă, iar viscolele blocau repetat pe mari întinderi această lungă cale. Pentru transportul pasagerilor nu mai era decât legătura aero întreținută de administrația finlandeză cu mari greutăți şi numai între Stockholm-Turku (Åbo, denumire suedeză care se pronunță Obu). O singură cursă în 24 ore şi numai seara-noaptea pentru a fi ferită de atacurile aeriene sovietice. Aceste atacuri nu erau prea agresive nici ziua şi cu atât mai mult noaptea. Suedia renunțase a-şi folosi avioanele proprii pentru a evita orice motiv de conflict. Am călătorit deci noaptea cu un avion finlandez (tip Junkers 52) care pleca aproape de amurg de la Stockholm la Turku. Călătoria dura circa o oră. La destinație, pe furiş se aprindeau farurile de pistă, avionul ateriza şi descărca conținutul; apoi în scurt timp acelaşi avion lua călătorii din Finlanda şi tot pe furiş decola pentru a-i duce în Suedia. Zborul se făcea deci cu emoții, „comme à la guerre!"

Legația României era condusă de ministrul G. Lecca venit numai de şapte luni.[272] Războiul venit pe neaşteptate prin agresiunea sovietică îl impresionase, ca pe întreg corpul diplomatic. Cu toți se refugiaseră din capitala Helsinki la circa 30 km, în Grankulla[273], unde condițiile de viață, mai ales alimentarea, în vremea unei cumplite ierni, erau dintre cele mai grele. O mare îngrijorare stăpânea pe toată lumea. Ministrul nostru avea de ce să fie pesimist, iar noutățile din țară ca şi cele din Europa centrală ce-i adusesem îi întăreau această stare. În această mică reşedință nu am stat decât pentru a cunoaşte această lume diplomatică speriată şi înfiorată. M-am reîntors şi am stat în capitală sau pe front.

Organizarea statală era asemănătoare celei din Suedia şi prezentarea a fost repede şi scurtă. Am plecat imediat la comandamentul suprem, ce era deținut de mareşalul Mannerheim[274], apoi pe front în istmul carelian, zona Viipuri =

---

[272] Vezi şi Silviu Miloiu, *The Winter War: Romanian perceptions, 1939-1940*, în *Annales d'Universite "Valahia", Section d'Archeologie et d'Histoire*, Tome IV-V, 2003, pp. 199-208

[273] Denumirea finlandeză a localității este Kaunianinen.

[274] Baronul Carl Gustaf Emil Mannerheim (1867-1951) a fost general rus, mareşal al Finlandei şi şef al acestui stat în două rânduri (regent: 1918-1919, preşedinte: 1944-1946), comandantul iscusit al țării sale în timpul celui de-al doilea război mondial, J.E.O. Screen, *Mannerheim. The Finnish Years*, Hurst & Company, London, 2000; Carl Gustav Emil Mannerheim, *Memorii*, Editura Militară, București, 2003; Silviu Miloiu, *Carl Gustav Emil Mannerheim - Jurnal de pe frontul românesc 1916-1917*, Ed. Cetatea de Scaun, 2010.

Viborg, cum şi la nord de lacul Ladoga, zona Sortavala.[275] Timp de doi ani jumătate, cât am deținut acest post, am cunoscut armata finlandeză şi comandamentul său, dar mai ales am avut timpul să cunosc Armata Roşie în stare de război şi în operațiunile care s-au desfăşurat în campania de iarnă (1941-42).

Cele cunoscute în acest răstimp relativ lung, le-am desăvârşit în 1942-45, în restul celui de al doilea război mondial, pe frontul de est, ca şi pe frontul de vest. Când depăn amintirile de la acest prim contact operativ în stare de război, se cuvine să deschid un nou capitol la care închin cea mai mare importanță armatei care a avut rolul cel mai variat şi cel mai covârşitor în acest război.

8.1. Armata rusă – Armata Roşie – armata sovietică

După marea revoluție rusească din 1917 s-a vorbit şi s-a judecat, ca despre o enigmă, cu diferite măsuri şi diapazoane, cu admirație sau cu entuziasm, cu îndoială, cu hulă sau cu dispreț, despre armata revoluției sau despre „Armata Roşie", cum a fost oficial denumită în 1918 când s-a început reorganizarea armatei ruse. Reorganizatorul a fost „comisarul la război" Leiba Davidovici Troțki. Câte curiozități a mai putut să aducă şi revoluția bolşevică!! Un necunoscut, Leiba, fiul unui mărunt telal evreu, David Troțki, din Ivanovka, a ajuns la vârsta de 38 de ani să reorganizeze armata rusă, a revoluției, armata cu cel mai măreț trecut, care de secole şi-a purtat glorioasele drapele până în capitala Franței, până sub zidurile Bizanțului, până în tundrele arctice şi până în Pacific!! Dispare pentru a deveni Armata Roşie.

Era o mare necunoscută această armată revoluționară, şi la două decenii de la reorganizarea ei, enigma se menținea. Marile succese din războiul civil (1918-22) cum şi cu Polonia, vestitele raiduri ale cavaleriei roşii sub comanda lui Budionîi[276], se datorau mai mult unor impulsuri revoluționare care nu erau prea bine cunoscute şi nu puteau oferi criterii de judecată obiectivă.

La mai bine de o lună de la dezlănțuirea războiului contra Finlandei mă găseam în situația să pot cunoaşte mai bine această armată reorganizată de revoluția sovietică şi să ne lămurim asupra enigmei de care se lăsa înfăşurată. Pentru armata sovietică biruitoare care a dus greul în al doilea război mondial, care a suferit multe înfrângeri, cu cele mai sângeroase pierderi, dar care a avut

---

[275] **(n. T.G.)** Ambele aceste oraşe fac parte din U.R.S.S., Finlanda a fost nevoită să le cedeze la încheierea păcii cu marele vecin de la est.

[276] Semion Budionnîi (1883-1973) se trăgea dintr-o familie de cazaci de pe Don şi a devenit cunoscut în timpul războiului civil din Rusia în calitate de organizator al cavaleriei roşii a cazacilor de pe Don. În anul 1920 a reuşit să ajute la respingerea trupelor poloneze din Ucraina în timpul războiului polonezo-sovietic.

şi cele mai strălucite victorii decisive, se cuvine totdeauna a i se da prima considerație, se cuvine a i se consacra un studiu amplu pe măsura uriaşului ei organism ca şi a uriaşei ei contribuții la victoria finală. Aici nu se poate face acest studiu.

În amintirile ce narez voi sublinia numai evoluția ei în organizare, valoarea ei, cum şi biruințele sale pe durata războiului, cu antecedentele mai vechi şi mai recente, cum şi urmările ei de perspectivă. Nu fac un studiu, ci voi etala amintirile mele.

8.2. Scurt istoric şi date geografice

Acest important capitol de amintiri şi de reflecții îl aşez acum, la primul contact cu Armata Roşie în campania de iarnă din Finlanda (1939-40), deşi cuprinde epoca războiului.

Armatei ruse țariste şi mai ales armatei revoluționare, orice român şi oricând, i-a dat cel mai mare interes, şi cu atât mai mult orice ofițer.

Cunoştințele noastre, documentarea ca şi viața ne-au fost date în vecinătatea cu ea, de aproape trei secole, şi le-am învățat până la insuflare; în acest lung răstimp am avut confruntări de tot felul: de prietenie, de sprijin şi de protecție, de alianță, de aprige împilări şi cotropiri, de duşmănie, de leziuni dureroase, ca şi de sprijin eficient. Toate au izvorât din vecinătate şi din interese variate, care ne-au dat o cunoaştere şi o practică de viață, până în adâncul firii, deci ne autorizează să-i dăm cea mai mare importanță ieşită din amintirile acestea mai vechi şi mai recente.

Istoria veche, cea contemporană şi cea mai nouă, cu aşezarea noastră la marginea Euroasiei, ne-a învățat despre lumea de mulțimi şi despre nesfârşita întindere a țării de la răsărit, două caractere bine definite şi statornice: uriaşele mulțimi şi imensele pământuri. Aceste două caracteristici ne vor urmări şi în cercetările despre armata țaristă, sau roşie, sau sovietică, sau altele dinaintea lor, cea mongolă, cea scită-mesagetă, sau alte seminții mai vechi; toate acestea, prin manifestările lor, s-au caracterizat prin: „mulțimi covârşitoare" care s-au mişcat şi s-au războit pe „întinderile imense".

Cirus cel Mare,[277] fondatorul Imperiului Persan (cu 5-6 secole î.e.n.), cel însetat de „cotropiri şi de sânge", a năvălit pe la est de Marea Neagră şi şi-a încercat norocul de mai multe ori în câmpia nesfârşită sarmatică unde şi-a pierdut viața (528 î.e.n.). Acest spațiu imens era ținut de regina Tomyris a sciților şi mesageților. La câteva decenii, Darius Hystape, pe la vest de Marea

[277] **(n. T.G.)** Cirus capturase pe fiul, urmaş al reginei Tomyris şi l-a decapitat, „fiind însetat de sânge", cu toate rugămințile ei; la o următoare năvălire regina l-a prins pe Cirus în pustia sarmatică şi s-a răzbunat tăindu-i capul ce l-a afundat într-un vas cu sânge, ca să-i potolească „setea de sânge".

Neagră, îşi încearcă norocul „cu mulțime de norod”, în nesfârşita câmpie scitică ca să cucerească pământuri şi ape,... şi, „cum veniră se făcură toți o apă şi-un pământ” (500 î.e.n.). Apoi alte seminții, „vin potop, potop cu toții”, tot din aceste imensități răsăritene. Iar tătarii lui Ginghis Han, peste un mileniu mai târziu, „ca frunza şi ca iarba” au năvălit peste aceleaşi imensități. El găsise cheia rapidității, ajungând cu „hoarda de aur” a sa până în inima Europei. Aceasta l-a făcut pe istoricul Voltaire să afirme că dacă acest mare şef mongol ar mai fi trăit cinci ani sau dacă ar fi avut un singur urmaş destoinic, „Europa ar fi fost mongolă”. Iar marele căpitan ce şi-a încercat norocul în 1812 în aceeaşi imensitate, luptând cu mulțimile slavo-cazace, a glăsuit gânditor şi îngrijorat: „dacă Europa nu se va mai putea apăra, ea va fi cazacă”!

Noi le ştim toate acestea din balade şi din cântece, din cărți şi din literatură, din amarnica viață a tot felul de cotropiri, de războaie, când armatele de mulțimi combăteau Turcia pe pământurile noastre, în ultimele două secole, țintind vajnic către Țarigrad. Aceleaşi mulțimi le-am cunoscut apoi în războiul Crimeii, în războiul pentru neatârnare, aceleaşi în războiul pentru întregirea neamului. De totdeauna ne-au rămas în minte ca o insuflare aceste uriaşe mulțimi. Armata, oricare ar fi fost ea şi oricum ar fi numită, este aceea pe care o dă neamul şi nația cu caracterele ei. Armata Roşie a păstrat şi ea caracterul vechi al „mulțimii” de pe „întinsele spații”.

8.3. Pe frontul finlandez, luptătorul rus

Când în ianuarie 1940 am luat contact cu comandanții finezi şi cu frontul finlandez, „mulțimea”, uriaşa, inepuizabila mulțime a adversarului era caracteristica Armatei Roşii, aceeaşi de totdeauna a armatelor şi războinicilor de la răsărit. În toată clipa comandanții şi luptătorii finlandezi vorbeau cu îngrijorare, cu teamă până la groază de această mulțime care îi îneca.

Din această caracteristică izvorăşte organizarea şi metoda de luptă a Armatei Roşii. Se afirmă că acestea s-au modificat şi au evoluat în război, căci „războiul învață războiul”, iar unitățile ruse ca şi metoda lor de luptă din 1939 nu mai este aceiaşi cu cea din 1945. Dar această evoluție n-a părăsit nici caracterul care izvorăşte din mulțimea populației sovietice şi nici însuşirile ca şi calitățile luptătorului rus, rămase aceleaşi de multă vreme. De aceea este de presupus şi probabil că şi în viitor luptătorul va fi acelaşi, soldat tare ca omul sovietic, un om tare, „krepki” – ca să întrebuințez o expresie cuprinzătoare din limba rusă; luptătorul este un modest, ca întotdeauna, puțin pretențios,... dacă are sau i se dă, primeşte: hrană, băutură, tutun, - ... dacă nu are sau nu i se dă, se mulțumeşte cu puținul ce mai are sau ce a primit sau şi-a putut singur găsi; dar aceasta nu înseamnă şi cumpătare, el nu este cumpătat; când de belşug, mănâncă şi bea, fără măsură, şi duce cu el ce poate purta; pot rezulta din

această fire dese exagerări, risipă şi pierderi inutile; dau un exemplu comparativ: în Istmul Carelian terenul cucerit avea gospodării bogate în care luptătorul a găsit de toate[278] şi fiecare şi-a luat fără cumpătare, poate nici jumătate din produse nu s-au folosit fiindcă unitățile n-aveau servicii de exploatare; mult s-a risipit şi a dispărut în iarna grea, viscoloasă (ianuarie 1940); în Polonia, septembrie 1939, unitățile cotropitoare au cucerit aşezări bogate în produse şi luptătorul german nu s-a atins de un ou sau de o pasăre sau de un vas de băutură; colonelul von Mellenthin care ne însoțea – la o vizită pe front – ne-a atras atenția că formațiuni de serviciu adecvate, sub ochii noştri, ridicau cu grijă toate aceste capturi şi nu risipeau niciun pai pentru ca totul să fie dat luptătorilor cu măsură, organizat; era o diferență de organizare şi de metodă asupra căreia se va reveni.

În Finlanda (ianuarie-februarie 1939) am văzut în sacul de merinde al luptătorilor sovietici câte doi-trei pumni de grâu, care era mâncarea şi pâinea sobrului luptător, din care îşi făcea fiertura în gamelă, „bulgur" – un fel de colivă, uneori fără sare; la fel am văzut la luptătorul rus prizonier în Caucaz (1942/43), una-două gamele de grâu; cât este de simplificată aprovizionarea hranei la astfel de luptători: krepki!!; el este independent de orice condiții sau date materiale; aceasta constituie un mare avantaj față de luptătorul vest european căruia formațiuni de servicii complicate trebuie să-i aducă multe, foarte multe şi diverse materiale şi produse de tot felul, pentru multiplele lui trebuințe.

Luptătorul sovietic, ca şi vechiul soldat rus, are un dispreț de moarte. Fiindcă sunt oare atât de mulți?? Poate că da!! Dacă el cade rănit, se îngrijeşte singur, când poate şi cu ce poate; dacă nu, alt luptător îl înlocuieşte; ... „Sunt ruşi mulți"... era o expresie ce se auzea curent în gura acestora şi în 1916-18, ca şi în 1939-45; ca urmare, în organizarea unităților, serviciile sanitare sunt simplificate şi reduse. În 1916-17, pe frontul Moldovei, când soldatul rus dădea de băutură, apoi bea! Dar care soldat obosit şi lipsit, nu bea?? Dar în general cel rus trecea măsura, cădea jos, jos în baltă, uneori în balta de băutură, sau se îneca sau risca să fie călcat de vehicule...; nimic nu-i sărea în ajutor, nimeni nu da alarma...; se auzea o vorbă... „esti russki! mnogo russki!" = sunt ruşi, mulți ruşi!! Este desigur un dispreț de moarte, dar deseori va fi şi un dispreț de viață cu implicații la organizarea ca şi la tactica de luptă cum se va vedea.

Disciplina luptătorului este aceeaşi ca şi în trecut; ca să fie eficientă, trebuie să fie insuflată şi supravegheată; mai mult decât „liber consimțită" la soldatul rus, ea avea la bază o grijă, o îngrijorare sau o teamă. Odată erau simboluri şi altfel de teamă; era țarul, era tătucul, era marea, sfânta Rossia; în

[278] Tactica finlandeză a fost aceea a „pământului pârjolit", ceea ce făcea teritoriile cucerite de Armata Roşie relativ lipsite de posibilități de aprovizionare, William R. Trotter, *The Winter War. The Russo-Finnish War of 1939-40*, Aurum, London, 2007, pp. 67-71.

1939/40 la luptătorul sovietic era îngrijorarea sau teama de conducere, de comisar, de politruc, iar această teamă era puternică şi efectivă; Armata Roşie avea conducerea dualistă: la orice eşalon era un comandant dublat de un controlor = politruc, primul cu conducerea militară, iar politrucul era controlorul care putea opri o hotărâre ce o socotea greşită; aceşti politruci constituiau o rețea de elită şi formau o dublură puternică; unii din aceştia cu temperament dinamic conduceau efectiv dând poruncile de execuția operațiunilor. Am trăit exemple; dau unul caracteristic: pe frontul finlandez, aproape de coasta oceanului, în tundra arctică golaşă, apărarea sovietică acoperea calea ferată la portul Murmansk, de importanță strategică, în 1941-42; apărarea îndârjită, organizată pe puncte de sprijin şi centre de rezistențe, larg eşalonate în adâncime, era condusă efectiv de un politruc priceput şi viclean, peste comandantul marii unități; incursiunile abile şi echipele de schiori finezi nu l-au putut atinge şi captura, el fiind retras la distanță de unde conducea cu radio focul şi contraatacurile ajutat de câțiva politruci subalterni. Calea ferată la Murmansk a putut fi interceptată deseori de bravele echipe fineze de schiori, dar în câteva ore ruşii refăceau calea ferată şi traficul era reluat regulat; această cale ferată, cordon ombilical pe unde URSS primea uriaşe cantități de armament, echipament şi autovehicule din Anglia şi SUA, deşi se afla la numai 80-100 km de frontul finlandez, pe o lungime de aproape 1000 km, niciodată nu a putut fi oprită în traficul ei decât temporar (câteva ore). Disciplina astfel temută şi supravegheată era eficientă; ea a dat cele mai bune rezultate. Reamintesc alt caz trăit: călătoream auto pe şoseaua Brno (Moravia) – Viena; am ajuns din urmă o coloană sovietică de artilerie (obuziere şi tunuri lungi) care mărşăluia în aceeaşi direcție, era în timp de trap. Era o uniformitate perfectă de echipament, de armament, de ținută şi de alură; piesele aveau aceleaşi acoperitoare la închizătoare, la aparate, la frânele de tragere şi la zburătură; comandanții de unități, subunități şi de piese, fiecare la locul său cu exactitudine; fiecare divizion şi baterie îşi avea semnul său distinctiv – un fanion regulamentar -, era un regiment care mărşăluia în iulie 1945, o unitate care făcuse războiul şi se întorcea în patrie, nu am văzut niciun fel de bagaj, nicio legătură pe autotrenuri sau pe chesoane, nu am văzut o curea atârnată, o ciochinare desprinsă, nicio căruță neregulamentară sau cu coviltir. Era imaginea unei discipline perfecte. Ca vechi ofițer de artilerie de câmp şi grea aveam ochiul cunoscător şi am admirat acest spectacol. Aş fi vrut să-mi exprim admirația şi să felicit pe comandantul unui asemenea regiment, dar era în timpul său de trap.

Apărarea era fermă, fără gând de retragere (dispreț de moarte); luptătorii, în gropile individuale adânci la înălțimea omului, erau ca nişte tuburi în pământ, fără parapet, pământul era risipit în jur şi camuflat; groapa îi era adăpost de proiectile şi de frig; în caz de ploaie ea se acoperea cu foaia de cort

individuală; ea îl apăra şi de tancuri care atacau, treceau şi apărătorul se ciucea în fundul ei, apoi el reapărea la buza gropii pentru a relua lupta; gropile nu aveau legături între ele, ele erau destul de departe, dar vocea comandantului de grupă se putea auzi; acesta îşi inspecta luptătorii numai noaptea sau în amurgul căzut. Generalul finez E.V. Tuompo, comandantul trupei de elită a grănicerilor[279], îmi spunea: „îmi trebuie nişte tirbuşoane ca să scot pe fiecare apărător sovietic din groapa lui unde stă ghemuit pe fund". Luptătorii tari au nervi tari pentru acest fel de luptă; ei nu pot ieşi din gropi fiindcă sunt împuşcați sau de duşman sau de politruc.

Când atacatorul a pătruns în dispozitivul de apărare, el este automat contraatacat mai înainte de a se consolida; apărătorii depăşiți reapar şi concură la contraatac, trăgând din spate în atacatorii cuprinşi între două focuri. Apărarea se făcea după această tactică în Finlanda, ca şi în Rusia (1941-43).

Atacul ca metodă foloseşte acelaşi dispreț de moarte al luptătorului rus; această însuşire a fost folosită în armatele țariste de secole (Narva 1700 şi 1704), în Crimeea (1854-55), la Plevna (1877), totdeauna s-au caracterizat prin atacuri masive separate, după aceeaşi simplă rețetă sau şablon; la Grivița (1877) am fost şi noi antrenați la aceeaşi costisitoare luptă ofensivă. În sistemul carelian în 1939/40, conducerea comunistă a speculat această însuşire, prin atacuri masive repetate zi şi noapte fără modificări în manevra de foc şi de mişcare; ea izvorăşte din superioritatea mulțimii care ajunsese să năpădească, să inunde şi să copleşească; această perseverență sabatică, cu toate pierderile mari, uluise pe bravii luptători finlandezi; atacurile erau reluate cu acelaşi dispreț de moarte, de viață, de oameni, cu sânge rece; față de trecut, atacurile erau sprijinite puternic de artilerie şi de tancuri dispuse liniar, repartizate la infanterie pentru sprijin imediat, fără idee de efort, de ruptură şi de exploatare pe direcții sensibile sau importante; câştigurile mici, zi de zi, se însumau, dar erau disproporționate cu pierderile uriaşe. Ofensiva Armatei Roşii a încercat şi manevre învăluitoare pe la est de marile lacuri Onega şi Ladoga, chiar mai la nord, în împăienjenişul de lacuri şi păduri; lacurile înghețate nu mai erau o piedică, din contră erau bune drumuri pentru atacurile cu tancuri pe gheața groasă de un metru; dar zăpada, viscolele şi troienele, gerul, lipsa de drumuri erau piedici de netrecut pentru mecanizate, ca şi pentru infanterie; manevra, şi chiar cea mai mică mişcare, erau blocate până la înghețarea în masă; am văzut la nord şi la est de Sortavala (pe țărmul de nord al lacului Ladoga) unități întregi, companii şi batalioane, grămadă, înghețate, sloi!!... echipamentul acestor luptători, cu dispreț de moarte, era o simplă manta necăptuşită, dar numai cu pulpane lungi, şefii aveau pufoaice

[279] Acesta se afla în fruntea Grupului de Armate Finlanda de Nord ce apăra o suprafață întinsă de circa 1000 km cu trupe de grăniceri, gărzi civile şi rezerviști, *Ibidem*, p. 47.

scurte, şi toate, cu totul nepotrivite, iluzorii pentru a înfrunta gerurile polare (ianuarie 1940). Era în adevăr neuman.

Atacurile sovietice erau susținute de tancuri, dar concepția în 1940, care era şi în alte armate, prevedea întrebuințare de însoțire imediată a infanteriei atacatoare; de cele mai multe ori ele se izolau sau rămâneau izolate, pradă uşoară a vânătorilor îndrăzneți finlandezi. Nu apăruse nici marile unități de tancuri, nici corpurile motomecanizate în ideea de efort şi de ruptură a acestor formațiuni care să conducă lupta pe cont propriu prin toate fazele până la urmărire; în acea vreme, Armata Roşie împăna linia de atac cu tancuri într-o concepție liniară, cu rezultate minime, iar pierderile infanteriei roşii au fost foarte mari.

S-a afirmat, chiar s-a susținut de competențe politice şi militare că această campanie de iarnă în Finlanda a fost o mare, iscusită stratagemă rusească ca să amăgească lumea şi pe prezumtivii adversari ai Uniunii şi regimului său. Presa şi născocitorii reprezentanți ai presei s-au făcut cor în asemenea susțineri. Nu mă pot ralia la asemenea păreri. Ar fi să atribuim conducerii de stat şi militare sovietice un cinism deliberat, ineficace şi insultător care nu s-a confirmat niciodată. Cred că este mai probabil că Armata Roşie nu a fost pregătită pentru operațiuni pe teatrul de război nordic şi mai ales pentru năprasnica iarnă 1939/40. Este mai probabil că s-a crezut într-o repede înfrângere a slabei armate finlandeze, ceva asemănător războiului fulger condus de armata germană în Polonia (1939); dar *mutatis mutandis*, campania s-a desfăşurat altfel şi cu grele pierderi. Finlanda neajutorată a trebuit să cedeze după grele lupte de 100 de zile, fără ca mica republică să fie zdrobită şi ocupată ca Polonia.

Organizarea Armatei Roşii în 1939 era sensibil aceeaşi cum a pornit şi a făurit-o cu două decenii mai înainte comisarul poporului la război, Trotki (1918-1925), sub înrâurirea şi cu competența marelui comandant, mareşal Tuhacevski (1893-1937) care a fost adevăratul creator al Armatei Roşii. Această organizare a dat o divizie de infanterie puternică, grea de 4 regimente a 3 batalioane, cu bună artilerie de câmp şi obuziere, dar reduse servicii, ceea ce permitea, față de armata țaristă, o mai mare mobilitate şi o mai mare manevră a acestei mari unități tactice; infanteria era puternic armată, dispunând atunci de eficace flinte antitanc pentru blindajele slabe ale tancurilor epocii. Formațiunile de serviciu se reduceau la cele ce trebuiau să aducă muniția din belşug şi carburanții pentru puținele autovehicule, restul se făcea prin exploatarea locală, după regula veche: „armata trebuie să trăiască pe spatele teritoriului".

Corpul de armată era o unitate de comandament superior, cu elemente neîndivizionate de artilerie şi blindate cu care se întărea atacul şi linia de infanterie.

Armata era unitatea strategică, având artilerie grea, blindate grele şi aviație, organizate în corpuri de trupă.

Cavaleria este menținută pentru spațiile întinse de operații. Ea s-a dovedit încă foarte eficace în războiul contra Poloniei şi în războiul civil (1919-1922). Ea era grupată în divizii, corpuri de cavalerie, iar operativ s-au format armate de cavalerie.

Frontul este gruparea de armate care apare chiar din 1939.

Cu această organizare, Armata Roşie înfruntă şi nimiceşte în războiul civil european armatele antirevoluționare ale lui Denikin (1919-20), Kolceag, Wrangel ş.a.[280] În această vreme, Rusia europeană avea 9 armate de la Baltică la Caspică şi cu o armată de cavalerie (3 corpuri de cavalerie), grupate în 4 fronturi, contra tuturor adversarilor.

Contra armatei poloneze de numai 8 divizii infanterie şi 1 divizie cavalerie, Armata Roşie atacă cu 2 armate (a 4-5 corpuri de armată) şi cu o armată de cavalerie (mai-august 1920), vestita Armata 1-a de cavalerie. (27 divizii de infanterie + 6 divizii de cavalerie).

8.4. Evoluția şi prefacerile din armata sovietică

La aceste începuturi în marele război (1939) instrucția ca şi comandamentul erau deficiente. În aprigele probe ale focului în război ele s-au dovedit ca atare. Chiar din primăvara lui 1940, o campanie de instruire este începută masiv pe baza experienței campaniei din Finlanda. Noul comisar al apărării, mareşalul Simeon Timoşenko[281], a început-o şi personal, în sală şi la câmp, a făcut instruirea cadrelor.

Conducerea superioară avea multe de corectat; dualismul arătat o făcea greoaie; lipsa de încredere paraliza orice inițiativă care putea fi oricând cenzurată de factorii politici mai puternici şi hotărâtori; îndrăzneala şi voința care sunt atributele superioare ale comandamentului unic nu se putea însufleți. În plus, o criză de comandament cu multe nedrepte şi inutile pierderi, numai cu 1-2 ani mai înainte, a pus Armata Roşie la începutul celui de al doilea război mondial în greu impas.[282] Ea a fost lipsită de pleiada numeroasă a bunilor comandanți în cap cu mareşalul Tuhacevski.

---

[280] Mai pe larg, Richard Pipes, *Scurtă istorie a Revoluției Ruse*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998.

[281] Simeon Constantinovici Timoşenko (1895-1970) a fost mareşal al Uniunii Sovietice, a reuşit să refacă trupele sovietice şi să determine Finlanda să-şi accepte înfrângerea în Războiul de Iarnă, a fost numit în fruntea Armatei Roşii după lansarea Operațiunii Barbarossa şi a fost unul dintre cei mai apreciați generali ai lui Stalin în prima parte a războiului, ulterior căzând în dizgrația acestuia.

[282] Memorialistul face referire la Marea Teroare. Presa din ziua de 11 iunie 1937 a anunțat că au fost condamnați la moarte pentru trădare si spionaj mareşalul Tuhacevski si alți şapte generali din conducerea armatei. Conform datelor publicate de istorici, asaltul asupra armatei sovietice a

Din aceste deficiențe ale începutului (1939), conducerea superioară a tras învățăminte. Ca urmare, când Finlanda a făcut primele demersuri de pace, ocazia a fost prinsă cu grabă, campania s-a suspendat şi pacea s-a încheiat într-un timp scurt record. Se prevesteau timpuri grele pentru care URSS trebuia să se libereze de întreprinderea nordică în care se încleiase.

Aş vrea să închei această parte de amintiri despre Armata Roşie cu câteva considerații asupra ofițerului şi comandantului sovietic. Nu am făcut o distincțiune între soldat şi ofițer numindu-i generic luptători, pentru că revoluția şi regimul comunist au decretat nivelarea până la forme egalitare. În practică, în viața de front aceasta nu era aşa. Ofițerul sovietic duce povara conducerii şi a unui control care nu iartă; el este de două ori îngreunat; conducerea dualistă exclude orice încercare de păşire înainte prin afirmarea unei personalități; epurarea pomenită din 1939, ca şi altele mai vechi, excludeau orice încercare de diferențiere prin promovarea meritului de conducere. Aceasta a cântărit greu asupra conducerii operative, chiar față de un adversar slab ca Finlanda.

În privința egalității de nivel şi a lipsei de diferențiere, din practica ofițerilor finlandezi am cules caracteristica că între soldat şi ofițer nu era deosebire ca pregătire militară; pregătirea politică era aceea care prepondera şi aceasta dădea criteriul de promovare; restul, soldat sau ofițer erau puşi sub acelaşi semn, al luptătorului de rând, „carne de tun" toți, poruncă de atac, şi iar atac, înainte şi iar înainte, tot înainte, numai înainte... sau toți, soldat şi ofițer, toți la groapa-tub de unde nu mai iese nimeni. Pentru elita care trebuia să fie conducerea era demoralizant acest tratament.

În fapt se iveau diferențe, uneori până la discrepanțe. Când s-a încheiat armistițiul (în martie 1940) în Finlanda, am văzut comisiile de armistițiu în zona Viipuri = Viborg din Istmul Carelian.

Eram amestecat în echipele finlandeze, dornic să cunosc aspectele şi manifestările acestor luptători roşii. Soldații erau apatici, executau ordinele fără tragere de inimă, uneori trebuiau îmboldiți dacă erau lenevoşi; sau erau îndemnați cu porunci răstite sau chiar loviți cu cizma. Totuşi am remarcat că execuțiile se făceau mai mult dintr-un simț de unire sau de alipire naturală decât dintr-un ordin de disciplină. Acest simț de alipire-unire a soldatului sovietic, unul de altul sau de ofițerul lor, l-am remarcat mai eficient cu ani mai târziu pe frontul de est, ca şi pe cel de vest. Mi s-a părut că el se naşte dintr-un

---

însemnat executarea a 3 din 5 mareşali (Tuhacevski, Egorov şi Blucher), a 13 generali de armată din 15, 8 amirali din 9, 50 de generali de corp de armată din 57, 154 de generali de divizie din 186, 16 comisari de armată din 16, 25 de comisari de corp de armată din 28. Epurarea armatei a mai însemnat dispariția a 75 din cei 80 de membri ai Consiliului Militar Suprem, la care s-au mai adăugat 35.000 din cei 80.000 de ofițeri.

instinct al rasei, ceva ce dă o superioritate şi ajută la disciplina care se învață sau care se deprinde. Era o unire a unui neam gregar de vechi obiceiuri.

Privitor de la diferențierea până la discrepanță între soldat şi ofițer, cum şi între ofițeri de grade diferite, într-un regim ultrademocratic şi enunțat solemn egalitar, am trăit situații greu de explicat.

Pe frontul de vest, aveam de preluat un sector de artilerie de la un corp de armată sovietic în Slovacia. Între orele 8.30-9 am ajuns la postul de comandă al acestuia, o casă arătoasă lângă un râu. Nişte femei ruse mi-au spus că toți dorm; am plecat la regimente, la baterii (poziții) şi la unele posturi de observație, unde ne-am orientat, cu statul meu major; un colonel Ivanov, comandant de regiment, ne-a dat indicații, unul din comandanții mei de regiment l-a înlocuit. Revenit la postul de comandă către amiaza zilei, numai vreo patru ofițeri mai tineri erau îmbrăcați, iar femeile chicoteau. Într-un târziu apare generalul, amabil şi îndatoritor; dar când îi spun că „tovarăşul colonel Ivanov" mi-a dat unele explicații şi chiar s-a procedat la înlocuire, generalul schimbă fața şi tonul, aproape revoltat şi răstit exclamă: „niet, niet, tavarăş!!... niet tavarăş... Ivanov"!!, apoi tăcere şi scurt spune: toliko Ivanov"[283] = numai Ivanov. Colonelul era de față şi nu a zis nimic. Era vădit ultragiat; o atât de mare diferență între un general şi gradul de colonel, imediat inferior, mi s-a părut discrepant.

Alt exemplu: la o agapă dată de comandantul Armatei 1-a române pe frontul de vest în cinstea unui comandament sovietic superior sunt invitați cei trei generali sovietici; în sala mare erau la masă 30-40 ofițeri români până la gradul de sublocotenent; ofițerul de stat major sovietic pentru legătura lor cu armata noastră, cu gradul de locotenent colonel, era printre invitați, la loc de cinste, dar el întârzia să apară, deşi toți oaspeții erau aşezați; întru târziu este adus şi-şi face intrarea timid, ca o încercare, dar brusc se întoarce şi nu a mai apărut, cu toate încercările statului major. Am observat mişcările reprobative ale generalilor sovietici şi ofițerul de legătură, până la urmă, a explicat gesturile severe de interdicție ale celor trei generali, spunând că nu este voie ca ofițerii generali sovietici să ia masa cu ofițeri mai mici în grad!!! Aceasta mi s-a părut şi mai discrepant.

Era aceasta o reminiscență a diferențierii din vremea țaristă, reînviată cu diferența de galoane, atribute şi politică?!

Era aceasta provenită dintr-o prezumție născută din diferența de pregătire, sau de poziție, sau de apartenență partinică??

Era aceasta datorită unei sedimentări noi cu limite distincte împinsă până la sectarism, aşa cum istoria a mai înregistrat şi la alte mişcări revoluționare înnoitoare?? Oricum ar fi şi oricum s-ar explica, aceste realități discrepante au

---

[283] **(n. T.G.)** Am aflat că Ivanov era foarte bun tehnician, dar numai proaspăt membru de partid.

fost, s-au manifestat şi poate că mai sunt. Cu toate acestea, cum am mai spus - în pofida diferențelor – un spirit de adunare, de unire, un spirit gregar animă lumea slavă, provenit de demult şi de departe, care poate merge până la pierderea individualității; este un spirit natural care mişcă pe om ca şi pe luptătorul rus, aşa cum mi-am putut da seama în trecut ca şi acum; în vremea trecută, el îşi avea obârşia şi sprijinul în mituri, în credințe, în simboluri ca: „țarul", „tătucul de țar", sau un „sfânt rătăcitor", sau un „călugăr atotputernic", sau „sfânta Rusie"; acum este un regim, o conducere şi o puternică administrație, care foloseşte acest simțământ natural ce uneşte în jurul armei sale şi a şefului său pe luptătorii sovietici.

8.5. Prefaceri în Armata Roşie

Experiența campaniei din Finlanda, încheiată repede, a impus schimbări şi nu s-a întârziat a se purcede la înnoiri fiindcă şi Armata Roşie „a învățat războiul din război". O urgentă activitate s-a pornit mai ales pentru instrucția de orice fel. Mareşalul Timoşenko[284] - repet – noul comisar la apărare din 1940, s-a ilustrat prin aceşti înnoitori într-un ritm accelerat şi cu folos; am văzut fotografii şi ilustrații cu acest mare şef, din pleiada şi promoția Stalin, Voroşilov, care în şcoală, ca şi pe câmp, la masă sau culcat, instruia contingente de luptători ofițeri.

Dar timpul a fost prea scurt pentru desăvârşire, evenimentele s-au precipitat şi marele război a venit prea repede. Anii 1941 şi 1942 au fost anii cei mai grei. Noua Armată Roşie, în schimbările şi înnoirile ei, păstrează caracteristicile de bază pe care le-am subliniat la început, adică: „mulțimea" în toate şi, „întinsele spații" pe care vor opera. Chiar în aceşti ani grei s-au vădit foloase şi mari succese ale armatei sovietice.

Ofensiva şi atacurile sovietice folosesc mulțimea, dar nu mai este masa până a deveni amorfă. Liniile şi valurile de atac sunt subțiri, se mişcă acoperit sau ascuns până a deveni insidioase, se observă o adâncă eşalonare. Într-o clipită se simte că terenul freamătă, mişună şi furnică de luptători care se formează în efort de atac, cu instinctul de închegare, din succesiunea liniilor subțiri, a valurilor şi a eşaloanelor, ca din pământ mulțimea luptătorilor dă iureş în asaltul decisiv. Este demoralizant pentru apărare asemenea insidioase atacuri, diferite de atacurile-năvală cele vechi, în masă, uşor pradă focului. Eficacitatea acestui fel nou de atac cu aparițiile spontane de izbire este mult superioară; numai o apărare articulată cu foc îmbelşugat şi cu conducere războită, cu nervi tari poate opri şi respinge asemenea atacuri. Am remarcat că

---

[284] **(n. T.G.)** Mareşalul Simeon Timoşenko ia conducerea comisariatului apărării în 1940, înlocuind pe mareşalul Clement Voroşilov. Apoi a fost comandant la mai multe Fronturi şi în Ucraina (1943-44).

breşele sau găurile ce se puteau produce de foc în dispozitivul de atac sovietic în 1942 erau automat şi rapid umplute şi refăcute pentru reluarea atacurilor. S-au mai folosit, în asemenea cazuri, băuturile tari pentru atacatori, dar mai importante decât țipetele şi urletele asaltului, a fost manevra şi sprijinul tot mai eficace al tancurilor desfăşurate pe direcțiile de efort şi ideea de manevră. Infanteria este tot mai bine armată; flinta anticar din 1941, purtată de luptători, care a putut stăvili blindajele uşoare, este înlocuită cu puternice tunuri anticar automobile, cu genulieră mică, pe care iscusința infanteriştilor le masca repede, cât mai înainte, eşalonat în adâncime şi cu efect nimicitor la distanțele mici chiar pentru tancurile grele germane, tipul III şi IV.

Artileria cunoaşte o întrebuințare mai ştiințifică şi mai eficace. Masa şi concentrarea de foc a tunului, „acest zeu al războiului", se face la scara cea mai înaltă care a fost atinsă. Noua organizare a artileriei, în divizii, în corpuri şi armate de artilerie, de calibre diferite şi cu misiuni variate[285] a fost un instrument decisiv în mâna comandanților care şi-au nuanțat ideea de manevră, de efort şi de ruptură. Aşa au fost pregătite şi susținute ofensivele generale sovietice din 1943 şi mai ales din 1944. Grupul de armate „C" nazist care a primit bătălia din iunie 1944 pe linia principală de luptă (HKL[286]) a fost pur şi simplu spulberat. Această uriaşă „rezervă generală de artilerie" a fost soluția cea mai bună în dozarea eforturilor strategice de ruptură.

De partea sovietică vedem aceleaşi „mulțimi", dar nu mai operează masele amorfe, nearticulate din 1940-41-42. Aceeaşi idee de manevră, în organizare ca şi în luptă o vom vedea şi în organizarea, articularea şi tactica armei blindate. „Mulțimea mijloacelor" care au copleşit armatele naziste sunt puse în sistem adecvat, pierderile sunt reduse considerabil, iar victoriile sunt tot mai răsunătoare, însumându-se la victoria decisivă. Voi da un alt exemplu de mulțimea mijloacelor grupate în sistem pentru scop strategic. La 2 august 1944, slabul front al Moldovei al Grupului de Armate German, slăbit sistematic, cum se arată în schema alăturată, era ținut de următoarele forțe: 26 divizii de infanterie cu efective foarte reduse + 4 brigăzi de munte şi de-abia 2 divizii blindate (slabe); ele erau grupate în încă două armate germane, a 6-a şi a 8-a. Acest front este atacat de 91 divizii de infanterie, 7 corpuri blindate şi mecanizate (21 divizii blindate – motomecanizate), cu o masă de artilerie grea covârşitoare; lupta inegală s-a dat de la 1 contra 4 şi 1 contra 10.

---

[285] **(n. T.G.)** Artilerie divizionară, grea, grea de mare bătaie, artilerie anticar şi antiaeriană, etc. etc.

[286] **(n. T.G.)** În germană Haupt Kampf Linie = linia principală de luptă

8.6. Arma blindată

Marile victorii sovietice şi victoria decisivă s-au datorat armei sale blindate-motomecanizate. Ea a fost prezentă şi în campania finlandeză, dar ce mare deosebire ca mulțime de mijloace, ca organizare şi ca tactică, între cea din 1939 şi arma blindată din 1944-45! Nu voi intra în detalii tehnice, dar voi menționa esențialul tehnic.

Arma blindată sovietică era în 1941 în plină reorganizare. Ea dispunea la acea vreme de bune tancuri de tot felul, în genere superioare ca foc şi ca blindaj celor germane; ea avea tipul de tanc „KW-I şi II”[287], precum şi un număr mare în creştere de tanc greu „T 34”. La sfârşitul lui 1942 nu se mai construiau KW I şi II care sunt înlocuite cu tipul „T 34” îmbunătățit. Apoi, la sfârşitul lui 1943 apare tipul „T34/85”, iar la începutul lui 1944 apare tancul supragreu zis „Stalin”, tipul „JS I, II şi III”. Acesta din urmă depăşea tipul german „Pz.VI” (care era Tigru II).

Organizarea este nouă, pe corpuri blindate şi corpuri motomecanizate. Numărul tancurilor este considerabil şi depăşeşte cu mult pe cele germane. Constructorii sovietici sunt mai operativi şi mai eficienți. Ei au renunțat la finisări, la măruntele perfecționări, ca şi la finețe, care s-au dovedit inutile pe câmpul de luptă şi care cereau timp aproape dublu în construire. Se urmăreşte îndeosebi:

- puterea de foc,
- blindajul,
- raza de acțiune şi
- mobilitatea.

Nevoile frontului erau tot mai mari şi mai urgente, iar pierderile mari au impus simplificarea în fabricare, realizând condițiile esențiale arătate.

Am văzut pe frontul din Moldova (Tg. Frumos, câmpul de luptă), după bătălia de tancuri de la începutul lui mai 1944, tancurile grele tip „Stalin” zdrobite, lovite sau defectate, care erau armate cu tunuri mai puternice decât cele germane (cu putere de perforarea cuirasei până la bătaia de 2 km; cele germane – Tigru II aveau această putere numai până la 1 km); cuirasele de oțel erau de 20-21 cm grosime la bordul de atac, dar erau numai înseilate (cu puncte de sudură din loc în loc) la carul tancului care era foarte mobil; am văzut multe din aceste tancuri pe câmpul de luptă de la Ruginoasa – Tg. Frumos şi unele dintre ele atinse în plin la încărcătura de explozie a proiectilelor, s-au spulberat şi s-au risipit pe o rază de 50-100 m în piesele componente, plăcile cuirasei, intacte ale tancului; această încărcătură era

---

[287] **(n. T.G.)** Mareşalul Clement Voroşilov, care a fost comisarul apărării până în 1940, a dat denumirea acestui tanc Klim. Voroşilov.

[…][288] cu baza de clorat de sodiu (sau de potasiu) ce-i dă o mare brizanță. Generalul von Manteuffel[289], care a comandat în această bătălie de tancuri Divizia Blindată „Grossdeutschland", îmi spunea la acea epocă (la 9 mai 1944): „Ruşii ne-au depăşit în bătaia tunurilor şi la cuirasă; şi, mai înainte ca să-i lovim, ne zdrobeau cu tunurile lor; a trebuit să manevrez şi să mă apropii mascat apărând prin surprindere sub 1000 m, deci la bătaia mea eficace, ceea ce ne-a adus victoria"; apoi completează: „şi în bătălia de tancuri, ca în toate, manevra este necesară, este forma superioară de luptă", cine se mişcă încet sau stă, este pierdut".[290]

8.7. Noua tactică a armei blindate

Ea este covârşitor superioară după anii grei de experienţe şi de pierderi. În 1941/42 ea era încă neajutorată. Tot disponibilul pe fracţiuni reduse era repartizat diviziilor de infanterie pe tot frontul. Abia la sfârşitul lui 1942 apar armatele blindate sovietice în corpuri blindate şi în corpuri motomecanizate.

Corpul blindat are puţină infanterie şi artilerie, dar dispunea de multe tancuri grele. Ele aveau sarcina de ruptură a fronturilor atacate.

Corpul motomecanizat aveau mărimea să se lanseze în breşele rupturii şi să se exploateze în adâncime, să izbească în spate apărarea adversă care mai rezistă. Ele aveau tancuri cu care desăvârşeau pătrunderea, dar nu aveau tancuri grele şi deci erau mai mobile; în schimb aveau multă infanterie şi artilerie motor, pionieri-motor etc. şi puteau duce lupta cu mijloace proprii prin toate fazele, mai puţin ruptura.

Cu asemenea mari unităţi a atacat armata sovietică pe Don în 1943/44, cum şi după aceea. Au fost încă pierderi grele în anii 1942 şi 1943, dar numai

---

[288] Cuvânt neclar.

[289] Hasso-Eccard Freiherr von Manteuffel (1897-1978) a fost unul dintre generalii germani de blindate cei mai apreciaţi din al doilea război mondial. A luptat pe Frontul de Est în jurul Moscovei, în Africa, în Ucraina, România, Lituania, în ofensiva din Ardeni din 1944 şi apoi s-a remarcat în bătăliile pentru apărarea Germaniei. După război a făcut politică liberală şi a susţinut reînarmarea R.F.G.-ului. A „botezat" forţele militare vest-germane Bundeswehr.

[290] **(n. T.G.)** Această declaraţie din mai 1944 este confirmată în lucrarea lui Liddell Hart (englez), tradusă în germană 1965: „Generalii germani în al Doilea Război Mondial" (Wilhelm Heyne Verlag, 8000 München 2, Nympfenburgen Strasse 46). În capitolul 9 general von Manteuffel spune: „Încercarea ruşilor de străpungere la Iaşi-Tg. Frumos la începutul lui mai 1944 a fost zdrobită. În această bătălie de tancuri în care de fiecare parte au fost câte circa 500 tancuri, ruşii au fost respinşi cu mari pierderi; numai 60 de tancuri au putut să se mai salveze din care cele mai multe avariate. Aici am avut primul contact cu tancurile grele tip STALIN; a fost o usturătoare surpriză fiindcă Tigrii mei erau străpunşi la bătaia de 2000 m, în timp ce obuzele noastre performau numai la jumătate din distanţa aceasta. Am putut să înfrâng această superioritate tehnică numai prin manevră, ca să mă apropii acoperit la mica mea bătaie eficace de străpungere". „Cine se opreşte într-o bătălie de tancuri este pierdut". Apoi, adresându-se autorului, adaugă: „Desigur v-ar fi fost interesant – plăcut dacă aţi fi văzut această luptă. Eu am pierdut numai 11 tancuri".

pentru că instrucția la conducerea mică şi medie era deficitară: lipsa de iscusință, un simț tactic slab sau redus, capacitatea şi repedea hotărâre făceau defect încă în arma blindată. S-au văzut inutile manevre, croaziere şi încrucişări, mişcări întârziate, opriri fără rost şi descoperite când tancurile cădeau pradă uşoară tunurilor anticar; sau nu se speculau situațiile prin hotărâri prompte, nu se exploata succesul şi unitățile se opreau, aşteptând; a fost atunci epoca de aur a tunurilor anticar şi antiaeriene germane. Chiar şi anul 1943 a fost în parte un an de ucenicie. În acest an, marile înfrângeri germane se datorează gravelor greşeli ale comandamentului suprem german, în speță a îndărătniciei lui Hitler; acesta înțelegea o apărare îndârjită, fără gând de manevră, făcând jocul marii superiorități sovietice în oameni şi în material, cu care se rupea relativ uşor apărarea liniară germană, oricât de dârză ar fi fost ea.

Abia în 1944 îşi dau maximul de folos, cu mari succese, marile unități blindate sovietice, foarte mobile, manevriere, sub conducerea noilor comandanți capabili şi cutezători. Chiar şi tinerii comandanți războiți se arată eficienți şi de nădejde; se dovedesc hotărâți, plini de inițiativă şi curaj al răspunderii. Aşa a concurat la spulberarea Grupului de Armate German de Centru: „C", când tancurile mareşalului Rotmistrov[291] de pe Nipru înaintează furtunos dintr-un salt strategic până la Vistula (iunie-iulie 1944). A fost victoria strălucită de adâncă bătaie şi mare efect strategic care a năucit pe OKW şi pe Hitler; aceasta marchează o nouă etapă în istoria Armatei Roşii şi care a pus pe gânduri chiar şi pe aliații de la Vest.

8.8. Formaţiile de servicii ale armatei sovietice

Mai adaug, revenind la aceste complexe amintiri pe care le-am rezumat în paginile precedente, că Armata Sovietică are foarte puține formațiuni de servicii. Este o deosebire mare față de vechile unități țariste cu foarte multe bagaje şi cu mişcare înceată recunoscută, tărăgănitoare. La Armata Roşie această reducere de servicii nu se datorează unei lipse în parcul auto care prin producția proprie dar mai ales prin ajutoarele masive ale aliaților era îmbelşugat. Chiar diviziile hipomobile aveau servicii şi mijloace de transport reduse. Forța combatantă în marea unitate Sovietică era mai mare ca în respectivele mari unități franco-americano-engleze şi covârşitor mai mare ca forța germană din aceste mari unități; coloanele de servicii şi de administrație erau foarte mult reduse față de cele germane şi mai ales față de anglo-americani; nici gând la cele sovietice să se transporte echipamente, barăci,

[291] Pavel Rotmistrov (1901-1982), un vechi ofițer sovietic implicat în campania din Polonia şi în suprimarea revoltei de la Kronstadt, s-a făcut remarcat în al doilea război mondial în timpul Bătăliei de la Kursk şi al Operațiunii Bagration.

corturi şi multe altele ca la armatele din centrul continentului sau din vest. În privința hranei şi furajelor, armata sovietică se aprovizionează prin exploatarea teritoriului. Coloanele erau numai pentru muniție şi pentru carburanți. Bagajul soldatului era asupra lui chiar şi în diviziile blindate. Era obişnuit să se vadă vehiculele încărcate până la refuz cu muniții şi numai cu carburanți pentru a avea o rază de acțiune cât mai mare şi o independență de manevră.

Se poate înțelege ce mare superioritate are o asemenea unitate sovietică față de cea din vest; ea este mai mobilă şi mai manevrieră, cu mai mare putere de izbire, mai uşor de condus, mai repede şi mai eficace de camuflat, mai uşor de transportat pe calea ferată şi cu mai mare rază de acțiune.

Dar şi din punct de vedere psihologic este superior şi mai interesant în Armata Roşie față de armatele din vest. Luptătorul din vest este legat strâns de spatele său: hrană, furaj, cort, medic, poştă, preot, confort care îi uşurează, desigur, viața grea de front; acest soldat în caz de înfrângere caută refugiu la coloane, la medic şi infirmerie; soldatul sovietic nu cunoaşte acest refugiu şi nici această atracție. El are numai arma lui, tunul şi tancul lui care sunt singura salvare şi atracție, deci dacă le părăseşte pe acestea, a pierdut totul; apoi fuga acestuia este prinsă de rețeaua poliției de campanie care nu iartă cu nimic.

Deci micul număr de vehicule de la marea unitate sovietică îi dă o mare superioritate, iar conducerea superioară în această organizare a demonstrat o mare înțelegere a mentalității omului sovietic şi astfel dintr-o slăbiciune care era altă dată a greoaielor mari unități a reuşit să facă azi tăria lor, mobilitatea şi capacitatea de manevră a marilor unități.

8.9. Încheiere asupra Armatei Roşii

De la începuturile Armatei Roşii (1918-19), ce am putut să văd pe Nistru, la Odessa sau la Nikolaev pe Bug (unde aveam împrăştiate depozite felurite);

De la masele mulțimii amestecate şi amorfe în lupte cu formații ale unui hatman, Skoropatski, sprijinit de austro-germani, cu bandele lui Mahno[292], cu cetele lui Petliura[293] al unei republici țărăneşti (1919);

De la masele de luptători ai revoluției şi de la năprasnica Armată 1 de Cavalerie, în luptele cu forțele contrarevoluționare, am cunoscut această Armată Roşie, şi în 1919, pe Bug fiind, am aflat – mai întâi ca un zvon – apoi ca o larmă nestăvilită, despre zdrobirea generalului Denikin (1919-20) şi marea

[292] Nestor Ivanovici Mahno (1888-1934) este un anarhist cu vederi de extrema stângă, comandant al Armatei Revoluționare Insurecționale a Ucrainei în timpul războiului civil din U.R.S.S.
[293] Simon Petliura (1879-1926) a fost liderul mişcării de independență a Ucrainei după Revoluția Rusă din 1917, pentru scurt deținând şi funcția de preşedinte al Ucrainei.

victorie roşie din Ucraina până la Rostov. De la aceste începuturi Armata Roşie s-a consacrat şi a cunoscut noi succese pe Volga şi în Siberia.

Dar aceste începuturi aveau mare asemănare cu masele armate de războinici în corpuri greoaie ce-au luptat sub conducerea țarului Petru cel Mare (Poltava 1709) şi sub alți țari, secole până în campania de iarnă din Finlanda (1939) a Armatei Roşii.

Sub imperiul nevoilor crescânde ale războiului mondial, odată cu desăvârşirea armei blindate – motomecanizate şi cu noua concepție superioară de conducere, Armata Roşie îşi schimbă profund structura, tactica şi eficiența. Marile armate blindate şi flotele aeriene, în Fronturi, ale armatei roşii îşi duc flamurile biruitoare până în inima Europei (1945). Între aceste vechi armate de mase ale țarilor şi începuturile Armatei Roşii până în campania din Finlanda (1939), evoluția în acest lung răstimp este mai mică decât evoluția din cei 4-5 ani de greu război, de pierderi, de înfrângeri, ca şi de strălucite victorii până în 1945 când Armata Roşie pune capăt biruitoare celui de-al II-lea război mondial. Ea este astăzi cea mai puternică forță armată a lumii. Amintirile narate arată unele aspecte de seamă ale acestei armate care deține primatul.

Marele război mondial pentru a doua oară s-a încheiat; omenirea obosită şi sângerată zace încă cu credința şi cu dorința ca asemenea catastrofă să nu se mai producă; bărbații politici de pretutindeni se străduiesc să statornicească pacea care după aproape trei decenii nu s-a instaurat; din contră, războiul face ravagii pe multe meridiane şi mereu în continuare; contradicții se ivesc în lumea veche ca şi în lumea nouă, sau între cele două lumi.

Această uriaşă forță, Armata Roşie, potențată cu noi arme şi cu noi mijloace necunoscute încă, va putea să fie chemată a împlini sarcini tot atât de grele.

Peste postulatele politice şi ideologice, condiții noi de viață fac să se ridice năzuințe în Orientul Îndepărtat care încă mocnesc, dar care vor putea renaşte o epopee mongolă, protestatară şi revendicativă; atunci Armata Roşie va fi pavăza patriei revoluționare, ca şi a continentului nostru.

Sau, răspunzând aceloraşi postulate politice ale revoluției universale, Armata Roşie va putea să fie revărsată furtunos asupra continentului; Europa va putea cunoaşte atunci furtuna de oțel şi de fierbințeală solară, condusă de şefi a căror mentalitate nu va fi diferită de a marilor cuceritori pe care i-a cunoscut istoria.

Totdeauna forțele uriaşe în organizarea lor au potențe latente incipiente, dar ele îşi făuresc un dinamism propriu, se încing, împingând inexorabil pe şefi ca să le încerce şi să le dezlănțuie năprasnic.

Între cele două alternative arătate, Armata Roşie va putea fi chemată să-şi desfăşoare uriaşele sale forțe.

8.10. Despre armata finlandeză şi comandamentul ei

Spuneam şi în alte ocazii că armata unui stat este expresia națiunii, a populației acelui stat. În Finlanda acest adevăr îşi are cea mai deplină confirmare. Înainte de a vorbi despre această vitează armată, se impune a vorbi despre această țară nordică puțin cunoscută la noi, dar care la acea vreme se afla într-o situație politică întrucâtva asemănătoare cu a noastră. Expansiunea politică a URSS, cum şi extinderea războiului care cuprinsese Finlanda, era de aşteptat să ne cotropească şi pe noi.

8.11. Date geografice şi istorice

Finlanda, aşa cum este denumită îndeobşte, se cheamă pe limba fineză şi este denumirea oficială „Suomi", care s-ar traduce „Țara cu peste mii de lacuri"[294]. Cuprinde o populație care în marea ei majoritate este fineză şi numai o zecime este de limbă suedeză. Trebuie făcută o diferență față de denumirea de „fineză", finez care revine populației de origină fino-ugră, din care face parte o ramură mongoloidă cu finezii, ungurii, laponii, samoiezii (din nordul boreal al Rusiei). Denumirea finlandeză este mai generică şi cuprinde pe toți locuitorii, finezi, suedezi, carelieni etc care locuiesc în Finlanda. Limba fineză are o rezonanță asemănătoare cu cea maghiară, dar după spusele colegului meu, ataşat militar ungur, niciun cuvânt finez nu seamănă cu vreun cuvânt maghiar; dar ataşatul militar japonez afirma că unele cuvinte se asemănau cu corespondentele japoneze. În 1939, populația totală nu atinsese încă 4 milioane locuitori la o suprafață de 382.800 de km^2, deci o populație rară de abia 10 locuitori pe kmp. Finlanda cuprinde la sud o fâşie agricolă ce produce păioase, mai ales ovăz şi secară, iar în cea mai mare parte este acoperită cu păduri care constituie marea bogăție a țării, apoi la nord este tundra stearpă şi rece a laponilor rari şi a renilor.

Finlanda a fost un mare ducat care până la 1809 a făcut parte din Suedia[295]. Era vremea de mărire când marea confederație nordică cuprindea Suedia cu acest mare ducat şi Norvegia-Danemarca, adică toate țările nordice de azi; populațiile scandinave era înrudite ca neam şi ca limbă[296] şi se

---

[294] O discuție asupra acestui termen, la Elena Dragomir, Silviu Miloiu, *Istoria Finlandei*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, pp. 21-28.

[295] Finlanda a devenit mare ducat în anul 1809.

[296] După cum arată chiar memorialistul, limba finlandeză era diferită față de cea a celorlalți scandinavi. În schimb, studiile genetice arată că finlandezii sunt 75% europeni şi 25% uralieni sau siberieni, diferențele genetice dintre locuitorii din estul şi vestul țării sau dintre cetățenii finlandezi vorbitorii de limbă finlandeză şi cei vorbitori de limbă suedeză fiind nesemnificative, Elena Dragomir, *To be or to become European. Westernizing narratives in post-Cold War Finland*, în *Revista Română de Studii Baltice şi Nordice*, nr. 1, 2009, pp. 37-39.

stratificaseră, afirmându-se că suedezul era soldatul, danezul era negustorul, norvegianul era corăbierul, iar finezul era pădurarul. În 1809, ducatul Finlandei a fost cedat Rusiei în anumite condițiuni de autonomie politică-administrativă pe care țarul – îndeosebi Alexandru II – le-a stipulat într-o constituție liberală pe care a respectat-o. Poporul finlandez, cu recunoştință, i-a ridicat un măreț monument în piața principală unde se ridică o foarte frumoasă catedrală de rit ortodox[297]. Dar acest regim de autonomie nu a durat mult şi opera de rusificare cu persecuții grele a început curând după asasinarea acestui țar generos, reformator şi bine intenționat. Au urmat mişcări revoluționare care au culminat pe vremea guvernatorului general Bobrikov de tristă memorie care a fost ucis.[298] Națiunea finlandeză, scârbită de acest regim despotic, tiranic, a rupt lanțurile sclaviei în 1917 şi a decretat republica Finlanda independentă.

Armata finlandeză improvizată în 1917, întărită cu garda civică, cu voluntari suedezi, cu brigada suedeză, toate sub comanda generalului Mannerheim a dus lupte grele cu trupele bolşevice în partea de sud a Finlandei şi a curățat țara în 1918. Un mare prețios ajutor le-a fost dat de armata germană pentru care poporul finlandez a purtat o sinceră recunoştință şi simpatie. Puterile europene au recunoscut din 1917 şi 1918 independența. Rusia abia în 1920 a recunoscut această independență şi fruntariile republicii prin tratatul de pace de la Tartu (Dorpat) din Estonia. Prin acest tratat URSS a mai cedat Finlandei istmul carelian la sud-est de Viipuri – Viborg, azi în URSS. De asemenea, s-a mai cedat ținutul Petsamo cu portul la Oceanul Arctic. Acest aranjament paşnic nu a dat o linişte deplină Finlandei care era supusă unei continui subminări socio-politice din partea Rusiei. Se agitau revendicări teritoriale în Carelia,[299] mai ales Istmul Carelian dintre Lacul Ladoga şi Golful Finic sau revendicări sociale prin extremişti şi anarhişti finezi; s-au speculat unele disensiuni dintre majoritarii finezi şi minoritarii suedezi care dețineau mai multe poziții cheie în stat.[300] Toate aceste agitații au

---

297 Catedrala Uspenski, construită între 1862-1868 după planurile arhitectului rus Alexei Gornostaev (1808–1862).

298 Pe larg la Edward C. Thaden (editor), *Russification in the Baltic provinces and Finland, 1855–1914*, Princeton University Press, 1981.

299 **(n. T.G.)** Prin Carelia se înțelege provincia ce se întinde în Rusia până la Marea Albă şi la sud de Golful Finic, iar în Finlanda, partea de est. Acum este o republică autonomă în URSS cu capitala Petrozavodsk (lac Onega), mărită cu Carelia fineză. Populația este mongoloidă - ugro-finică.

300 Referire la conflictul ce i-a opus în perioada interbelică pe naționaliştii finlandezi minorității suedeze în special pe tema limbii oficiale a Universității din Helsinki şi a numărului de catedre alocate limbii suedeze, vezi Erik Allardt and Karl Johan Miemois, *A minority in both centre and periphery: An account of the Swedish-speaking Finns*, în *European Journal of Political Research*, nr. 10 (1982), pp. 265-266; Håkan Andersson, Kjell Herberts, *The Case of the Swedish-Speaking Finns*, în *International Review of Education / Internationale Zeitschrift fürErziehungswissenschaft / Revue Internationale de l'Education*, Vol. 42, No. 4, The Education

neliniştit poporul finlandez care nu a uitat persecuțiile moscovite şi acțiunea de rusificare; populația Finlandei avea oroare de marea sa vecină de la est, aceasta a culminat cu agresiunea sovietică când armatele regulate au năvălit în mica republică (iarna 1939/40).

Poporul finlandez, adaptat asprului climat nordic şi ținuturilor păduroase, este iubitor de libertate, muncitor, modest, foarte unit, de nădejde, dârz, mai mult tăcut, cu obiceiuri străvechi la care ține şi tradiția este păstrată cu zel. Îndeletnicirea de seamă este păduritul şi industria forestieră, creşterea vitelor şi vânatul-pescuitul.

Anotimpul lung de iarnă comandă viața în această țară. Un exemplu va putea da o imagine: finlandezul iubeşte foarte mult baia de aburi; aceasta se află aproape în orice locuință, iar la oraşe, în afară de băile publice, toate hotelurile au baia de aburi care se cheamă: sauna şi pe suedeză bastu.[301] În această baie de abur locuitorul finlandez cu întreaga familie se îmbăiază săptămânal, dar nu o face ca o necesitate de curățenie ci ca o nevoie de viață; din cauza alimentației grase, peşte, cum impune frigul cel mare şi fiindcă transpirația este fortuit redusă, porii pielii se astupă cu dopuri de grăsime; la baia de abur toți se flagelează uşor cu crenguțe de mesteacăn (o esență obişnuită şi pipernicită spre tundră), impunând pielii un masaj care provoacă, pe lângă o mai vie circulație sanguină, o activă deschidere a porilor; apoi foarte frecvent pacienții se aruncă afară în zăpadă care strânge pielea, urmează o băutură de bere uşoară care provoacă o diaree activă, după care din nou la abur, altă flagelație, eventual altă baie în zăpadă; pielea îşi deschide toți porii şi-şi reia funcția normală. Pe front unitățile îşi improvizau asemenea băi în căsuțe de lemn (acolo toate casele sunt din lemn, chiar şi la oraşe), unde pădurea este nesfârşită, ca şi bolovanii de granit. Am făcut asemenea băi pe frontul finlandez, inclusiv tăvălirea în zăpadă pe un frig de -30^0; eram cu ofițerii finlandezi care m-au îmbiat la o asemenea probă şi mi-am dat seama cât de necesară este pentru viața de toate zilele; după asemenea băi oricine se simte foarte bine; trupele germane care au operat în climatul boreal (1941-45) s-au adaptat cu succes obiceiurilor nordice.

Poporul acesta de pădurari şi de pădureți a dat un soldat-luptător de primul ordin în climatul boreal.

---

of Minorities, 1996, p. 386; Rolland G. Paulston, *Separate Education as an Ethnic Survival Strategy: The Finlandssvenska Case*, în *Anthropology & Education Quarterly*, Vol. 8, No. 3 (Aug., 1977), p. 183.

301 **(n. T.G.)** Prin bastu, se înțelege etuvă şi prin analogie, baie de abur.

8.12. Forțele armate

Armata finlandeză era organizată după modelul celei suedeze, grupată în: armata de uscat, aviația şi marina.

Armata terestră cuprindea trei divizii, 1 brigadă de cavalerie, un corp (grupare) de grăniceri cu un efectiv de pace de 37.000 oameni. La mobilizare diviziile au devenit corpuri de armată. În plus, Finlanda avea o foarte puternică „gardă civică" de peste 100.000 luptători care cuprindea prisosurile de contingente şi contingente mai vechi. Ea avea o tradiție care s-a ilustrat în 1917-18 când a cucerit independența patriei; era o formație vastă teritorială ce era chemată să apere întinsul teritoriu contra trupelor de paraşutişti ruşi care încă din 1936 erau constituiți în unități operative.

Armata finlandeză dispunea de o trupă-elită, corpul grănicerilor care s-au remarcat sub conducerea generalului Tuompo.

Artileria era partea slabă a armatei, ea avea o diversitate de calibre şi modele, cea mai mare parte din fosta armată țaristă, dar proiectilele erau foarte puține; aceasta era o nevoie acută care în luna ianuarie a împins comandamentul militar a cere de pretutindeni. De la acest comandament ca şi de la ministerul apărării, s-au făcut demersuri pe lângă ataşatul militar român, ca guvernul român să cedeze stocurile de muniții rămase disponibile în România după ce se renunțase la calibrele armatei țariste care erau în dotarea artileriei române. Situația de strictă neutralitate ce observa guvernul român în 1940 nu a putut permite un răspuns pozitiv la aceste demersuri finlandeze.[302] De altfel, transporturile lungi pe mările nesigure din timpul războiului, până la Capul Nord (Petsamo), nu ar fi îngăduit o livrare eficientă a acestor proiectile.

Instrucția luptătorului finlandez era foarte bună şi a făcut cel mai bun infanterist al teatrului nordic: conştient, dârz, modest şi obişnuit cu climatul, aproape toți buni schiori şi excelenți trăgători. Dar îi lipsea armament modern şi mai ales artilerie antitanc. Bravii vânători finlandezi foloseau cu succes mijloace improvizate contra tancurilor sovietice, dar şi cu pierderi grele.

Aviația era slabă şi axată numai pentru apărare cu avioane de vânătoare care aveau performanțe reduse. Numărul de 230 avioane, mai mult vechi, era neîndestulător. Artileria antiaeriană era şi ea redusă; deci nu putea să asigure o apărare eficace nici chiar la început când aviația sovietică nu a fost agresivă.

---

[302] Ofițerul român a fost întrebat la 10 februarie 1941 de către conducerea militară finlandeză dacă România putea sprijini Finlanda cu tunuri şi muniții. În mod specific, autoritățile finlandeze solicitau anumite tipuri de armament de 76,2 mm, în special de proveniență rusă. Marele Stat Major român a răspuns negativ solicitărilor finlandeze, acel tip de armament constituind o parte indispensabilă a arsenalului armatei române, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920-1944, Finlanda, vol. 3,, Raportul lui George Lecca nr. 89 din 10.03.1940 către Statul Major General Român, f. 71; *Ibidem*, Instrucțiunile lui Alexandru Cretzianu nr. 8251 din 12.03.1940 către ministrul George Lecca, f. 74.

Marina era redusă numai pentru apărare cu cele cinci submarine şi circa 40 unități care minau coastele maritime în punctele şi porturile principale.

Această mică armată avea să țină piept 100 zile năvalei uriaşe a celei mai mari puteri militare, refăcută de două decenii după revoluția rusească.

8.13. Comandamentul armatei finlandeze

Corpul ofițeresc avea pregătirea influențată de doctrina suedeză şi germană. El constituia o elită a națiunii prin anii de studii generale şi de specialitate militară. Spiritul profund democratic al republicii s-a resimțit în acest corp de elită şi de legătura lui cu soldatul luptător. Nu s-a produs nici cea mai mică defecțiune, nici chiar în timpul războiului de independență (1918-1919); atunci armata era desprinsă din armata rusă țaristă care odată cu revoluția bolşevică se debandase şi pretutindeni ofițerii au fost molestați, degradați şi ucişi.

Corpul ofițeresc nu avea spiritul sectarist pe care putea să-l adopte odată cu doctrina germană; aceasta se datorează desigur acelui spirit profund democratic al poporului finlandez. Prin aceasta, legătura dintre ofițeri şi soldați a fost cea mai intimă şi cea mai strânsă. Priceperea ofițerului, cum şi grija de tot momentul pentru soldat ca să aibă un trai cât mai bun, mai ales să nu-l supună la jertfe inutile sau exagerate, au pecetluit pe câmpul de luptă legătura nezdruncinată dintre conducere şi luptători; aceasta explică şi succesele acestei armate în luptă cu vecinul său colos şi cotropitor. Cooperarea armatei finlandeze de mai târziu (1941-1944) cu armata germană care acaparase operațiile şi conducerea pe tot frontul de la Capul Nord până la Golful Finic nu s-a făcut fără greutăți şi fără frecături; o cauză a constituit-o tendința nazistă de a dispune de unitățile finlandeze cu scopuri ce nu corespundea conducerii politice finlandeze şi care ar fi antrenat pierderi mari; asemenea operațiuni, ca de exemplu atacul asupra Leningradului, au fost refuzate de comandamentul finlandez; când cererile naziste au devenit mai insistente sub imperiul nervilor de război, cooperarea s-a deteriorat. Conducerea nazistă era direct în mâna OKW, adică a lui Hitler şi s-a făcut schimbul de scrisori între acesta şi generalisimul finlandez care a fost mareşalul Mannerheim. În toamna lui 1944 când Finlanda s-a desprins din alianța cu Germania au fost lupte aprige între foştii aliați care s-au prelungit până în 1945.[303]

Ajung astfel cu amintirile mele la generalisimul armatei finlandeze. Mareşalul Carl Gustav Mannerheim, care a fost una dintre cele mai strălucite figuri politice şi militare din această țară.

---

[303] Elena Dragomir, Silviu Miloiu,*op.cit.*, pp. 281-282.

Provenea dintr-o veche familie de baroni de origină suedeză. S-a născut în Finlanda, la Villnäs, în 1867. A luat parte la ambele războaie mondiale. În primul război mondial a participat ca ofițer de cavalerie în armata rusă țaristă când a ajuns comandant de divizie de cavalerie. A operat şi pe frontul român în Moldova când am avut ocazia să-l cunosc fugitiv în toamna târzie a lui 1917, la Bacău. Îi plăcea să-mi povestească aventurile sale de pe frontul nostru. La acea vreme, spunea mareşalul, era comandant de brigadă de cavalerie în Galiția unde a primit ordin să mărşăluiască urgent în Moldova pentru a intra sub ordinele generalului Alexandru Averescu ce comanda o armată cu cartierul la Bacău. „Eram proaspăt comandant de divizie şi am trecut – spunea mareşalul – o grea probă de marş pe care generalul Averescu, ofițer de cavalerie, a înțeles-o şi m-a ținut în rezervă mai multe zile pentru repaus în cantonament foarte bun, zona Letea. Vinul se găsea la discreție în această parte iar călăreții mei nu şi-ar fi putut dori mai bine. Iarna care se aşternuse ne îndreptățea să sperăm la o perioadă calmă diferită de cea din Galiția săracă şi ruinată de război. Dar nu a fost aşa, povestea mai departe mareşalul, şi însuşi generalul Averescu cu regrete, personal mi-a dat misiunea de a mă angaja pe front şi până la defecțiunile repetate ale armatei ruse, am avut cele mai bune relații de comandă în armata generalului Averescu”.[304] Povestirea sa era presărată cu anecdote ce-i plăcea să le redea. Eram la Marele Cartier General finlandez şi la mesele ce participam, amfitrionul generalisim vorbea de vremuri şi de operații pe care majoritatea din ofițerii prezenți nu le cunoşteau sau nu participaseră la acest război.

Mareşalul Mannerheim a fost regentul Finlandei în 1918 când țara s-a declarat independentă. El a comandat armata abia înfiripată, sprijinită de unități germane şi de unități voluntare suedeze. A fost o perioadă foarte grea prin care a trecut tânăra republică. Iscusința şi tăria acestui comandant a cântărit decisiv în salvarea patriei şi mareşalul căpătase un mare prestigiu care depăşise frontierele țării.

În al doilea război mondial a comandat armata finlandeză contra ruşilor în 1939-1940. Îşi dădea seama de greaua sarcină ce i s-a dat de conducerea politică, care nu a acceptat pretențiile teritoriale şi politice cu caracter ultimativ al Rusiei sovietice. Acest comandant cu veche experiență de război nu a pregetat să conducă glorioasa apărare finlandeză din iarna 1939/40, dar nu-şi făcea iluzii asupra duratei acestei acerbe rezistențe. Când i-am adus răspunsul negativ al guvernului nostru privind proiectilele de artilerie ce ne-a cerut, el mi-a declarat că odată cu primăvara, armata sa nu va mai putea rezista mult, fiindcă nu are niciun sprijin şi niciun aliat. Cu multă înțelepciune şi cu tărie a

[304] Aceste amintiri apar exact în aceeaşi formă în memoriile lui Mannerheim apărute în ediție engleză la Londra, în anul 1953, sub titlul *The Memoirs of Marshal Mannerheim*.

sfătuit guvernul să ceară armistițiu. După scurte tratative care s-au purtat la Stockholm, aceasta s-a semnat şi curând a urmat şi pacea.

Mareşalul, cu marea-i experiență, a acceptat cu filozofie condițiunile dure ca ceva inexorabil fiindcă țara sa se află în vecinătatea acestui colos slav.

L-am mai revăzut pe acest mare comandant şi când el a fost nevoit să reia greaua sarcină de generalisim, pentru a combate din nou Rusia sovietică (1941-1944), el nu şi-a făcut prea mari iluzii, deşi acum Finlanda avea un aliat puternic, redutabil, care avea la activ răsunătoare victorii militare, care schimbase complet harta Europei (vezi harta nr. 1). În iulie 1941, mă întreabă deschis şi fără martori: „care este scopul războiului nostru, al Finlandei ca şi al României??" Şi tot el răspunde: „Să ne recucerim teritoriile răpite, să scăpăm de bazele navale sovietice din țară; ei! şi apoi?? până unde mergem?? Rusia şi-a mutat grosul industriei de război dincolo de Urali, deci cum putem să lovim decisiv acest potențial militar?" I-am răspuns că este o chestiune politică, România ca şi Finlanda sunt în dependența şi în remorca Germaniei. Mareşalul, gânditor, răspunde că armata finlandeză nu va putea purta un război în cadrul politicii şi strategiei germane. În relațiile cu comandamentul suprem german şi chiar în scrisorile ce mareşalul a adresat lui Hitler transpare această judecată a sa şi-i cere în septembrie 1944 ca la „despărțire"[305] să scutească țara şi armata Finlandei de ororile unei ocupații pe care pregătirile naziste o prevesteau.[306]

Astfel mareşalul generalisim Mannerheim a trebuit să lupte în 1945 contra foştilor aliați care nu voiau să părăsească țara, pe care i-a primit cu speranța unei reîntregiri, dar care se prevestea a fi o catastrofă pentru micul brav popor. În aceste grele timpuri Mannerheim a fost ales preşedinte al republicii, funcție pe care a deținut-o din 1944 la 1946. El a fost nevoit să emigreze în Elveția unde a decedat în 1951.[307]

Mareşalul Mannerheim a rămas o mare personalitate în istoria republicii finlandeze. El a venit deseori în contradicție cu conducerea politică pe linia posibilităților militare ale bravului popor. Aceste contradicții putea izvorî şi din atitudinea sa mândră pentru cât făptuise pentru patrie, după cum ea putea să transpară din vechiul spirit al ofițerului țarist; el putea înclina până la tiranie. Mareşalul putea să aibă asemenea atitudini şi față de comandanții finlandezi în subordine.

---

[305] (n. T.G.) Ruperea alianței dintre Germania şi Finlanda.

[306] În ceea ce priveşte situația Finlandei la sfârşitul Războiului de Continuare şi relațiile sale cu marile puteri beligerante, mai ales cu Germania, vezi Markku Jokisipilä, *Aseveljiä vai liittolaisia?: Suomi, Saksan liittosopimusvaatimukset ja Rytin-Ribbentropin-sopimus,* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2004.

[307] Nu a fost vorba despre o emigrare, ci doar o stabilire temporară pentru a-şi scrie memoriile şi a-şi trata sănătatea.

Dar realismul şi pozitivismul său erau date sigur şi de logica sa conducerea politică a trebuit să țină seama; în martie 1940, mareşalul a demonstrat că este mai folositor ca Finlanda să cedeze la pretențiile sovietice, cât apărarea dârză se mai putea menține în iarna târzie, decât să aştepte limita de ruptură a rezistenței care ar fi survenit odată cu dezghețul. De asemenea, Mannerheim a opiniat cu tărie ruperea alianței de Germania nazistă care mergea sigur la catastrofă. În ambele aceste două situații mai grele şi decisive, conducerea politică a urmat părerea mareşalului, deşi țara şi armata au avut de suferit şi de luptat lungi luni de război sub ocupație (7-8 luni) cu forțele naziste care nu voiau să părăsească teritoriul Finlandei.

Numai pentru aceste două mai contemporane şi mai importante decizii, Mareşalul Mannerheim a binemeritat de la patrie. Poporul recunoscător nu a admis viclenele urzeli contra acestui erou național, ca să-l învinuiască şi să-l predea ca pe un criminal de război; a refuzat această învinuire şi a consimțit să-l întrețină în exilul său.[308]

8.14. Ajutorul internațional dat Finlandei

Atitudinea ce-a adoptat puterile față de agresiunea sovietică a fost unanimă în dezaprobare, dar cu totul ineficientă. Finlanda avea nevoie de ajutoare militare urgente, instantanee, fiindcă răsuflarea ei era scurtă. Singurul ajutor eficace a fost cel suedez, dar el era foarte îngrădit de neutralitatea pe care o păstra cu scrupulozitate. Celelalte puteri ar fi vrut, dar transporturile maritime amenințate şi anotimpul se opuneau celor mai slabe ajutoare. Am revăzut la Helsinki pe colonelul Goodden pe care-l întâlnisem la Stockholm cu numai câteva zile mai înainte şi pe care îl cunoşteam – cum am mai spus – încă din primul război mondial (1918) la Bucureşti. El m-a informat despre ajutoarele ce voia să trimită guvernul englez Finlandei; dar totul nu era decât în stare de proiecte şi în afară de ceva materiale sanitare, nimic nu a ajuns la timp. Era lamentabil acest ajutor şi ca concepție şi mai ales ca eficiență. Discutam cu el la Helsinki în iarna geroasă într-o cameră rece; vocea îi tremura de frig, era aplecat în fața unui cămin care radia cu sărăcie căldura ce se pierdea fără efect în camera frigorifer. I-am lansat ideea ca ajutorul proiectat să fie dirijat spre Norvegia, tot atât de amenințată de invazie şi pentru care Anglia trebuia să aibă un interes politic major, unde ea ar fi putut interveni mai repede şi mai eficace ca în Finlanda. Cu vorbe tremurate de frig, el refuza să admită ca posibilă o invazie în Țările Nordice din partea naziştilor fiindcă puternica „Great Fleet" engleză ar fi interzis. Era de admis că la

[308] Vezi şi Silviu Miloiu, *Mareşalul Mannerheim: victimă şi răsfățat al politicii memoriei*, în Silviu Miloiu, *Carl Gustav Emil Mannerheim…*, pp. 24-25.

această epocă Anglia abia avea forțe cu care să se apere singură la ea acasă şi prea puține ca să le poată trimite pe continent în sprijinul Franței care aştepta cu arma la picior înapoia liniei Maginot redutabilul război fulger nazist.

L-am revăzut pe acest experimentat colonel britanic când a debarcat în Finlanda un general englez ce trebuia să conducă o misiune sanitară; era la sfârşitul lui ianuarie 1940; acesta sosise, ca şi colonelul Goodden, tot cu mâinile goale pentru Finlanda.

Cu amărăciune finlandezii mi-au povestit dezamăgirea, la marele cartier general ca şi la ministerele apărării sau al afacerile externe, privitor la aceste ajutoare platonice.

În acest răstimp, atacurile sovietice se repetau zi şi noapte cu noi mase şi tancuri în Istmul Carelian, muşcând câte puțin din poziția finlandeză numită „Mannerheim". Lupta inegală se continua cu mari pierderi sovietice şi cu succese defensive fără urmare strategică pentru finlandezi. Poporul, cu răbdare şi cu stoicism, unit şi revoltat, era neclintit în dreapta lui cauză. Urmăream şi contemplam pretutindeni unde puteam acest popor, la lucru, pe stradă, în localuri sau acasă, ca şi în adăposturi aeriene. Cu supunere, cu linişte şi cu răbdare se arăta totdeauna. Redau câteva amintiri care ilustrează manifestarea de război a acestui dârz popor.

Mă găseam în oraşul-port Turku (Åbo pe suedeză) în ianuarie 1940; un atac aerian de zi incendiase mai multe case de lemn (toate casele se fac din lemn în Finlanda, cu excepția în capitală) şi cum a trecut alarma o formație de gardă civică cu o masă de oameni, până şi copii, au sărit pentru stingerea cu succes rapid a focului care deşi ardea mocnit putea să ia proporții.

În adăposturi femeile lucrau, croşetau, bărbații scriau pe genunchi, nu am auzit niciodată un vaier sau un scâncet.

Într-un autobuz aglomerat mergeam la aeroport încă pe lumină când un atac aerian sovietic incendiase rezervoare cu carburanți, case, magazii. Populația ca şi pasagerii fremătau de indignare contra agresorilor care nu mai alegeau obiectivele. Cursa aero s-a suspendat până a doua zi către seară. Alte alarme s-au perindat fără să fie prea agresive şi nici eficace. Incendiile au fost localizate sau stinse.

A doua zi, pe senin şi ger uscat, am plecat în port ca să văd efectele bombardamentelor; marea era înghețată şi portul mort în activitate; nu am văzut nicio urmă de bombardament, dar o alarmă aeriană m-a surprins şi, culcat pe o stivă de scânduri aşteptam trecerea ei, când m-a zărit un polițai care prin semne m-a îndemnat la adăpost într-o mare magazie de peşte sărat, magazie subterană betonată, deci un bun adăpost; erau acolo 2-300 de adăpostiți de toate vârstele şi sexele; alarma a durat mult în atmosfera rece, sărată şi iritantă de peşte. Se auzeau rare răbufnituri de bombe ce cădeau în ziua însorită.

La intrarea în adăpost am făcut imprudența să întreb nişte tineri în limba germană despre efectul bombelor. Eram îmbrăcat cu o lungă manta de piele cu guler şi căciulă fumurie; vorba mea străină a izbit pe aceşti tineri care au dat alarma; curând coboară în adăpost un ofițer cu milițieni, mai mulți civili şi doi din tinerii zeloşi; ofițerul a pus direct ochii pe mine, apoi fără grabă vine şi-mi cere actele ce erau în ordine şi proaspete; nu a zis nimic, dar mi-a lăsat în tovărăşie un detectiv civil care nu mi-a vorbit decât ruseşte; în acest timp 2-300 perechi de ochi mă priveau cu duşmănie feroce convinşi că sunt spion; detectivul mi-a fost de folos şi nu mai m-a părăsit nici în tramvai, nici la hotel şi nici chiar la masă, căutând să mă „descoasă"; agenți mobili țineau legătura lui cu centrala.

Către seară m-am îmbarcat pentru aeroport cu aceeaşi statornică escortă; conversația a purtat asupra activității mele în Finlanda şi în Suedia, dar mai ales asupra personajelor cu care am luat contact; figurile proeminente cu care am luat contact exasperau pe detectivul meu care mă privea uneori furibund pentru cutezanța, ca şi pentru liniştea mea; respectivul agent îşi rezervase un loc alături de mine în avionul ce trebuia să mă ducă la Stockholm; prin aceasta urmărirea începuse să devină sâcâitoare.

La sosirea, pe întunerec, a avionului care trebuia să mă transporte înapoi în Suedia văd printre pasageri pe colonelul finlandez ce era însărcinat cu misiunile străine şi corpul diplomatic; el aducea un mare medic britanic şi mă salută curtenitor când mă vede, iar eu îi narez aventura cu detectivul ce era lângă mine, tot mai zelos; i s-a făcut observație şi a dispărut smerit. Am admirat totuşi zelul acestor agenți, dar mai ales grija tinerilor care au dat alarma în cazul care li s-a părut suspect; totul s-a petrecut cu tact, dar şi cu perseverență, însă presupunerea că sunt un spion rus născuse o revoltă vădită şi legitimă, dar care nu a trecut la apostrofări sau la insulte.

9. Situația internațională în Nord după campania din Finlanda (noiembrie 1939-15 martie 1940)

Dar toate acestea nu îmbunătățeau cu nimic situația republicii nordice care se înrăutățea şi era de presupus că trecerea iernii va permite desfăşurarea de noi forțe sovietice pentru a lichida cât mai repede aventura nordică. Era de aşteptat că anul 1940 va fi plin de evenimente grave. Am făcut de mai multe ori naveta între Suedia şi Finlanda în aceste luni de iarnă. Am reuşit să iau mai multe contacte şi în Norvegia. Totul concorda la o tensiune politică şi militară în nordul continentului din care nu transpărea nimic bun pentru Finlanda şi nici pentru România. Pentru Finlanda era de temut o rupere a zăgazului defensiv şi o inundație violentă a Armatei Roşii răzbunătoare pentru pierderile suferite şi eşecurile din timpul iernii.

După trei luni de operații grele, ajutoarele anunțate sau promise Finlandei erau numai vorbe goale. Evenimentele petrecute, cutezanța şi cinismul marilor puteri agresoare uluiseră şi paralizaseră omenirea, un nou ev al cotropirilor şi al groazei se statornicise în lume după evenimentele din trecutul apropiat din Abisinia, din Spania şi din China care preludau cu ani în urmă această deteriorare crescândă; agresorii reuşiseră să adoarmă omenirea într-un pacifism mai mult dorit decât real şi îşi făuriseră instrumente de forță de o fulgerătoare eficacitate pe care erau îndemnați să le dezlănțuie fără remuşcare uneori numai cu gând de răzbunare. Presa acestora de la sfârşitul anului 1939 şi din cursul lui 1940 era elocventă. Era de aşteptat „orice" şi totul se „demonstra" a fi permis din spatele forțelor crude, agresoare. În capitala nordică, de poziție centrală ce era Stockholm, ce se străduia cu mare îngrijorare să-şi păstreze neutralitatea, începuseră a se încrucişa şi a se ciocni curente şi opinii fățişe, dar mai ales oculte, în care era tot mai greu să te lămureşti. După cele câteva luni de război şi extinderea lui, din acest păienjeniş se desprindeau două concepții care generaseră conflictul armat ce avea să cuprindă întreaga planetă.

Sub pătura albă a iernii care mai stăruia deasupra marii capitale cu aspect impunător, falnică în neutralitatea ce-şi dorea, se adăposteau la începutul lui martie 1940 – repet – două mari concepții care militau contradictoriu. Prima era concepția dictaturilor nazisto-fasciste care proclamaseră protestatar noua ordine în Europa de împărțirea bunurilor şi avuțiilor pentru popoarele viguroase, chiar cu arma în mână şi călcând peste cei ce se opun sau care sunt slabi. Concepția aceasta concretizată încă dinaintea războiului prin axa Berlin – Roma trebuia să devină însăşi fusul în jurul căruia dictatorii năzuiau să se rotească continentul în viitor.

În această concepție dictatorială şi totalitară, individul ca şi popoarele mici sunt reduse la o tutelă de protecție fiindcă nu au decât o pondere minimă. Un destin nou se proclamă pentru omenire. Concepția ordinii noi păşea stăruitor şi în țările nordice dar cu şanse reduse şi cu rezultate minime, de aceea se impunea şi soluția forței armate, adică a cotropirilor. Era îngrijorarea până la coşmar ce cuprinsese toate capitalele nordice.

La această concepție dictatorială se manifestă cu totul neaşteptat şi neverosimil, după părerea nordicilor, a treia dictatură, cea comunistă care pentru propovăduirea postulatelor revoluției universale, nu va pregeta să folosească forța armată peste frontiere cum a folosit-o pentru întronarea ideologiei, strivind orice rezistență sau orice idee diversă, în cuprinsul Rusiei.

Influența şi penetrația concepției dictatoriale în țările nordice au încă priză minimă. În cele şapte capitale nordice şi baltice dictaturile erau urâte şi

respinse cu dispreț.[309] Numai în Norvegia un slab curent nazist s-a putut auzi în şoaptă. Nici doctrina comunistă nu putea fi admisă fiindcă experiența socialismului de stat din Suedia ce deținea conducerea de stat de peste două decenii a dat o satisfacție mai mare şi mai ales asigura libertățile cetățeneşti. Numai în Finlanda o slabă fracțiune comunistă fermentată şi sprijinită din afară se putea menține cu mare greutate, dar cu marea speranță că-i va sosi ziua de biruință.

A doua concepție care predomina în țările nordice era aceea opusă dictaturilor, a libertăților cetățeneşti, care considera regimul parlamentar de tipul democrațiilor apusene cel mai viabil şi cel mai garant. Între aceste două concepții populațiunile nordice îşi spuseseră de mult cuvântul şi au ales pe cea de a doua; cu hotărâre voiau să lupte pentru păstrarea ei ca în cazul Finlandei, dar în toate capitalele sila cu care dictaturile s-ar fi putut întrona era grija cea mai mare.

Am revăzut totdeauna la întoarcerile mele din Finlanda pe ambasadoarea sovietică Kollontay; ea deplângea această stare de război şi uneori se părea că nu este în totul de acord cu agresiunea sovietică, dar alte ori acuza de cerbicie pe câțiva oameni politici finlandezi ce nu voiau să facă concesii.

Mi-am permis să menționez că, totuşi, există tratate semnate de URSS prin care se recunoscuseră fruntariile Finlandei, ale Țărilor baltice, ca şi ale Poloniei şi care tratate au fost călcate în picioare, ca şi iscălitura proprie de pe ele.

Răspunsul acestui diplomat a fost caracteristic: „tratatele au valoare în timp cât convine părților, şi când o parte se întremează sau devine mai puternică, tratatele trebuie schimbate". Cu alte cuvinte, am spus, forța primează... şi ambasadoarea a admis.

Cu diplomata sovietică am abordat şi cele două concepții care se înfruntă la Stockholm, ca în toată Europa. Curând mi-am dat seama că nazismul era detestat – de acest diplomat – ca fiind crud, îngâmfat, şovin şi războinic, ambasadoarea precizează că: „el nu va putea niciodată să fie acceptat în nord şi mai ales de suedezi". Despre doctrina comunistă susținea că, „nu este o marfă sovietică de export şi doctrina nu va fi niciodată impusă; ea va trebui să se nască în poporul respectiv şi nu poate fi importată nici prin propagandă şi nici prin armată". Personal, ambasadoarea putea să fie sinceră în aceste susțineri; de asemenea, în Suedia, avea o grijă permanentă ca să nu se afecteze cu nimic bunele relații, prin propagandă sau prin cel mai mic gest; era foarte severă cu toți colaboratorii săi sub acest raport. Dar nu cred că această sinceritate era şi a guvernului ce reprezenta. Ca femeie, ambasadoarea sovietică în mod sincer a dorit şi a militat ca să se pună capăt războiului din Finlanda; aş putea înclina

[309] Țările baltice aveau la conducere regimuri autoritare, chiar dictatoriale, acestea nefiind însă de esență totalitară, vezi Silviu Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice…*, pp. 182-184, 205-206, 210-211, 214-217.

să cred că nu a fost de acord cu agresiunea intempestivă sovietică; apoi, cu abilitate, chiar față de Kremlin, a prins din zbor dorința acestuia de a se descleia cât mai repede din întreprinderea finlandeză şi se poate spune că, cu (sic!) multă sârguință, „a bătut fierul cât a fost cald" şi pacea cu Finlanda a fost încheiată repede la 12 martie 1940. Era vădit mulțumită şi a înregistrat un frumos succes, foarte apreciat la Stockholm.

Ca unul care venisem de la Berlin aveam bune relații şi aveam acces la legația germană; cu colegii mei germani aveam chiar bune prietenii; şeful misiunii era ministrul Victor zu Wied[310], nepotul reginei Elisabeta a României şi pentru noi românii, el avea o deosebită atenție, cu care m-a onorat întotdeauna. Numeroasa sa ambasadă şi mai ales numerosul personal adiacent, cu felurite misiuni, era condus cu strășnicie de consilierul foarte nazist. Ministrul prinț zu Wied, era prețuit pentru ponderea şi pentru tactul ce desfăşura la Stockholm unde un bătăios nazist nu ar fi putut să aibă un succes. Germanii, care de decenii simpatizau pe finlandezi, s-au întrebuințat cu cea mai mare sârguință pentru a se pune capăt războiului din Finlanda şi în contactele mele la această legație, aduceam veştile despre bravura micii armate finlandeze, cum şi despre succesele ei, dar care nu puteau să aibă viitor. Se născuse chiar un fel de emulație între legațiile germane şi sovietice pentru promovarea spre un armistițiu şi pacea care a venit curând. Am urmărit cu cea mai mare atențiune această activitate la Stockholm, ca şi la Helsinki, fiindcă ne interesa tot mai mult, poate că ne venea nouă rândul după ce Rusia ar fi terminat în nord.

La legațiile Angliei, Franței, nu am găsit un răsunet sau un interes activ pentru războiul din Finlanda şi pentru pacea dorită. Dar la aceste misiuni, şi mai ales la cea belgiană, m-am documentat asupra celor două concepții de care vorbeam că se ciocnesc şi în nordul Europei. Ministrul belgian, prințul de veche viță franceză Réginald de Croÿ[311] (citeşte Cruy), ce-şi avea strămoşi combatanți printre marii şefi ai cruciadelor, mi-a fost de mare folos. El primise o scrisoare de la colegul său din Berlin, ministrul Davignon – de care a mai fost vorba în acest memorial – cu o recomandare care mă privea. De Croÿ era vechi la Stockholm, avea bune relații şi m-a orientat asupra injoncțiunile naziste aici în nord peste capul şi contra voinței prințului zu Wied, ministrul german acreditat. Tot acesta m-a informat de lăudabilele stăruințe ale Doamnei

---

310 **(n. T.G.)** Prințul zu Wied deținea postul de ministru plenipotențiar al Germaniei naziste la Stockholm de şapte ani (decembrie 1933), odată cu luarea puterii de Hitler.

311 Réginald de Croÿ, Prince de Croÿ et de Solre (1878-1961) era licențiat în ştiințe politice, în timpul primului război mondial pusese la punct o rețea de spionaj în favoarea Antantei şi a fost condamnat la moarte în contumacie, şi-a început cariera diplomatică din 1917 cu o numire la post la Londra, la 10 ianuarie 1939 fiind desemnat ministru al țării sale la Stockholm, iar la încheierea acesteia, la 30 decembrie 1945 a fost numit ambasador la Vatican, http://mimi.decroy.free.fr/genealogie.htm (accesat la 12.11.2011).

Kollontay în sprijinul păcii cu Finlanda, care au fost ascultate la Moscova, iar la Stockholm-Helsinki, au fost mult prețuite.

Prețioase mi-au fost contactele cu legația turcă, unde ministrul Aksel era vechiul consul general turc de la Constanța. Acesta m-a informat detaliat despre „dispoziția" ambasadoarei privind România şi iritarea ce „întreținem" privind problema Basarabiei. De aceea mi-am permis să abordez din nou pe reprezentanta sovietică asupra acestei importante teme. Legația noastră n-avea temporar şef de misiune: ministrul fusese chemat şi plecase temporar.

Doamna Kollontay m-a primit cu amabilitate şi am felicitat-o cu căldură pentru stăruințele sale cu succes în restabilirea păcii cu Finlanda. Aproape s-a scuturat în acest merit pe care nu arăta că îl are!! Am insistat şi am arătat că sunt interesat de acest succes fiindcă şi România ar putea apela la bunele sale oficii şi prestigiu la Moscova pentru litigioasele noastre probleme. S-a restrâns într-o negare statornică din care ambasadoarea nu a ieşit decât cu totul pe neaşteptate. I-am relatat că la legația germană nu se face secret asupra stăruințelor naziste care au împins pe prințul zu Wied pentru intermedierea germană; mai adaug că aceştia se consideră ca principalii artizani ai acestei păci conform pactului din august 1939.[312] Împurpurată, ambasadoarea sare din toate rezervele sale ca să spulbere aceste alegații şi-mi narează peripețiile, cerbiciile finlandeze, ca şi greutățile de la Kremlin; apoi subliniază „iritarea", mai veche şi mai nouă, întreținută de unii oameni politici finlandezi; am completat, cu ce ştiam de la ministrul belgian, că eram convins de munca sa şi i-am reînnoit sincerele mele felicitări. Se înseninase şi era bine dispusă, de aceea am întrebat-o direct dacă consideră că guvernul nostru ar fi putut oferi vreo cauză de „iritare" guvernului de la Kremlin. Domnia sa a scăpărat una din privirile ei severe, scăpărătoare ca de oțel, din ochii săi albaştri şi-mi face semn afirmativ, pronunțând un singur cuvânt: „Bassarabie"; am replicat răspicat că Basarabia e românească, la care răspunde sec: „este românească, dar a fost rusească". Nu mă las şi adaug istoria ei, când înainte de 1812 a fost a Moldovei, la care răspunde tot atât de sec: „şi noi tot Moldovenească o chemăm,... atunci nu se ştia nimic de România"; nu am mai insistat pe calea aceasta a jocului de cuvinte; conversația „di cotanto ufizio"[313] a alunecat pe o banală chestiune de relații şi invitații în corpul diplomatic la care era prodecan şi eu o ajutam sârguitor.

Am raportat constant la Bucureşti aceste informații pe măsură ce le obțineam.

În luna aprilie 1940, ministrul turc mă informează confidențial despre un consiliu al lui Stalin cu cei mai apropiați colaboratori, în strict redus comitet,

---

[312] **(n. T.G.)** Prin pact, guvernul nazist consimțise la pretenții limitate ruse în Finlanda.

[313] **(n. T.G.)** De atâta importanță..., vezi *Divina Comedie* Inf.C.V.v...

unde a pus chestiunea efortului politico-militar după lichidarea frontului finlandez: s-a discutat despre Țările Baltice, despre sovietizarea Poloniei, despre uneltirile germane în Balcani şi despre Basarabia. S-au înregistrat părerile, dar Stalin nu a spus nimic asupra temelor discutate. Informația spune că mutenia sa era de regulă în aceste situații şi discuții.

Am comunicat urgent această informație şi am conchis că o acțiune militară sovietică asupra Basarabiei, aşa cum s-a convenit prin pactul germano-sovietic din august 1939, este foarte probabilă. Am adăugat că naziştii nu vor interveni cum n-au intervenit nici în Finlanda. Deci vom fi singuri în fața Rusiei, cu o Ungarie duşmănoasă în spate şi cu o Germanie nepăsătoare; de aceea o rezistență este destinată unei înfrângeri sigure, ca şi a Finlandei; revolta lumii, oricât va fi ea de vehementă, nu ne va folosi cu nimic; aceasta este învățământul principal din extinderea războiului în nord. Concluzia aceasta în raportul meu a fost admisă de generalul Florea Țenescu, şeful Marelui Stat Major, şi a fost expusă regelui.

După încheierea păcii în Finlanda, care a dovedit că agresiunea sovietică era contra acestei țări cu obiectiv limitat, interesul pentru România a scăzut. Evenimentele grave petrecute la noi în acest dezastros an 1940 au redus şi mai mult acest interes; reprezentanța diplomatică a fost redusă, ministrul G. Lecca, iscusitul diplomat, bunul meu prieten şi desăvârşit colaborator, a fost retras în centrala ministerului; în toamnă, singurul reprezentant al României, pentru a fi totuşi o continuitate, a fost ataşatul militar care şi-a continuat misiunea.

10. Călătoria în Norvegia şi în Țările Baltice

10.1. În Norvegia, martie 1941

După călătoria de prezentare la Oslo din luna februarie (28.II) am revenit, în a doua jumătate a lunii martie, după ce preocupările mele din Finlanda mi-au îngăduit. Urmăream situația din această țară unde informațiile latente demonstrau o posibilă extindere a războiului şi mai ales unde o influență, o înrâurire nazistă tot mai virulentă, tindea să evolueze către o pernicioasă coloană a cincea. Reprezentantul nostru, însărcinat de afaceri, Emil Zarifopol[314], mi-a confirmat această influență nazistă, dar cu o pondere minoră şi conchidea că opinia publică, conducerea şi capul statului se opuneau şi nu admiteau nici abandonarea neutralității şi nici un amestec străin; deşi acesta venise în acest post numai din iunie 1939, mi-a înfățişat just realitatea din Norvegia, dar nu credea într-o invazie nazistă, socotind că Hitler avea obiective

[314] **(n. T.G.)** Am cunoscut pe acest ales diplomat în 1921 la Belgrad cu ocazia funeraliilor regelui Petru I; era atunci la începutul carierii sale.

mai principale (sic!); aceiaşi părere o împărtăşea consulul general de la Oslo, care era de 5 ani în post, dar acesta privea mai mult prin prisma preocupărilor comerciale şi de navigație. Norvegia reprezenta o mare avuție navală, ea era a patra țară din lume sub raportul tonajului maritim după: SUA, Anglia şi Japonia. Conducerea statului a neglijat că într-o Europă unde îşi făcuseră, de mult drum, cotropitori puternici şi hămesiți, era nevoie de zăvozi puternici care să apere casa cu astfel de mari bogății agonisite de secole de poporul navigator.

Starea militară era lamentabilă, învechită şi redusă.

Armata cuprindea 6 districte militare, fiecare putând să dea o divizie mixtă; armata însuma 32 de batalioane cu un tot de 12.500 oameni activi, din totalul populației de 3.000.000.

Aviația se reducea la un regiment de aviație şi un regiment de artilerie antiaeriană pentru apărarea unui teritoriu mai mare ca al României.

Marina militară care trebuia să apere avuția navală a țării de o atâta importanță era tot atât de redusă şi de învechită; cele 4 cuirasate vechi, 9 submarine şi 24 bastimente, toate însumând 25.000 tone, trebuiau să apere navigația a celei de a 4-a putere navală din lume.

Conducerea politică, ca şi cea militară, aveau concepția că aşezarea la nordul continentului şi marea vor apăra Norvegia, deci cheltuieli mai mari pentru apărare nu sunt urgent-necesare. Odată cu izbucnirea războiului, conducerea politică era mai temătoare de forțele navale engleze care amenințau cu minarea apelor teritoriale norvegiene. Erau simpatii multe în Norvegia pentru Germania cu care avea un volum mare de schimburi comerciale, cele mai mari importuri şi exporturi, față de Anglia şi de Suedia care urmau în al doilea şi al treilea rând. Aceste simpatii îşi aveau rădăcinile şi în influența de care am pomenit. De aceea m-am menținut rezervat față de comandanții militari ce-am abordat şi nu am dat detalii privind posibila extindere a războiului în Țările nordice; totuşi am menționat regelui că în cele 5-6 porturi principale norvegiene pot intra şi staționa vase comerciale cu încărcături asemănătoare ale calului troian din mitologia greacă. Dar era la ordinea zilei mai mult agresiunea engleză în porturile norvegiene, urmărind vasul auxiliar german „Altmark”[315] care naviga în apele teritoriale norvegiene; deci aluzia mea despre calul troian putea să poarte şi asupra vaselor engleze

[315] Referire la petrolierul german ce transporta şi marinari de pe vasul militar german scufundat Admiral Graf Spee şi a fost descoperit la 14 februarie 1940 de marina militară britanică în apele teritoriale norvegiene. Nava germană a fost atacată, guvernul norvegian a protestat la adresa încălcării neutralității sale, dar pentru Hitler acest exemplu a fost elocvent cu privire la lipsa de fermitate a Norvegiei în a-şi apăra neutralitatea, înclinând balanța în favoarea ocupării militare a Norvegiei de la către forțele germane, vezi şi Martin A. Doherty, *The Attack on the Altmark: A Case Study in Wartime Propaganda*, în *Journal of Contemporary History*, vol. 38, nr. 2, pp. 187–200.

agresive; în lumea norvegiană împănată de mulți ascultători naziști sau pronaziști era imprudent să dau mai multe posibilități sau detalii informative.

Am părăsit Norvegia ca dintr-un loc unde soarta aruncase zarurile şi roata ei nu s-ar mai fi putut întoarce. Ar fi putut un om, chiar având calitatea oficială de ataşat militar şi chiar fiind bine informat asupra extinderii războiului în Nord, să schimbe cursul evenimentelor iminente??? Ar fi fost prudent pentru ataşatul militar român acreditat şi în Norvegia să dezvăluie cu stăruință pregătirile naziste în Nord când politica română era constrânsă să evolueze către politica nazistă?? Era prudent când erau de aşteptat la noi alte lovituri de la această politică atât de agresivă şi când noi eram izolați la răscruce de vânturi turbate??

Pentru mine, care fusesem la Berlin şi care începusem să citesc tot mai clar jocul politicii naziste, în aşa măsură încât devenisem circumspect, orice imprudență ar fi putut să aibă şi alte urmări ca cele de până atunci. Mai mulți miniştrii români acreditați la Berlin au fost nevoiți (patru la număr) să părăsească acest greu post în mai puțin de trei ani; în acest timp au fost transferați numai doi ataşați militari.

Nici chiar față de şeful misiunii diplomatice române de la Oslo nu am vrut să fiu mai explicit. Speram ca să-l revăd în curând, mai înainte de dezlănțuirea operațiunilor, pentru a-l preveni mai clar şi în timp util, dar mi-am amânat avertismentul fiindcă socoteam că diplomatul român nu putea să aibă neplăceri prea mari şi, oricând şi-ar fi găsit un rapid refugiu în Suedia, care se afla la numai circa 100 km pe calea ferată.

10.2. Țările Baltice, martie 1940

Ce cuprindeau protocoalele secrete anexe la pactul de neagresiune sovieto-german din august 1939?? Iată întrebarea care-şi puneau oamenii nordici, din nou, după ce Finlanda a fost silită să cedeze şi fusese – relativ parțial – ocupată de Rusia sovietică. Eram şi noi tot atât de interesați de soarta republicilor baltice şi acest interes a necesitat o considerare crescândă ca pentru orice vecin european al Rusiei.

Reprezentanța noastră diplomatică îşi avea sediul la Helsinki, cu un însărcinat de afaceri în capitala centrală Riga a Letoniei[316], oraş vechi, port

[316] Legația României cu sediul la Riga (care acoperea inițial şi Estonia, ulterior şi Letonia) fusese constituită printr-un decret regal din decembrie 1927, dar primul diplomat român stabilit în această capitală şi-a luat în primire funcția abia în mai 1929, Silviu Miloiu, *România şi Țările Baltice în perioada interbelică*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgovişte, 2003, pp. 81-94. Grigore Niculescu-Buzeşti a fost numit însărcinat cu afaceri al României la Riga printr-un decret din 30 august 1939 al Regelui Carol al II-lea în contextul unor tulburări mentale ale predecesorului lui, diplomatul Marcel Romanescu, vezi AMAE, fond Cazierul 77, Litera S, Nr. 75, 1930, Vasile Stoica, vol. II.

important la Marea Baltică în Golful Riga. Reprezentantul României era un tânăr diplomat, dar de mare perspicacitate, consilierul de legație, Grigore Niculescu-Buzeşti[317]; acesta avea să devină ministrul afacerilor externe în guvernul Sănătescu la 23 august 1944. În timpul scurt cât am colaborat cu acest diplomat am avut cele mai bune relații şi mi-a fost de cel mai mare ajutor în documentare şi în informare. Alături de acesta, consulii noştri mi-au fost de un real ajutor, îndeosebi consulul general din Estonia, D. Salingre.[318]

10.3. Scurte date istorio-geografice (vezi harta anexa 3)

Cele trei republici baltice sunt aşezate pe vechile provincii Ingria, la Golful Finic şi Curlanda, la Golful Riga, care reamintesc de vechii şefi goți şi varegi: Ingermann[319] şi Curland. Pe cât de unitare din punct de vedere geografic par aceste vechi țări, pe atât de diferențiate sunt din punct de vedere etnografic şi al aspirațiilor naționale; populația Estoniei este în majoritate de origine ugro-finică, asemănătoare cu cea fineză, dar populația Letoniei este mai mult germanică[320], iar cea a Lituaniei, care este şi cea mai numeroasă, este o rămăşiță a primilor arieni care şi-au păstrat limba şi obiceiurile sanscrite în pădurile dese care au acoperit totdeauna această țară. După ocupații ale năvălirilor scandinave, aceste țări au cunoscut ocuparea şi creştinarea aduse de ordinele de călugări-soldați teutoni sau ai spadei după care a urmat o mare influență hanseatică întărită de schimburi intense comerciale. Provinciile au cunoscut ulterior ocupații şi influențe suedeze şi polone, apoi ruse până la războiul întâi mondial, când ele au devenit independente, recunoscute ca atare de întreaga Europă şi de Rusia Sovietică, independență stipulată solemn prin tratate în cea mai perfectă formă.

Estonia sau Eesti, a oamenilor de la est (în latineşte Aestui), cu capitala Tallinn (vechiul Reval), este o țară care în 1939 avea circa 1.500.000 locuitori,

---

317 Acesta îşi începuse cariera diplomatică la 1 mai 1930 ca ataşat de legație, apoi a devenit secretar de legație III din 1933, II din 1937 şi I din 1941, consilier de legație din 1943 şi ministru plenipotențiar clasa a II-a din 15.VII.1944, fiind desemnat la 23 august 1944 în fruntea Ministerului Afacerilor Străine. A fost disponibilizat de noua putere comunistă la 23.XI.1946. A îndeplinit însărcinări diplomatice la Geneva (1933-1935), Stockholm (1937-1939), Riga (1939-1940), AMAE, fond Cazierul 77, litera N, nr. 37, 1930, Niculescu-Buzeşti, Grigore.

318 Consulatul onorific românesc de la Tallinn fusese înființat la 1 mai 1925 şi ridicat la 1 februarie 1938 la rangul de consulat general, Silviu Miloiu, *România şi Țările Baltice…*, p. 108. Gustav Werner (Gösta) Salingre era consulul general al României la Helsinki, iar Gunnar Salingre era viceconsulul României, AMAE, fond 71/1920-1944, Finlanda, vol. 7, f. 370.

319 Ingermanland.

320 Germanii nu constituiau decât o minoritate, compoziția populației fiind de 73% letoni, 12% ruşi, 5% evrei, 3,5% germani, 3% polonezi, vezi Silviu Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice…*, p. 185.

cuprinzând minorități (ruşi, germani, finezi, letoni, evrei mulți ş.a.) circa 30%.[321]

După teutonii din sec. XII, au urmat suedezii în sec. XVI, apoi țara a fost anexată la 1721 de ruşi. După revoluția rusă, Estonia s-a declarat independentă, în 1921 este recunoscută ca republică de Rusia sovietică prin tratatul de la Tartu (Dorpat)[322]. A prosperat cu vădit succes în această independență, dar o sabie a lui Damocles atârna deasupra acestei republici, ca şi asupra celorlalte baltice. Inimosul consul general român, Salingre, cu spiritul său realist nu-şi făcea iluzii cu privire la soarta patriei sale unde propovăduia cu succes un real interes pentru România. El mi-a dezvăluit multe din aspectele coloanei a 5-a sovietică, virulentă şi tot mai amenințătoare. Tot acest profund cunoscător al stărilor, al tendințelor şi al influențelor din Estonia ne-a indicat supravegherea foarte sârguitoare sovietică a tuturor diplomaților acreditați în aceste republici baltice; el ne-a dat o alarmă folositoare care ne-a impus o maximă prudență pentru a evita neplăceri până la dispariții pernicioase.[323]

În martie 1940, penetrația sovietică era deja în curs, cererile de baze navale se făcuseră, unele fusese chiar ocupate în insulele cele mari Dagö[324] şi Ösel[325], ca şi pe coasta Golfului Finic. Numai patru luni după aceste baze sovietice – în iulie 1940 – a urmat „integrarea" republicii în Rusia Sovietică, ca altă dată „anexarea" ei în Rusia țaristă; deci, aceiaşi soartă cu acelaşi efect de dispariție, dar cu o slabă diferență în nomenclatură. Astfel se hotărâse în august 1939 la Moscova şi alți vecini, după Polonia şi Finlanda, îşi aşteptau rândul.

Dar soluția acestui pact nu a adus fericirea poporului fiindcă războiul cel mare a fost peste 4 ani, pustiitor. Estonia, ca şi celelalte țări baltice, au fost teatru de război şi de operații până la sfârşitul războiului.

Letonia sau Latvijas Republika este o țară deschisă, de climat umed, unde numai pădurile pot oferi o acoperire şi o apărare precară. Ea avea în acel an circa 2.000.000 locuitori, cu o minoritatea puternică de peste 25%, de ruşi, evrei, polonezi, germani ş.a.[326] Prosperitatea economică în creştere o legase de Germania ca şi de Anglia cu care avea cele mai mari schimburi care erau de zece ori mai mari în 1938-1939 decât cu vechiul patron, Rusia.

---

321 Procentul de minorități era de doar 12%, vezi Georg von Rauch, *The Baltic States: the years of independence. Estonia, Latvia, Lithuania 1917-1940*, Hurst, Londra, 1995, p. 83.

322 Tratatul de pace de la Tartu dintre Republica Estonia şi Republica Sovietică Rusă a fost semnat la 2 februarie 1920.

323 **(n. T.G.)** Această narațiune ar putea displace, dar aceasta era realitatea în 1940 şi în memorialul acesta nu vreau să mă abat de la adevăruri.

324 Denumirea sa estoniană este Hiiumaa.

325 Denumirea sa estoniană este Saaremaa.

326 Alături de cei 73% letoni, în acest stat mai viețuia o minoritate însemnată de ruşi (12%), 5% evrei, 3,5% germani, 3% polonezi, Silviu Miloiu, *O istorie a Europei Nordice şi Baltice…*, p. 185.

Dintre cele trei republici, Letonia era cu cel mai ridicat standard. Capitala sa, Riga, era un oraş mare, industrial şi purta pecetea oraşelor hanseatice pe care comerțul le îmbogățise, pecete care se aşezase peste orânduirea mai veche a cavalerilor „purtători de spadă", ale căror aşezăminte vechi de opt secole mai transpăreau în cuprinsul țării.

Lituania sau în limba proprie Lietuva este o țară de câmpie deschisă pe toate frontierele. Are o redusă ieşire la Marea Baltică unde republica reuşise, odată cu recunoaşterea independenței sale, să-şi apropie portul important Klaipėda (Memel); dar Germania nazistă l-a ocupat cu întreg teritoriul învecinat în primăvara lui 1939. Este o țară de cultură agricolă şi forestieră. Populația era în 1940 de circa 3 milioane cu foarte puternice minorități ebraice, poloneze, ruse, germane ş.a. totalizând circa 40%[327], ceea ce făcea slăbiciunea republicii. Cu un litoral maritim foarte redus, țara a fost ținută în afară de circuitul schimburilor comerciale şi avea cel mai scăzut standard de viață dintre cele trei republici.

Dar istoria ei a cunoscut o culminanță când marele ducat sub conducerea iscusită a principilor Jageloni, a făcut unirea cu Polonia prin Ladislau V (1385)[328] şi a dat cea mai puternică dinastie Poloniei. A urmat aceiaşi soartă ca Polonia care a fost împărțită şi Lituania a căzut în lotul Rusiei. Abia în 1918 şi-a recăpătat independența recunoscută prin tratate, dar, numai după două decenii, şi-o pierde din nou. În iulie 1940 Rusia sovietică ocupă toate Țările Baltice pe care le încorporează ca republici sovietice.

Pe timpul acestui prim contact cu prosperele republici, ocupația rusească începuse şi s-a continuat progresiv; armata sovietică a ocupat mai întri bazele navale şi când suficiente forțe de dislocaseră, în câteva luni s-a proclamat integrarea republicilor în URSS.

Contactul şi vizitele la autoritățile de stat au fost vizite la muribunzi care-şi aşteptau sfârşitul politic; puternica coloană a 5-a fermentată din vreme era instigată să-şi ceară drepturile de moştenire, având în spate sprijinul Armatei Roşii liberatoare. S-a întors încă o foaie a istoriei acestor populații, a căror soartă fusese stipulată în tratativele celor doi mari dictatori, la Moscova, în august 1939. Au fost ele întrebate aceste populațiuni despre soarta ce li se pregătea? Niciodată; aşa ca şi în trecut.

Când m-am întors din Norvegia am vizitat la 19.III pe ambasadoarea Alexandra Kollontay şi i-am relatat uneltirile şi penetrația nazistă în această țară nordică care preluda mai mult decât exercitarea unei mari influențe.

---

[327] Lituanienii reprezentaseră în perioada interbelică 84% din totalul populației Lituaniei, minoritățile cele mai reprezentative fiind constituite de evrei 8%, polonezi 3,3%, ruşi 2,5%, germani 1,4%. Situația s-a schimbat din 1939 când regiunea Vilnius a fost realipită Lituaniei ca urmare a Tratatul de cedare a Vilniusului Republicii Lituania şi de asistență mutuală între Lituania şi U.R.S.S. din 10 octombrie 1939.

[328] Vezi mai sus.

Ambasadoarea, care se străduia să-şi ascundă resentimentele, mi-a spus fără convingere că „Germania îşi urmăreşte politica sa de mare putere".

Când m-am întors din Țările Baltice am vizitat la 30.III pe decanul nostru, ambasadoarea Kollontay, căreia i-am relatat starea din republicile muribunde şi penetrația agresivă a trupelor sovietice pretutindeni. Mi-a răspuns fără înconjur: „soldații se întorc acasă; aceste țări au fost ale Rusiei"!! Am replicat despre tratatele solemne, la care a răspuns şi mai scurt: „au fost înlocuite cu altele", aluzie la pactul ruso-german din august 1939 şi cel de amiciție din 30 septembrie 1939. Peste circa două luni, ministrul Belgiei la Stockholm îmi dezvăluie aprecierea ambasadoarei sovietice, căruia cu surâs pe buze îi spune: „legația României are o vulpe tânără în ataşatul militar care se străduieşte să descoasă o vulpe bătrână". Prințul de Croÿ făcea haz de această glumă care vădea prudența „vulpii bătrîne" într-un joc prea deschis al unei „vulpe tinere". Dar eu aveam o nouă confirmare de trist preludiu care s-a petrecut numai după două luni când Basarabia a fost din nou răpită.[329]

11. Abuzuri, căpătuială, prestații costisitoare fără folos

Închei această primă fază a extinderii războiului în nordul Europei în care al doilea din partenerii pactului din august 1939 îşi luase după Polonia, noi teritorii, baze, şi-şi crease noi zone de influență. Cercurile germane de la Stockholm tăceau, dar erau îngândurate de promptitudinea rusească. Şeful misiunii diplomatice, prințul zu Wied, îmi spunea alarmat că, „este mai mult decât se aştepta", dar el nu era un exponent „total" al nazismului. Când i-am menționat că acestea sunt stipulațiile secrete de la Moscova, a dat din umeri, semn că nu le cunoştea. Cred că nu le cunoştea fiindcă nu era total nazist.

Dar politica noastră era interesată tot mai mult să ştie tot ce se întâmplă în această extindere a războiului şi aceasta explică dorința de a afla chiar mai mult decât puteau oficiile diplomatice sau se impunea. Acest interes crescând de la Bucureşti a avut şi alte aspecte. În iarna geroasă a lui 1940 a apărut la Helsinki un colonel de infanterie, Cezar Marinescu[330]. Îl cunoşteam mai de mult ca o figură şi ca o fire ce prefera să se strecoare cât mai neobservat. Venise şi s-a declarat ca reprezentant al presei române, dar nu era acreditat ca atare şi nu făcea parte din lista diplomatică. El ne-a declarat că urmăreşte în

---

329 **(n. T.G.)** În note găsesc menționat după presa suedeză, că ministrul afacerilor externe Molotov, într-un discurs de la 30 martie 1940, atacă politica de iritare a României față de URSS.

330 Acesta apare în lista corespondenților de presă ca fiind singurul reprezentant al presei româneşti, ca delegat al agenției de presă Rador, vezi „Newspaper correspondents in the Winter War, 1939-40", http://www.histdoc.net/history/reporters.html (accesat la 30.08.2011). Lista este compilată după Martti Julkunen, *Talvisodan kuva. Ulkomaisten sotakirjeenvaihtajien kuvaukset Suomesta 1939-40*, Weilin, Göös, Helsinki, 1975.

„numele guvernului" mersul războiului în nordul continentului. Ministrul George Lecca îl privea mirat, fără a înțelege rostul lui. Oare reprezentanții acreditați în Finlanda având sarcina, răspunderea şi experiența nu urmăreau evenimentele politice şi militare din acest nord învăpăiat? Am întrebat telegrafic la Marele Stat Major ce rol şi ce rost are acest emisar cu scop nelămurit. Mi s-a răspuns că nu este trimis nici de Ministerul de Război, nici de Ministerul Afacerilor Externe şi nici de Marele Stat Major. Am aflat că era trimis de atotputernicul „Serviciu Secret" al lui Moruzov!! Dar emisarul cu fața smerită şi […][331], ce dispunea de mari fonduri, a trecut meteoric, la fel, prin Țările Baltice; a poposit mai mult la Stockholm, apoi a dispărut. El reuşise să se strecoare în pleiada misteriosului Moruzov[332] şi avea calitatea de a simți de departe cum bate vântul spre scopuri lucrative fiindcă a reuşit să convingă pe şeful său ca apoi să-l trimită în Elveția cu titlu de consul bine remunerat suplimentar. Aceasta s-a întâmplat insistent după noua răpire a Basarabiei – iunie 1940 – şi imediat după august 1940 – arbitrajul de la Viena –, evenimente pe care prudentul Cezar Marinescu le-a simțit născătoare de cascade periculoase. Rasa lui îi spunea să se găsească cât mai departe şi cât mai ferit de asemeni periculoase răsturnări. Şi a reuşit.

Cu frumoase sume agonisite sârguitor în preajma lui Moruzov a reuşit în ascunsele demersuri să fie numit consul la Zürich. Se dovedise că acest Cezar avea şi aptitudini financiare, pe care nu putuse să le valorifice sub uniforma militară, dar cu noua înfățişare, el ducea cu sine pentru şeful său „bani galbeni pentru zile negre". Curând a căzut vâltoarea din toamna 1940 şi următoarele în care patronii lui Cezar s-au prăbuşit[333]; iar el, lepădând haina consulară, a dispărut în anonimat cu rotunda lui agoniseală, dar mai ales cu depozitele ce i se încredințase. A fost cea mai reuşită căpătuială.

În jurul acestui omnipotent şi misterios Moruzov[334] au roit şi s-au înfruptat multe figuri care aveau proeminențe şi profiluri foarte variate. Cele narate despre Cezar Marinescu ca petrecute în 1940, îşi aveau antecedente chiar înainte de 1937. Am fost vizitat la Berlin de mulți emisari ai acestui „Serviciu Secret" veniți cu pretenții modeste: să facă cumpărături de tot felul (furnituri de cancelarie, aparatură de multiplicat, sau optică, sau binocluri ş.a.), sau să viziteze unele magazine, fabrici, uzine, sau să facă simple excursii; modestele

---

331 Cuvânt neinteligibil.

332 Mihail Moruzov (1887-1940) a fost creatorul şi şeful Serviciului Special de Informații. Personaj foarte influent şi capabil, acesta s-a pus în ultimii săi ani de viață pe sine şi serviciul pe care-l conducea la dispoziția regelui Carol al II-lea, Cristian Troncotă, *Mihail Moruzov şi frontul secret*, Ed. Elion, București, 2004.

333 Referire la căderea regimului autoritar al lui Carol al II-lea şi la instaurarea statului național-legionar.

334 **(n. T.G.)** L-am cunoscut pe Moruzov la Marele Stat Major prin 1935 când mi l-a prezentat colegul meu, pe atunci maior la Secția a 2-a informații, Gheorghe Petrescu.

începuturi erau modeste căpătuieli. Personajele îmi erau cunoscute câteodată, foşti ofiţeri elevi, acum ofiţeri de stat major; alteori apăreau simple „unelte de curier", necunoscute. Ei erau precedaţi de sume expediate pentru spezele lor, care soseau regulat, la timp, pe numele ataşatului militar. Expeditorul era un serviciu al Ministerului Apărării Naţionale, cu un titlu lung şi pompos: Serviciul Secretariatului General al M.A.N. pe care l-a condus până în 1940 colonel (atunci) Septimiu Pretorian. Acesta îmi era vechi cunoscut, coleg şi prieten, deşi mai vechi ca mine cu 2-3 ani; am vrut să-i cer lămuriri, dar ca şi în alte ocazii, secretarul meu îmi şopteşte părerea sa că expeditorul real, din umbră, era tot „Serviciul Secret".

În primăvara lui 1938 – era în aprilie, pe la început – după ce abia se înfăptuise Anschluss-ul, primesc ordin să iau în primire toată gestiunea ataşatului militar de la Viena, colegul meu locotenent colonel (atunci) Alexandru Gavrilescu, tunar ca şi mine, stat majorist, cu care am făcut cot la cot anii de militărie. El simplificase mult gestiunea sa în mica dispărută republică danubiană şi nu i-a venit prea complicat a-mi face predarea; dar mi-a scos din safe-ul cancelariei o neuzitat de mare sumă de bani în mărci germane, apoi mai mică în dolari SUA şi mai redusă în lire sterline. Marele Reich după Anschluss umflase şi sarcina mea de la Berlin care – aşa cum am mai arătat – avea ca anexă pe cea din Elveţia, ca şi pe cea din Olanda. Dar sarcina mărită căpăta acum o pondere deosebită prin această mare sumă, al cărei rost nu-l puteam lămuri. Colegul meu Gavrilescu, moldovean abil şi în plus cu suplimentare însuşiri atavice proprii lui, mi-a dat o explicaţie sibilină, ca o ipoteză a lui – şoptită şi ea – o ipoteză numai, că ar fi fonduri ale „Serviciului Secret"!!

Mă întrebam cum a putut să-i parvină colegului meu, într-un timp atât de scurt de la 15 martie 1938, o sumă atât de mare, în bancnote nou-nouţe, parcă atunci ieşite din tipare, în pachete egale, pentru uriaşa sumă? Dar afacerea misterioasă devenea şi periculoasă, fiindcă ataşatul militar nu trebuia să aibă niciun fel de legătură cu asemenea serviciu. Am bănuit că nu mai era vorba de mici cumpărături, sau excursii, sau plimbări cum mă obişnuisem cu emisarii acestui serviciu care se perindau pe la Berlin. A fost şi o problemă să transport în toată siguranţa suma aceasta de la Viena la Berlin.

Ipoteza colegului mei Gavrilescu şi-a elaborat-o ca un fel de presupusă descărcare a răspunderii sale morale pe care mi-o trecuse mie. Dar transportul belaliu, chiar într-o cabină de wagon-lit, năştea o răspundere materială care o înăsprea, sub multe aspecte, pe cea morală.

De aceea sosit cu bine şi cu uşurare la Berlin, am interpelat la Bucureşti pe colegul meu, şef al Serviciului Secretariatului General din M.A.N., despre rostul acestei sume, despre beneficiarul său real şi dorinţa mea expresă de a fi descărcat de ea.

Răspunsul lui Septimius – aşa îl numeam noi pe acest şef – a fost sec, dar nu mai puțin sibilin. Acest răspuns mi-a reamintit terzina dantescă prin care i se închide gura unui prea iscoditor cercetător aşezat din ordin divin în pragul „Infernului"; terzina sună astfel =

„Non impedir lo suo fatale andare:
vuolsi così colà dove si puote
ciò che si vuole, e più non dimandare[335]

pe care maestrul Coşbuc, o traduce lapidar magistral:

„Să nu-i opreşti fatala lui cărare
Aşa se vrea'ntr'un loc unde se poate
Ori ce se vrea, şi curm' a ta întrebare".

Fatală cărare a mai avut şi acest Moruzov!!!

Ce mare putere avea acest „Serviciu Secret" prin voia celui din capul statului, unde se putea tot ce se voia, de aceea mi-am curmat atunci şi eu întrebarea. Câți bani s-au risipit atunci în preajma şi în umbra acelui Moruzov!! Totuşi cererea mea a fost considerată chiar cu răceală, dar în câteva luni am scăpat de marea sumă. O pleiadă de emisari s-au perindat în forme şi în cuantum care depăşeau cu mult modestele începuturi, cu modeştii emisari pentru modeste căpătuieli. Pe unii din aceştia, vultoarea şi volbura începând din 1940 i-a luat şi au ispăşit mai pe drept, mai pe nedrept, dar pe iscusitul Cezar Marinescu, toate acestea nu l-au putut atinge. Mai greşeşte şi Nemesis câte odată, îi mai scapă unii din ciurul ei cel des şi de aceea creştinii ce nu pierd speranța pe transfugi îi iau la socoteli pe lumea cealaltă!! Tot este ceva!!

Amintirile-mi s-au oprit şi la timpii cu triste moravuri şi năravuri!!

12. Invazia nazistă în Țările Nordice

12.1. Ecouri sumbre la Berlin privind România

Liniştea aparentă după încheierea campaniei din Finlanda, după statornicirea în curs şi inexorabilă a „integrării" Țărilor Baltice în URSS şi după tot atât de inexorabila în preparare a ocupării nordicilor, în scurtul răgaz, am zburat la Berlin în primele zile ale lui aprilie 1940. Copiii terminaseră cursurile şi după modul german, anul şcolar de încheia la 1 aprilie. Intenționam să trimit familia în țară; soția mea desfăcuse casa şi expediase o parte din mobilier în țară, restul la Stockholm.

În aşteptarea plecării am revăzut pe ministrul Radu Cruțescu pe care l-am orientat în detaliu asupra celor din nordul continentului, dar nu a putut să-mi

[335] **(n. T.G.)** Este vorba de Divina Comedia a lui Dante – Inf. – Cîntul V – versurile 22-24, prin care se răspunde iscoditorului cercetător Minos.

spună mai nimic despre perspectivele politice şi operative în Germania. M-a inițiat cu privire la sabotajele engleze întreprinse în România, îndeosebi a navigației danubiene şi iritarea crescândă nazistă cu posibile funeste urmări. La Statul Major General german mi s-a repetat – cu multă seriozitate – această temă; eu trecusem numai pentru un salut banal. Era vorba de sabotajele engleze la Porțile de Fier.

La 6 aprilie am condus familia care pleca cu avionul la Bucureşti. La aeroportul Tempelhof întâlnesc pe colonelul (atunci) Gerstenberg, ataşatul aerian la Bucureşti. El era un recunoscut nazist, inițiat în multe chestiuni de stat şi cu important rol în România privitor la paza zonei petrolifere şi livrarea-transportul prețioşilor carburanți. Ne cunoşteam de mult şi fiindcă făcea acelaşi zbor la Bucureşti, l-am rugat să fie amabil a ajuta familia mea, în caz de nevoie, pe timpul călătoriei. I-am adăugat că eu voi pleca neîntârziat în Țările Nordice şi i-am cerut sfatul, pe care cale să călătoresc – auto: pe la Copenhaga sau mai pe la est cu vaporul de la Sasmitz, direct la Trelleborg în Suedia. Sfatul l-am motivat ca să am calea cât mai liberă şi a nu mă încurca în cine ştie ce coloane germane. Întrebarea astfel motivată l-a făcut să creadă pe acest important şef nazist că eu sunt inițiat în anumite operațiuni de perspectivă. Privindu-mă fix, ca fiind înțeleşi, îmi dezvăluie să nu mă abat prin Danemarca şi să trec cât mai repede marea fiindcă: „ai noştri în curând vor porni operațiunea în nord"! Evident am devenit şi mai atent, doritor să aflu despre operațiunea de mult pregătită.[336] Dar avionul era gata şi ne-am despărțit. În goană am trecut pe la Statul Major General ca să-mi iau rămas bun, în speță să aflu o confirmare. Am întrebat dacă pot pleca liniştit pe şosele mai pe la vest sau este mai bine pe la est, prin Sasmitz. Am fost privit cu mare uimire şi am fost sfătuit cu insistență să merg numai prin Sasmitz (a se vedea şi harta). Uimirea ca şi insistența mi-au fost concludente şi a doua zi am pornit la drum pentru a apuca vaporul suedez care m-a depus pe înserat în portul suedez. La 7 aprilie am văzut lungi convoaie de cargoboturi care se tărăgăneau pe Marea Baltică spre vest, cum şi un mândru cuirasat: „von Tirpitz" care ieşise la „primele probe"!!!

Mersul meu a fost o performanță, singur la volan atâta cale. În portul suedez mă aştepta secretarul meu ce m-a însoțit la Stockholm. Am ajuns în capitală către ora 11, la 9 aprilie, când invazia începuse în Danemarca şi în Norvegia la ora 5.

Am tras direct la legație unde am intrat în grabă. Am găsit o atmosferă de mare surescitare, iar ministrul Barbu Constantinescu exclamă: „iată-l!! a fost cel ce a prevestit şi a fost singurul care a crezut în această invazie, imposibilă,

[336] **(n. T.G.)** Iacă încă un exemplu de cât de greu se poate păstra un secret chiar în armata germană şi de către un consacrat ofițer nazist.

după toți". Apoi adaugă: „Du-te repede la legația engleză; a telefonat de mai multe ori ministrul Mallet, cum şi ataşatul său militar, colonel Sutton-Pratt". Nu m-am grăbit cu nimic şi nici nu am răspuns; dar mai apoi, numai lui Barbu Constantinescu i-am spus: graba mea nu foloseşte nimănui, iar nouă, mai ales mie, mi-ar cauza numai neplăceri. Am trecut grăbit să mă odihnesc şi era de mare nevoie asemenea odihnă!!

Mai apoi am răspuns totuşi la aceste apeluri repetate, care îşi aveau rost; ministrul Mallet m-a întrebat dacă eu cred într-o extindere a invaziei în Suedia şi când. Balcanicul senzațional! ce fusesem astfel considerat cu 2-3 luni mai înainte devenisem arabul năzdrăvan care ghicea viitorul în cristalul roşu![337] După insistențe, am răspuns la această întrebare cu o butadă: „nu, fiindcă în Suedia este reşedința mea!"

Am fost solicitat mai serios de şefii suedezi şi am fost onorat cu o invitație la palat unde am reînnoit părerea mea expusă mai înainte. Aceasta s-a petrecut în timp.

Fără întârziere am plecat în Norvegia unde am ajuns cu peripeții la 20 aprilie.

La această dată, cea mai mare parte a porturilor norvegiene fuseseră ocupate cu uşurință de trupele germane. Făcea excepție Trondhjem (Trondheim) unde debarcaseră la 17 aprilie Aliații cu efective importante engleze, franceze şi poloneze; forțele norvegiene le acopereau, ducând acțiuni de întârziere pe axul Oslo- Dombås-Trondhjem, retrăgându-se către forțele aliate. Vremea era încă rece, zăpada nu se luase de pe şosele şi văi, cu excepția litoralului, iar pe înălțimi ea se păstra groasă şi înghețată.

Operațiunile terestre erau axate pe itinerariul spre portul Trondhjem şi la Narvik, aci succesul naval britanic a permis o ocupare vremelnică a portului, iar forțele germane alpine s-au retras pe înălțimile dominante; forțele engleze se mențineau în port în condiții precare fără a putea cuceri înălțimile dominante spre Kiruna.[338]

În timpul stărilor care la început au fost confuze, guvernul şi monarhul s-au refugiat în Anglia prin portul liber Trondhjem. Un nou guvern, pronazist, sub conducerea lui Vidkun Quisling[339], a fost instalat cu ajutorul armatei naziste invadatoare. Abia am sosit în Norvegia; în confuzia ce domina, [că] m-am găsit la un moment dat între forțele beligerante, fără ca fronturile lor să fie măcar definite şi fără niciun pericol notoriu. Am fost condus la comandamentul german, unde comandantul şef era general de corp de armată von

---

[337] **(n. T.G.)** După o poveste arabă din ciclul „O mie şi una de nopți".

[338] **(n. T.G.)** Kiruna şi vestitul bazin ferifer, atât de important pentru Germania, se află pe teritoriul Suediei, dar numai la 50 km de portul Narvik (v. harta 1).

[339] Acesta nu a preluat puterea în acel moment, vezi mai sus.

Falkenhorst[340]. Acesta fusese cu ani în urmă, cu gradul de colonel, ataşat militar al Germaniei la Bucureşti; am fost primit cu amabilitate şi am fost invitat să urmăresc operațiunile germane, dat fiind că Norvegia avea alt guvern pe lângă care România avea o reprezentanță diplomatică.

12.2. Răsunet şi teamă în nord pentru România

La acest comandament am revăzut pe generalul de corp de armată aviație Stumpff[341] pe care îl cunoşteam foarte bine de la Berlin, care cunoştea România şi care făcuse campania din România în primul război mondial.

Dar şederea mea în câmpul nazist nu s-a prelungit peste necesar. Curând am văzut că partida a fost câştigată de naziști. Aliații au părăsit, după scurt timp şi slabe lupte, litoralul norvegian atât la Trondhjem cît şi la Narvik; dar luptele s-au continuat cu partizani, cu patrioții şi cu sabotările ce s-au succedat lungi ani în şir; naziştii au fost nevoiți să țină în Norvegia forțe considerabile cu arma la picior, în continuă veghe şi luptă până în 1945. Nici aici nu a fost o victorie decisivă.

Trebuie să menționez că în Norvegia, la întâlnirea mea cu generalul comandant al aviației Stumpff, acesta mi-a vorbit despre importanța pentru conducerea războiului a petrolului românesc; despre uneltirile engleze şi despre încercările de sabotaje grave, despre asemenea uneltiri în Norvegia, grosolane încălcări ale neutralității, care toate au dus fortuit la ocuparea celor două țări nordice. Acestea s-ar putea să se întâmple şi în România fiindcă, fără fierul din Scandinavia şi fără petrolul românesc, Germania nu va putea duce războiul la care „a fost constrânsă"! Generalul conchide că îmi ține acest langaj important fiindcă mă cunoaşte de mult, fiindcă sunt un oficial al cărui cuvânt la Bucureşti va putea avea mare greutate. Apoi subliniază: „Invazia României trebuie evitată"!

Ştiam că generalul Stumpff avea influență, era bine informat de sferele superioare naziste şi era bine cotat. În discursul lui Hitler, ținut peste numai 3 luni în Reichstag, îl menționează cu elogii şi cu avansarea în grad superior când proslăveşte ocuparea Norvegiei.[342] Deci avertismentele primite, aici în

---

[340] Nikolaus von Falkenhorst (1885-1968) a fost generalul german în sarcina căruia a căzut planificarea şi executarea Operațiunii Weserübung şi ulterior comanda forțelor de ocupație din aceste state. Fusese ataşat militar la Praga, Bucureşti şi Belgrad între 1933-1935, iar în 1939 comandase Corpul de Armată 21 în luptele din Polonia (1939).

[341] Hans-Jürgen Stumpff (1889-1968) fusese şef de stat major al Luftwaffe (1937-1939), a luptat în Norvegia, în Bătălia Angliei şi a comandat Luftwaffe din 1944 în luptele pentru apărarea Germaniei.

[342] **(n. T.G.)** Trebuie să remarc că în acest vestit discurs prin care Hitler declară în parlament (iulie 1940) terminată campania în Norvegia şi în Franța, nu citează cu laude pe comandantul general von Falkenhorst care nu era nazist.

nordul Europei, aveau o greutate deosebită. În plus, suita narată mai înainte: cele spuse de ministrul român la Berlin numai cu 8-10 zile mai înainte privitor la sabotările engleze, reproşurile ce mi s-au arătat la Statul Major General german în acelaşi timp, aluziile colonelului aviator Gerstenberg, cu rol atât de important la Bucureşti pentru petrol, toate acestea se completau, pentru a mă alarma. De aceea nu am întârziat să telegrafiez alarma cu semnificația de neîncredere a naziştilor față de capul statului, ca şi în guvernul de atunci. Am relatat informația complexă şi alarmantă şi ministrului nostru de la Stockholm; acesta a recunoscut importanța militară a sabotărilor, dar i-am insistat asupra urmărilor posibile şi funeste politice pentru noi ce se pot desprinde din cele petrecute şi în curs din Norvegia.

Este cazul să menționez că odată cu izbucnirea şi cu extinderea războiului operațiunile militare aveau o mare pondere, ceea ce a făcut pe unii dintre membrii misiunilor diplomatice – române ca şi străine – să se considere dezlegați sau descărcați, mai ales în momente de răspundere. Războiul cu operațiunile militare, oricât de importante ar fi ele, sunt născute de postulate politice care rămân „principalul" celălalt, nefiind decât „accesoriu"; aici ca în totdeauna, ca şi în toate: „accessorium sequitur principale". Diplomații nu se pot sustrage răspunderii.

12.3. Alte răsunete!

Curând după şi în legătură cu invazia nazistă în Danemarca şi în Norvegia am primit, prin curierul legației belgiene din Stockholm, de la prietenul şi vechiul coleg colonelul belgian Georges Goethals, din Berlin, o lungă scrisoare în care după ce mă felicită despre prevederea şi discernământul meu privind această - de mult plănuită cotropire nazistă – el îmi cere concursul informativ privind patria sa. Încă din 1938 şi mai ales în 1939, la Berlin am abordat problema strategică ce se pune comandamentului german în caz de război la vest. Eu conchideam atunci că ocuparea Belgiei va fi primul obiectiv nazist; tot atunci am abordat şi invazia posibilă şi pregătită a Țărilor Nordice; despre acestea a mai fost vorba în acest memorial, ca şi cele arătate mai jos.

După proaspăta operațiune reuşită a lui Hitler în nordul continentului, după lunga „aşteptare strategică" erau în atmosferă iminentele operațiuni ofensive şi de cotropiri de care fostul meu coleg belgian era îngrozit.

Tot după invazia nordică, [de la] fostul meu coleg englez de la Berlin, colonelul Mac Farlane, cu care am colaborat strâns la „cazul invaziei naziste în nordul Europei", am primit la sfârşitul lui aprilie 1940 o carte ilustrată, „cu imaginea unui prooroc – vrăjitor arab care privește într-un cristal roşu, în primăvara lui 1939, şi vede invazia care s-a petrecut în Norvegia în aprilie 1940"; pe margine, în colț, un marinar englez fugea îngrozit, pierzându-şi

bereta de „proorocirea" arabului liniştit; era colegul nostru Troubridge, amiralul ataşat naval englez de la Berlin în 1938-39, care n-a vrut să creadă sub nicio formă, posibilă o asemenea invazie; eu eram arabul care a proorocit. Cu umorul englez, colonelul MacFarlane îi plătea o poliță colegului său naval, cel foarte prezumțios şi peremptoriu. Istoria a demonstrat că, în Anglia au fost mulți de credința marinarului, chiar în sferele conducerii. Ministrul Angliei la Stockholm îşi făcea reproşuri că nu a fretat un avion care să mă ducă din timp la Londra pentru a expune guvernanților londonezi pericolul nazist din nordul Europei. L-am privit uimit şi i-am răspuns acestui ministru, la ideea sa atât de năstruşnică, că eu eram un oficial al guvernului român şi nu englez, deci o asemenea călătorie aeriană era imposibilă.

12.4. Considerații asupra extinderii războiului în Nord

Săptămâna petrecută în Norvegia mi-a aşternut în față cele două concepții în prezență de pregătirea şi conducerea războiului. Improvizațiile şi lipsa de hotărâre ale norvegienilor, dar mai ales ale Aliaților, care nu puteau duce decât la înfrângere. Debarcările târzii şi cu forțele slabe la 17 aprilie în Trondhjem şi mai la nord la Narvik, n-au avut consistență şi nu s-au putut menține. Partida aliaților era pierdută în Norvegia, ca şi în Danemarca. Eforturile germane au fost încununate de succese prin ocuparea principalelor porturi norvegiene.

Înainte de a părăsi Norvegia am avut o întrevedere cu comandantul şef, general von Falkenhorst. După ce i-am mulțumit pentru sprijinul şi amabilitatea comandamentului, i-am cerut părerea asupra a două chestiuni:

Dacă aliații au avut un proiect serios de călcare a neutralității norvegiene şi ocuparea acesteia. Comandantul şef, într-o lungă expunere, îmi dovedeşte cu fapte cunoscute că proiectul aliaților era vast, pentru a bloca Germania în nord şi a o reduce la înfometare, pe o scară mai mare şi mai sigură ca în primul război mondial, când Germania a suferit foarte mult. Dar, precizează acest comandant, pregătirea şi mijloacele desfăşurate de aliați au fost lamentabile, aproape copilăreşti. Un prim obiectiv al aliaților a fost interzicerea navigației în porturile şi apele teritoriale daneze şi norvegiene pentru a tăia calea minereului de fier scandinav, ba chiar a ocupa bazinul bogat din Suedia (Kiruna-Gällivare); aceasta ar fi paralizat fabricarea armamentului şi am fi pierdut războiul. Era deci o chestiune de viață şi de moarte pentru Germania pentru a opri această întreprindere periculoasă a Aliaților. Exemplul crucişătorului auxiliar Altmark, cum şi minarea apelor teritoriale Norvegia, apoi atacul coastei norvegiene cu flota şi debarcările aliate (la Trondhjem şi Narvik) dovedesc cel mai mare pericol pentru Germania.

Mai departe, comandantul şef adaugă că prin această operațiune în care principalul a fost atins, pericolul atacurilor engleze este îndepărtat de

Germania, iar bazele aeriene şi navale contra Angliei s-au extins astfel că vulnerabilitatea Angliei este mult mai mare. Vom putea lovi de pe coastele Danemarcei şi ale Norvegiei cu cea mai mare eficacitate Anglia prin submarinele şi aviația noastră, făcând-o să guste şi ea amărăciunea blocadei care ne-a constrâns la cererea păcii dezastroase după primul război mondial.

A doua chestiune ce mi-am permis a-i pune comandantului şef a fost aceea a pregătirii operațiunii, care executându-se atât de repede şi cu succes complet, înseamnă că a fost pregătită minuțios şi din timp. Comandantul îmi răspunde că el a fost executant, dar – adaugă el – *„trebuie să recunoască oricine că pregătirea mijloacelor cere timp, mai mulți ani, ca şi această campanie, cu materiale şi procedee foarte diverse”*. Apoi adaugă că orice ofițer de stat major şi de comandament ştie că la conducerea superioară a armatei se fac din timp studii şi pregătiri pentru diferite ipoteze de război şi de operații care ne-au permis să le luăm Aliaților un mare avans şi care ne-a dus la victoria deplină. Poate că şi Aliații s-au pregătit, dar execuția lor a fost târzie şi cu mijloace slabe. Comandantul şef lăsă să se înțeleagă că lichidarea slabelor rezistențe aliate în Norvegia este o chestiune de zile, după care deplânge nesăbuita rezistență a conducerii superioară din Norvegia, prin care a constrâns Germania să recurgă la forță, care a produs desigur mari pierderi şi pagube. Apoi adaugă semnificativ că aceasta va fi o lecție pentru guvernele țărilor ce vor încerca să se opună sau care vor încerca să se lege de Aliați contra Germaniei. Problema minereului de fier scandinav era desigur importantă şi am cerut permisiunea comandantului şef „ca să vizitez regiunea Narvik, ceea ce acesta a acceptat pentru mai târziu, vara”! Atunci, în iunie-iulie, am putut să cunosc pe „eroul de la Narvik”, generalul Dietl[343], comandantul corpului de vânători alpini, care a rezistat, a apărat accesul în zona minereului de fier contra forțelor navale-terestre engleze, [reuşind] apoi respingerea lor.

În cele câteva zile cât am stat în regiunea aceasta, venind din Suedia prin Kiruna, mi-am dat seama de condițiile foarte grele pentru operații ofensive pe acest teatru extrem nordic.

Chiar în iunie era frig, terenul foarte muntos şi tăiat, nu avea nici o comunicație terestră decât poteci pe crâmpeie. Garda care o făcea în nordul Norvegiei acest corp de munte era o continuă veghe fără operații; un soldat de veghe şi de pândă necesita 6-7 oameni pentru întreținerea lui, iar iarna nevoile creşteau pentru întreținerea apărătorilor până la 10-12 oameni. Zona prețioasă în pustia nordului era cu străşnicie păzită şi timp de 5 ani Aliații nu s-au

[343] Eduard Dietl (1890-1944) a fost un general german care a luptat în ambele războaie mondiale, a fost membru al Partidului Nazist încă din 1919 şi un adept convins al lui Hitler, s-a aflat în Comitetul de Organizare a Jocurilor Olimpice din 1936 şi s-a făcut remarcat în cel de-al doilea război mondial în cursul campaniilor din Norvegia (când se afla în fruntea Diviziei 3 Vânători de Munte), nordul Finlandei şi de pe Frontul de Est.

încumetat să mai atace în această regiune sensibilă şi vulnerabilă pentru Germania. Eforturile pentru ocuparea Norvegiei şi pentru apărare, oricât de costisitoare ar fi fost, au dat măsura valorii minereului de fier şi a „drumului fierului".

De remarcat că după pacea ruso-finlandeză, forțe sovietice ocupau baza navală de la Petsamo-Pecenga şi a rezultat un prim contact la extremul nord între tovarăşii ocupanți: sovieticii la Pechenga şi naziştii la Kirkenes[344], dar numai 2-3 km îi despărțeau. Comandantul Diviziei Vânători de Munte de la Kirkenes îmi spunea că raporturile cu sovieticii erau corecte, dar reduse şi cu nimic prietenoase.

Vizita mea în acest extrem nord, la comandamentele germane, a stârnit senzație şi am fost întâmpinat cu interes şi camaraderește. Era desigur de mirat că un oficial din sudul continentului se aventura în haoticele meleaguri şi în pustietatea tundrei.

Mirajul fierului, prin analogie cu interesul petrolului, era mobilul care m-a purtat fără a-l dezvălui, lăsând să se înțeleagă că numai interesul operațiunilor m-a atras la aceşti luptători aruncați în nord ca nişte „copii pierduți".

Am revenit în acest „Nord" anul următor, cum se va arăta la timp; se va arăta atunci ce influență covârşitoare va putea avea climatul asupra operațiunilor.

M-am întreținut la Oslo şi cu reprezentanții germani ai Ministerului Afacerilor Externe[345] care susțineau că Germania „nu a avut intenția de a invada Țările Nordice, dar a fost constrânsă de Aliații care n-au respectat neutralitatea acestor țări".

Problema cum o puneau aceşti reprezentanți era aceea a unei curse de viteză: ori Aliații, ori Germania trebuia să atingă acest obiectiv de ocupare a Țărilor Nordice. Poate că aceşti reprezentanți erau de bună credință căci nu ştiau uneltirile „Oficiului de Politică Externă" al lui Rosenberg care de mulți ani pregătea coloana a 5-a prin Quisling şi prin partizanii acestuia; de asemenea, nu ştiau de pregătirile de mult timp ale Statului Major General German pentru a realiza un dispozitiv strategic care să evite blocada în nord a Germaniei şi înfometarea ei ca în primul război mondial; este probabil că nici nu ştiau studiile şi propunerile marelui amiral Raeder care a sfătuit pe Hitler cum trebuie să procedeze în nordul continentului ca să evite blocada, ca şi o invazie a aliaților; după propunerea acestuia, s-a urmat „Exercițiul Weser". Acest mare şef marinar, cu largă concepție strategică şi cu experiența primului război mondial, când a fost şeful de stat major al Amiralității Germane, a demonstrat încă dinainte de izbucnirea războiului, lui Hitler, nevoia şi

[344] **(n. T.G.)** A se vedea harta nr. 1.

[345] **(n. T.G.)** Comandamentele germane de la Armate în sus aveau reprezentanți de legătură ai Ministerului Afacerilor Externe.

modalitățile acestei invazii. Mai apoi când postulatele politice ale lui Hitler vizau hegemonia europeană, tot amiralul Raeder a susținut că ***„stăpânirea Europei nu se va putea realiza decât dacă Marea Mediterană va fi stăpânită prin ocuparea Gibraltarului şi a Suezului".***

Astfel a generat operațiunile ofensive întreprinse în 1941-42 în Africa; astfel a generat „cazul Felix" (noiembrie 1940) de atac asupra Gibraltarului;[346] tot astfel a generat „cazul Albastru"[347], de conjugare a efortului strategic la est de Suez cu acel din Caucaz spre Baku şi spre Golful Persic. Pregătirea artileriei grele de supraputere pentru atacul Gibraltarului era o operă a unei pregătiri din 1937-38, de asemenea a autovehiculelor pentru pustiul Saharei, pentru căldurile toride, motoare şi cauciucuri adecvate, camuflajul galben nisipiu, toate erau puse la punct în primăvara lui 1939, cum am putut să le văd şi să le cunosc. Când se vor nara amintirile privind operațiunile din Caucaz se va reveni cu detalii asupra acestor operațiuni, de mare anvergură, în care rolul marelui amiral Raeder a fost important, ca şi în această invazie nordică.

Invazia şi atacul Gibraltarului nu s-a mai produs fiindcă Caudillo[348] Franco s-a opus, iar Hitler „nu putea ataca un amic", cum i-a declarat mareşalului Antonescu; iar această artilerie de supraputere a fost dirijată la est pentru a ataca fortăreața Sevastopol cu rezultate cunoscute.

Din aceste scurte digresiuni se poate înțelege că scopul politic-strategic al extinderii războiului nazist în Țările Nordice era mult mai vast decât cel declarat fățiş economic de asigurarea producției şi a transportului minereului de fier. Operațiunea viza lupta şi înfrângerea Angliei.

Am raportat atunci la Bucureşti şi am insistat, arătând că repetatele declarații ale lui Hitler [făcute] reprezentanților români, că sud-estul european şi țările din bazinul dunărean au numai un interes economic pentru Germania, de a produce şi a furniza petrol, hrană şi lemn nu erau sincere. Am arătat că paralela dintre „minereul de fier scandinav", cum proclamau germanii, şi „petrolul românesc" era numai o perdea înapoia căreia se ascundeau obiective politice de puternică influență, hegemonie şi de surpare prin slăbire până la aservire economică şi politică.

Operațiunea nazistă „Weser", de mare anvergură strategică prin extinderea războiului în Țările Nordice, aducea noi aspecte şi punea Suediei în mod acut păstrarea neutralității sale. Observarea acestei neutralități era un punct principal al misiunii mele la Stockholm. De aceea nu am mai zăbovit la Oslo şi

---

346 **(n. T.G.)** Ofensiva contra Angliei s-a hotărât în Mediterană, după ce Hitler renunțase la „operațiunea Seelowe". Mareşalul Antonescu mi-a destăinuit în mai 1944 despre renunțarea la Gibraltar, cum se va arăta mai târziu.

347 Ulterior redenumit Operațiunea Braunschweig.

348 **(n. T.G.)** Caudillo este titlul ce i s-a dat lui Franco şi înseamnă căpetenie militară.

am revenit la reşedința nordică, unde am sosit cu peripeții şi cu ajutor german până la frontieră.

12.5. Situația în nordul Europei după ocuparea Norvegiei şi Danemarcei

Părăsind Norvegia am fost constrâns în acele zile grele să aleg calea ocolită prin Frederikshald. Aceasta este vechea fortăreață pe care vestitul rege Carol XII o asedia pentru a recuceri Norvegia. Exact cu 222 ani în urmă, într-un moment de mare cutezanță, vestitul rege a fost lovit în tâmpla dreaptă de un mic proiectil „în ziua sfântului Andrei" cum spune Voltaire, la 11 decembrie 1718, şi astfel se pune capăt unei sterile epopei războinice. Atunci un proiectil miraculos a salvat Norvegia în fața fortăreței care era cheia regatului. După 222 ani o asemenea minune nu s-a mai repetat; am părăsit regatul sub o ocupație ce producea poporului dezgust şi înfiorare, reflecțiile mele nu erau mai puțin sumbre, pentru viitor, pentru țara noastră şi pentru continent.

La Stockholm am reluat imediat contactele şi mi-a venit foarte uşor pentru interesul ce purtam, fiindcă „veneam după front"!! (din Norvegia ocupată).

În Suedia, după uluiala surprinderii, opinia publică mi s-a părut mai mult îndârjită, foarte hotărâtă. Pregătirile de înarmare, de instrucție şi un elan patriotic băteau în plin. Toată ziua până seara târziu exercițiile de tragere ale cetățenilor se continuau intens în poligoanele improvizate în marginile păduroase ale capitalei. Rezistența Norvegiei, cu toată desfăşurarea fulger a invaziei, ca un exemplu au întărit încrederea şi hotărârea în rezistență: „dacă au rezistat ei (finlandezii şi norvegienii), cu atât mai mult noi!!", aceasta era ca un cuvânt de ordine. La restaurante, sau oriunde lumea era adunată, fanfara, orchestra, capela (muzică), cu măsură, potolit, intonau cântece patriotice, iar la imnul național toți în picioare ascultau în reculegere. Aventurile din trecut ale regilor tirani, chiar valoroşi soldați, nu erau dorite, dar apărarea țării însufleția pe toți suedezii şi erau hotărâți toți să o facă cu orice jertfă. Conducerea statului nu era mai puțin fermă, dar şi cu mare precauție pentru ca „ultima ratio" să glăsuiască la limita extremă a răbdării. Regimul socialist ce dăinuia de peste două decenii avea în spatele său unit întregul popor cu monarhul în cap. Pe marii şefi ce am abordat i-am informat despre forța invadatoare de mare eficacitate, ca şi despre surda, prezenta rezistență norvegiană ce va impune o vajnică veghe armată a cotropitorilor. Era însă prematur să-mi fac o idee clară şi sigură despre neutralitatea armată cu orice preț, strictă, din partea Suediei.

În cercurile engleze, sub calmul revenit, am remarcat vădit sentimentul înfrângerii în nordul cel atât de bine controlat altă dată. La legație ministrul şi ataşații săi mă informau că de curând „guvernul sovietic a comunicat la Berlin

că URSS este interesată de neutralitatea Suediei care nu trebuie atinsă". Aceasta mi s-a părut senzațional şi nu am întârziat să mă anunț la legația germană, ca şi la cea sovietică. Am preferat să încep cu cea germană. Aici aveam relații de bună camaraderie cu numeroşii ataşați şi ajutoare de toate armele; în plus, beneficiam de simpatia ministrului, prințul zu Wied. Acesta mi-a spus cu umor că, „acum este rândul ruşilor să se zbârlească = sich sträuben, aşa cum ne-am simțit noi după invazia ruşilor în Finlanda". Nu mi-a confirmat de un pretins demers la Berlin privitor la Norvegia, dar mi-a vorbit despre zbârlirea lor. Era prima dată aici în nord când aflam aşa ceva după opt luni de raporturi „prietenoase şi corecte" ruso-germane, de la pactul de neagresiune şi de prietenie. Colegii germani militari erau mai exuberanți după victoria din Norvegia care era de un grad superior şi „totală" față de cea sovietică în Finlanda. Însă i-am întrebat: „dar despre cea din Țările Baltice??" Nici prințul şi nici aceştia nu mi-au adeverit că faimosul pact ar fi putut să precizeze până unde să se întindă fiecare din cei doi semnatari, în zonele larg şi vag definite prin acest pact.

La ambasadoarea Kollontay am vorbit mai mult eu, cu scopul de a se antrena; era mai mult decât butonată, dar aparent o amuzau mai mult decât o interesau povestirile mele „de pe frontul norvegian". Cunoşteam resentimentele diplomatei față de naziști, iar succesele acestora în Norvegia nu puteau decât să o înverşuneze în aceste resentimente; astfel îmi explicam şi mai mult rezerva sa, dar aş fi vrut să ştiu dacă aceasta reflecta şi părerea Kremlinului. Era foarte greu să dezvălui ceva pozitiv la acest abil diplomat. Numai când am subliniat că este posibilă în Norvegia o lungă rezistență pasivă ce le va da de furcă naziştilor mi s-a părut mai luminată. Iar la ultima mea întrebare dacă consideră că invazia în Norvegia este „politica sa de mare putere" a Germaniei naziste, ambasadoarea îmi răspunde grăbită şi animată net afirmativ!!!

Era greu să desprind ceva mai mult decât ştiam mai înainte. De aceea mai încerc un sondaj, subliniind că în Suedia un avânt patriotic s-a născut spre o rezistență la orice agresiune, urmând exemplul din rezistența Finlandei şi a Norvegiei. S-a mulțumit să dea din umeri ca ceva ce n-ar interesa-o!?, dar nu întârzie să adauge grija ce o poartă ataşaților săi militari care ar putea să facă greşeli, mai ales în această stare de avânt patriotic al suedezilor. Aceasta era grija sa de totdeauna, dar totuşi o „interesa" să fie precaută cu întreaga sa ambasadă şi deci mişcarea sa din umeri era un camuflaj. După câteva zile m-a vizitat ataşatul său militar trimis pentru a se informa despre mersul operațiunilor militare în Norvegia, deci şi aici butonata doamnă Kollontay vădea un interes.

Ministrul nostru era izbit mai mult de senzația evenimentelor decât de profunzimea lor. El ştia că va trebui să părăsească în curând acest post ce-l ținea fără zbuciumări de atâția ani. Cascada evenimentelor îl izbea fără

rezonanță ca omul ce se credea la sfârşitul misiunii; totuşi şederea sa a continuat până târziu în toamnă. A insistat să raportez la Bucureşti, fiindcă sunt numai fapte de război şi asta este „treaba Dumitale", ca militar. Nu am întârziat niciodată în aceste comunicări din Norvegia, ca şi din contactele în corpul diplomatic.

Mai semnificativ a fost ministrul Turciei, vechiul prieten al României de la Constanța, care îmi spune că adversarul lor este cunoscut de aproape trei secole, dar „oricât ar fi de mare şi de tare noi tot vom rezista aşa cum au făcut şi naţiuni mai slabe ca noi" (aluzie la Finlanda, şi că adversarul este acelaşi, Rusia).

La legația iugoslavă, acelaşi gând de rezistență; iar prietenul şi colegul meu, Wladimir Vauhnik, după ce îmi înşiră pe cotropiții ultimilor doi ani, adaugă rezolut: „am fost mult mai slabi în 1914 şi tot am rezistat până am renăscut victorioşi, cu atât mai mult vom rezista acum".

Bunele mele relații cu prietenul italian, locotenent colonel Guido Lombardi, îmi îngăduiau un limbaj mai deschis şi mai relaxat. El era dintre cei doi parteneri ai „Axei" şi mi-a dezvăluit mult din uneltirile maghiare la Roma; aceştia, respinşi la Berlin, care voia o linişte absolută în bazinul dunărean pentru petrol şi pâine – îmi spune Lombardi – au găsit priză la Roma, la „acel creieraş de ginere = quel cervellino di genere", care era contele Ciano[349]. Nu ştiu pentru ce el avea aversiune contra ginerelui, pe care depreciativ îl numea: „quel cervellino" în opoziție cu admirația nelimitată pentru Duce: „quel cervellone = mare creier". El îmi spune de aventurile galante ale „creieraşului" la Budapesta, despre statornica captare a lui de către maghiari, despre contele Csaky[350] care neîncetat, din ianuarie 1940, bate la poarta Romei, pentru revizuirea tratatului de la Trianon în Transilvania şi cum Mossolini îl temperează pe Ciano, axându-l cu efortul spre Iugoslavia, „mai importantă" pentru Italia decât Ungaria, care poate încurca interesele „Axei" în Balcani. Acest Lombardi, ca şi ministrul Italiei la Stockholm, Francesco Fransoni, mă chestionaseră cu insistență despre părerile sovieticilor privitor la Germania, la extinderea acesteia în nord şi la relațiile dintre cei doi proaspeți parteneri de la Berlin şi de la Moscova. Italienii

[349] Galeazzo Ciano (1903-1944) era născut într-o familie aristocratică, ca fiu al unui amiral al marinei italiene care şi-a câştigat faima în cursul primului război mondial. Tatăl său fiind membru fondator al Partidului Fascist, tânărul Galeazzo a venit în contact cu cercurile fasciste şi s-a căsătorit în anul 1930 cu fiica lui Mussolini, Edda. Ocupând inițial o poziție modestă în diplomație, Galeazzo Ciano va cunoaşte în anii '30 o ascensiune fulminantă, fiind numit ministru al presei şi propaganda şi ministru de externe în 1936. Tot mai nemulțumit cu evoluția Italiei în direcția politicilor germane, Ciano va fi înlăturat în 1943 din fruntea politicii externe italiene şi ulterior va vota la 24 iulie 1943 pentru îndepărtarea socrului său din fruntea statului italian. Va sfârşi executat la 11 ianuarie 1944 din ordinele lui Mussolini.

[350] István Csáky (1894-1941) şi-a început cariera diplomatică în Ungaria în anul 1919, încununând-o cu poziția de ministru de externe pe care a deținut-o între anii 1938-1941. În ciuda rezervelor sale, acesta a plasat politica externă ungară pe linia Berlinului şi a Romei şi a obținut împlinirea parțială a revendicărilor revizioniste maghiare pe seama vecinilor săi.

la acea epocă ar fi vrut efortul Germaniei la vest şi la Mediterană, iar ministrul Fransoni nu-şi ascundea mirarea şi nedumerirea pactului germano-sovietic (23 august 1939), care „avea puncte de contradicție" cu pactul de oțel[351] (23 mai 1939) al „Axei" încheiat exact cu numai trei luni mai înainte. Ministrul italian venise de la Roma la Stockholm numai de 3 luni şi cunoştea obiectivele „pactului de oțel"; pactul de la Moscova îl atribuia ca concepție lui Hitler şi-l considera periculos pentru Italia ce va putea să fie antrenată într-un război european şi în interesul Germaniei. Ministrul Fransoni, ca şi colonelul Lombardi, susțineau că pentru a face față acestui pericol, cu al unei sigure blocade, ocuparea Albaniei a fost o necesitate de viață; iar aceasta nu este decât „un preludiu"! căci, fără bazinul dunărean şi fără Peninsula Balcanică, „Axa" nu poate duce războiul cel mare. Se întăreşte această părere cu opinia ambasadorului italian de la Berlin, Dr. Attolico, care, spunea ministrul Fransoni de la Stockholm (în aprilie 1940), „era în contradicție uneori cu contele Ciano" privitor la „prietenii Italiei" pe care se poate conta în bazinul Dunării şi în Balcani. Îmi explicam în parte depreciativul lui Lombardi, „quel cervellino di genere", cum era socotit contele Ciano în cercurile italiene. Dar vizările „Axei" prin pactul de oțel erau adânci, cu implicații care priveau amenințător România, ca şi Iugoslavia. Aceste aluzii explicau şi uneltirile maghiare tot mai insistente şi mai virulente, ceea ce m-a făcut să comunic urgent la Bucureşti.

În baza prieteniei, colonelul Lombardi[352] era insistent şi atent la orice manifestare între partenerii naziști şi sovietici, cu teama că prietenia şi alianța germano-italiană ar putea fi slăbită. Aproape zilnic îmi cerea noutăți despre: „nostra zia = mătuşa noastră", cum o numea el pe ambasadoarea sovietică, care era şi pro-decan; relațiile dintre italieni şi sovietici la Stockholm erau foarte reduse şi reci, cu răsunete amare de pe vremea războiului civil din Spania. În primăvara lui 1940, când atenția tuturor era îndreptată spre nordul continentului, italienii se străduiau să-şi consolideze situația în Peninsula Balcanică. Prin aceasta ei erau interesați în problema Dunării, unde Germania luase un rol preponderent după Anschluss şi după dispariția Cehoslovaciei. Dar Rusia Sovietică îi făcea o opoziție vajnică de care Germania nazistă, vrând-

---

[351] Alături de partea publică care se referea la cooperarea dintre Germania şi Italia, pactul a avut şi un protocol adițional secret care viza cooperarea militară, economică, de presă şi propagandă şi în materie de politică externă dintre cele două state.

[352] **(n. T.G.)** Pe linia bunelor relații ce aveam în cercurile italiene, prietenul colonel Lombardi mi-a mărturisit despre supărările lui în Statul Major General italian din cauza ataşatului militar român la Roma, [de] pe urma rapoartelor „tendențioase" ce acesta trimisese la Bucureşti; mărturisirea lui cu detalii dovedeau că cifrul nostru fusese interceptat. Am comunicat urgent la Bucureşti, această dezvăluire care a avut urmări imediate prin retragerea cifrului de pretutindeni şi a ataşatului român, fiindcă se dovedise o neglijență nepermisă; numai pentru o noapte cifrul îi fusese sustras pentru ca a doua zi să reapară la oficiu, tot atât de misterios cum fusese dispărut.

nevrând, trebuia să țină seama ca să nu strice bunele relații cu partenerul de la Moscova.[353]

Pe timpul acestor comentarii şi schimb de informații, pe timpul operațiunilor din Norvegia, Lombardi mă informează că de curând, în a doua jumătate a lui aprilie 1940, un ofițer de stat major german de la OKW – General Transport Wesen lucrează la Statul Major General maghiar la o „Convenție germano-ungară de transport" pe calea ferată a unităților germane.

Informația senzațională şi de cea mai mare importanță pentru România mi s-a părut neverosimilă, dar Lombardi mi-a dat numele specialistului în transporturi, cum şi data recentă din luna aprilie când el a sosit la Budapesta. Apoi a precizat că Germania, ca şi Italia, nu vor putea duce războiul cel mare fără a avea asigurat marele spațiu dunărean-balcanic, la nevoie cu forța armată. La aceasta adaugă că o asemenea convenție la care să consimtă Ungaria impune compensații prin recâştigarea Transilvaniei, „per pescare quei Magiari li = pentru a pescui pe maghiari de aici", arătându-mi pe harta etnografică ce aveam pe perete zona de secui din centrul țării.

Informațiile au fost comunicate la Bucureşti subliniind încă odată că „pretinsele interese economice" ale politicii naziste din Țările Dunărene trebuie înțelese într-o concepție mai largă şi totul prevestea şi pentru țara noastră nenorociri în anul patimilor care a fost pentru Europa anul 1940.

Concomitent, în capitala nordică se întretăiau cele mai extravagante ştiri şi zvonuri țesute cu fire de adevăr şi fapte concrete. Marii beligeranți se vor aşeza la masa păcii fiindcă – se presupunea – sau nu sunt pregătiți (Anglia, Franța, chiar şi URSS), sau sunt obosiți (Germania după Polonia şi Norvegia, Italia înțepenită în Albania şi Grecia). La Stockholm erau destul de persistente aceste zvonuri care întăreau speranțele, cum şi sentimentul național de apărare cu arma în mână contra invaziei naziste sau sovietică.

Despre aceste zvonuri de pace care au circulat chiar şi după invazia din Danemarca-Norvegia, cercurile superioare suedeze s-au arătat optimiste, considerându-se că puterile Axei s-au angajat spre Vest pe un drum fals şi în contradicție cu politica lor de până în 1939. În aceste cercuri se explica, prin această părere, aşteptarea strategică din iarna 1939-40.

Concomitent cu operațiunile militare, o activitate deosebit de mare şi de virulentă a spionajului beligeranților se desfăşoară în Suedia. Agenții naziști erau tot mai numeroşi. Unii dintre aceştia, care activaseră în România (pentru paza zonei petrolifere??), şi-au făcut apariția în Suedia prin aprilie 1940. Ei au fost acoperiți în mare parte de reprezentanțele diplomatice şi consulare economice şi sanitare – Crucea Roşie.

---

[353] A se vedea Arthur-Viorel Tuluş, *Dunărea maritimă între Aranjamentul de la Sinaia şi Acordul de la Belgrad (1938-1948)*, Galați University Press, 2009, pp. 148-177.

ANEXE

ANEXA 1

Campania din Polonia – septembrie 1939

A. Mobilizarea şi concentrarea.

În Germania aceste operațiuni s-au făcut din vreme, progresiv şi tensiunea politică internațională (din martie 1939) le-a ajutat în forma modernă larvată. Mobilizarea oamenilor s-a făcut prin ordine individuale şi transportul lor s-a făcut chiar pe zona de concentrare a corpurilor de trupă sau a Marilor Unități. Acestea prin îngroşarea efectivelor s-au multiplicat astfel că Corpurile de Armată au devenit Armate Operative (exemplu: Corpul de Armată din Prusia Orientală de la Königsberg a devenit chiar dinaintea începerii operațiilor Armata a 3-a). Unii mobilizați au avut ordine de prezentare chiar în centre sau garnizoane pe teritoriul Poloniei (exemplu: la Thorn = Torn) care din primele zile se presupunea că vor fi ocupate. Trecerea armatei pe picior de război nu s-a mai făcut prin procedeele arhaice cu: publicații, decrete, sunete de goarnă şi de clopote etc. Prin asemenea procedee noi, armata germană de operațiuni a fost mobilizată şi concentrată astfel că în prima zi a războiului: Ziua „Z", ora „H" Marile Unități au fost gata de operații pentru războiul fulger = Blitzkrieg.

În Polonia (după informațiile germane) aceste operațiuni s-au făcut după procedee vechi deşi progresiv şi din vreme pe timpul tensiunii. Aceste chemări cunoscute şi publicate au dat prilej conducerii germane să se declare „amenințată", să-şi făurească simpatii pe scara internațională iar prin propagandă să excite populația germană. Totuşi armata poloneză nu a fost complet mobilizată în ziua invaziei şi deci nu a putut să lupte în războiul inegal ce i se impunea, cu întregul său potențial.

În Franța (după părerea Statului Major General German) s-a procedat după aceleaşi norme învechite, la adăpostul „Liniei Maginot", caracterizate prin lungă durată. Chiar când nu mai era nici un dubiu că Franța, ca şi Anglia, va trebui să sară repede în ajutorul Poloniei, operațiunile militare se tărăgănau. Politica Franței care hotărât a declarat război Germaniei, nu a fost urmată cu rapiditatea ce o impunea situația ci în forme arhaice „a mobilizat şi concentrat Marile Unități, rezerva generală de artilerie grea pentru ca apoi să opereze; tot aşa şi pentru arma blindată, cu aviația... Franța a rămas la metodele cu care s-a terminat „Războiul 1 Mondial" = 1918.

În Anglia nepregătirea acestor operațiuni a fost şi mai dăunătoare. S-ar putea spune că între politica militară a Puterilor Occidentale care în mod rezolut la 3 septembrie 1939 au declarat război Germaniei agresoare şi strategia lor militară a fost diferență condamnabilă de concepție şi de eficiență.

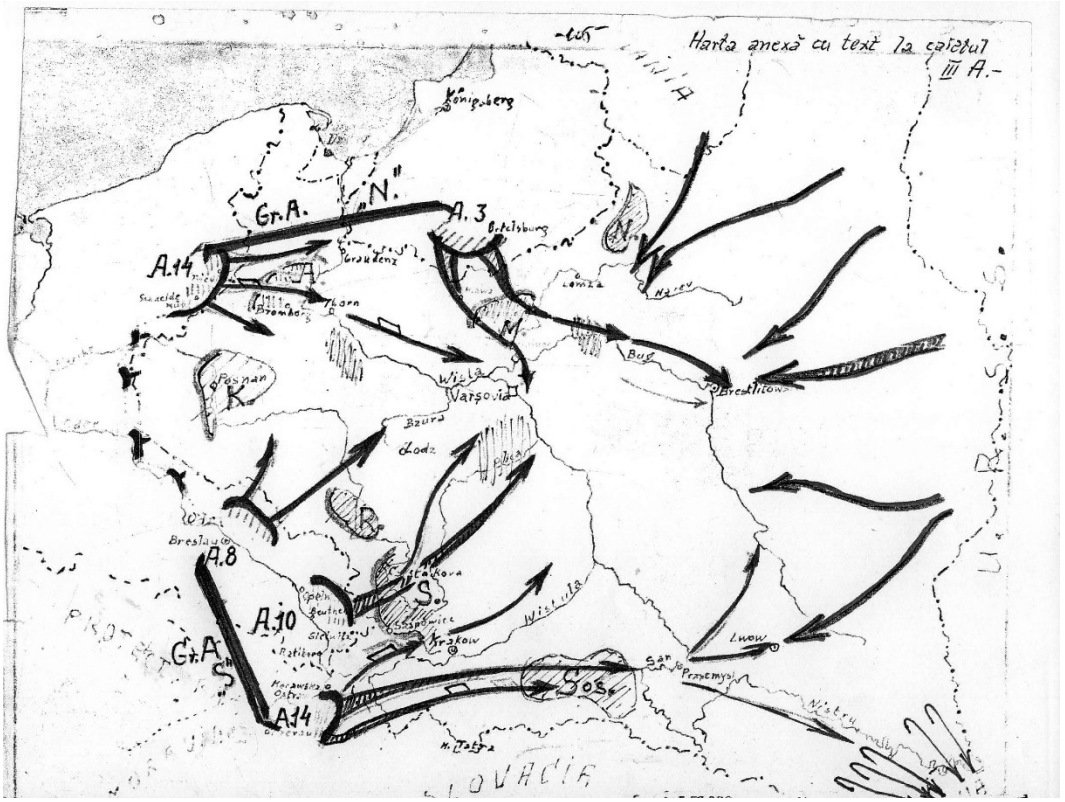

B. Desfăşurarea strategică

Forțele germane de invazie au fost aduse şi grupate pe frontieră în aceiaşi metodă larvată, pentru ca actul politic – războiul – să fie dezlănțuit cu toată rapiditatea şi cu toată violența folosind arma blindată şi aviația. Gruparea forțelor a fost următoarea:

Gruparea de Nord – Grupul de Armate „N" sub [necompletat] având=

Armata a 3-a (sub General Küchler) în Prusia Orientală, zona Ortelsburg, pe frontieră;

Armata a 4-a (General Kluge) în Pomerania Friedland – Schneidemühl;

Grupul Blindat (General Guderian) de forța unui Corp de Armată întărit, în Pomerania Friedland.

Gruparea de Sud – Grupul de Armate „S" sub general Rundstedt, având =

Armata a 8-a (General Blaskowitz) în Silezia de Nord, la nord-est de Breslau;

Armata a 10-a (General Reichenau) în Silezia de Sud, la Opeln – Gleiwitz – Ratibor, a fost Armata de efort;

Armata a 14-a (General List) în Moravia la Prerau[354] – Teschen – sud de Munții Beskide de vest;

Grupul Blindat (General Kleist) de aceiaşi forță, la Gleiwitz.

Trupe de Acoperire între cele două Grupe de Armată cu centrul la Frankfurt, între frontieră şi Oder.

La extrema de sud-est, Armata slovacă pe frontiera Slovaciei la est de Tatra.

Forțele de apărare poloneze s-au desfăşurat şi s-au grupat în cordon de-a lungul frontierei, ceea ce – după părerea comandamentului german – a ajutat operațiunile de străpungere şi de dublă învăluire a întregii armate poloneze, „eine neue Cannae" cum a fost numită manevra germană.

Gruparea poloneză cuprinde:

La nord este

– Grupul Narew în zona Łomża între frontieră şi Narew;

- Grupul General Nodlin între Vistula şi Narew;

- Grupul General Pomorze călare pe Vistula, Graudentz – Thorn – Bromberg;

La Centru

- Grupul General ??? călare pe Warthe în zona Poznan;

- Grupul General R... între Warthe de sus şi Pilica la Częstochowa - Sosnowiec;

- Grupul General Szylling călare pe Vistula la Cracovia;

La Sud este

- Grupul Sasznikowski (poate un general) între Vistula şi San apără Carpații;

Rezerve la vest şi la est de Varşovia, un grup la sud de râul Bzura.[355]

---

[354] Denumirea localității în limba cehă este Přerov.

[355] Datele oferite cu privire la desfăşurarea operativă a Armatei Poloneze sunt relativ exacte, dar numele unor persoane sunt uneori confundate cu cele ale unor denumiri geografice, în vreme ce denumirile geografice din Polonia sunt trecute prin filtrul limbii germane. Un exemplu sugestiv în acest sens: Armata Pomeraniei (în poloneză, Armia Pomorze) nu avea în frunte un general cu numele Pomorze, ci pe generalul Władysław Bortnowski (1891-1966). O analiză sintetică a cotropirii Poloniei la Liddell Hart, *Istoria celui de-al doilea război mondial*, Editura Orizonturi & Editura Lider, Bucureşti, f.a., pp. 41-49 şi la Steven J. Zaloga, Howard Gerrard, *Poland 1939: The Birth of Blitzkrieg*, Osprey, 2002, iar viziunea germană asupra aceste campanii poate fi urmărită în jurnalul şefului Statului Major german, generalul Franz Halder, *Jurnal, 1939-1942*, Editura Elit, f.a., pp. 43-66.

C. Operațiile

Bătălia a început din prima zi după luarea contactului şi a avut caracterul unei uriaşe manevre de dublă-învăluire pe o desfăşurată de 4-500 km. care a reuşit pe deplin datorită

- unei superiorități covârşitoare sub toate aspectele,
- unei situații geografice a frontierelor şi mai ales
- unei totale inerții a aliaților... apoi în sfârşit
- invaziei Armatei Roşii în spatele slabei armate poloneze, care a dat lovitura de moarte bravei armate poloneze într-o luptă disperat de neegală. Pe harta alăturată se văd direcțiile principale de ofensivă ale zdrobitoarei armate germană şi direcțiile de invazie ale Armatei Sovietice.

Această expunere este un extras din raportul Ataşamentului Militar Român din Germania ce a fost înaintat la Marelui Stat Major la începutul lunii octombrie 1939 şi prezentat regelui în audiența de la 7 octombrie 1939.

General (r) Titus Gârbea

ANEXA 2

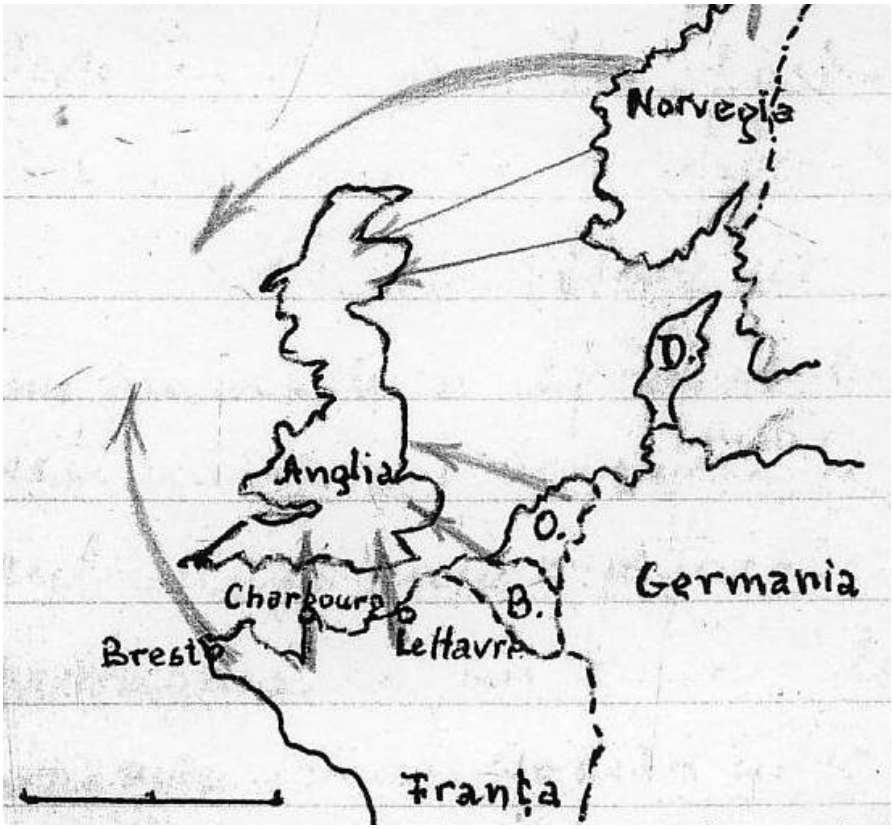
Norvegia
D.
Anglia
O.
Germania
Charbourg
B.
Brest
Lehavre
Franța

ANEXA 3

Extrase din rapoartele Ataşatului Militar Român din Finlanda şi din Țările Baltice

I. Desfăşurarea evenimentelor

După semnarea la Moscova a „Pactului de neagresiune şi de consultare reciprocă" dintre Germania şi URSS, în august 1939, evenimentele în curs au luat o dezvoltare rapidă în cele două Mari Puteri contractante, ca şi în toate țările din nordul Europei. Revendicările Uniunii Sovietice consimțite de Germania prin acest Pact s-au dezvăluit treptat şi era uşor de presupus că ele țintеau cotropiri teritoriale de [către] cei doi parteneri, mai ales în Polonia, în Finlanda şi în Țările Baltice, precum şi în România. În pofida tratatelor de pace şi de neagresiune semnate cu mulți ani mai înainte de către URSS, pretențiile ruseşti au fost formulate şi impuse urgent şi agresiv, ceea ce dovedea că prin faimosul pact din august 1939, se descuiase „cutia Pandorei" din care trebuiau să țâşnească nenorocirile şi pătimirile țărilor pomenite. Rapiditatea operațiunilor germane din Polonia şi încheierea războiului fulger „Blitzkrieg" au grăbit intervenția Uniunii Sovietice. Ea urmărea pătrunderea adânc în Europa prin reanexarea teritoriilor şi țărilor cotropite cu secole înainte de Rusia Țaristă, care reuşiseră să se scuture de jugul moscovit.

Invazia în Țările Baltice. În prima decadă din octombrie 1939, când se desăvârşea ocuparea şi a 4-a „împărțire a Poloniei", Rusia a impus tratative Țărilor Baltice. Acestea n-au dat satisfacție şi făceau rezistență invocând suveranitatea lor, precum şi tratatele de pace, de neagresiune, etc. care statuau clar frontierele lor recunoscute de zeci de ani de toate Puterile, inclusiv de URSS.

La 9 octombrie 1939 Rusia dă ultimatum acestor țări[356] prin care cerea:

- ocuparea imediată de trupele sovietice a bazelor militare, navale şi aeriene pe teritoriul Balticilor cu libera circulație pe comunicațiile terestre, navale şi aero a trupelor;
- acceptarea de către aceste țări a unor clauze politice interne.

Toate acestea constituiau călcarea suveranității Țărilor Baltice şi un amestec grosolan violent în viața şi treburile lor interne. Concomitent, pregătiri mari se făcuseră la frontierele lor, astfel că URSS putea purcede instantaneu la năvălirea cu forța armată în aceste țări. O propagandă

[356] Tratativele au fost bilaterale, ultima care a semnat tratatul fiind Lituania la 10 octombrie 1939, după cum am arătat mai sus. Pe larg la Silviu Miloiu, *The Annexation of the Baltic States: Romanian perceptions, 1939-1940*, în Esa Sundbäck (coordonator), *Muille maille vierahille…. Kalervo Hovi ja yleinen historia*, Julkaisija Turun Historiallinen Yhdistys, Vaasa, pp. 91-114

virulentă şi insidioasă se desfăşura în tot cuprinsul acestor Țări folosind puternica „Coloană a 5-a", care devenise periculos de agresivă după semnarea Pactului din august 1939. Nu mai puțin activă a fost acțiunea diplomatică a Sovietelor pentru ca opinia internațională să nu mai fie surprinsă şi revoltată de invazia apropiată.

Guvernele micilor Țări Baltice, fără niciun sprijin internațional decât platonice declarații – ca după atâtea recente agresiuni (Cehoslovacia, Abisinia, Extremul Orient, etc.) – au trebuit să cedeze.

Sub cele mai grave amenințări, acestea au trebuie să cedeze şi, la 10 octombrie 1939[357], ele au semnat „Convențiile" dintre URSS şi Estonia, Letonia şi Lituania, prin care cererile ruseşti sunt satisfăcute integral. Aceste Țări au fost tolerate ca să mai păstreze un rudiment de suveranitate, păstrând vremelnic reprezentanțe diplomatice, dar ele erau virtual sub ocupație militară sovietică care năpădise teritoriul național al micilor republici. Ambasadoarea sovietică la Stockholm a putut să declare cu linişte în această ocazie: „Ostaşii sovietici se întorc la căminele lor"...

Agresiunea contra Finlandei. Concomitent, URSS a pretins să se deschidă tratative şi cu Finlanda. Acestea au început la 9 octombrie 1939; la 14 octombrie i se cer precis Finlandei următoarele:

a. Interzicerea în Golful Finic a oricărei flote a unei terțe Puteri şi în acest scop URSS să ocupe baze militare navale şi aero pe teritoriul Finlandei în peninsula Hango şi insulele din jur, cum a ocupat baze în Estonia la Baltiski[358];

b. URSS are dreptul să interzică accesul în Golful Finic, în care scop Finlanda trebuie să cedeze Uniunii insulele din această mare = Hogland (pe hartă cu nr. 3), Seiskari (4), Lavanskari (5), Taytarskari (6), Koivisto (7) şi altă bază pe litoral la Kotka (2);

c. Rectificarea frontierei în Istmul Karelian, retrăgându-se la nord până la Viipuri – Viborg. Apoi rectificarea frontierei la Ocean – Marea Barents unde să se retragă de la portul Petsamo=Pechenga astfel ca întreaga peninsulă Rybacki să rămână la URSS, iar mai la sud frontiera să fie retrasă la oraşele Sala, Repola şi Parajorpi.

Pretențiile sovietice aveau mare importanță politică şi economică, dar mai ales strategică. Ele însumau 2760 km pentru care URSS era dispusă să cedeze Finlandei, în zona centrală, 5527 km de teritoriu fără aceeaşi importanță.

Acest teritoriu pe care-l ceda făcea parte din Karelia care era o republică sovietică autonomă din istorica provincie Karelia cu aceiaşi populație ugro-finică ca populația Finlandei.

---

[357] Vezi supra.
[358] Paldiski.

La aceste tratative URSS a mai propus ca să i se cedeze peninsula Hango pe 30 ani sau pur şi simplu să o cumpere.

Delegația finlandeză a respins în parte cererile sovietice. Tratativele au fost foarte grele şi pretențiile ruseşti au revoltat poporul finlandez care s-a manifestat ca atare.

La 29 noiembrie 1939, URSS a denunțat tratatul de neagresiune cu Finlanda încheiat în 1939 iar

La 30 noiembrie 1939, Armata Roşie năvăleşte în Finlanda fără declarație de război sau alt act asemănător.

Mobilizarea şi concentrarea. Forțele sovietice s-au pregătit din vreme, în formele larvate după procedeele germane, încă din august 1939, dar având urgențe diferite: în urgența I-a au fost forțele destinate invaziei din Polonia, în urgența a II-a au fost forțele pentru Țările Baltice, iar în urgența a III-a cele destinate pentru Finlanda.

Forțele finlandeze au îmbrăcat aceiaşi formă progresivă şi cu mare prudență pentru a nu stârni dispoziția sovietică. Cu aceeaşi prudență a fost informată şi pregătită populația finlandeză pentru a nu irita pe uriaşul vecin. Totuşi ambasadoarea sovietică de la Stockholm a socotit revolta acestuia: „iritantă şi trebuie potolit, chiar îmblânzit".

Gruparea forțelor şi desfăşurarea lor. Pe lunga durată a tratativelor, aceste operațiuni s-au făcut cu tot secretul şi de ambele părți s-a putut lua dispozitivul.

Armata Roşie contra Finlandei s-a desfăşurat astfel de la Leningrad până la Oceanul Înghețat:

Armatele a 7-a şi a 13-a (a 13-a la est, pe Lacul Ladoga) în zona Leningrad, destinate a opera în Istmul Karelian;

Armata a 8-a la vest de lacul Onega şi în sudul Kareliei;

Armata a 9-a la centru între Kulmo şi Kandalaksa pe un front mare de aproape 300 km;

Armata a 15-a la nord în peninsula Kola, între Murmansk şi Petsamo.

Armata finlandeză (12-13 divizii de infanterie) este desfăşurată cu grosul la sud în Istmul Karelian, cu o acoperire pe restul frontierei, iar la nord un grup secundar pentru a acoperi portul şi legătura la Ocean.

Au început chiar la 30.XI şi Armata Roşie a atacat pe toată frontiera. Dezlănțuirea invaziei s-a făcut fără nicio declarație şi ea a fost precedată de bombardamentele aviației.

Mica armată finlandeză în dispozitiv de apărare a făcut efortul la sud în Istmul Karelian şi a rezistat cu succes. Pe restul frontului acoperirea activă a întârziat cu succes înaintarea ruşilor care se descurcă greu pe întinsele păduri, tăiate de lacuri şi în frigul polar, pe zăpadă şi pe slabele drumuri troienite. În Istmul Karelian apărarea finlandeză se sprijină pe „linia Mannerheim", [de la

numele personalității] care este comandantul-şef, şi care linie este fortificată la sud de centrul important Viipuri - Viborg unde „linia" se sprijină pe Golful Finic la Koivisto – Promorske, apoi de la Centru se acoperă pe torentul Vuoksi cu nenumăratele lacuri care formează un obstacol foarte serios când nu îngheață.

Întinsa frontieră de peste 1100 km nu poate fi apărată cu sorți de succes decât în sectoarele obiectivelor strategice şi anume:

La Nord: între Inari – Petsamo = Pechenga pentru a menține unica legătură cu restul lumii pe Ocean;

La Centru: pentru a nu fi tăiată în două la portul pe Baltică în Tornio;

La Sud: pentru a acoperi regiunea cea mai productivă între Sortavala (pe marele lac Ladoga) şi Viipuri, cum şi pentru a închide istmul.

În sectorul de nord în tundra arctică operațiunile au fost mai grele fiindcă gerul şi zăpada cu furtunile au pus la grele încercări pe luptători, iar luptele n-au avut alură repede. Armata Roşie a trebuie să aibă câte 4 oameni muncitori pentru un luptător în linia I-a. Totuşi superioritatea sovietică şi-a spus cuvântul şi Armata a 14-a a reuşit să ocupe portul Pechenga - Petsamo. Dar pătrunderea mai spre sud a fost oprită pe lacul Inari şi operațiunile se opresc pe lunga durată a iernii.

La Sud, atacurile Armatei a 8-a n-au avut mai mult succes nici la centrele Homanisi şi nici la Sortavala. Dar în istmul Karelian ofensiva sovietică a avut mai mult succes şi, sprijinită de tancuri, a putut aborda linia fortificată după lungi şi grele lupte. Succesul sovietic a fost şi mai mare la Armata a 7-a. După lupte îndârjite de mai bine de două luni, în februarie 1940 linia Mannerheim a fost străpunsă şi progresia sovietică s-a apropiat amenințător de Viipuri care apoi a fost ocupat. Numai rara vitejie a soldaților finlandezi a putut să oprească dezvoltarea succesului sovietic şi numai marile lor pierderi au oprit temporar înaintarea. Ruptura care s-a produs la Summa a demonstrat încă odată că în bătălia modernă fără o puternică tehnică grea: artilerie, tancuri contra atacuri şi aviație, apărarea, oricât de bravă, nu va putea rezista atacurilor masive cu blindate şi cu mijloacele auxiliare ale bătăliei moderne.

La nord de Viipuri şi nici la vest spre capitala Finlandei nu mai era nicio linie de apărare care să oprească progresia Armatei Roşii.

După o luptă inegală, eroică, de legendă care a durat 99 de zile, Finlanda, inferioară ca forțe militare, a trebuit să închine steagul în fața agresiunii sovietice covârşitoare ca forțe de tot felul şi ca mijloace.

La 6 martie Comandamentul finlandez a cerut încetarea operațiilor şi încheierea armistițiului după care a urmat la 13 martie 1940 încheierea păcii cu URSS într-un timp foarte scurt – uimitor de scurt – ceea ce dovedea dorința fierbinte a Uniunii Sovietice de a pune capăt acestei campanii în care se încleiase şi pe care întreaga opinie internațională a condamnat-o sub toate raporturile. Armata Roşie a ocupat imediat bazele cerute pe teritoriul Finlandei şi obiectivele

cerute. Războiul european care se extinsese în Polonia, în Țările Baltice şi în Finlanda, vremelnic s-a oprit în nordul continentului. Rusia Sovietică îşi recolta roadele Pactului de neagresiune cu Germania, şi-a consolidat situația în Polonia şi în bazinul Balticii pe o mare întindere litoralului. În acelaşi timp, ea şi-a recăpătat libertatea de acțiune pentru noile obiective pe care le-a căpătat prin acordul şi pactul cu Germania.

Războiul european intra într-o nouă fază. În Finlanda o mare amărăciune şi-a făcut loc în opinia publică față de Puterile occidentale care nu au fost în stare să-şi onoreze semnăturile pe tratatele de pace, față de Germania cea mult onorată care a dat-o pradă partenerului sovietic, cum şi față de acest hrăpitor vecin care şi-a călcat în picioare principiile revoluției de respectul popoarelor şi al drepturilor lor.

Toți cetățenii din acest bazin baltic au înțeles – ca şi în Finlanda – că stările s-au întors ca în negrul ev mediu când cel slab trebuie să îngenunche în fața celui puternic care să-l apere de cel hrăpitor. Această idee învechită s-a ancorat în spiritul opiniei publice în onesta, democratica Finlandă şi în ea se va găsi explicația şi justificarea evenimentelor ce se vor desfăşura în trecutul apropiat.

General (r) Gârbea Titus

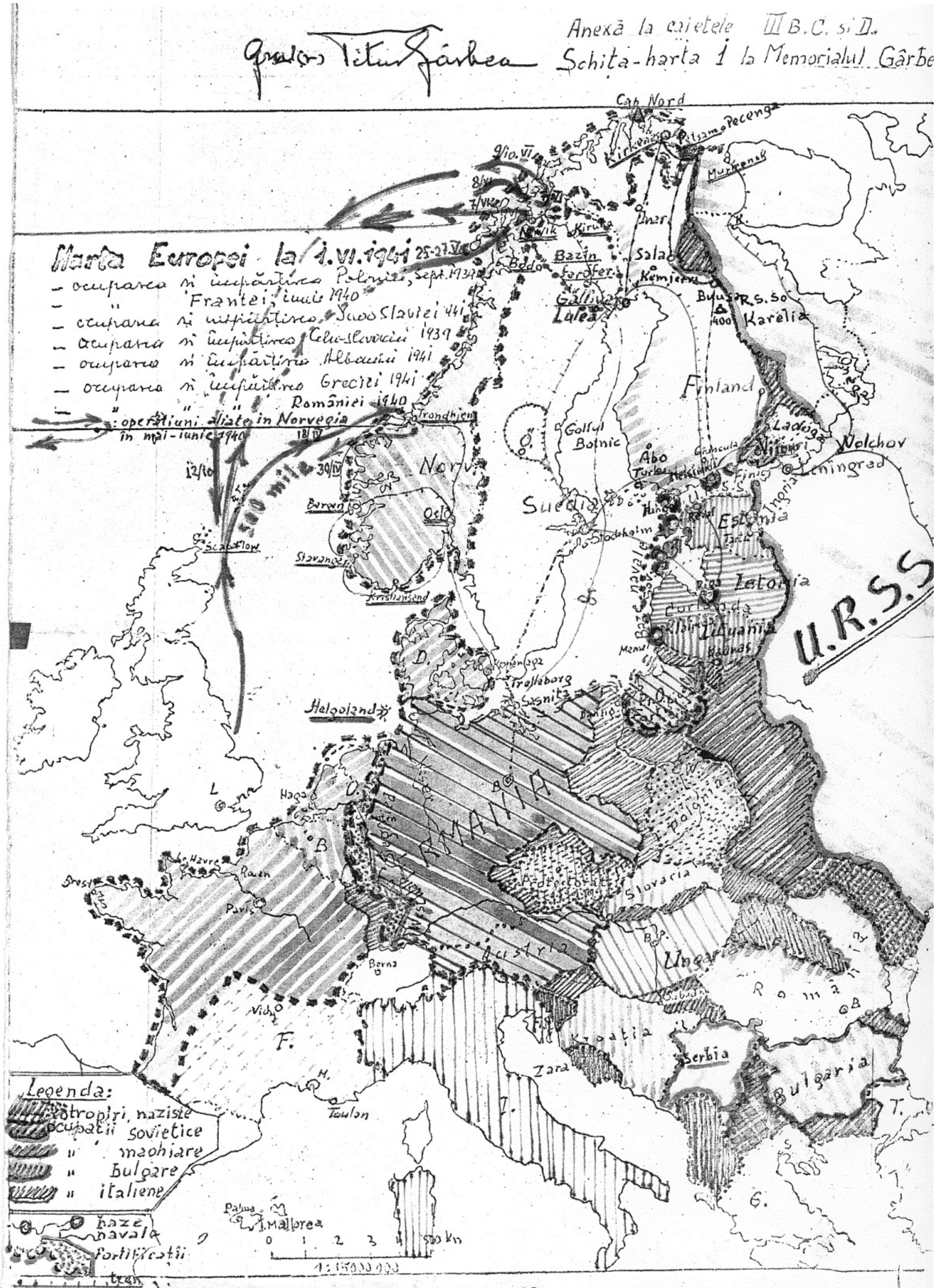
Anexă la caietele III B.C. și D.
Schița-harta 1 la Memorialul Gârbea
Harta Europei la 1.VI.1941
Legenda:
baze navale
fortificații
itinerarii efectuate în 1940-41
Cap Nord
Kirkenes
Murmansk
Narvik
Kiruna
Bodö
Luleå
Karelia
Finland
Golful Botnic
Abo
Ladoga
Wolchov
Leningrad
Trondhjem
Norv.
Bergen
Oslo
Stavanger
Kristiansand
Suedia
Stockholm
Estonia
Letonia
Lituania
U.R.S.S.
Scapa Flow
Helgoland
Trelleborg
Sassnitz
L.
Haga
Le Havre
Rouen
Paris
Brest
Berna
Vichy
F.
Toulon
I. Mallorca
Slovacia
Ungaria
Romania
Croatia
Serbia
Bulgaria
Zara
G.
T.

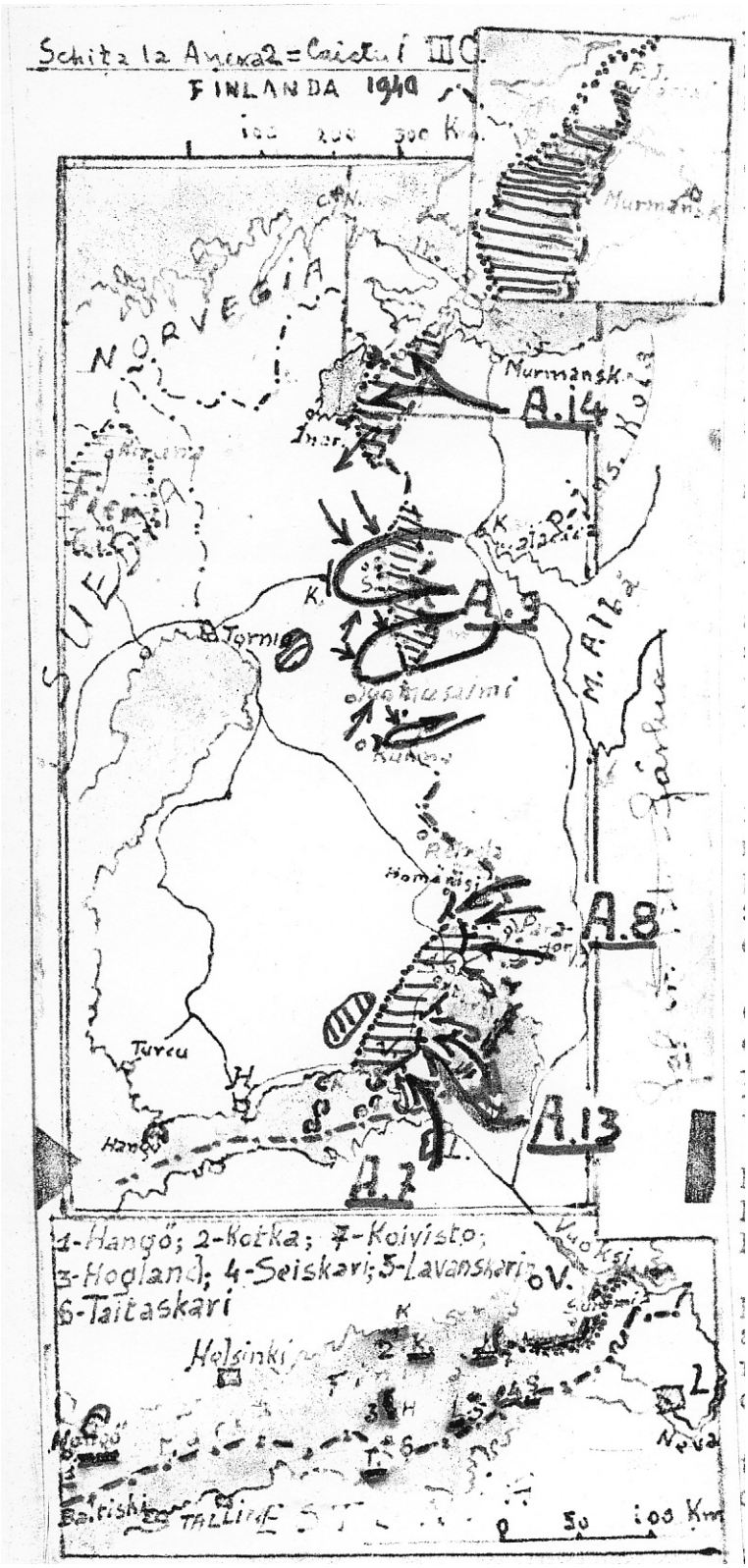
Schita la Anexa 2 = Caietul III
FINLANDA 1940
NORVEGIA
SUEDIA
Murmansk
A.14
A.3
A.8
A.13
A.7
Tornio
Oulu
Kuusamo
Rovaniemi
Turku
Hanko
Helsinki
Baltiski
TALLINN
M. Alb.
Narva
Nevа
1-Hangö; 2-Kotka; 7-Koivisto;
3-Hoglandi; 4-Seiskari; 5-Lavanshari
6-Taitaskari
50
100 Km

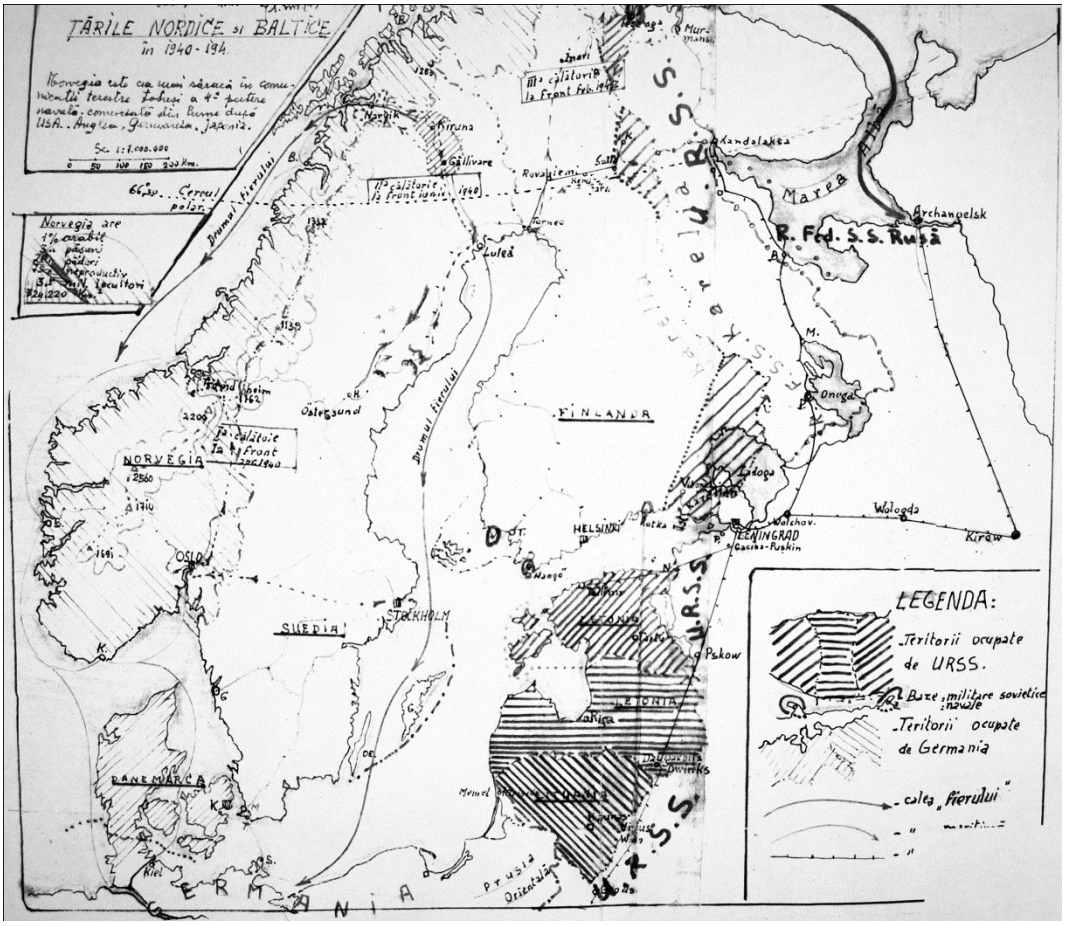
TĂRILE NORDICE și BALTICE
în 1940 - 194
Norvegia este cea mai săracă în comunicații terestre dintre a 4-a pentru navală, comerțului din lume după USA, Anglia, Germania, Japonia.
Sc. 1:7.000.000
0 50 100 150 200 Km.
66°30' ... Cercul polar
Drumul fierului
Norvegia are 1% arabil 3% pășuni 23% păduri improductiv
Narvik
Kiruna
Gällivare
Kuleå
Rovaniemi
Tornio
Oslo
Trondheim
Oslofjorden
NORVEGIA
FINLANDA
SUEDIA
STOCKHOLM
HELSINKI
Ladoga
Onega
Archangelsk
R. Fed. S.S. Rusă
Marea Albă
Wologda
Kirow
Leningrad
Pskow
Riga
Letonia
Danemarca
Kiel
Prusia Orientală
U.R.S.S.
LEGENDA:
Teritorii ocupate de URSS.
Baze militare sovietice înnoate
Teritorii ocupate de Germania
calea „fierului"

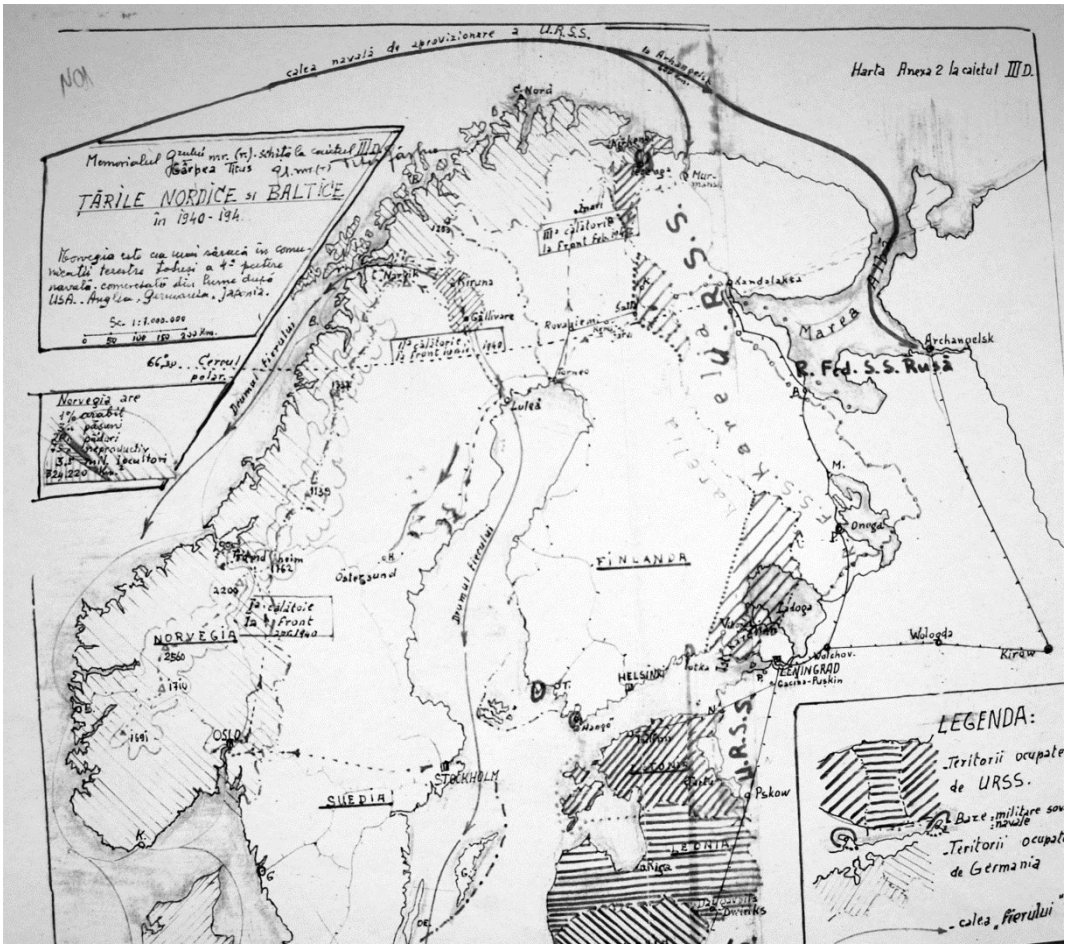
Harta Anexa 2 la caietul III D.
calea navală de aprovizionare a U.R.S.S.
Memorialul Generalului mr. (r). Gârbea Titus
TĂRILE NORDICE și BALTICE
în 1940 - 194
Norvegia este cea mai săracă în comunicații terestre feroviare a 4-a putere navală comercială din lume după USA, Anglia, Germania, Japonia.
Sc. 1:2.000.000
Cercul polar
Norvegia are
Drumul fierului
FINLANDA
NORVEGIA
SUEDIA
OSLO
STOCKHOLM
HELSINKI
LENINGRAD
Murmansk
Archangelsk
R. Fed. S.S. Rusă
Marea Albă
Onega
Ladoga
Vologda
Kirow
Pskow
LETONIA
LEGENDA:
Teritorii ocupate de URSS.
Teritorii ocupate de Germania
calea „fierului"

Indici

A

Aachen, 44, 45
Abisinia, 30, 39, 204, 238
Abwehr, 40, 101
Agâh, Aksel, 175
Albedyll, locotenent colonel, 148
Alsacia, 63
Altmark, 209, 222
Amsterdam, 114
Anglia
  Marea Britanie, 30, 36, 52, 53, 57, 85, 91, 103, 112, 118, 119, 120, 126, 127, 128, 130, 135, 136, 142, 143, 151, 153, 162, 163, 181, 201, 202, 209, 212, 219, 222, 223, 230, 232
Anschluss, 15, 26, 34, 53, 69, 109, 133, 216, 229
Antonescu, Ion
  Mareşalul Antonescu, 13, 15, 17, 65
Armata Roșie, 6, 96, 97, 124, 127, 163, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 185, 187, 191, 192, 193, 239, 240
Attolico, Bernardo, 39, 229
Austria, 26, 30, 33, 50, 54, 65, 66, 128, 133, 171
Austro-Ungaria, 50, 101
Averescu, Alexandru, 199

B

Baden, 63
Baku, 74, 225
Balcani, 71, 92, 100, 147, 173, 208, 228
Basarabia, 40, 50, 77, 78, 89, 100, 108, 123, 170, 207, 208, 214
Bavaria, 27, 62, 64, 65, 72, 73
Beck, Ludwig von, 49
Belgia, 40, 67, 84, 103, 114, 119, 143, 145, 163
Belgrad, 26, 132, 147, 208, 220, 230
Bengeşti, 12, 15
Berchtesgaden, 33, 34, 35, 36, 73, 76, 77
Bergen, 142, 154
Berlin, 5, 7, 22, 25, 28, 29, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 55, 57, 60, 62, 67, 72, 80, 81, 82, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 97, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 107, 113, 114, 115, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 137, 139, 140, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 152, 156, 159, 161, 162, 163, 166, 171, 172, 173, 204, 206, 210, 215, 216, 217, 220, 221, 226, 228
Berna, 5, 26, 34, 44, 125, 150
Beskide, Munții, 234
Bialystok, 84
Bismarck, Otto von, 153
Blaskowitz, Johannes, 233
Bobrikov, Nicolai Ivanovici, 195
Bock, Fedor von, 94
Bodø, 142, 154
Boemia, 28, 29, 65
Boheman, E.C., 157
Bormann, Martin Ludwig, 79
Braşov, 10
Brauchitsch, Walther von, 94, 96, 122
Breaza, 49, 141
Brest-Litovsk, 84, 89
Brno, 126, 181
Bromberg, 234
Bucovina, 50, 108, 135, 151
Bucureşti, 5, 6, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 30, 31, 40, 41, 42, 43, 47, 49, 50, 56, 59, 62, 65, 66, 74, 81, 85, 90, 97, 99, 101, 105, 107, 108, 110, 114, 116, 127, 128, 130, 139, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 151, 152, 157, 158, 172, 184, 201, 207, 214, 216, 218, 220,221, 225, 228, 229, 230
Budapesta, 134, 228, 230
Bug, 84, 89, 192
Bulgaria, 51, 141, 142
Burckhardt, Carl Jacob, 34
Buzatu, Gheorghe, 13, 18, 41

C

Calafeteanu, Ion, 4, 13, 31
Câlniceanu, Silvia
  Câlniceanu, 9, 10, 15
Câmpina, 141
Canaris, Wilhelm, 40, 101
Carol al XII-lea, 146, 161, 169
Carol I, rege, 51
Carpați, 45, 77
Caucaz, 77, 116, 180, 225

Cehia, 126
Cehoslovacia, 22, 30, 31, 32, 33, 37, 45, 48, 85, 100, 121, 128, 130, 139, 143, 238
Chamberlain, Neville, 27, 44, 112, 173
China, 30, 52, 204
Churchill, Winston, 112, 126, 164, 173
Ciano, Galeazzo, 34, 100, 228, 229
Cicei, aviator, 33
Cicerin, Gheorghi, 46, 175
Ciechanów, 83
Cîrstea, Marusia, 13, 99
Cirus cel Mare, 178
Clausewitz, Carl von, 51, 52, 53, 54, 72, 109
Clodius, Karl, 41, 45, 92
Colomeea, 77
Constanța, 11, 175, 207, 228
Constantinescu, Barbu, 149, 157, 158, 159, 160, 170, 218, 219
Constantiniu, Florin, 13
Constantinopol
Istanbul, 11, 134, 172
Copenhaga, 40, 143, 218
Coulondre, Robert, 81
Crimeea, 77, 116, 182
Croația, 113
Croÿ, Réginald de, 206, 214
Cruțescu, Radu, 29, 37, 47, 56, 81, 90, 112, 118, 128, 143, 145, 147, 217
Csaky, István, 228
Cuba, 75
Curlanda, 51, 111, 128, 156, 211
Curzon, George Nathaniel, 88
Częstochowa, 93, 234

D

Dagö
Hiiumaa, 212
Danemarca, 40, 42, 91, 103, 119, 131, 152, 153, 162, 169, 171, 194, 218, 221, 222, 230
Danzig, 28, 30, 33, 34, 36, 37, 46, 53, 54, 56
Darius Hystape, 178
Davignon, Jacques-Henri-Charles-François, 119, 206
Denikin, Anton Ivanovici, 184, 192
Didelet, Henri-Antoine, 35
Dietl, Eduard, 223
Dietrich, Otto, 113, 122
Djuvara, Radu, 32, 44, 45
Dobrinescu, Valeriu Florin, 13
Dolfuss, Engelbert, 133
Don, 79, 177, 190
Dresda, 28
Dumitrescu, Petre, 74
Dunăre, 67, 134

E

Ekstrand, S.Y., 160
Elveția, 13, 15, 21, 25, 26, 27, 29, 99, 127, 128, 148, 200, 215, 216
Epp, Franz Xaver Ritter von, 72
Estonia, 153, 156, 195, 210, 211, 212, 238

F

Fabricius, Wilhelm, 145
Falkenhorst, Nikolaus von, 220, 222
Feder, Gottfried, 67
Finlanda, 5, 6, 7, 13, 40, 87, 110, 111, 112, 127, 128, 129, 130, 145, 146, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 159, 161, 163, 166, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 183, 184, 185, 187, 193, 194, 195, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 215, 217, 227, 228, 237, 238, 239, 240, 241
Flandra, 67
Flood, Gunnar, 13
Foch, Ferdinand, 54, 70
Forshell, S.A., 111
Forster, Albert Maria, 33
Frankfurt, 49, 234
Fransoni, Francesco, 228, 229
Franța, 14, 22, 27, 30, 31, 35, 36, 37, 52, 53, 57, 62, 63, 64, 72, 81, 84, 85, 92, 104, 105, 118, 119, 126, 128, 130, 131, 143, 148, 151, 162, 163, 172, 220, 230, 232
Frederikshald, 226
Friedrich cel Mare, 89
Friis, Torsten, 160, 167
Frisia, 66
Fritsch, Werner von, 49, 101
Funk, Walter, 31
Funk, Walther, 101

G

Galin, Traian, 34
Galin, 135, 143
Gârbea, Titus
Gârbea, 1, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 39, 148, 235, 241
Gavrilescu, Alexandru, 216
Geffrier, colonel, 35
Georgescu, Maria, 14

Georgescu-Saidac, Octav, 149
Georgia, 123
Germania
Reich, 6, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 62, 63, 64, 68, 70, 72, 74, 79, 81, 82, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 96, 98, 99, 100, 105, 106, 107, 108,110, 111, 112, 113, 117, 121, 124, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 137, 138, 142, 144, 148, 151, 153, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 170, 172, 198, 200, 201, 209, 212, 213, 214, 218, 219, 220, 222, 223, 224, 225, 228, 229, 230, 232, 235, 237, 241
Gerstenberg, Alfred, 107
Gherassimov, Anton, 33
Ginghis Han, 179
Giron, M.E., 160, 167
Gleiwitz, 233, 234
Goethals, Georges, 41, 113, 119, 221
Golful Finic, 128, 129, 156, 195, 198, 211, 238, 240
Golful Persic, 225
Golful Riga, 211
Goodden, R.B., 172, 173, 201, 202
Göring, Hermann, 56, 58, 96, 102, 116, 122, 163, 164
Gorj, 10, 12, 15, 16, 99
Grankulla, 176
Graur, Andrei, 174, 175
Grinius, Kažys, 86
Grivița, 182
Grodno, 89
Groenlanda, 153
Grupul de Armate Sud, 15
Guderian, Heinz, 39
Guisan, Henri, 127
Günther, Christian Ernst, 159, 161
Gurănescu, Alexandru, 26, 27, 128
Gustav V Oscar, 160
Gustav Vasa, 153

H

Haga, 5, 26, 41, 42, 114, 115, 116, 125, 126, 150
Halbwachs, Maurice, 19
Halder, Franz, 49
Hamburg, 34, 96, 135
Hango, 238, 239
Helsinki, 88, 142, 145, 172, 173, 176, 195, 200, 201, 206, 207, 210, 211, 214
Henderson, Neville, 132
Hermann, Zoldi, 49
Hess, Rudolf, 58
Heutsch, locotenent colonel, 102
Heydrich, Reinhard, 101
Hitler, Adolf
Hitler, 5, 9, 15, 16, 18, 20, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 47, 48, 49, 53, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 88, 91, 92, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103, 104,105, 106, 110, 112, 113, 118, 119, 120, 121, 124, 126, 130, 131, 132, 134, 135, 138, 139, 141, 142, 147, 148, 150, 170, 191, 198, 200, 206, 208, 209, 220, 221, 223, 224, 225, 229
Hogland, 238
Holstein, 66, 153
Horthy, Miklós, 78, 79
Hoston, căpitan, 172
Hron, Antonin, 32

I

Ilcuş, Petre, 31
Illowo, 83
Indochina, 63
Ingermann, 211
Ingria, 153, 211
Islanda, 40, 153
Istmul Carelian, 129, 144, 180, 185, 195, 202
Italia, 27, 28, 29, 30, 39, 46, 52, 60, 100, 131, 169, 228, 229, 230
Ivanov, colonel, 186
Ivanovka, 177

J

Jakobsen, Ludwig-Karl, 87
Japonia, 52, 72, 136, 209
Juhlin-Dannfel, C.H., 40, 110
Jung, H.V., 159, 160, 166

K

Kalmar, Uniunea de la, 152, 153
Kâmi, Akman, 39, 128
Kandalaksa, 239
Käpelle, Dr. von, 106
Kapp, Wolfgang, 62
Karelia
Carelia, 238
Kattegat, 153

Keitel, Wilhelm, 76, 77, 78, 79, 94, 116, 122
Kellgren, P.H.T., 160, 166, 169
Kirkenes, 224
Kiruna, 119, 170, 219, 222, 223
Klaipėda, 213
Kleist, Paul Ludwig Ewald von, 76, 77, 234
Kluge, Günther Adolf Ferdinand "Hans" von, 233
Knoblauch, von, arhitect, 89
Knut cel Mare, 153
Koivisto, 238, 240
Kola, Peninsula, 239
Kolceag, Aleksandr, 184
Kollontay, Alexandra, 158, 159, 160, 173, 174, 175, 205, 207, 213, 214, 227
Königsberg, 83, 232
Kotka, 238
Kristiansand, 154
Küchler, Georg von, 82, 83, 84, 89, 233
Kulmo, 239

L

Ladislau V Jagellon, 155
Ladoga, 129, 177, 182, 195, 239, 240
Lammers, Hans Heinrich, 5, 44
Lauenburg, 153
Lavanskari, 238
Lecca, George, 176, 197, 208, 215
Lemberg, 77, 88, 116
Lenin, Vladimir Ilici, 158, 174, 175
Leningrad
St. Petersburg, 84, 111, 112, 154, 156, 239
Letonia
Livonia, 153, 156, 210, 212, 213, 238
Lipski, Jozef, 32
List, Wilhelm, 74, 75, 234
Lituania, 15, 45, 71, 87, 111, 155, 190, 213, 237, 238
Lodz, 83
Łódź, 93
Lombardi, Guido, 169, 228, 229, 230
Londra, 42, 44, 54, 62, 96, 99, 114, 125, 130, 151, 157, 172, 199, 206, 212, 222
Lorena, 63
Lorenz, Heinz, 79
Ludendorff, Erich, 65, 67, 72
Lueger, Karl, 66
Luftwaffe, 96, 98, 107, 220
Lüttwitz, Walther von, 62
Lützow, 68
Lychen, 139, 140, 141

M

Magaz, marchiz, 97
Magheru, I.T., 115
Maginot, Linia, 103, 105, 119, 202, 232
Mahno, Nestor Ivanovici, 192
Mälaren, arhipelag, 157
Malkin, 84
Mallet, V.A.L., 173, 219
Mannerheim, Carl Gustaf Emil, 15, 176, 195, 198, 199, 200, 201, 202, 239, 240
Mannerheim, 13, 176
Manoil, Eugen, 10
Manstein, Erich von, 71, 76, 77, 78
Manteuffel, Hasso-Eccard Freiherr von, 190
Marea Baltică, 86, 91, 107, 110, 112, 126, 128, 145, 148, 152, 156, 160, 163, 167, 176, 211, 213, 218
Marea Mediterană, 162, 225
Marea Neagră, 39, 74, 178
Marea Nordului, 103, 152, 153, 154
Marele Stat Major, 15, 22, 23, 74, 90, 97, 98, 104, 141, 145, 197, 215
Margarethe I, 79
Margarethe II, 79
Marinescu, Cezar, 214, 215, 217
Mason-MacFarlane, F.N., 131
MacFarlane, 132, 136, 137, 138, 143
Mavrichi, D., 165
Mazeppa, hatman, 170
Mein Kampf, 72
Mellenthin, Friedrich von, 35, 85, 108, 109, 180
Memel, 26, 54, 71, 155, 213
Merekalov, Alexei, 33, 122, 123
Metz, 63
Mihai I, 16
Mirow, Hans, 107
Mizil, 141
Mlava, 83
Moldova, 13, 99, 100, 189, 199
Moltke, Helmuth Johann Ludwig von, 65, 102, 153
Moravia, 181, 234
Moruzov, Mihail, 215, 217
Moscova, 13, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 46, 47, 48, 55, 57, 59, 81, 96, 97, 124, 130, 131, 133, 142, 146, 175, 207, 212, 213, 214, 228, 230, 237
München, 15, 26, 27, 30, 37, 44, 48, 50, 56, 64, 66, 67, 78, 94, 120, 121, 139, 190
Murmansk, 181, 239
Mussolini, Benito, 100, 228

N

Napoleon, 72, 109
Narew, 83, 234
Narva, 182
Narvik, 142, 154, 219, 220, 222, 223
Neagoe, Stelian, 14
Neidenburg, 83
Neurath, Konstantin von, 101
Niculescu-Buzeşti, Grigore, 210, 211
Niemen, 155
Nikolaev, 192
Nikolaiev, M., 123
Nistru, 78, 97, 98, 123, 192
Nordenskiöld, B.G., 160, 167
Norvegia, 6, 7, 13, 40, 42, 91, 96, 103, 119, 130, 131, 133, 143, 144, 145, 149, 151, 152, 153, 162, 169, 170, 173, 175, 194, 201, 203, 205, 208, 209, 210, 213, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 226, 227, 228, 230
Nürnberg, 27, 34, 35, 36, 40, 43, 58, 70, 130

O

Oceanul Artic, 154
Oder, 234
Odessa, 99, 116, 192
Olanda, 5, 13, 15, 21, 25, 40, 61, 84, 99, 103, 114, 115, 116, 119, 125, 145, 148, 163, 216
Oltenia, 16, 50, 149
Onega, 182, 195, 239
Opeln, 233
Ösel
  Saaremaa, 212
Oshima, Hiroshi, 72
Oslo
  Christiania, 142, 143, 154, 159, 171, 208, 209, 210, 219, 224, 225
Osnabrück, 114
Otu, Petre, 14, 31

P

Parajorpi, 238
Paris, 15, 22, 29, 37, 61, 62, 96, 114, 125, 157
Pella, Vespasian, 114, 125
Petliura, Simon, 192
Petrescu-Comnen, Nicolae, 44
Petrescu-Comneni (Comnen), Nicolae, 44
Petru cel Mare, 107, 110, 156, 163, 170, 193
Petsamo
  Pecenga, 154, 195, 197, 224, 238, 239, 240
Phil, Paul Edward, 136
Pippidi, Andrei, 13
Pirisk, 88
Plensners, Aleksandrs, 87
Plevna, 182
Ploieşti, 114, 126, 141
Pociovălişteanu, Aurică, 10
Podolia, 88
Polesia, 88
Polonia, 5, 7, 26, 28, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 45, 48, 51, 52, 53, 56, 57, 58, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 94, 97, 101, 102, 105, 108, 110, 111, 112, 113, 117, 119, 121, 123, 125, 127, 130, 144, 145, 150, 155, 163, 177, 180, 183, 191, 212, 213, 214, 220, 230, 232, 237, 239, 241
Pomerania, 67, 93, 139, 233
Popescu-Voiteşti, Ion, 14
Potra, George, 13
Poznan, 234
Praga, 29, 150, 171, 220
Preda, Dumitru, 13
Prien, căpitan, 107
Prusia, 33, 39, 41, 48, 50, 62, 66, 69, 82, 83, 93, 105, 107, 156, 232, 233
Prusia Orientală, 33, 39, 41, 48, 50, 62, 69, 82, 83, 93, 105, 107, 156, 232, 233
Pułtusk, 83
Purkaiev, Maksim Alekseyevich, 122, 123, 124

Q

Quisling, Vidkun, 142, 219, 224

R

Radom, 83
Radziwill, 84
Radzymin, 84
Raeder, Erich, 134, 135, 162, 224, 225
Ramel, baron, 157, 161
Rapallo, 46, 55, 64, 98
Ratibor, 233
Reichenau, Walther von, 94, 233
Repola, 238
Ribbentrop, Joachim von, 15, 27, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 46, 47, 72, 91, 92, 113, 122, 164
Riga, 88, 156, 172, 210, 211, 213
Roma, 13, 14, 16, 62, 125, 127, 204, 228, 229
România, 7, 14, 15, 17, 30, 31, 32, 35, 38, 41, 46, 47, 49, 50, 51, 54, 55, 63, 65, 81, 91, 92, 97, 98, 105, 106, 107, 108, 112, 113, 116, 125,

127, 135, 136, 139, 150, 153, 161, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 190, 197, 200, 203, 207, 208, 210, 211, 212, 217,218, 220, 229, 230, 237
Rommel, Erwin, 71
Roosevelt, Franklin Delano, 42, 53, 55, 71, 83, 130
Rosenberg, Alfred, 74, 101, 113, 133, 224
Rotmistrov, Pavel, 191
Ruginoasa, 189
Ruhr, 54, 104
Runciman, Walter, 44
Rundstedt, Gerd von, 78, 94, 233

S

Saargebiet, 63
Sala, 238
Salingre, D., 211, 212
Salzburg, 33, 34, 65
Sănătescu, Constantin, 99
Sas, G.J., 41
Sasmitz, 218
Sbârnă, Gheorghe, 14, 114
Scandinavia, 129, 152, 153, 220
Schacht, Hjalmar, 69, 101, 102
Schleswig, 153
Schlieffen, Alfred Graf von, 103, 115, 119
Schmundt, Rudolf, 76
Şcoala de Artilerie, 15
Şcoala Superioară de Război, 14, 15, 22, 99
Seeckt, Hans von, 49
Seiskari, 238
Senegal, 63
Siberia, 193
Silezia, 53, 65, 82, 93, 233
Skargerak, 153
Sköld, Per Edvin, 160
Skoropatski, hatman, 192
Slăvescu, Victor, 10
Slovacia, 45, 48, 82, 85, 93, 186
Soldau, 83
Somme, 105
Sortavala, 177, 182, 240
Spania, 30, 160, 165, 204, 229
Speer, Albert, 71
Stalin,Iosif Visarionovici, 37, 38, 47, 67, 75, 89, 97, 184, 187, 189, 207, 208
Stalingrad, 15, 76, 79
Stalino, 74
Stavanger, 142, 154
Stockholm, 6, 15, 124, 132, 143, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 156, 157, 158, 160, 169, 171, 172, 173, 174, 176, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 211, 214, 215, 217, 218, 221, 222, 225, 226, 228, 229, 230, 238, 239
Strasbourg, 63
Student, Kurt, 136
Stumpff, general, 220
SUA, 11, 42, 52, 53, 55, 61, 75, 83, 87, 118, 130, 136, 181, 209, 216
Suedia, 13, 15, 40, 110, 111, 143, 144, 145, 146, 149, 151, 152, 154, 158, 159, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 174, 176, 194, 203, 205, 209, 210, 218, 219, 222, 223, 226, 227, 230
Sündman, locotenent colonel finlandez, 112
Sundman, Viktor, 88
Sutton-Pratt, Reginald, 143, 172, 173, 219
Sylvan, Per G., 160, 166
Szabadka, 113
Szymański, Antoni, 32

T

Tallinn
Reval, 156, 172, 211
Tamm, C.F., 160, 167
Tannenberg, 34, 35, 36, 40, 43, 82
Târgu-Jiu, 10
Țările baltice, 13, 74, 205
Tartu
Dorpat, 195, 212
Tatra, 234
Taytarskari, 238
Tbilisi, 123
Țenescu, Florea, 98, 145, 146, 147, 208
Teschen, 234
Tg. Frumos, 189, 190
Tg. Neamț, 77
Thomas, Georg, 95, 96, 116, 118, 126, 129, 132
Thorn, 93, 232, 234
Thornell, O.G., 159, 160, 161, 170
Thornton, H.N., 173
Timişoara, 78
Timoşenko, Simeon, 184, 187
Tippelskirch, Kurt von, 49
Tirpitz, cuirasat, 218
Tismana, 16, 19
Titu, 141
Todt, Fritz, 41, 71, 74, 102, 105
Tokio, 72
Tomyris, regina, 178
Tracou, ataşat naval, 36
Transilvania, 50, 113, 228
Transnistria, 174

Trelleborg, 218
Trianon, Tratatul de la, 228
Trondheim, 142, 219
Troțki, Leiba Davidovici, 142, 177, 183
Troubridge, Thomas Hope, 132, 134, 135, 138, 222
Tschammer und Osten, Hans Von, 45
Tuhacevski, Mihail, 183, 184, 185
Tuompo, E.V., 182, 197
Turcia
  Imperiul Otoman, 50, 51, 91, 179
Türkmen, Behcet, 124, 175
Turku
  Åbo, 60, 176, 202

U

Ucraina, 74, 78, 88, 89, 112, 177, 187, 190, 193
Udet, Ernst, 71
Uhr, P.A. af, 160, 167
Uhrynowski, Rudolf, 151
Ungaria, 15, 30, 32, 54, 100, 113, 228, 230
Urdăreanu, Ernest, 90
URSS
  Rusia, 5, 10, 27, 36, 38, 42, 47, 50, 52, 53, 55, 57, 75, 85, 86, 87, 88, 91, 100, 110, 113, 120, 122, 129, 130, 145, 156, 157, 163, 181, 185, 194, 195, 205, 213, 214, 217, 227, 230, 237, 238, 239, 240

V

Varşovia, 32, 42, 83, 84, 93, 150, 157, 171, 234
Vauhnik, Wladimir, 147, 228
Versailles, tratatul de la, 26, 34, 46, 48, 56, 57, 62, 64, 68, 69, 71, 80, 104, 105
Viena, 26, 65, 66, 67, 69, 109, 150, 152, 155, 171, 181, 215, 216
Viipuri
  Viborg, 176, 185, 195, 238, 240
Villnäs, 199
Vistula, 82, 84, 93, 191, 234
Volânia, 88
Volga, 193
Voltaire, 146, 152, 169, 179, 226
von Schirach, Baldur, 45

W

Wagner, Richard, 73
Warthe, 234
Wied, Victor zu, 206, 207, 214, 227
Wilna, 88, 155
Wilson, Woodrow, 61
Wohlthat, Helmut, 31
Wrangel, Piotr Nicolaevici, 184

Y

Ypres, 67

Z

Zarifopol, Emil, 208
Zeitzler, Kurt, 76, 77
Zürich, 27, 215